

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE
PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA

Hodnocení vlivu regulačních opatření v mléčném sektoru

---

disertační práce

Autor: Ing. Soňa Kostelníková

Školitel: Prof. Ing. Jiří Tvrdoň, CSc., katedra ekonomiky

Doc. Ing. Ivana Boháčková, CSc., katedra ekonomiky

Praha 2009

**HODNOCENÍ VLIVU REGULAČNÍCH OPATŘENÍ
V MLÉČNÉM SEKTORU**

**EVALUATION OF REGULATION MEASURES' IMPACTS
IN THE DAIRY SECTOR**

SOUHRN

Režim mléčných kvót byl zaveden v sektoru mléko a mléčné výrobky v Evropském hospodářském společenství v roce 1984 pod záštitou Společné organizace trhu. Důvodem pro zavedení tohoto režimu bylo zastavit růst výdajů evropského rozpočtu do tohoto sektoru související se vzrůstající produkcí mléčných výrobků a intervenčních zásob na trhu. Režim mléčných kvót spočíval nejen v regulaci produkce, ale i v sankcích pro producenty při překročení povoleného limitu.

Předložená práce hodnotí vliv těchto regulačních opatření na výši produkce, výdaje rozpočtu, strukturální změny a analyzuje příčiny těchto změn ve stanovených časových etapách. Současně hodnotí dopad tohoto režimu na jednotlivé členské země a sleduje jejich přístup při jeho aplikaci. Analyzuje nedostatky při implementaci režimu, např. špatnou vymahatelnost stanovených sankcí při nedodržování stanoveného množství produkce.

Byl proveden rozbor jednotlivých nařízení Rady Evropské unie a jejich dopad na výši produkce, intervenčních zásob, exportu a importu a to jak v jednotlivých členských státech, tak v Evropské unii jako celku. K zvýšení efektu režimu napomohlo až další přísnější legislativní opatření, které vedlo ke snížení produkce a především ke snížení intervenčních zásob v Evropské unii jako celku. U jižních států EU ale k zavedení režimu nedošlo buď vůbec a nebo jen částečně v posledních sledovaných letech.

Vliv těchto opatření na výši a strukturu výdajů v rámci sektoru i ve vztahu k celkovému rozpočtu Evropské unie se projevil především díky nižším zásobám, kdy po dvaceti letech aplikace režimu poklesly výdaje do sektoru více jak o polovinu a sektor se tak z první pozice příjemce dotací dostal až na čtvrté místo.

Další analýzy ukazují, že zavedením mléčných kvót došlo ke strukturálním změnám v sektoru. Především výrazné snížení počtu dojnic a zvýšení průměrné kvóty na farmu je nejvíce patrné v Řecku a Španělsku. Naopak Velká Británie díky národním programům dokázala udržet určitý počet tradičních menších horských farem.

Závěrem byl analyzován vývoj produkčních cen na evropském trhu a trhu světovém, kdy vyšší produkční ceny v EU a omezení podpor odbytu byly důsledkem snížení podílu EU na světovém trhu.

SUMMARY

The regime of milk quotas was established in the milk sector and for dairy products in the framework of The European Economic Area and under the auspices of The Common organization of market in 1984. The reason for establishing such a regime was to stop the growth of European budget expenses in this sector related to the increasing volume of dairy production and intervention stocks on the market. The regime of milk quotas consisted not only of regulation of production levels but also of sanctions for producers who exceeded the permitted limit.

The present work assesses the effect of the introduction of milk quotas on volumes of production, budget expenses and structural changes, and analyses the cause of these changes in the time-period under review. At the same time, it assesses the impact of this regime on each individual member state and monitors their approach in applying them. It also analyses to imperfections during its implementation, for example the low enforceability of standing sanctions in case of the non-fulfilment of the stipulated volume of production, thus reducing the effectiveness of the milk quotas' regime.

Furthermore, the influence of these measures on the volume and structure of expenses of the sector and in relation to the total budget of the European Union is assessed. Firstly, due to lower stock levels expenses in the sector have fallen by more than a half since implementation of the regime 20 years ago and thus the sector has fallen from the first place to the fourth in terms of volume of subsidies.

Further analyses show that due to the introduction of quotas even structural changes have been caused. Firstly, a significant decrease in the number of milk cows and a corresponding increase of the average quota per farm is apparent most of all in Greece and Spain. In contrast, thanks to national programmes, Great Britain has been capable of preserving a certain number of traditional smaller mountain farms.

Finally, problems related to the evolution of prices in the European market were analysed and compared with their development in the world market, where higher production prices in the EU and the reduction of sales subsidies are a result of the decrease of the EU market share in the world market.

Klíčová slova:

Režim mléčných kvót, nařízení Rady EU, produkce mléka, intervenční zásoba, regulace trhu, rozpočet EHS/EU, Evropský záruční a orientační zemědělský fond, členské státy Evropské unie, Evropské hospodářské společenství, Evropská unie.

Key words:

Regime of milk quotas, Regulation of the European Council, milk production, intervention stock, market regulation, EU budget, European Agricultural Guidance and Guarantee Fund, EU member states, European Economic Area, European Union.

POUŽITÉ ZKRATKY

DJ	Dobytčí jednotka
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development (Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova)
EAGF	European Agricultural Guarantee Fund (Evropský zemědělský záruční fond)
EAGGF	European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Evropský záruční a orientační zemědělský fond)
ECU	European Currency Unit (Evropská měnová jednotka)
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
EUR	Jednotka společné evropské měny
EZOZF	Evropský záruční a orientační zemědělský fond
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations (Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství)
FEOGA	Fonds européen d'orientation et de garantie agricole (Evropský záruční a orientační zemědělský fond)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Všeobecná dohoda o clech a obchodu)
NDR	Německá demokratická republika
NR	Nařízení Rady EU
NK	Nařízení Komise
OCM	Organisation commun de marché (Společná organizace trhu)
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj v Evropě)
SZP	Společná zemědělská politika
SOM	Sušené odstředěné mléko
SOT	Společná organizace trhu

UCE	Unité de compte européenne (Jednotka evropského účtu)
WTO	World Trade Organization (Světová obchodní organizace)

Zkratky členských států použité v grafech:

BG	Belgie
DK	Dánsko
DE	Německo
FR	Francie
IE	Irsko
IT	Itálie
LU	Lucembursko
NL	Nizozemí
UK	Velká Británie
GR	Řecko
ES	Španělsko
PT	Portugalsko
AT	Rakousko
FI	Finsko
SE	Švédsko

OBSAH

1.	ÚVOD	12
2.	CÍL PRÁCE	13
3.	LITERÁRNÍ REŠERŠE	15
3.1.	Tržní rovnováha v soukromém sektoru	15
3.2.	Oblasti tržního selhávání soukromého sektoru	20
3.3.	Teoretické přístupy k zásahům státu	22
3.4.	Úloha vlády v ekonomice	29
3.4.1.	Důvody vzniku státních zásahů v zemědělství.....	29
3.4.2.	Způsoby vládní intervence	32
3.4.3.	Vymezení pojmu dotace.....	39
3.4.4.	Měření vládní intervence.....	40
3.4.5.	Vládní selhání.....	41
3.5.	Vznik a vývoj Společné zemědělské politiky	43
3.5.1.	Hlavní principy a způsob organizace SZP	47
3.6.	Postavení mléčného sektoru v evropské agrární ekonomice do roku 2004	52
3.6.1.	Přínos mléčného sektoru k evropskému agrárnímu sektoru.....	53
3.6.2.	Hlavní charakteristiky světového trhu s mléčnými produkty.....	55
3.6.3.	Hlavní nástroje organizace trhu mléka a mléčných produktů v EU.....	58
3.7.	Vývoj opatření na trhu s mlékem v EU	63
3.7.1.	Zavedení regulačních opatření na trhu s mlékem.....	63
3.7.2.	Regulační opatření na trhu s mlékem v roce 1992.....	66
3.7.3.	Regulační opatření na trhu s mlékem v roce 1999	68
3.7.4.	Regulační opatření na trhu s mlékem od roku 2003.....	71
4.	METODIKA	75

5.	VÝSLEDKY	78
5.1.	Vývoj mléčného sektoru v EU s režimem mléčných kvót	78
5.1.1.	Produkce a rovnováha na trhu	78
5.1.1.1.	Období 1984–1991	79
5.1.1.2.	Dílčí závěr pro období 1984–1991	108
5.1.1.3.	Období 1992–1999	112
5.1.1.4.	Dílčí závěr pro období 1992–1999:.....	123
5.1.1.5.	Období 2000–2004	126
5.1.1.6.	Dílčí závěr pro období 2000–2004.....	134
5.1.2.	Výdaje rozpočtu v sektoru mléko a mléčné výrobky	137
5.1.2.1.	Exportní subvence	140
5.1.2.2.	Intervence	141
5.1.2.3.	Dílčí závěr pro výdaje rozpočtu	148
5.1.3.	Strukturální vývoj v rámci režimu mléčných kvót	151
5.1.3.1.	Dílčí závěr strukturálního vývoje v režimu mléčných kvót	158
6.	DOPADY REFORMNÍCH OPATŘENÍ DO MLÉČNÉHO SEKTORU EU V PRAXI	160
7.	ZÁVĚR	170
8.	PŘEHLED LITERATURY	175
9.	SEZNAM PŘÍLOH	190

1. ÚVOD

Po roce 1945 se evropské země snaží rozvíjet zemědělskou produkci tak, aby byla zajištěna potravinová bezpečnost obyvatelstva a stabilizace trhů s mléčnými výrobky.

V roce 1957 Římská smlouva dala základ Společné zemědělské politice pro vybraný počet evropských zemí. Cílem této politiky je podpora růstu zemědělské produkce, dosažení odpovídající životní úrovně zemědělské populace, stabilizace trhu s mléčnými produkty, zajištění potravinové bezpečnosti a dosažení odpovídajících cen pro spotřebitele. Nástrojem zemědělské politiky se stávají Společná organizace trhů a společné finanční fondy.

Na začátku 80. let se sektor mléka a mléčných výrobků začal vyznačovat silnou nadprodukcí a stal se jedním z finančně nejnáročnějších sektorů v rámci výdajů z Evropského záručního a orientačního zemědělského fondu.

V roce 1984 došlo k významnému zásahu do fungování trhu mléka a mléčných výrobků a to omezením produkce mléka prostřednictvím tzv. mléčných kvót. Zaváděná regulace měla zastavit rostoucí objem zásob (másla, sušeného odstředěného mléka) v době, kdy intervenční skladování bylo významnou položkou výdajů v rámci sektoru mléka.

Regulační systém, který byl původně navržen jen pro sedm po sobě jdoucích dvanáctiměsíčních období (tzv. mléčná kampaň), byl několikrát upravován, vždy s revizí Společné zemědělské politiky. Naposledy byl prodloužen až do roku 2015. Od počátku jeho fungování stály proti sobě zájmy jednotlivých členských zemí a zájmy Evropské komise.

Nadirigované snižování mléčné produkce mělo i hlubší dopad na strukturu mléčného sektoru. Snížil se počet mléčných farem a snížil se počet dojnic v celé Evropské unii.

Regulací bylo také dosaženo snížení výdajů z rozpočtu Evropské unie a snížení intervenčních zásob. Zavedení systému se ale vyznačovalo zvýšenou administrativní náročností, a to nejen v jednotlivých členských státech, ale i v rámci EU.

Mléčná produkce však stále představuje jednu z nejdůležitějších komodit Evropské unie. Důležitým aspektem je sledování způsobu zavádění postupné regulace mléčné produkce v členských zemích EU a vyhodnocení, zda bylo dosaženo požadovaných cílů po dvaceti letech fungování regulačního režimu. Výsledky zavedené regulace v komoditě mléko a mléčné výrobky budou zkušeností pro případné další použití nástrojů regulace trhu v rámci agrární politiky celé Evropské unie.

2. CÍL PRÁCE

Účelem disertační práce bylo zpracovat všechny dostupné údaje o mléčném sektoru od roku 1973 do roku 2004 tedy za období, kdy byla v mléčném sektoru zavedena regulační opatření Radou Evropské unie tzv. režim mléčných kvót.

Cílem práce bylo:

- Vytipovat možné databáze a shromáždit vybrané dostupné ukazatele ekonomického vývoje mléčného sektoru ve zvoleném období.
- Stanovit metodický postup pro hodnocení shromážděných dat.
- Rozborem ekonomických ukazatelů v období 1973 až 2004 zjistit k jakým změnám docházelo u významných komodit mléčného sektoru, a zda současně docházelo ke strukturálním změnám a změnám ve struktuře výdajů rozpočtu mléčného sektoru.
- Analyzovat příčiny změn ekonomických ukazatelů během zavádění mléčných kvót a to především vlivu na rovnováhu na trhu (na změny produkce, dodávek mléka do mlékáren, výši zásob, exportu a importu), na výši výdajů rozpočtu (na změny exportních subvencí, intervencí na trhu a kompenzací producentů), na strukturální změny mléčného sektoru (se zaměřením na vývoj počtu dojnic, užitkovosti a velikost mléčných farem s odrazem ve výši mléčné kvóty na farmě) a na konkurenceschopnost evropského trhu (porovnání výše produkčních cen ve vybraných světových zemích).
- Změny vyhodnotit v jednotlivých časových etapách s ohledem na reformy zavedeného regulačního opatření v průběhu zvoleného období.
- Vyhodnotit změny i s ohledem na rozdíly v zavádění režimu mléčných kvót v jednotlivých státech EU s respektováním specifických přístupů těchto zemí.
- Věnovat pozornost systému přidělování mléčných kvót jednotlivým členským státům a dopadům na ekonomické ukazatele těchto členských zemí vždy podle aktuálního stavu členských zemí v EU.
- Závěrem analyzovat příčiny problémů při zavádění režimu mléčných kvót v jednotlivých časových etapách a v jednotlivých členských státech.

Práce měla ověřit čtyři základní hypotézy:

Hypotéza 1: Zda povede režim mléčných kvót ke snížení produkce pod úroveň vnitřní spotřeby na trhu?

Hypotéza 2: Zda režim mléčných kvót bude mít rozpočtový dopad a vliv na zvýšení konkurenceschopnosti na světovém trhu?

Hypotéza 3: Zda budou dopady zavedení režimu mléčných kvót identické pro všechny členské státy?

Hypotéza 4: Zda se režim mléčných kvót neprojeví negativně ve strukturálním vývoji mléčného sektoru?

3. LITERÁRNÍ REŠERŠE

3.1. Tržní rovnováha v soukromém sektoru

Ve většině tržních ekonomik se největší část výroby a distribuce statků uskutečňuje v rámci soukromého sektoru. Principem nejstarší ekonomické teorie je přesvědčení, že soukromý sektor vede k efektivní alokaci výrobních zdrojů. Tato teorie byla předložena v díle moderní ekonomické teorie „Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“ od Adama Smitha. Autor zmiňuje, že uspokojování soukromých zájmů vede zároveň všechny členy společnosti k uspokojování potřeb celé společnosti. Princip Smithova vysvětlení je velmi jednoduchý: existuje-li nějaký druh statku nebo služby, který někdo potřebuje, a není-li zároveň tento statek na trhu, zákazník bude ochoten za něj zaplatit více. Je-li cena, kterou je zákazník ochoten za statek zaplatit, vyšší než výrobní náklady, vzniká prostor pro podnikatelský zisk a vyplatí se začít tento statek vyrábět. Stejně tak, objeví-li výrobce efektivnější způsob, jak levněji vyrábět již existující statek, může snížit jeho cenu a získat tak větší podíl na trhu a zvýšit svoje zisky. Vyhledávání podnikatelských příležitostí ze strany firem vede tedy k zefektivňování výroby a k objevování nových druhů statků, které lépe uspokojují potřeby zákazníků.¹

V posledních dvou stoletích však ekonomové přišli na to, že existují oblasti, ve kterých tržní mechanismy nefungují tak dokonale, jak předpokládali horliví zastánci volného trhu. Státy prošly obdobími vysoké nezaměstnanosti a nevyužitých kapacit, řada velkoměst se dusí ve znečištěném životním prostředí a jinde dochází k zániku celých městských částí. Výsledky teoretických výzkumů, jaké podmínky vedou tržní hospodářství k efektivnímu využívání zdrojů, je možno zařadit do dvou základních pouček:

- 1) konkurenční prostředí za určitých podmínek vede k alokaci zdrojů, která má jednu specifickou vlastnost: nelze najít žádnou jinou alokaci, která by některému z účastníků prospěla, aniž by zároveň nepoškodila některého dalšího účastníka. Paretoovsky efektivní (nebo paretoovsky optimální) je potom alokace zdrojů, kdy si nikdo nemůže polepšit, aniž by si někdo jiný pohoršil. Křivka určující maximální hladinu užitku pro jednoho při zachování nezměněného užitku pro druhého je představena jako křivka užitkových možností.²

---

¹ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

² Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

2) každý bod na křivce užitkových možností může být dosažen působením tržních mechanismů bez dalších zásahů při odpovídajícím rozdělení zdrojů mezi účastníky trhu.³

Označení „paretovsky optimální“ říká, že zlepšení situace kteréhokoliv účastníka je nemožné bez snížení užitku jiných, neboli že ekonomika je již na hranici užitkových možností. Ze společenských zdrojů je získáno maximální množství statků a uspokojení.⁴

Avšak ke každému bodu na hranici užitkových možností můžeme nalézt odpovídající původní rozdělení zdrojů. Důsledkem je skutečnost, že každé paretovsky optimální rozdělení může být dosaženo při fungování decentralizovaného tržního mechanismu. Na základě vzájemně si konkurujících firem bude dosaženo efektivního rozdělení zdrojů při dodržení požadovaného rozdělení příjmů.⁵

Paretovska optimalita za ideálních podmínek konkurence vede k efektivnímu rozdělení zdrojů, protože při rozhodování o tom, kolik určitého statku koupit, zákazníci porovnávají mezní prospěch, který jim přinese jedna další jednotka daného statku, a mezní náklady, které musejí vynaložit na koupi další jednotky tohoto statku. K efektivní alokaci výrobních faktorů dochází tehdy, když mezní prospěch ze zvýšení spotřeby o jednotku je roven mezním nákladům na její výrobu.⁶

Graf I zobrazuje mezní užitek, který spotřebitel získává ze spotřeby určitého statku. Tento mezní užitek je nejvyšší u první jednotky zboží a pak stále klesá. Spotřebitel bude nakupovat tak dlouho, dokud bude jeho mezní užitek vyšší nebo roven nákladům na jejich zakoupení. Křivka popisující mezní užitek pro každé množství spotřebovávaného statku zároveň určuje poptávané množství tohoto statku. Jedná se o individuální poptávkovou křivku. Celková poptávka na trhu pak vznikne součtem všech individuálních poptávek po daném statku.

Graf II popisuje mezní náklady na výrobu jedné jednotky zároveň určuje nabízené množství při každé ceně. Křivka mezních nákladů na výrobu dodatečného statku má kladný sklon, protože náklady na každou další jednotku jsou vyšší než na předchozí (při standardní situaci).

Výroba se bude vyplácet do té doby, dokud jsou mezní náklady nižší nebo rovny ceně, za kterou může firma statek prodat. Celková nabídka vznikne sečtením nabídek jednotlivých firem.

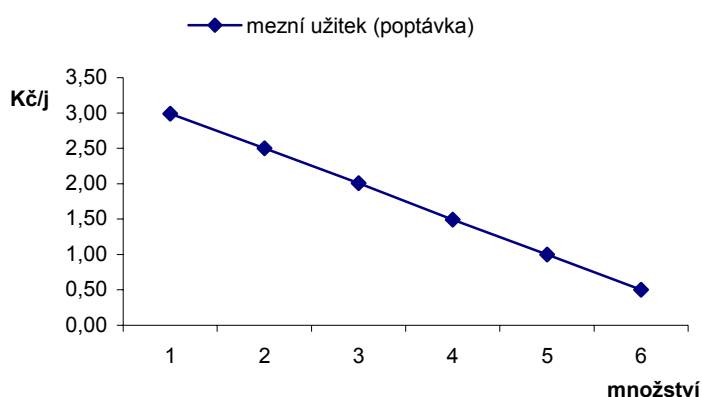
³ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

⁴ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁵ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

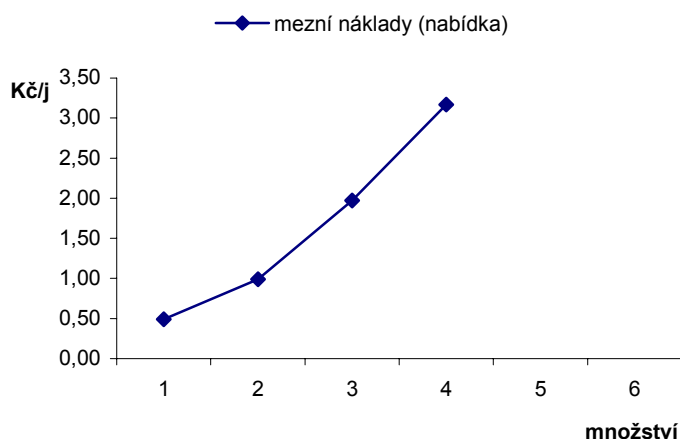
⁶ Macáková, L.: *Mikroekonomie*. Praha, 1992.

Graf I: Mezní užitek (poptávka)

Zdroj: Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

Graf II: Mezní náklady (nabídka)

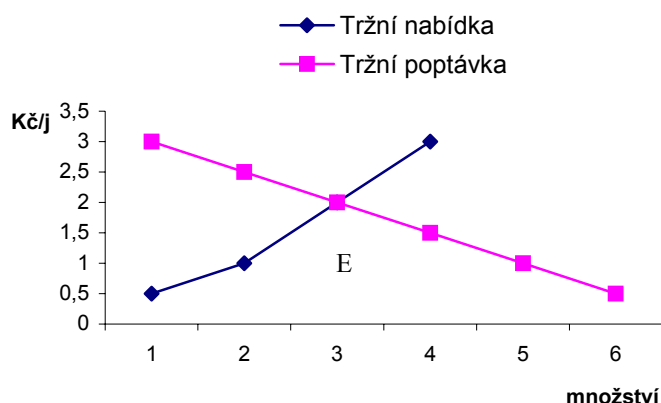

Zdroj: Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

Podmínka efektivnosti výroby vyžaduje, aby se mezní užitek z výroby jednoho dodatečného statku rovnal mezním nákladům na jeho výrobu. Kdyby mezní užitek byl vyšší než mezní náklady, společnost by jako celek získala vyšší užitek při vyšší výrobě. Kdyby naopak mezní náklady převyšovaly mezní užitek, společnost by si mohla polepšit snížením celkové produkce.

Tržní rovnováha se ustálí v bodě, kde se agregátní poptávka vyrovná s agregátní nabídkou, tj. v bodě E na grafu III. V tomto bodě se mezní užitek a zároveň mezní náklady rovnají ceně dvou jednotek za jednu jednotku statku.

Graf III: Nabídka, poptávka a tržní rovnováha v bodě, kde mezní užitek je roven mezním nákladům

Zdroj: Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

Hlavní poznatek, že tržní ekonomika vede k efektivní alokaci zdrojů, můžeme ilustrovat ještě pomocí indifferenčních křivek. Tyto křivky spojují takové kombinace jednoho a druhého statku, mezi kterými je spotřebitel indiferentní.

Limitující hodnoty obou faktorů nám představuje přímka omezení, začínající v počátku. Sklon křivky měříme jako změnu v hodnotě proměnné na vertikální ose, která je výsledkem jednotkové změny hodnoty proměnné na horizontální ose. Sklon křivky je mírou relativních mezních užiteků statků neboli substitučních podmínek, za nichž by byl spotřebitel ochoten zaměnit méně jednoho statku za více druhého statku.⁷

Na grafu IV jsou zakresleny spotřebitelské preference pomocí indifferenčních křivek. Horní indifferenční křivka spojuje všechny body, které poskytují stejný užitek jako bod E. Spotřebitel má vyšší užitek, je-li na vyšší indifferenční křivce E', protože pro jakýkoliv počet statku na horizontální ose jsou hodnoty pro statek na vertikální ose vyšší.

Zvýšení jednoho statku podél jedné indifferenční křivky, které přesně kompenzuje úbytek druhého statku se nazývá tzv. mezní míra substituce (sklon křivky). V bodě E je křivka omezení k indifferenční křivce tečnou. V bodě dotyku jsou sklony obou křivek stejné tzn., že mezní míra substituce se rovná omezení.⁸

Graf V znázorňuje vztah mezi vstupy a výstupy, což představuje produkční funkci. Sklon produkční funkce udává mezní produkt a je určen poměrem dodatečné produkce, která může být vyrobena při dodání další jednotky vstupního faktoru.

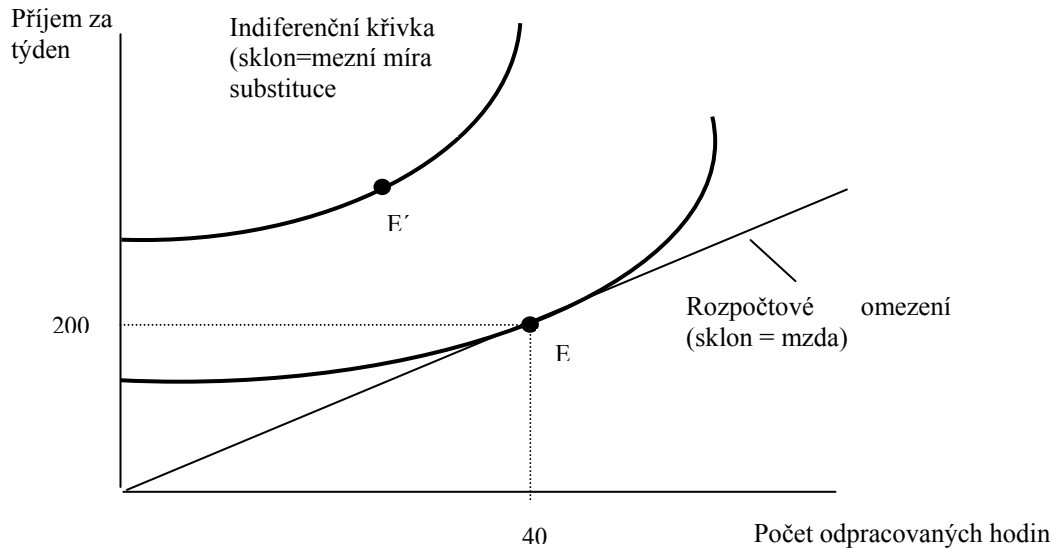
⁷ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁸ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

Výrobce se snaží maximalizovat svůj zisk a tak se řídí srovnáním mezi prospěchem, který získá (mezním produktem) a náklady, které bude muset vynaložit. Firma bude zvyšovat množství vstupů, dokud mezní produkt bude převyšovat mezní náklady. V bodě rovnováhy se tedy musí náklady rovnat hodnotě mezního produktu.

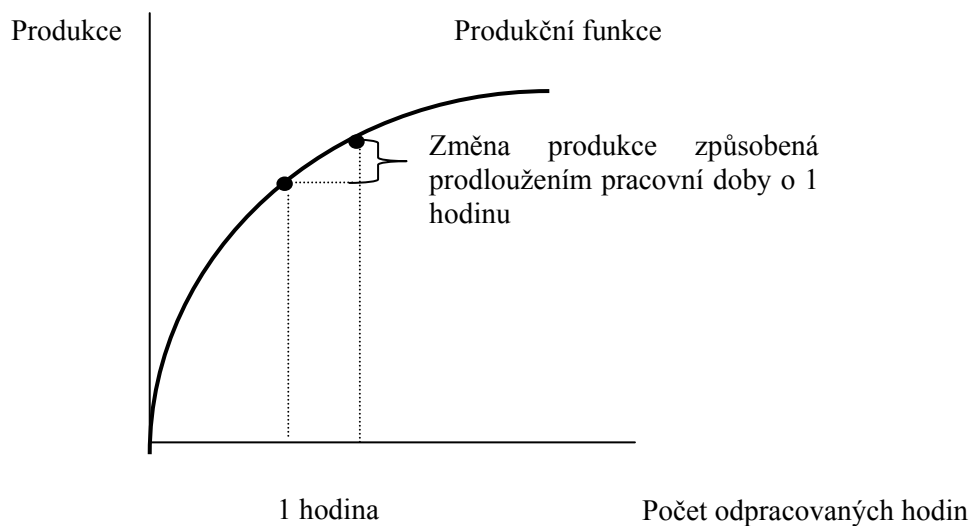
Graf IV: Maximalizace užítku na indiferenční křivce

Zdroj: Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

V rovnovážném stavu se mezní produkt rovná mezní míře substituce. Tento výsledek odpovídá podmínce efektivity tj. paretovské optimalitě. Tedy, že rovnost mezní míry substituce a mezního produktu je nezbytnou podmínkou paretovsky optimální alokace výrobních zdrojů. Tento stav je zajištěn když funguje tržní mechanismus.⁹

Graf V: Produkční funkce

Zdroj: Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

⁹ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

3.2. Oblasti tržního selhávání soukromého sektoru

Paretovsky optimální alokace zdrojů je zajištěna jen při dodržení určitých podmínek. Předpoklad dokonalé konkurence teorie „neviditelné ruky trhu“ je narušen existencí důležitých okolností, které mohou znemožnit dosažení paretovsky optimálního rozdělení zdrojů. Klíčovým problémem pro tyto faktory je fakt, že v dané tržní situaci ceny neodrážejí skutečné společenské mezní náklady a společenské mezní užítky. Uvedená skutečnost poskytuje zdůvodnění vládních zásahů do ekonomiky¹⁰:

Prvním zdůvodnění je **selhání konkurence**. Pro správné fungování tržního mechanismu je nezbytná konkurence. Existuje-li na trhu alespoň jeden prodávající (kupující), který může ovlivnit tržní cenu hovoříme o nedokonalé konkurenci. Nedokonalá konkurence existuje v odvětví vždy, když jednotliví prodávající mají určitý stupeň kontroly nad cenou statku v tomto odvětví.¹¹

Hlavními příčinami vzniku nedokonalé konkurence jsou nákladové podmínky a překážky konkurenci. Jestliže existují významné úspory z výroby ve velkém rozsahu, mohou velké firmy vyrábět levněji a prodávat za ceny nižší než malé firmy. Důvodem je, že při výrobě velkého objemu produkce se náklady rozpočítávají na větší počet výrobků, takže jednotkové neboli průměrné náklady klesají.¹²

Když firma dosáhne monopolního postavení, díky využívání rostoucích výnosů z rozsahu, hovoříme o přirozeném monopolu. Problém monopolu je, že neregulovaný monopol omezuje svoji produkci, aby dosáhl vyšší ceny. Avšak samotná neexistence velkého počtu výrobců ještě neznamená, že se firmy nechovají konkurenčně. Existuje-li velký počet potenciálních konkurentů, nemohou se zavedené firmy chovat monopolně, protože tím by poskytly potenciálním konkurentům důvod ke vstupu na trh, čímž by se cena vrátila na konkurenční úroveň. Některé monopoly jsou úmyslně vytvářeny vládou.¹³

Překážka konkurenci vzniká, jestliže právní omezení nebo diferenciací produktu snižuje počet konkurentů pod počet, který by přežil na základě samotných efektivních nákladových struktur.¹⁴

---

¹⁰ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

¹¹ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

¹² Macáková, L.: Mikroekonomie. Praha, 1992.

¹³ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

¹⁴ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

Veřejné statky jsou statky existující v ekonomii, které ale nejsou v podmínkách tržních mechanismů zabezpečovány v dostatečné míře. Veřejné statky mají dvě rozhodující vlastnosti:

a) náklady nezávisí na tom, kolik spotřebitelů tyto statky využívá. Tedy mezní náklady dodatečného spotřebitele jsou nulové.

b) je velmi obtížné, ne-li nemožné, vyloučit kohokoliv ze spotřeby veřejných statků.¹⁵

Nevylučitelnost ze spotřeby a nemožnost rozhodnout o množství veřejného statku projevením preferencí způsobuje, že trh selhává. Samotný trh neposkytuje dostatečnou nabídku takových veřejných statků.¹⁶

Mezi další tržní selhání soukromého sektoru patří **externality**. Externalitami se rozumí vnější efekty výroby nebo spotřeby, které neprocházejí trhem. Jedná se o neoprávněné přesouvání výhody nebo nákladu spojených s výrobou nebo spotřebou z jednoho subjektu na druhý, aniž by procházely tržní regulací.¹⁷

O negativní externalitu jde v případě, jestliže činnost jednotlivců nebo společností způsobuje vyšší náklady u jiných účastníků trhu. Pozitivní externalitou je pak činnost jednotlivců nebo společností přinášející prospěch ostatním. Vlády se snaží efekty externalit regulovat různými způsoby. V případě negativních externalit jde hlavně o omezování aktivit nebo kontrolou kvality. Jinou možností je využití cenového mechanismu, respektive uvalení dodatečných poplatků na negativní externality a poskytnutí určitých subvencí pro producenty pozitivních externalit. Tím se vláda snaží přiblížit náklady soukromých firem celospolečenským nákladům.¹⁸

V případě, kdy nejsou soukromé/kapitálové trhy schopny zajistit určitý statek, ačkoliv spotřebitelé jsou ochotni za něj zaplatit více, než činí náklady na výrobu, dochází k tržnímu selhání z důvodu **neúplných trhů**. Vlády se snaží svými vládními zásahy odstraňovat nedokonalosti trhů.¹⁹

---

¹⁵ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

¹⁶ Holman, R.: Ekonomie. Praha, 2002.

¹⁷ Macáková, L.: Mikroekonomie. Praha, 1992.

¹⁸ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

¹⁹ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

V současné době vstupují do popředí další faktory příčin vzniku nedokonalé konkurence, kterými jsou **nedostatečné informace** výrobců i spotřebitelů.²⁰

Efektivní rozdělení zdrojů vyžaduje, aby se informace (např. o objemu výroby, průměrné ceně, poznatky vědy a výzkumu) šířily bezplatně, anebo jen za cenu jejich předávání. Vzhledem ke skutečnosti, že informace tvoří v řadě ohledů veřejné statky, řada vládních programů je motivována přesvědčením, že trh ponechaný sám sobě neposkytuje spotřebitelům úplné a dostatečné informace.

Pravděpodobně nejvíce udávané symptomy tržního selhání jsou periodická období vysoké **nezaměstnanosti a inflace**, která sužovala kapitalistické ekonomiky v posledních dvou stoletích. Po druhé světové válce se tyto výkyvy, pravděpodobně i díky vládním intervencím, dařilo zmírňovat. Většina ekonomů považuje tyto výkyvy za důkaz, že něco v tržním systému nefunguje. Samotná skutečnost, že tržní mechanismu selhává při zajišťování plné zaměstnanosti, však ještě neposkytuje dostatečný důvod pro vládní intervence.²¹

3.3. Teoretické přístupy k zásahům státu

Různé chápání vztahu mezi soukromým a veřejným prospěchem tvoří jedno ze základních kritérií, jímž se liší různá ekonomická učení. Poskytují odlišnou odpověď na otázku, zda lze orientací na soukromý prospěch subjektů realizovat veřejný prospěch či nikoliv.²²

Liberální ekonomické teorie považují orientaci ekonomické volby na soukromý prospěch za nezbytný předpoklad racionální ekonomické volby v podmínkách vzácnosti zdrojů, který vede v konečném efektu k realizaci veřejného prospěchu. Realizace veřejného prospěchu je spojena s předpokladem úplné svobody ekonomické volby každého subjektu.

Liberální ekonomické teorie vycházejí z dominující úlohy soukromého prospěchu v ekonomické volbě subjektů jako základního prostředku realizace veřejného prospěchu všech. V pozdějších liberálních teoriích se nutnost dominující úlohy soukromého prospěchu v ekonomické volbě subjektů odvozovala z nemožnosti centrálního řízení ekonomické volby subjektů v podmínkách dělby práce. Při dělbě práce vykonávají lidé specializované činnosti, jejichž výsledky si navzájem vyměňují. Jde o velké množství činností a jejich výsledků, a tedy i o velké množství jejich výměn mezi subjekty, jejichž volbu nelze centrálně řídit.

---

²⁰ Macáková, L.: Mikroekonomie. Praha, 1992.

²¹ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

²² Mach, J.: Obecná ekonomie I. Mikroekonomie. Praha, 1997.

Realizace veřejného prospěchu při dominující úloze soukromého prospěchu je v liberálních teoriích zabezpečována mechanismem konkurenčního trhu, **tržní ekonomikou**. V tomto pojetí je veřejný prospěch, vlivem konkurence, kooperativním výsledkem soukromých prospěchů. Přívrženci čisté tržní ekonomiky odmítají státní zásahy do ekonomické volby subjektů.²³

Principem kolektivistické teorie, navazující na socialistická učení 18. a 19. století včetně marxismu, je dominující úloha veřejného prospěchu nad soukromým prospěchem v podobě direktivně určené podřízenosti soukromého prospěchu veřejné centrální autoritě. Teorie je spjata s požadavkem kolektivního ekonomického rozhodování v jednom mocenském státním centrálním orgánu. Jedná se o systém **příkazové ekonomiky**, ve které vláda plně rozhoduje o výrobě a rozdělování.²⁴

Dnešní ekonomika nepředstavuje ani jednu z těchto čistých forem. Společnosti jsou spíše **smíšenými ekonomikami**, s prvky trhu, příkazů i zvyků. Jedná se buď o smíšenou tržní ekonomiku s dominující úlohou prvků čisté tržní ekonomiky, které jsou doplňovány některými prvky centrálního rozhodování, nebo o smíšenou direktivní ekonomiku s dominující úlohou prvků direktivních systémů, které jsou doplňovány některými prvky tržní ekonomiky.²⁵

Názory na roli vlády se během posledních padesáti let výrazně vyvíjely. Mezi první myslitele se však mohou považovat již v 17. a 18. století zástupci francouzské školy tzv. merkantilisté. Autoři prosazovali aktivní roli vlády především v podpoře obchodu a průmyslu.

Klasická ekonomie jejímž představitelem je Adam Smith²⁶ se staví za co nejomezenější roli vlády. Její snahou je dokázat, že konkurence a motiv soukromého zisku vedou k optimálnímu uspokojování zájmů celé společnosti. Tržní podněty podle A. Smithe způsobují, že neorganizovaní jednotlivci vzájemně uspokojují svoje potřeby bez vnější koordinace. Konkurence způsobuje, že přežívají jen firmy schopné uspokojovat potřeby zákazníků za nejnižší cenu. Adam Smith argumentoval, že ekonomika vedená „neviditelnou rukou trhu“ produkuje požadované statky nejlepším možným způsobem.²⁷

Přínosem k ekonomické analýze byl poznatek, že tržní mechanismus představuje přirozený samoregulující řád a že cenový systém organizuje chování lidí a činí tak

---

²³ Mach, J.: Obecná ekonomie I. Mikroekonomie. Praha, 1997.

²⁴ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

²⁵ Mach, J.: Obecná ekonomie I. Mikroekonomie. Praha, 1997.

²⁶ Adam Smith (1723-1790): Bohatství národů (Wealth of Nations). 1776.

²⁷ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

automaticky bez centrálního řízení. Smith nebyl schopen podstatu své myšlenky o „neviditelné ruce trhu“ dokázat. Jeho argumentace spočívala na početných příkladech. Jeho ideologie *laissez-faire* posloužila podnikatelským třídám jeho doby tím, že podpořila svobodné podnikání s minimálními vládními zásahy.²⁸

Pokračovatelem klasické ekonomie byl David Ricardo,²⁹ z jehož myšlenek čerpá neoklasická i moderní ekonomie. Přínosem je analýza povahy ekonomické renty, ve které analyzoval pracovní teorii hodnoty. Ricardovou vizí bylo, že renty porostou a půda se stane „úzkým místem“ ekonomického růstu. Největší přínosem byla analýza zákonitostí rozdělování důchodu v kapitalistické ekonomice. Ricardo vycházel z toho, že celkový společenský produkt je omezen klesajícími výnosy a zdůrazňoval, že to, co jedna společenská třída získává, musí být jiné odejmuto. Přichází tak s pochmurnou vizí perspektiv kapitalismu, jehož ekonomika neodvratně směřuje ke stavu všeobecné chudoby.³⁰

Hlavní zásadou teorie *laissez-faire* je nechat soukromý sektor vyvíjet se svobodně, bez snahy vlády o kontrolu nebo regulaci. Tato ničím neomezená konkurence podle těchto autorů nejlépe uspokojuje zájmy celé společnosti.³¹

Představitelé³² neoklasické ekonomie doplnili teorii nabídky klasických autorů o poptávkové prvky. Jejich syntéza poptávkových a nabídkových prvků byla základem moderní ekonomie. Neoklasičtí ekonomové ukázali, že poptávky závisí na mezním užítku, a nakonec byla rozpracována teorie všeobecné konkurenční rovnováhy na všech trzích práce, půdy a produktů.³³

Neoklasičtí ekonomové nebyli zcela oddáni ideálům *laissez-faire*.³⁴ Někteří z nich byli znepokojeni narůstající nerovností příjmů, životními podmínkami dělníků a nezaměstnaností, kterou dělníci často pociťovali.³⁵ Cambridžský ekonom A. C. Pigou vystupoval ve prospěch vládní aktivity a argumentoval tím, že vláda je potřebná k tomu, aby zmírňovala nerovnost a vyvažovala monopolní deformace a korigovala externalitu.

---

²⁸ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

²⁹ David Ricardo (1772-1823) publikoval *Zásady politické ekonomie a zdanění (Principles of Political Economy and Taxation)*

³⁰ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

³¹ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

³² Představitelé neoklasické ekonomie: W. Stanley Jevons (1835-1882), Carl Menger (1840-1921), León Walras (1834-1940).

³³ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

³⁴ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

³⁵ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

Představitelem nového makroekonomického směru označovaném jako keynesiánství byl považován významný anglický ekonom a politik, profesor Cambridgestké univerzity John Maynard Keynes.

Keynesiánská teorie považuje za základní část ekonomiky agregátní poptávku na trhu statků a služeb. Nabídka se podle těchto předpokladů s poptávkou vyrovnává. Zdůrazňuje zejména problematiku nedostatečné efektivní poptávky z hlediska dosahování plné zaměstnanosti a plného využívání ostatních ekonomických zdrojů. Nejdůležitějším aspektem keynesiánství je představa nejistých očekávání budoucích jevů a změn. Jistá je jen minulost a přítomnost.³⁶

Nová teorie přinášela závažné pochybnosti o schopnosti samoregulačních tržních sil vytvářet podmínky pro plné využívání ekonomických zdrojů v tržní ekonomice a hledala nápravu stavu v hospodářské politice státu. Ve svých důsledcích znamenal tento vývoj ústup od „neviditelné ruky trhu“ A. Smitha k „viditelné“ ruce státu. Keynes je v tomto ohledu představitelem pohledu na pozitivní možnost stabilizace tržní ekonomiky státním intervencionismem.³⁷

Keynes ve svém díle *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*³⁸ přepracoval neoklasickou teorii peněz a cenové úrovně a inspiroval novou generaci teoretiků, aby se pokusili pochopit proč mzdy a ceny mají tendenci ke stnulosti, proč nominální proměnné, jako jsou peníze, mají reálné dopady a jak vládní fiskální a monetární politika může ovlivňovat makroekonomiku.³⁹

Keynes viděl tři možnosti jak vracet tržní ekonomiku vyspělého kapitalismu do stavu plného využívání zdrojů. První možnost se týkala rozdělování důchodů. Odpovídající opatření vlády v podobě zvýšení dědické daně a progresivního zdanění důchodů by vedla ke zvýšení sklonu ke spotřebě a snížení sklonu k úsporám, čímž by bylo snazší vyrovnávání sklonu k investicím se sklonem k úsporám. Druhou možností je ovlivňování sklonu k investicím prostřednictvím peněžní a úvěrové politiky zaměřené na dlouhodobé udržování nízkých úrokových měr. Třetí pozitivní důsledek viděl Keynes ve vytvoření prostoru pro postupnou nenásilnou likvidaci rentiérů.

V Keynesově pojetí bylo úkolem státu dbát o to, aby vyspělá tržní ekonomika plně využívala všechny ekonomické zdroje, které má k dispozici, zejména pracovní zdroje. Pokud ale jde o tržní alokaci ostatních ekonomických zdrojů měla být plně ponechána tržnímu

---

³⁶ Mach, J.: *Makroekonomie I.,II.,III.* Praha, 1998.

³⁷ Sojka, M.: *John Maynard Keynes a současná ekonomie.* Praha, 1999.

³⁸ *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz (General Theory of Employment, Interest and Money)* z roku 1936.

³⁹ Samuelson, P. A. ; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie.* Praha, 1992.

mechanismu. Centrálně řízené alokace zdrojů považoval za hrozbu svobodě osobnosti a efektivnosti ekonomiky.⁴⁰

Moderní názory na efektivnost politiky vlády jsou od začátku 70. let dvacátého století ve znamení zásadních sporů. Standardní keynesovská teorie byla napadena z několika pozic. Největší pozornost získaly následné tři směry.⁴¹

Teorie strany nabídky zdůrazňuje roli agregátní nabídky. Hlavním úkolem je vytvořit vhodné podmínky umožňující formování fyzického kapitálu, tvorbu investic a technický rozvoj. Týká se především daňové politiky. Zastánci teorie věří, že pokud dojde ke snížení daňových sazeb, vzroste výroba natolik, že příjmy z daní vzrostou. Dále jsou přesvědčeni, že zvýšená nabídky zboží zamezí růstu inflace.⁴²

Nová klasická ekonomie neboli škola racionálních očekávání zpochybňuje, na rozdíl od teorie strany nabídky a keynesiánského přístupu, vliv politiky vlády na ekonomiku. Zastánci⁴³ vyznávají ideály svobodného trhu a jsou přesvědčeni, že tržní mechanismus akce vlády eliminuje. Sdílí skepticismus vůči vládní politice a tvrdí, že systematická makroekonomická politika usilující o snížení nezaměstnanosti může vést pouze k inflaci. Pasivní monetární a fiskální politika je lepší než politika snažící se vyrovnat každý zákrut a zvrát hospodářského cyklu.⁴⁴

Například zvýšení vládních výdajů je přesně vykompenzováno snížením soukromých úspor. Aby mohli jednotliví účastníci trhu účinně eliminovat vládní opatření, musí je přesně sledovat a správně analyzovat jejich následky. Zastánci jsou přesvědčeni, že spotřebitelé toho jsou schopni a že při svém rozhodování berou do úvahy všechny dostupné informace. Spotřebitelé tak vlastně předpovídají budoucí důsledky vládní politiky. Vytváří tzv. racionální očekávání.

Přesvědčení, že vládní politika je vždy neefektivní, se však neopírá jen o předpoklad racionálních očekávání. Totiž snížení daní nemusí být vyrovnáno zvýšením úspor v poměru jedna ku jedné, pokud jsou spotřebitelé při svém rozhodování omezeni výškou hotovosti anebo pokud má vládní politika za důsledek mezigenerační transfery.⁴⁵

Teorie racionálních očekávání předpokládá, tak jako klasická škola, existenci dokonale pružných cen „samočisticí“ trhy a stabilitu soukromého sektoru. Vycházela z toho, že tržní

---

⁴⁰ Sojka, M.: John Maynard Keynes a současná ekonomie. Praha, 1999.

⁴¹ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

⁴² Mach, J.: Makroekonomie I., II., III. Praha, 1998.

⁴³ Školu racionálních očekávání založili začátkem sedmdesátých let Rober Lucas z Chicagské univerzity a Thomas Sargent ze Stanfordu.

⁴⁴ Samuelson, P. A. ; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

⁴⁵ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

mechanismus funguje správně, že mzdy a ceny jsou flexibilní a že při absenci vládních zásahů se trhy rychle přizpůsobují změnám a zajistí, aby se nabídka rovnala poptávce na všech trzích. Počítala s tím, že ekonomické subjekty vytváří svá rozhodnutí pro budoucí období racionálně tj. snaží se maximalizovat užitek a minimalizovat náklady nejen v přítomnosti, ale i pro budoucí období.⁴⁶

Podle nové klasické školy neefektivnost vládní politiky plyne spíše z předpokladu flexibilních mezd a cen, než z předpokladu racionálních očekávání.⁴⁷ Pokud by mzdy a ceny byly rigidní, pak by hodnota „multiplikátoru“⁴⁸ byla podle této teorie dokonce vyšší než při použití standardních keynesovských předpokladů o spotřebě jako funkci okamžitých příjmů.⁴⁹

Monetarismus jehož představiteli jsou především ekonomové spojování s Chicagskou univerzitou (chicagská škola)⁵⁰ podtrhuje ústřední význam osobní svobody v ekonomických a politických záležitostech. Monetaristé jako například Milton Friedman⁵¹ vychází z teorie, jejíž zástupci věří, že politika vlády může ovlivňovat chování soukromého sektoru hlavně prostřednictvím kontroly nabídky peněz. Hlavním destabilizujícím činitelem podle Friedmana je chybná peněžní a úvěrová politika centrální banky. V publikacích podtrhuje, že snahy vlády řešit problémy mohou vést ke vzniku řady jiných obtíží.⁵²

Většina monetaristů souhlasí s ekonomy nové klasické ekonomie v tom, že v dlouhodobém horizontu má politika vlády jen velmi omezený vliv na ekonomickou aktivitu. Jsou však přesvědčeni, že v krátkodobém horizontu může mít politika vlády poměrně významný vliv. Krátkodobé změny velikosti nabídky peněz způsobené politikou centrální banky jsou hlavním zdrojem nestability ekonomiky.⁵³

Monetaristé jsou ve své většině přesvědčeni, že nejlepší, co vláda může udělat, je stabilizace cen, které lze dosáhnout kontrolou nabídky peněz. Růst peněžní zásoby by podle monetaristů měl být shodný zhruba s růstem reálného národního důchodu. Důvodem odklonu od monetarismu byl fakt, že neuspěl v kontrole inflace, která vyvolala i vysokou

---

⁴⁶ Mach, J.: Makroekonomie I.,II.,III. Praha, 1998.

⁴⁷ Stiglitz, J.E.: Ekonomie veřejného sektoru. Praha, 1997.

⁴⁸ Suma, o jakou se hrubý národní důchod zvýší při zvýšení vládních výdajů o jednotku.

⁴⁹ Důvod je ten, že spotřebitelé spoří především na budoucí spotřebu. Pokud se dnešní příjmy zvýší, zvýší se i úspory. Tím se zvýší i budoucí spotřeba, budoucí poptávka a výroba. Spotřebitelé budou tento vývoj racionálně předvídat a uvědomí si že jejich budoucí příjem bude také vyšší. Proto budou ochotni dále zvýšit svoji dnešní spotřebu.

⁵⁰ Přestavitelé Fank Knight, Henry Simons, Milton Friedman a Rakušan Friedrich Hayek

⁵¹ V publikaci Kapitalismus a svoboda (Capitalism and Freedom) nemilostrdně a přesvědčivě argumentuje proti pohledu konzervativních teoretiků na vládní programy.

⁵² Samuelson, P. A. ; Nordhaus, W.A.: Ekonomie. Praha, 1992.

⁵³ Mach, J.: Makroekonomie I.,II.,III. Praha, 1998.

nezaměstnanost. Dále také nestabilním vztahem mezi nabídkou peněz a velikostí produkce, což zpochybnilo samotný základ monetaristické koncepce.⁵⁴

Během vývoje, ale i v současné době, je jednomyslnost ve většině nejdůležitějších otázek politické diskuse velmi vzácná. V oblasti makroekonomie faktory vyvolávající spory jsou zvláště úloha peněz a zdroje nezaměstnanosti v soudobé společnosti. Největší neshody jsou však v oblasti normativní ekonomie.⁵⁵

Důvody neshod v názorech na vládní opatření je možné strukturovat do třech základních skupin:

- *Neschopnost přesně odhadnout důsledky vládní politiky* – celá řada sporů je způsobena neschopností jedné (nebo obou) stran přesně odhadnout důsledky vládních opatření. Důsledky vládních opatření se velmi často zásadně liší od záměrů, s kterými byla tato opatření přijímána. Jednotlivci a firmy přizpůsobují v delším období svá jednání změnám v zákonech a celkové vládní politice a tyto změny chování je nutné brát do úvahy již při přípravě nových zákonů⁵⁶.
- *Rozdíly v názorech na chování ekonomiky* – ekonomové se často neshodnou v tom, jak se vlastně ekonomika chová, a proto se nemohou shodnout ani v předpovědích reakcí na vládní opatření. V ekonomii navíc není možné provádět kontrolované experimenty, pro ověření rozdílné hypotézy. Při analýze následků různých vládních opatření se využívá modelů, které se pokoušejí napodobit základní vlastnosti skutečnosti. Jedním z častých zdrojů neshod mezi ekonomy je úroveň konkurence v ekonomice.

Ve velké většině je předpoklad, že ekonomika je tržní a konkurenční, tj. že v každém odvětví existuje velké množství firem aktivně si konkurujících. Podíl každé z těchto firem se předpokládá natolik malý, že firma nemá žádný vliv na cenu na trhu. Navíc neexistují žádné bariéry vstupu do odvětví, takže pokud se vyskytnou výnosné příležitosti, jsou velmi rychle využity. Většina ekonomů je také přesvědčena, že existují odvětví, kde je konkurence deformována a kde analýza efektů zdanění vyžaduje analýzu chování monopolního nebo oligopolního výrobce.

Existují ovšem i ekonomové, jako například John Kenneth Galbraith, kteří předpokládají, že většině odvětví dominují tři, či čtyři velké firmy a že ačkoliv si tyto firmy možná v určitých ohledech intenzivně konkurují, v jiných oblastech (cenová politika) často vytvářejí tiché spojenectví.

---

⁵⁴ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

⁵⁵ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁵⁶ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

Poslední jmenovaná skupina ekonomů věří, že ekonomika je do značné míry konkurenční v dlouhodobém horizontu, ale že v krátkém období je konkurence značně omezená.

Dalším sporem se stává rozsah reakce ekonomiky na vnější zásahy. Pro měření rozsahu reakce se používají různé údaje, a tím dochází k rozdílným závěrům.⁵⁷

➤ *Neshody v hodnotách* – dochází k rozporu v tom, zda následky určitých opatření jsou škodlivé, či prospěšné. V ekonomii často dochází ke vzájemným kompromisům nebo substitučním vztahům: opatření sice zvýší národní důchod, ale zároveň zvýší rozdíly ve společnosti, jiné skupiny opatření zvýší zaměstnanost, ale zároveň se zvýší i inflace, další zvýhodní jednu skupinu na úkor druhé skupiny. Jinými slovy, téměř každé opatření má prospěšné i škodlivé následky a jednotlivci těmto následkům přiřazují různý význam.⁵⁸

3.4. Úloha vlády v ekonomice

Úlohou vlády v soudobé smíšené ekonomice je:

- (i) vytvářet právní rámec a zaručovat dodržování pravidla ekonomických her⁵⁹;
- (ii) stanovit makroekonomické stabilizační politiky pomocí snahy vyhladit hospodářský cyklus⁶⁰;
- (iii) ovlivňovat alokace zdrojů s cílem zvýšit ekonomickou efektivnost asistencí vlády při společensky žádoucí alokaci zdrojů⁶¹;
- (iv) zavádět programy, které ovlivňují rozdělování důchodu odejmutím přebytečného důchodu těm, kteří jsou na tom lépe a poskytnout nejchudším.

Ve své podstatě se jedná o odstranění nedostatků soukromých trhů týkající se zabezpečení základních sociálních potřeb⁶² nebo udržení sociálního smíru.

3.4.1. Důvody vzniku státních zásahů v zemědělství

I přes různé názory a existence některých vyhraněných stanovisek připouští většina teoretiků, že zemědělská výroba má výjimečné podmínky a trh zde nemusí působit tak, jako v jiných odvětvích. Mezi důvody zvláštní situace resortu je uváděno zejména⁶³:

⁵⁷ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

⁵⁸ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

⁵⁹ Ekonomickými pravidly je myšleno: definice vlastnictví, zákony pro uzavírání smluv a hospodářské podnikání, vzájemné závazky zaměstnanců a zaměstnavatelů a řada ustanovení, která upravují způsob vzájemného chování jednotlivých subjektů.

⁶⁰ Předcházet chronické nezaměstnanosti, ekonomické stagnaci a rychlé cenové inflaci.

⁶¹ Zahnuje mikroekonomický aspekt vládní politiky, směřující k otázce *co a jak* v ekonomickém životě.

⁶² Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

- 1) Silný vliv přírodních faktorů spolupůsobících v zemědělství. K nim patří využití půdy jako základního výrobního prostředku, vlivy klimatické včetně proměnlivosti počasí v jednotlivých letech a existence biologického cyklu (zrání rostlin a růst hospodářských zvířat). Zemědělská výroba je těmito vlivy místně a časově omezena, vyznačuje se nepružností nabídky a ve ztížených podmínkách často hrozí větší výpadky produkce, jestliže nedojde k podpoře výroby státem.
- 2) Nedokonalá konkurence v agrokomplexu. Velká část zemědělských podniků jsou jako malovýrobci ve slabém, nevýhodném postavení vůči vesměs silným a monopolizovaným odběratelům jejich produkce i dodavatelům výrobních vstupů. Stát může regulativními zásahy zmírňovat tento tržní tlak.
- 3) Nižší úroveň produktivity práce v zemědělství a možnosti jejího zvyšování. Tento faktor, určený objektivně omezenými možnostmi využívání techniky a technologie ve srovnání s jinými obory, může způsobit pomalejší růst důchodů zemědělců a diferenciaci jejich životní úrovně. Promítnou-li se vysoké náklady do cen, zprostředkovaně působí i na životní úroveň spotřebitelů. Z jiného pohledu působí postupně rostoucí produktivita na snížení potřeby pracovníků v odvětví a může vyvolat nepříznivé demografické trendy na venkově. Sociálně ekonomické dopady uvedených tendencí může stát opět různými způsoby kompenzovat.
- 4) Ekologie a krajinaotvorba. Státní politiku v této oblasti lze zaměřit jednak na podporu zmírnění nepříznivých důsledků činnosti zemědělství (chemizace půdy, eroze, atd.). Stát dále podporuje alternativní i nezemědělské činnosti, zaměřené na formování vyvážené kulturní krajiny.

Většina těchto faktorů vystupuje postupně nejen jako důvody pro státní zásahy jednotlivých zemí, ale také jako motiv pro formování integrace, která zásahy rozpracovává na národní úrovni.

Zemědělský sektor hrál ve vývoji integračního procesu v západní Evropě a v aktivitách orgánů Evropského Společenství (ES) od počátku mimořádně důležitou roli. Dlouhodobý záměr strategie SZP byl v podstatě silně protekcionistický, tj. vytvořit takový volný trh se zemědělskou produkcí, který by současně reguloval obchod s těmito komoditami s nečlenskými státy ES a tím neohrozil domácí producenty.

Základními cíli (čl. 39 Smlouvy o Evropském Společenství) společné zemědělské politiky bylo:

---

⁶³ Lukáš, Z.; Neumann P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

- a) zvýšení produktivity práce v zemědělství,
- b) zajištění zemědělcům životní úroveň, odpovídající úrovni ostatních hospodářských sektorů,
- c) stabilizace trhů se zemědělskou produkcí,
- d) zajistit, aby region ES byl maximálně soběstačný v zemědělských produktech, odpovídajících mírnému klimatu,
- e) péče o přiměřený růst cenové hladiny zemědělské produkce, který by umožnil plnění předchozích dlouhodobých cílů.⁶⁴

V průběhu existence se podpora zemědělství a rozvoje venkova velmi dynamicky vyvíjela a procházela řadou významných reforem. Reformy v posledních obdobích podtrhly úlohu rozvoje venkova, kde cílem intervencí na trhu ze strany EK je vytvoření udržitelného rámce pro budoucí rozvoj venkova (prostřednictvím zvyšování jeho konkurenceschopnosti), vytváření podmínek pro udržení a vznik nových pracovních příležitostí na venkově, diversifikace činnosti zemědělců a dalších podnikatelů na venkov (pro ekonomický rozvoj venkova) a vytváření nových zdrojů příjmů jeho obyvatel pro stabilizaci venkovských osídlení.⁶⁵

Reformy také měly nasměrovat zemědělství k tržnímu hospodářství a učinit tak odvětví zemědělství více konkurenceschopným. Víceúčelové využití zemědělských činností mělo být ve shodě s udržitelným rozvojem, a to zejména prosazováním výrobních metod, které jsou ohleduplné k životnímu prostředí, účinně využívají zdrojů a zároveň zajišťují odpovídající životní úroveň zemědělců.⁶⁶

---

⁶⁴ Jakš, J.: Quo Vadis Evropská unie. Praha, 1998.

⁶⁵ Pělucha, M.: Rozvoj venkova v prog.období 2007-2013 v kontextu reforem SZP EU. Praha, 2006.

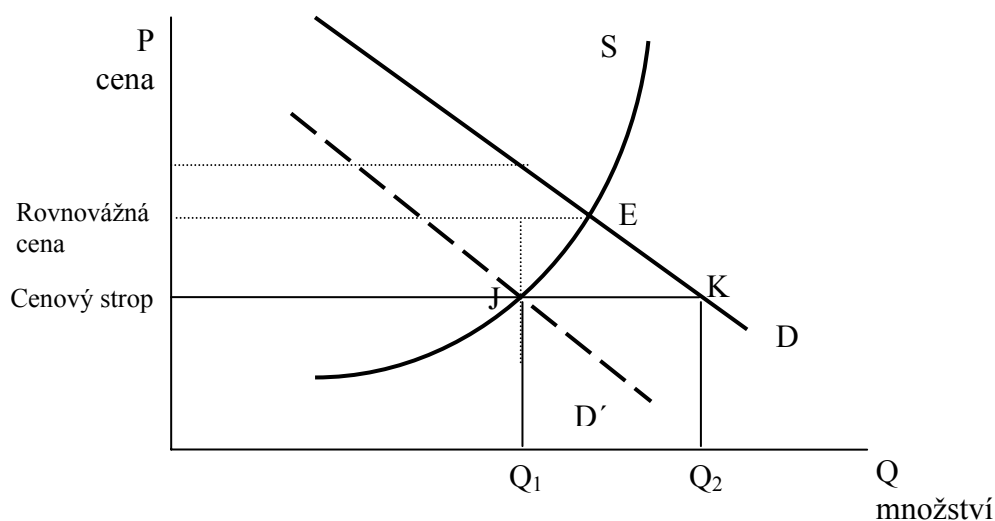
⁶⁶ Evropská komise: Souhrnný rozpočet za rok 2007 a Návrh rozporu pro rozpočtový rok 2009.

3.4.2. Způsoby vládní intervence

Vlády různých zemí dlouhodobě intervenují na svých trzích, přičemž tento proces je velmi úzce spojen s vývojem agrární politiky a jejími reformami. Zásahy státu hrají při tvorbě cen na agrárních trzích relativně velkou úlohu a mohou ovlivnit tržní rovnováhu cen. Tržní cenový příspěvek je jedním ze způsobů vládní intervence k podpoře stabilizace, či zvyšování tržní ceny.

Jedním z druhů zásahu státu do cenového systému je stanovení *cenových stropů* neboli maximálních cen. Znamená to, že prodávající nesmí požadovat vyšší cenu, než je státem stanovený cenový strop. Ten se stává maximální cenou. Cenový strop vyvolá neefektivnost. Ta spočívá v tom, že nabídka je při cenovém stropu nižší než optimální, viz graf VI. Při množství Q_1 je mezní užitek vyšší než mezní náklady⁶⁷.

Graf VI: Ekonomické účinky maximálního cenového stropu

Zdroj: Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

Při zákonem stanoveném cenovém stropu se nabídka a poptávka nevyrovnají. Tento fakt je viditelný na grafu VI, kde rozdíl mezi J a K představuje neuspokojenou poptávku. Následuje období frustrace a nedostatku. Nedostačující množství zboží se musí přidělovat. Vytváří se fronty a sháněním statku je nutno strávit více času. Cenový strop sice umožňuje spotřebitelům kupovat statek za nižší cenu, ale mnozí z nich za to musí nést nepeněžní

⁶⁷ Holman, R.: *Ekonomie*. Praha, 2002.

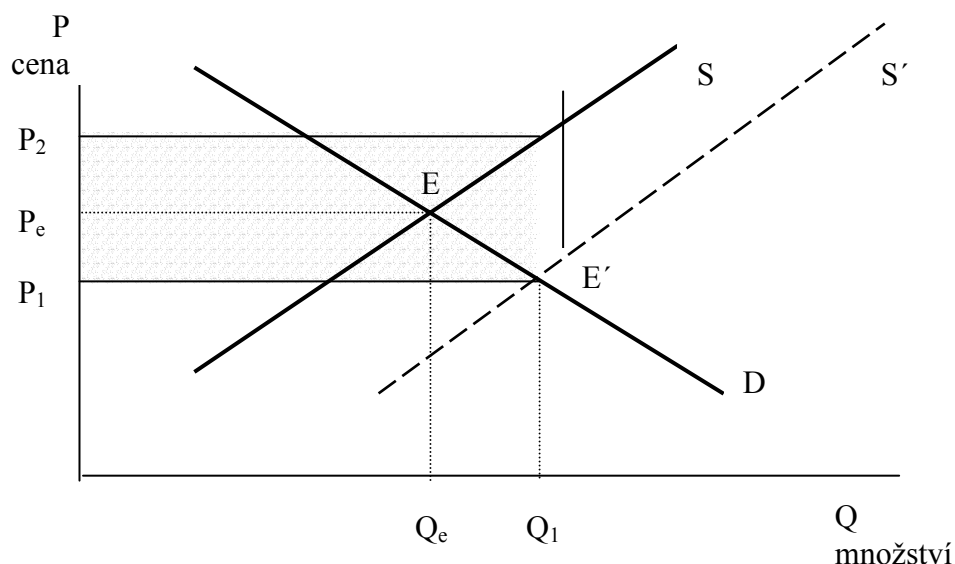
náklady⁶⁸. Pak součet peněžních a nepeněžních nákladů může být vyšší než cena tržní rovnováhy, kterou by platili kdyby cenový strop neexistoval.⁶⁹

Vlády někdy obhajují cenové stropy tím, že některé statky uspokojují nezbytné potřeby, a že by proto měly být každému cenově dostupné.

Dalším druhem zásahu do cenového systému je subvencování. **Subvence** je částka, kterou stát připlácí výrobcům k ceně statku. Předpokládá, že se osobě nebo podniku za požadovanou službu přímo zaplatí. Subvence jsou viditelné a lze o nich diskutovat otevřeně. Bývají také pravidelně přezkoumávány. Nezvyšují všechny ceny, ale pouze příjmy těm, na které se subvence vztahuje.⁷⁰ Pokud není o její výši snížena cena zemědělským výrobcům, pak příjmy zůstávají shodné.

Vyplatit subvenci se projeví stejným způsobem jako snížit náklady, což je patrné z grafu VII. Křivka nabídky se změní v S' a nová rovnováha trhu se ustálí v bodě E' . Z toho je zřejmé, že subvence je vlastně záporná spotřební daň. Na úkor daňových poplatníků zvyšuje tržní cenu pro výrobce (P_2) a snižuje cenu pro spotřebitele (P_1). Tím zvětšuje množství statku pořízeného statku spotřebiteli. Přesto, že je subvence (rozdíl mezi P_2 a P_1) vyplácena výrobcům, jsou subvencováni jak výrobci, tak spotřebitelé. Částka vyplacená na subvencích je znázorněna plochou plného obdélníku. Subvence vyvolá neefektivnost, protože mezní náklady výrobců jsou vyšší než mezní užitek spotřebitelů.⁷¹

Graf VII: Ekonomické účinky subvence

Zdroj: Holman, R.: *Ekonomie*. Praha, 2002.

⁶⁸ Nepeněžní náklad je např. ztráta času, obětovaného na získání nedostatkového zboží (služby).

⁶⁹ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁷⁰ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁷¹ Holman, R.: *Ekonomie*. Praha, 2002.

Vyměřování *cel a kvót* je už po staletí jedním z hlavních nástrojů, které vlády používají ke zvyšování příjmů a k ovlivňování rozvoje jednotlivých odvětví.

Clo je daň uvalená na dovozy. Je-li tak vysoké, že naprosto vylučuje jakékoli dovozy, mluvíme o prohibitivním cle. Mírnější cla obchod budou poškozovat, ale nedojde-li k jeho úplnému útlumu, jedná se o tzv. neprohibitivní clo. Stanovení výše cla může být určeno formou prahové ceny na domácím trhu, pak je dovoz nezávislý na výši zahraniční ceny. Jestliže dojde ke změně zahraniční ceny, mění se výše cla. Dále existuje tzv. hodnotové clo, které představuje určitou procentní sazbu z hodnoty zboží. Dovozní ceny se tak pohybují s výší zahraničních cen. Specifické neboli množstevní clo je fixováno na každou dováženou množstevní jednotku nezávisle na cenách. Některé výrobky jsou ještě navíc zatíženy smíšeným clem. Smíšené clo obsahuje variabilní hodnotové clo (klouzavé clo), jímž je umožněno udržovat variaci dovozních cen menší než činí variace světových tržních cen.⁷² Ekonomický účinek cla představuje zvýšení ceny, snížení spotřebovaného a dováženého množství a zvýšení domácí výroby.

Dovozní kvóta je kvantitativní omezení výše dovozů. Kvóta snižuje množství zahraničního zboží, které lze dovést a přiměje spotřebitele nahradit spotřebu zahraničního zboží spotřebou zboží domácího. Kvóty mají stejný kvalitativní účinek jako cla. Prohibitivní kvótou (zákaz všech dovozů) se dosáhne stejného výsledku jako prohibitivním clem.⁷³

Standardní kvótu, vydává vláda dovozcům licence na dovoz určitého množství zboží, jehož dovoz má být kvótou omezen. Ti dovozci, kteří mají to štěstí a licenci obdrží, získávají zisk v podobě vyšších cen. Rozdávání licencí, z pohledu ekonomiky jako celku, představuje soutěžení o získání licence, a tak zbytečné plýtvání zdroji a vytváří tak dodatečné náklady spojené s existencí kvóty. V některých případech vláda vydává licenci dovozcům z předchozích let. Ale i tento způsob udělování kvót je zdrojem různých tlaků ze strany různých skupin. Dobrovolná kvóta znamená, že cizí země „dobrovolně“ přistoupí na omezení svého exportu na určitou úroveň.⁷⁴ Jedná se o dohodu s cizí zemí o omezení dováženého zboží. Výhodou tohoto systému je, že žádný konkrétní domácí politik není nucen se do historie zapsat jak někdo, kdo oficiálně tuto kvótu podporoval. Další výhodou je skutečnost, že taková kvóta je v principu mnohem pružnější. V praxi je dopad těchto kvót

---

⁷² Svatoš, M a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. Praha, 1999.

⁷³ Samuelson, P. A. ; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁷⁴ Dobrovolná kvóta označována také VER jakožto „dobrovolná omezení exportu“ (Voluntary Export Restraints) nebo VRA jakožto „dobrovolné dohody o omezení“ (Voluntary Restraint Agreements).

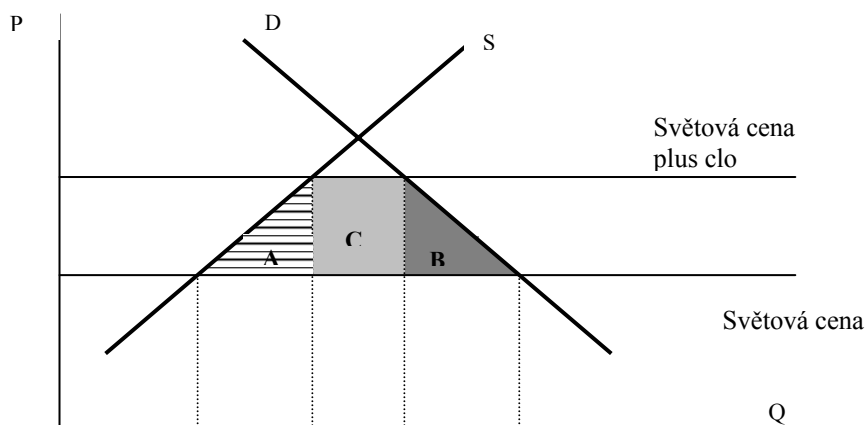

velmi podobný, liší se pouze v tom, komu připadne zisk z vyšších cen. V případě dobrovolných kvót rozhoduje o tom, kdo bude smět do země dovážet, cizí vláda.⁷⁵

Při zavedení kvóty nebo cla dochází ke shodnému sledu událostí. V reakci na zvýšení cen začnou domácí výrobci rozšiřovat svoji výrobu. Důsledkem bude domácí i zahraniční zboží dražší. Růstem cen jsou poškozováni spotřebitelé. Zavedením kvóty dochází k omezení nabídky ze zahraničí, což způsobuje růst cen zboží. V důsledku cenového zvýšení se zvyšuje domácí výroba. Zvýšené množství domácího zboží nemůže nikdy snížené množství zahraničního zboží vyrovnat nebo předčít. Čistý efekt zavedení kvóty je pokles nabídky a růst cen jak zahraničního tak tuzemského zboží.⁷⁶

Rozdíl mezi uvalením cla a kvóty spočívá v tom, že v případě uvalení cla se část zvýšené ceny promítne do vládních příjmů ve formě výnosů ze cla. Peníze se dále stávají vládními výdaji ve prospěch obyvatel. V případě kvóty zvýšené náklady, které uhradí spotřebitel, jdou ve prospěch domácího dovozce, který zboží dováží nebo přímo zahraničnímu výrobcí. V posledním případě zvýšená kupní síla plynoucí ze zvýšené ceny zboží je ve prospěch zahraničního výrobce. To umožní získat cizincům zboží a služby tuzemské, čímž zůstává menší nabídka k dispozici domácím obyvatelům. Clo zaručí, že toto zboží zůstane v rukou tuzemců. U kvóty vždy záleží jak je konstruovaná. Při volbě mezi cly a kvótami považují ekonomové obvykle cla za menší zlo.⁷⁷

Graf VIII: Ekonomické účinky cla a kvót

Zdroj: Svatoš, M a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. Praha, 1999.

Graf VIII znázorňuje dopad cla v podobě tří různých účinků. Plocha A znázorňuje náklady neefektivní výroby vyvolané vyšší domácí cenou. Trojúhelník B představuje ztrátu

⁷⁵ Russell, R.: *Obchodem k bohatství*. Praha, 2003.

⁷⁶ Russell, R.: *Obchodem k bohatství*. Praha, 2003.

⁷⁷ Samuelson, P. A.; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

spotřebitelského přebytku z neefektivně vysoké ceny. Plocha C je vládní příjem z cel, což je transfer od spotřebitelů ve prospěch vlády.

Nejdůležitějším nástrojem vládní intervence na domácím trhu je *intervenční cena* neboli státem garantovaná nákupní cena. Intervenční instituce jsou nuceny nakupovat různé produkty specifikované kvality za garantované ceny. Tyto výkupní ceny jsou tak rozhodujícím faktorem pro domácí velkoobchodní ceny.⁷⁸

Státními intervenčními nákupy se stát snaží zajistit výrobcům vyšší cenu, než kterou by vytvořil trh. Tento státní zásah nevyvolá tržní nerovnováhu – nabízené množství je beze zbytku nakoupeno. Poptávané množství se však skládá ze dvou částí: z nákupu soukromých osob a z nákupu státu jak je patrné z grafu IX. Stát chce udržet vyšší cenu P_i než je rovnovážná cena na trhu P_e v zájmu zemědělců. Kupující při ceně P_i mají tendenci nakupovat množství Q_1 , zatím co nabízené množství představuje Q_2 . Na trhu tak vznikne přebytek nabízeného množství, který musí stát při udržení ceny P_i nakoupit, v grafu označeno jako nákup státu. Stát dále nakoupené množství prodává v letech, kdy je slabá úroda a cena by byla velmi vysoká. Státní intervenční nákupy a prodeje jsou zaměřeny na stabilizaci ceny.⁷⁹

Pro uplatňování principu je charakteristické, že pokud nelze určitý zemědělský produkt prodat za stanovanou intervenční cenu na trhu, musí ji za tuto cenu nakoupit státní intervenční orgán a uskladnit. Intervenovaný produkt se pak buď vrací odtud zpátky na trh, jakmile se změní relace mezi nabídkou a poptávkou, nebo se exportuje. Výše zásob a tlak na export postupně učinil z EU významnou exportní velmoc na světovém zemědělském trhu, kde se ovšem střetává s odlišně dotovanými produkty od konkurentů. Mechanismus intervenčních cen zaručoval producentům neomezené cenové záruky a odbyt a vedl v průběhu let k vysoké nadprodukcí plodin i dalších produktů, která vysoce překročila původně vytyčený cíl soběstačnosti. Postupně se však celý intervenční mechanismus zpružnil tak, že společenství intervenuje jen tehdy, když cena na trhu je podstatně nižší než úroveň schválené intervenční ceny. Intervenční cena nebývá pak ani vyplácena v plné výši.⁸⁰

Minimální cena a vývozní subvence je druh zásahů uplatňovaný převážně u zemědělských produktů. Vláda stanoví minimální cenu, pod kterou není možné komoditu od zemědělců vykupovat. Opatření je ale doprovázeno subvencí. Na grafu X vidíme, jaký účinek bude mít vládou stanovená minimální cena na trhu mléka. Při ceně 7,50 Kč/l zemědělci vyprodukují 220 milionů litrů, ale mlékárny vykoupí jen 170 milionů litrů. Vláda

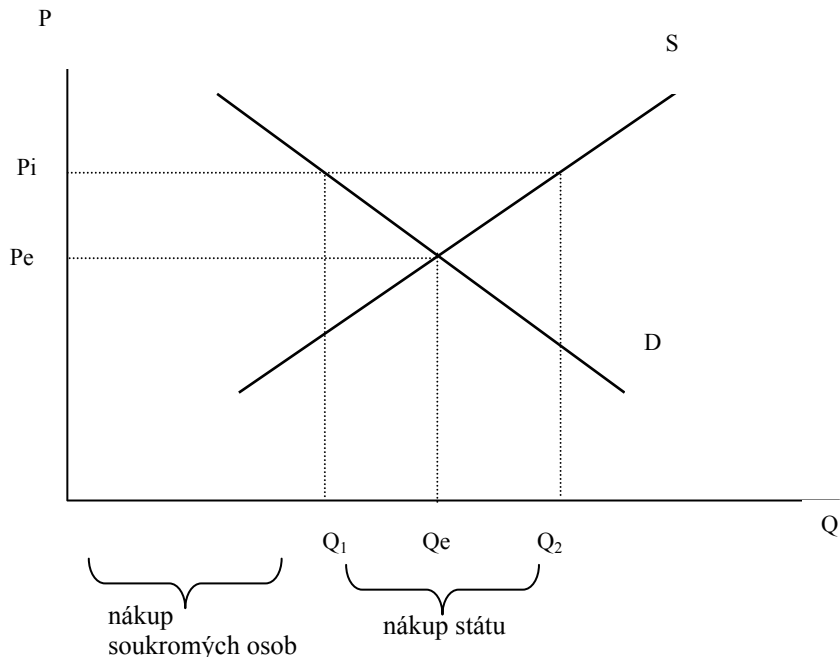
⁷⁸ Svatoš, M. et al. Economics of Czech and Slovak Agriculture Integration with the EU. Praha, 1999.

⁷⁹ Holman, R.: Ekonomie. Praha, 2002.

⁸⁰ Jakš, J.: Quo Vadis Evropská unie. Praha, 1998.

musí na vzniklý přebytek 50 mil. litrů mléka poskytnout vývozní subvenci v celkové výši 75 milionů (50 mil. x 1,50), aby se toto mléko mohlo prodat v zahraničí. Celková částka vývozní subvence je na obrázku znázorněna plným obdélníkem.

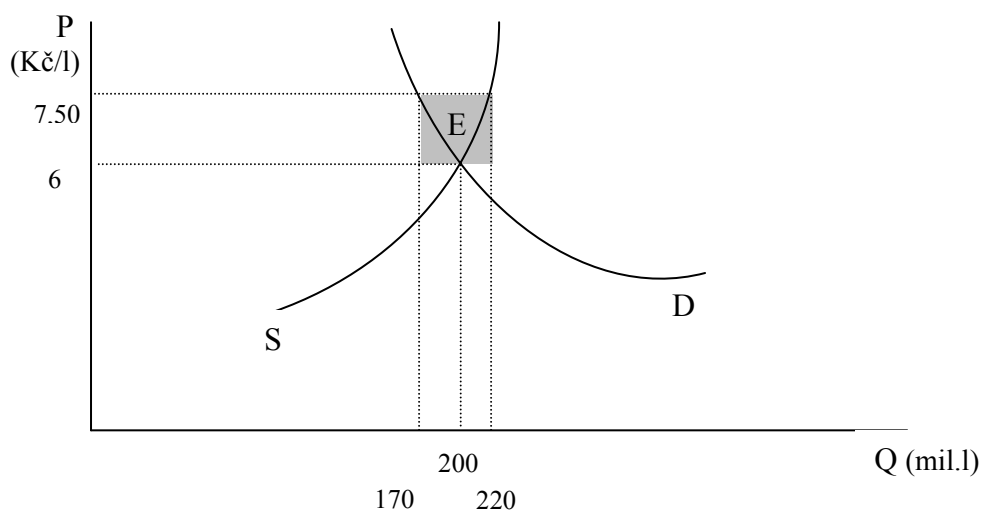
Graf IX: Ekonomické účinky státních intervenčních nákupů

Zdroj: : Holman,R.: Ekonomie. Praha, 2002.

Důsledkem toho, že zemědělci dostávají vyšší cenu než jakou by vytvořil trh je, že spotřebitelé zaplatí vyšší cenu. Spotřebitelé navíc ještě jako daňoví poplatníci subvencují zahraniční spotřebitele mléka.⁸¹

Graf X: Ekonomické účinky minimální ceny

Zdroj: Holman,R.: Ekonomie. Praha, 2002.

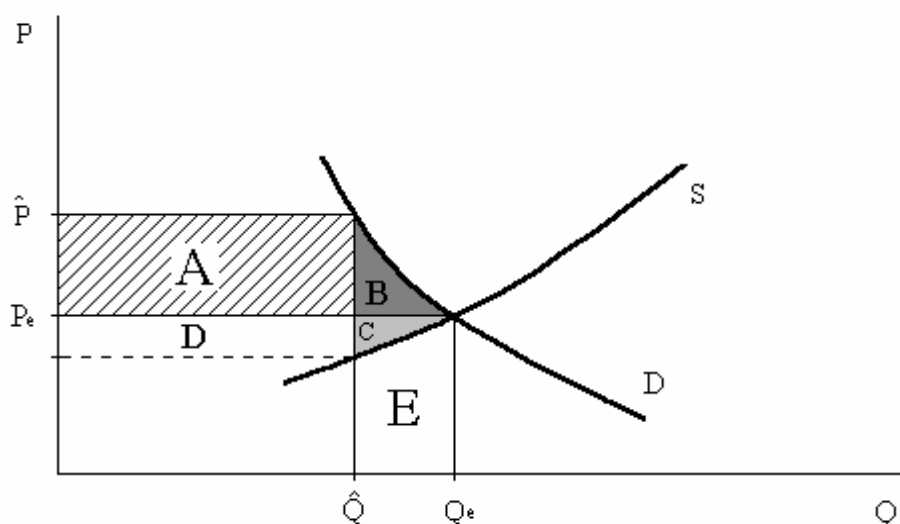
⁸¹ Holman, R.: Ekonomie. Praha, 2002.

Produkční kvóty jako nástroj vládních zásahů hraje stále rostoucí úlohu. Jedná se o nejčistší nástroj kontroly nabídky a o systém *ex ante* omezování produkce s rozložením práv na produkci mezi producenty.⁸² Regulace garantuje vyšší cenu pro pevně stanovené množství produkce než za množství, které překračuje kvótu.⁸³

Produkční kvóta je státem stanovené maximální množství produkce dané komodity. Stanovené množství stát pak rozděluje mezi vybrané výrobce dané komodity. Účinky kvót jsou znázorněny na grafu XI.

Pokud je trh zcela liberalizován, bude tržní množství na úrovni Q_e a tržní cena P_e . Vzhledem k přijatému programu řízení produkce pomocí kvót, kdy je nabízené množství omezeno na úrovni $\hat{Q}$ dojde na straně poptávky ke konkurenci mezi zpracovateli a cena vzroste na úroveň $\hat{P}$. Zisk výrobců udává plocha A, protože producenti obdrží navíc cenu $(\hat{P} - P_e)$ za regulované množství $\hat{Q}$, které je menší než tržní množství Q_e , které by výrobci prodali za normálních okolností. Plocha C pak představuje ztrátu výrobců z neprodeje resp. nevýroby množství Q_e . Čistý zisk výrobců je pak určen rozdílem $A - C$.

Graf XI: Ekonomické účinky produkční kvóty

Zdroj: Svatoš, M a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. Praha, 1999.

Recipročně potom poptávající mají ztrátu A, protože jsou nuceni nakupovat za vyšší ceny a dále ztrácejí, nemajíce přístup k množství $Q_e - \hat{Q}$. Jejich celková ztráta tak činí $A + B$, respektive jejich zisk je $-(A + B)$.

⁸² Butault, J.-P.: *Les soutiens à l'agriculture. Théorie, histoire, mesure*. Paris, 2004.

⁸³ Svatoš, M. et al. *Economics of Czech and Slovak Agriculture Integration with the EU*. Praha, 1999.

Celkový ekonomický zisk výrobků je představován součtem ploch A + D. Plochu E pak tvoří ušetřené zdroje z nevýroby.⁸⁴

Z grafu XI je patrné, že produkční kvóta znamená neefektivnost, neboť vyráběné množství je podoptimální – jeho mezní náklady jsou menší než mezní užitek. Dalším vážným problémem je způsob rozdělování kvót mezi výrobce. Stát nemá žádné objektivní kritérium pro rozdělování kvót, a tak se zde otevírá prostor pro subjektivní přístupy státních úředníků či dokonce pro korupci. Produkční kvóty také omezují konkurenci a konzervují neefektivnost. Zmrazí procesy, které by vyřazovaly neefektivní výrobce z trhu a otevíraly prostor efektivnějším výrobcům. Úspěšní výrobci se nemohou rozvíjet kvůli kvótám a neúspěšní výrobci nemusejí odcházet z trhu.⁸⁵

3.4.3. Vymezení pojmu dotace

Dotací v české legislativě se rozumí peněžní prostředky státního rozpočtu, státních finančních aktiv nebo Národního fondu poskytnuté právnickým nebo fyzickým osobám na stanovený účel.⁸⁶

Základním dokumentem, který definuje pojem dotace v České republice je zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů, který nahrazuje od 1. 1. 2001 již neplatný zákon č. 576/1990 Sb. Na základě tohoto zákona jsou stanoveny požadavky pro poskytování dotací v České republice.

Dotaci (subvenci) můžeme také definovat jako platbu vlády firmě nebo domácnosti, která poskytuje nebo spotřebovává určitou komoditu. Vláda např. subvencuje potraviny tím, že zaplatí část výdajů na potraviny za domácnosti s nízkým důchodem.⁸⁷

Dotace či různé finanční výpomoci mají stovky podob. Ve znění platného zákona byl pojem dotace v České republice používán i při čerpání finančních prostředků v letech 2004–2006 z Evropského záručního a orientačního zemědělského fondu (EAGGF; European Agricultural Guidance and Guarantee Fund)⁸⁸ a od roku 2007 je nadále používán při čerpání z prostředků Evropského záručního fondu (EAGF; European Agricultural Guarantee Fund) a Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD; European Agricultural Fund for Rural Development). Přesná pravidla pro čerpání z uvedených fondů jsou pak upravena v zákoně o Státním zemědělském intervenčním fondu č. 256/2000 Sb., ve znění zákona

⁸⁴ Svatoš, M a kol.: *Ekonomika zemědělství a evropská integrace*. Praha, 1999.

⁸⁵ Holman, R.: *Ekonomie*. Praha, 2002.

⁸⁶ Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů.

⁸⁷ Samuelson, P. A. ; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁸⁸ Ve francouzštině používaná zkratka FEOGA: Fonds européen d'orientation et de garantie agricole.

č. 128/2003 Sb., č. 85/2004 Sb., č. 482/2004 Sb., č. 441/2005 Sb. a č. 130/2006 Sb. a dále se řídí prováděcími právními předpisy ve formě nařízení vlády.⁸⁹

3.4.4. Měření vládní intervence

Každý z použitých nástrojů měření vládní i mezinárodní intervence by měl splňovat následující kriteria:

(i) transparentnost efektů resp. účinků daného nástroje; (ii) snadnou interpretaci a srozumitelnost; (iii) dostatečnou flexibilitu pro případ nových reformních opatření; (iv) konzistentnost pro všechny komodity a země; (v) poskytování spolehlivých informací a možnost zahrnutí změn ovlivňujících reálné ekonomické proměnné.⁹⁰

K mezinárodnímu srovnání míry subvencování zemědělského sektoru se používá ukazatel „Production Subsidy Equivalent“ (PSE), tj. ekvivalent produkčních subvencí. Ukazatel představuje finanční vyjádření ztráty zemědělských příjmů pro případ zrušení existujících subvenčních opatření vůči zemědělství dané země.⁹¹

Od roku 1987 je ekvivalent produkčních podpor (PSE) a související ukazatelé používány jako hlavní nástroje pro monitorování a evaluaci vývoje zemědělské politiky pro objasnění hlavních politických reforem. PSE a související ukazatelé odhadují náklady (peněžní tok) na spotřebitele a daňové poplatníky podpor vyplývající ze zemědělské politiky. Nemohou ale kvantifikovat dopady opatření politiky na takové proměnné jako produkce, spotřeba, obchod, zemědělské vstupy nebo životní prostředí. Tyto dopady závisí na výši podpory, povaze podpory, ve smyslu jaký způsob politických opatření byl implementován a citlivosti těchto proměnných reagovat na změnu podpory. Kromě toho politická opatření jsou zřídka užívaná izolovaně a jejich dopad závisí také na politickém mixu nebo složení podpory. Dopady nebo deformace jsou spojovány se zemědělskými podporami také jako výsledky různé míry podpory mezi zemědělskými komoditami a mezi komoditním a nekomoditním základem podpory. Konečně rozsah každého dopadu a deformace může být limitován díky omezení uvaleného na produkci, na faktory produkce, nebo zemědělské metody a technologie. Kvantifikace těchto dopadů vyžaduje ekonomický model jako je např. politická evaluační matice (Policy Evaluation Matrix – PEM) vytvořená prostřednictvím OECD.⁹²

⁸⁹ Dostupné na World Wide Web <www.szif.cz.>

⁹⁰ Schwarz, N.E.; Parker, S.: Measuring Government Intervention in Agriculture for the GATT Negotiations., 1988.

⁹¹ Svatoš, M.: Agrární politika. Praha, 2001.

⁹² Portugal, L.: Methodology for the measurement of support and use in policy evaluation.

3.4.5. Vládní selhání

Při posuzování vhodnosti vládní politiky hovoříme o normativním přístupu neboli normativní ekonomii tam, kde je překročena hranice pouhé analýzy. Normativní ekonomie posuzuje, do jaké míry konkrétní opatření splňují určitá kritéria.⁹³

Normativní ekonomie zahrnuje etiku a hodnotové soudy, klade si otázky, které se dotýkají hluboce zakořeněných hodnot nebo morálních soudů. Je možno se o nich přít, ale nikdy je nemůže vyřešit věda nebo odvolání se na fakta. Neexistuje prostě žádná správná nebo nesprávná odpověď na otázku, jak vysoká by měla být inflace, zda by měla společnost pomáhat chudým, nebo kolik by měla vydávat na obranu. Otázky vyřeší politická rozhodnutí, nikoliv ekonomická věda.⁹⁴

Jsou-li analyzovány následky vládní politiky, hovoříme o pozitivním přístupu neboli pozitivní ekonomii. Pozitivní ekonomie přijímá ekonomickou realitu takovou, jaká je. Jejím cílem je tuto realitu popisovat a hledat v ní zákonitosti jejího fungování. Přesněji se jedná nejen o následky konkrétních vládních opatření, ale také popisuje chování veřejného sektoru a ekonomické a politické mechanismy, které mají za příčinu zavedení těchto vládních programů.⁹⁵

Ve své podstatě pozitivní ekonomie popisuje fakta a chování v ekonomice. Odpovídá na otázky odvoláním se na fakta.⁹⁶

Vládní programy neposkytují vždy uspokojujivá řešení problémů. Selhání vládních programů lze přičíst především čtyřem faktorům:

- a) Důsledky jakéhokoliv vládního program jsou komplikované a těžko se předpovídají - tvůrci hospodářských politik nevědí dost o skutečné struktuře ekonomiky a je třeba rozlišovat mezi správností modelu a přesností hodnot a parametrů daného modelu.⁹⁷

Díky omezené informovanosti jsou rozhodnutí velmi komplikovaná a následky těžko předvídatelné.

- b) Vláda má jen omezenou kontrolu nad důsledky vládního programu – vzhledem k omezené kontrole reakcí soukromého sektoru má vláda jen omezený vliv na reálné důsledky svých rozhodnutí.⁹⁸

---

⁹³ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

⁹⁴ Samuelson, P. A .; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁹⁵ Macáková, L.: *Mikroekonomie*. Praha, 1992.

⁹⁶ Samuelson, P. A .; Nordhaus, W.A.: *Ekonomie*. Praha, 1992.

⁹⁷ Dornbusch, R; Fischer, S.: *Makroekonomie*. Praha, 1994.

⁹⁸ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

- c) Navrhovatelé vládních programů mají jen omezenou kontrolu nad skutečným zaváděním vládních programů do praxe – omezenou kontrolou nad byrokratickým aparátem při uvádění konkrétní legislativy do praxe. Interpretace a aplikace může být v rukou některých vládních agentur.⁹⁹
- d) Politikové mohou upřednostňovat soukromé zájmy – vládní rozhodnutí ovlivňují životy mnoha lidí, ale jsou přijímána pouze omezenou skupinou zvolených zástupců. Vláda musí zajistit zájmy svých voličů a najít způsob, jak smířit rozdílné názory, případně zvolit jeden z nich. Vláda bývá často obviňována z nekonzistentnosti svých rozhodnutí. Jedná se o naprosto přirozený důsledek demokratického způsobu rozhodování (za určitých podmínek). Navíc pro zvolené zástupce lidu je čas od času výhodné jednat v zájmu nátlakových skupin. Neschopnost politiků sloužit vždy zájmům nejširší veřejnosti není proto pouhým následkem jejich nepoctivosti nebo zlé vůle, ale vyplývá nevyhnutelně z mechanismů fungování politických institucí v demokratických společnostech. I když ne všechny zájmové skupiny prosazují politiku, která má ekonomicky nežádoucí důsledky, zkušenosti ukazují, že tlaky mocných zájmových skupin jsou pro ekonomiku nepříznivé.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Stiglitz, J.E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, 1997.

¹⁰⁰ Holman, R.: *Ekonomie*. Praha, 2002.

3.5. Vznik a vývoj Společné zemědělské politiky

Po roce 1945 evropské země byly konfrontovány s potřebou zvýšení zemědělské produkce pro zajištění potravinové bezpečnosti a obnovení jejich platební rovnováhy.¹⁰¹ První pokusy o vytvoření zemědělské integrace lze datovat do 50. let dvacátého století. Iniciativu v tomto směru vyvíjela zvláště Francie. Prosazovala zpočátku ideu sektorové integrace, která by byla v zemědělství obdobou Evropského sdružení uhlí a oceli, včetně vytvoření nadnárodních orgánů řízení.

Tyto snahy se ukázaly jako neúspěšné, neboť řadu zemí odrazil záměr výrazně institucionalizovat spolupráci a obavy ze vzniku silného nadstátního řízení, prosazujícího zájmy některých vedoucích zemí.

Po ústupu od původních snah o jednotný zemědělský trh iniciovala Francie dílčí návrh na vznik společných koordinovaných trhů pro některé hlavní výrobky. Snahou bylo sblížit ceny, racionalizovat výrobu a harmonizovat vzájemný obchod. Ani tuto omezenou variantu se nepodařilo realizovat. Otázky zemědělské integrace byly posléze zúženy na problém případné liberalizace evropského obchodu na půdě OECD.

První fáze vývoje zemědělské integrace ukázala, že půjde o mimořádně složitý proces, který může zaznamenat úspěch pouze po delší přípravě a nalezení vyváženého přístupu zúčastněných zemí. Je patrné, že průběh prvních jednání zkomplikoval i velký počet účastníků s výrazně odlišnou ekonomickou úrovní a značně diferencovaným zemědělským sektorem. První integrační pokusy však byly důležitou inspirací pro budoucí vývoj.¹⁰²

Římská smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) v roce 1957, v níž byla zmíněna v článku 3 zemědělská politika jako součást společného trhu, předpokládala existenci poměrně dlouhého, dvanácti až patnáctiletého období k definitivní realizaci SZP. Hlavní problémy zemědělské integrace identifikovala konference v italské Strese v roce 1958¹⁰³, která zároveň uložila úkoly Evropské komisi. V Strese byly dohodnuty hlavní regulační nástroje společného trhu, kterými se staly ceny zemědělských produktů a dále definovala stále aktuální tři principy SZP.^{104 105}

---

¹⁰¹ Loyat, J.; Petit, Y.: La politique agricole commune. Paris: La Documentation française, 1999.

¹⁰² Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

¹⁰³ Konference v Strese dne 3.–11. července 1958 byla věnována výhradně problematice zemědělství. Hlavním obsahem bylo vypracování přesných zásad a mechanismů SZP na základě rámce daného smlouvou o EHS.

¹⁰⁴ Tři principy SZP: prvním byla jednota trhu, respektive náležitost SZP ke společnému trhu; druhým tzv. preference Společenství, která předpokládala přednostní spotřebu výrobků v rámci společného trhu před dováženými produkty; třetím bylo určení zásad finanční solidarity, což znamenal rozložení nákladů na SZP mezi všechny členské země EHS.

Cílem této politiky bylo zvýšení zemědělské produktivity, zajištění odpovídající životní úrovně pro pracovníky v zemědělství, stabilizace trhu, zajištění potravinové bezpečnosti a zajištění odpovídajících cen spotřebitelům.¹⁰⁶

V první etapě, v letech 1958–1961, byl kladen důraz na propracování postupu vytváření společného zemědělského trhu. Evropské zemědělství se mělo stát konkurenceschopnější při zachování hlavního pilíře jeho hospodářství, rodinné farmy. Jeho cílem nebyla úplná soběstačnost, avšak měla být dosažena rovnováha v zapojení do mezinárodního obchodu, jež předpokládala vysokou ochranu vnitřního trhu. Zároveň bylo zdůrazněno, že řešení zemědělských problémů nelze nalézt pouze ve výrobní oblasti, ale v souladu s kroky sociální politiky, regionálního rozvoje, atd.

Ve druhé etapě (1962–1965) byly Komisí EHS vypracovány a začaly se realizovat hlavní principy SZP.

- 1) byla stanovena pravidla pro vytvoření devíti společně organizovaných trhů zemědělských produktů (zejména obilí, vepřového masa, mléka, mléčných výrobků), bylo připraveno a započato sblížení jejich cen.
- 2) Byl vytvořen Evropský záruční a orientační zemědělský fond (EAGGF)¹⁰⁷, který od r. 1964 poskytoval zemědělské subvence: byl vytvořen systém finanční solidarity.
- 3) Byly přijaty obecné zásady preference domácích produktů před zahraničními a zásada zajištění životního standardu zemědělců v realizaci k průmyslovým pracovníkům.

Společná zemědělská politika producentům garantovala výkup jakékoliv výše jejich produkce s následujícími důsledky:

- stabilizace cen měla za následek snížení rizika a odstranění veškeré konkurence mezi producenty;
- stanovené vnitřní ceny podle výše intervenčních cen vedly k zisku dle produktivity;
- růst produkce nezávislé na poptávce vyústil v kumulaci zásob a subvencování exportu;
- nárůst rozpočtových výdajů ve prospěch nejproduktivnějších farem;¹⁰⁸

Ve třetí etapě, v letech 1966–1970, měl být dokončen úplný volný oběh zemědělských produktů uvnitř EHS a zavedena celní unie vůči třetím zemím. Fungovaly již společné ceny

---

¹⁰⁵ Fiala, P.; Pitrová, M.: Evropská unie. Brno, 2003.

¹⁰⁶ Loyat, J.; Petit, Y.: La politique agricole commune. Paris: La Documentation française, 1999.

¹⁰⁷ European Agricultural Guidance and Guarantee Fund; Fonds européen d'orientation et de garantie agricole (FEOGA).

¹⁰⁸ Loyat, J.; Petit, Y.: La politique agricole commune. Paris: La Documentation française, 1999.

výrobní, EAGGF již uhrazoval vnitřní a vývozní subvence, byla zavedena strukturální a sociální politika v oblasti zemědělství.¹⁰⁹

Během fungování SZP se stabilizoval vnitřní trh se zemědělskými produkty: při dostatku produkce nedocházelo k náhlým výkyvům cen. Evropské společenství dosáhlo soběstačnosti ve všech hlavních produktech, které lze efektivně vyrábět v klimatických podmínkách členských zemí. Široká nabídka produkce byla v ostrém kontrastu s přidělovým systémem, jenž existoval v některých zemích ještě v 50. letech.¹¹⁰

Nastavené principy SZP vyústily ve finanční obtíže Společenství, vzniklé ztrátou kontroly nad zemědělskými výdaji. Garantované ceny byly původcem velkých přebytků na trzích především pro obiloviny a mléčné produkty. Přebytečná nabídka byla automaticky předmětem intervenčních nákupů, což mělo za následek zvýšení výdajů Společenství na skladování a odbyt produkce na zahraniční trhy.¹¹¹

První návrhy na modifikaci SZP byly předloženy 19. prosince 1968 v dokumentu nazvaném Zemědělství 1980.¹¹² Reformní program předpokládal zastavení růstu společných cen a jejich částečné nahrazení přímými dotacemi, podmínky pro odchod do důchodu a využití cílených nástrojů na individuální podporu zemědělců. Reformní úsilí nebylo však podpořeno Radou ministrů zemědělství a mělo spoustu odpůrců mezi členskými zeměmi. Výsledky diplomatických jednání komisaře Mansholta přinesly přijetí tří základních směrnic modernizace, odchod do důchodu a poradenství v roce 1972. Přijatá opatření posílila výdaje na přímé podpory a restrukturalizaci, nicméně se nepodařilo zastavit další zvyšování finančních prostředků plynoucích do zemědělství.¹¹³

Vzhledem k rozšíření Společenství v osmdesátých letech bylo třeba zajistit rozpočtovou stabilitu. Dohodou byl předpoklad zvýšení vlastních příjmů EHS a redukce výdajů na SZP. Zásadním krokem bylo snížení garantovaných cen a stanovení pravidel pro spoluodpovědnost za nadprodukcí.¹¹⁴

Návrhy Komise k prohloubení rovnováhy mezi výdaji a příjmy se nepodařilo realizovat.¹¹⁵ V průběhu let 1985–1987 se náklady začaly zvyšovat až o 18 % za rok díky světovému poklesu cen pšenice. V roce 1988 dosáhlo Společenství díky vysokým nákladům

---

¹⁰⁹ Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

¹¹⁰ Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

¹¹¹ Loyat, J.; Petit, Y.: La politique agricole commune. Paris: La Documentation française, 1999.

¹¹² Reformní program, obecně označovaný jako tzv. Mansholtův plán podle tehdejšího komisaře pro zemědělství Secco Mansholta.

¹¹³ Fiala, P.; Pitrová, M.: Evropská unie. Brno, 2003.

¹¹⁴ Jedná se o summit ve Fontainebleau konaný 25.–26. června 1984.

¹¹⁵ Jedná se o návrh Evropské komise ze dne 18. prosince 1985 s názvem Budoucnost zemědělství ve Společenství.

na zemědělství maximální rozpočtové zátěže. V letech 1988–1989 byly sníženy náklady na SZP pomocí Delorsova balíku¹¹⁶ o 5 %. Snížení nákladů však bylo jen dočasné než došlo k poklesu světových cen zemědělských plodin.¹¹⁷

Evropské komisi se nepodařilo prosadit zásadní změny až do počátku devadesátých let. Reforma z roku 1992¹¹⁸ se stala určitou modifikací některých nástrojů SZP. V některých důležitých sektorech byl proveden dílčí, nicméně významný přesun od systému cenových podpor k přímým platbám a tyto přímé platby byly vázány na historicky dané referenční hodnoty a tak vymezeny co do výše. Podstatnou součástí reformy bylo zavedení doprovodných opatření vedoucích k extenzifikaci zemědělství. Cílem bylo vytvoření takové formy finanční dotace, která zajistí potřebný životní standard zemědělské komunitě bez přímé závislosti na objemu produkce.¹¹⁹

V roce 1999 byla přijata nová reforma SZP s finančním výhledem na léta 2000–2006 (Agenda 2000).¹²⁰ Cílem bylo stabilizovat výdaje na zemědělskou politiku, upravit odvody jednotlivých států do společného rozpočtu a rozdělování výdajů podle společné politiky EU.¹²¹ Reforma pokračovala v opouštění cenových podpor a směřovala k zavádění přímých plateb. Převážně se dotkla sektorů: hovězí maso, mléko, obiloviny, olejnin a víno. V rámci reformy byla přijata evropská regionální politika.¹²²

Reforma společné zemědělské politiky v roce 2003 na základě tzv. Střednědobé zprávy¹²³ má za cíl zásadně změnit způsob, jakým EU podporuje svůj zemědělský sektor. Jednotná platba zemědělským podnikům nahradí většinu prémie v rámci různých organizací společného trhu, díky čemuž nebude již většina dotací spojena s objemem produkce. Zemědělci budou dostávat jednotnou platbu na základě referenční částky v referenčním

---

¹¹⁶ Delorsův balík je plán komplexní revize financování přijatý Evropskou radou na summitu v Bruselu ve dnech 11.–13. února 1988.

¹¹⁷ Fiala, P.; Pitrová, M.: Evropská unie. Brno, 2003.

¹¹⁸ Reforma byla schválena Radou ministrů na návrh Komise ES v květnu 1992 a vstoupila v platnost v červenci 1992 tzv. McSharryho reforma podle irského komisaře pro zemědělství Raye McSharryho. Výchozím bodem tzv. McSharryho reformy byla revize cílů SZP a prověření, zda jsou finanční prostředky určené na zemědělství vynakládány efektivně. Zpráva v první řadě konstatovala, že původní cíl stimulovat zemědělskou produkci byl již jednoznačně splněn, a že nyní je naopak třeba přistoupit ke zvyšování její kvality. Dále bylo zviditelněno, že finanční prostředky SZP jsou vydávány neadekvátně, protože až 80 % těchto prostředků plyne do rukou 20 % zemědělců, tedy velkým producentům. Negativně bylo také hodnoceno působení SZP na životní prostředí.

¹¹⁹ Krejsová, M.: Reforma podrobně: Jednotná platba zemědělským podnikům na podporu udržitelného zemědělství, které se bude více orientovat na trh.

¹²⁰ O podobě další reformy agrární politiky Evropské unie bylo rozhodnuto na základě zemědělského kompromisu po osmnácti měsících jednání 26. března v roce 1999 na samitu v Berlíně. Důležitou postavou směřování dohody byl nový předseda Komise Romano Prodi.

¹²¹ Vydané nařízení Rady (ES) č. 1258/1999 ze dne 17. května 1999 upravuje financování Společné zemědělské politiky.

¹²² Hervieu, Jean-Francois. L'Accord de Berlin. Chambres d'Agriculture n°877-878, 1999.

¹²³ Reforma přijata ministry zemědělství EU dne 26. června 2003 ve formě doporučení Rady (ES) č. 555/2003.

období od roku 2000 do roku 2002.¹²⁴ Cílem je zvýšit konkurenceschopnost zemědělců v EU s vyšší orientací na trh a zajištěním nezbytné stability jejich příjmů. Vzhledem k snížení přímých plateb větším zemědělským podnikům by mělo být k dispozici více peněz na ekologické či kvalitativní programy nebo programy v oblasti welfare zvířat a politiku rozvoje venkova. Jednotná platba zemědělským podnikům vstoupila v platnost v roce 2005 s možností přechodného období až do roku 2007.

Rada Evropské unie dále rozhodla zrevidovat společné tržní organizace pro sektory mléka, rýže, obilovin, pšenice durum, škrobových brambor, sušeného krmiva a ořechů s cílem respektovat pevně stanovený rozpočtový strop pro EU25 až do roku 2013 se zavedením mechanismu finanční disciplíny.¹²⁵

3.5.1. Hlavní principy a způsob organizace SZP

V rámci Společné zemědělské politiky se od roku 1958 uplatňují tři hlavní zásady:

Jednotný společný trh zemědělských produktů při společných cenách: v Evropské unii existuje volný pohyb zemědělských produktů mezi členskými státy jako součást celkového jednotného vnitřního trhu, na němž jsou vyloučena všechna běžná ochranná opatření prováděná v zahraničním obchodě. Společný trh je jednotně řízen unifikovanými pravidly, využívá jednotné nástroje včetně společných cen¹²⁶, jimiž organizuje dílčí trhy pro jednotlivé produkty, resp. tržní skupiny (organizace) a ochraňuje domácí výrobky. Jednotná tržní organizace zahrnuje v současnosti již přes 90% produkce.

Působení cílových a intervenčních cen pokrývá největší tržní skupinu (60–70% produkce). Uvedené ceny provádí tržní korekci domácí produkce s cílem udržení určitých mezí vnitřní cenové hladiny EU, případně řeší (s použitím ochranných principů) problém přebytku nebo nedostatku domácí produkce vůči světovému trhu. Do této tržní skupiny se řadí výrobky jako obilí, rýže, cukr, mléko a mléčné výrobky, hovězí a vepřové maso, stolní víno, některé druhy zeleniny a ovoce, u kterých je EU vesměs soběstačná.¹²⁷

¹²⁴ Nařízení Rady (ES) č. 555/2003.

¹²⁵ Communication de la Commission au Conseil et au Parlement européen du 10 juillet 2002-Révision à mi-parcours de la politique agricole commune [COM(2002) 394 non publié au Journal officiel].

¹²⁶ **Cílová, směrná cena** (v případě některých výrobků označována jako indikativní, orientační, základní či referenční), je stanovena tak, aby poskytovala většině výrobců stabilizovaný důchod. Stanovena pro většinu výrobků a podléhá měsíční aktualizaci. **Intervenční cena** představuje nejnižší možnou hranici domácí ceny a je stanovena orgány EU (Rada ministrů) pro daný hospodářský rok. **Prahová cena** je nejnižší možná cena, za kterou lze daný produkt dovézt ze zahraničí. Slouží k ochraně domácí produkce vůči zahraniční.

¹²⁷ Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

Evropská unie stanovuje v rámci Společných organizací trhu řadu administrativních cen a podpor¹²⁸ z čehož vyplývá, že cena zemědělských produktů na jednotném trhu není určena čistě tržně.¹²⁹

Preference domácích výrobků před zahraničními: princip preference vyjadřuje přednost odbytu produktům vyrobených v členských zemích EU před zahraničními. Z jeho uplatňování konkrétně vyplývá na jedné straně ochrana vnitřního trhu před levným dovozem schopným konkurovat domácí produkci a ochrana před silnými výkyvy světových trhů, na druhé straně podpora výrobků určených na export z Evropské unie. Důležitým nástrojem preference jsou mezní (prahové) ceny, cla a množstevní omezení¹³⁰, vývozní subvence,¹³¹ dovozní a vývozní licence.¹³² Pomocí vyjmenovaných nástrojů je vymezena tzv. tržní organizace s vnější ochranou, která je uplatňována asi u 25 % výrobků např. vejce a drůbež, vybrané druhy zeleniny a ovoce, značková vína, květiny.

Princip preferenčních podpor tvořící tržní organizaci s podporou cen má ve výrobě EU méně než pětiprocentní podíl. Tato skupina, do které můžeme zařadit tabák, olivový olej, některé druhy pšenice, ovoce, zeleniny, nemůže být z důvodů závazků v rámci WTO podrobena dostatečné vnější ochraně. Její preference a tak konkurenční schopnost jsou zajišťovány stálou minimální prodejní cenou a výrobci obdrží i výrobní pomoc, pokrývající rozdíl v nákladech vzhledem k lacinější dovážené produkci.

Cílem jednotlivých tržních opatření je zajistit stabilitu trhů a garantovat určitou cenovou hladinu. V případě převisu nabídky nad poptávkou je přebytek na trhu buď stažen z trhu formou intervenčního nákupu, respektive podporou soukromého skladování nebo je exportován se subvencí do třetích zemí.¹³³

Finanční solidarita při provádění SZP – financování ze společného fondu, do něhož všichni přispívají: princip finanční solidarity předpokládá společnou účast členských zemí EU na financování všech součástí SZP. Přitom z rozdílné situace zemědělského sektoru

---

¹²⁸ **Množstevní podpory** jsou paušální příspěvky, využívány u 1% produkce. Pomoc má formu množstevní podpory vztahované ke kvantitě produkce nebo počtu hektarů obdělávané plochy. Vztahuje se zejména na některé průmyslové plodiny (konopí, len). **Kvótní systémy** jejich smyslem je omezit určitým způsobem nadprodukcii a zároveň v rámci stanovených kvót poskytnout výrobcům garantovaný odbyt a finanční jistotu. Kvótní systémy jsou předepsány v produkci mléka, cukru a bramborového škrobu. **Intervenční nákupy a podpora soukromého skladování** jejichž smyslem je poskytnout producentům určitou finanční jistotu v případě nerovnováhy na trhu. Podpora je poskytována u obilovin, mléčné výroby, hovězího, vepřového, skopového a koziho masa, vína, ovoce a zeleniny.

¹²⁹ Jakš, J.: Quo Vadis Evropská unie. Praha, 1998.

¹³⁰ Cla a množstevní omezení patří k obvyklým mezinárodně obchodním nástrojům ochrany před importy.

¹³¹ **Vývozní subvence** je formou podpory exportu a představuje rozdíl mezi světovou a vnitřní cenou.

¹³² **Vývozní licence** znamená právo, ale také povinnost zboží ve stanovené době, kvalitě a množství skutečně vyvézt. Dovozní a vývozní licence na zemědělské výrobky a potraviny zahrnují např. vejce a drůbež, vybrané druhy zeleniny a ovoce, značková vína, květiny.

¹³³ Zemědělec, 2003 č. 50, s.17-22.

jednotlivých států vyplývá (podobně jako v dalších oblastech), že některé země EU jsou při hrazení nákladů SZP čistými přispěvateli, jiné naopak čistými příjemci prostředků.¹³⁴

Pro financování systému zemědělských plateb byl ustaven zvláštní fond v rámci společného rozpočtu tzv. Evropský záruční a orientační zemědělský fond (EAGGF)¹³⁵. Fond byl zřízen v roce 1962 a původně se předpokládalo, že bude sám sebe financovat. Dovoz potřebné zemědělské produkce byl zatížen celní přírážkou, z níž měly být hrazeny dotace domácím producentům. Tento předpoklad se nenaplnil. Podpora zemědělství podnítila růst produkce, takže Společenství brzy přestalo být závislé na dovozu a stalo se naopak vývozcem zemědělské produkce. V důsledku toho se snížil zdroj příjmů rozpočtu fondu na jedné straně a na druhé vzrostly dotace na zvýšenou domácí výrobu, skladování a exportní dotace. Fond se stal po určité době deficitní a musel být dotován z rozpočtu Společenství. Výdaje na SZP se staly největší výdajovou položkou v rozpočtu Společenství, což vyvolalo krizi ve financování a tlak na získání nových zdrojů rozpočtových výdajů.¹³⁶

Zdrojem financování rozpočtu EU a tím i EAGGF jsou tři tradiční zdroje (celní výnosy při dovozu ze třetích zemí, zemědělské vyrovnávací dávky při dovozu zemědělských výrobků, podíl na dani z přidané hodnoty vytvořené v členských zemích – původně 1 % zvýšeno na 1,4 %). Uvedené zdroje pokrývaly příjmové potřeby rozpočtu až do roku 1988 s tím, že jedinou rostoucí příjmovou položkou rozpočtu se postupně stal jen podíl na DPH.

Vedle tří zdrojů tak bylo rozhodnuto o čtvrtém zdroji (příspěvek členských zemí stanovený jako podíl na jejich hrubém domácí produktu – HDP), který se měl využívat, nešlo-li pokrýt finanční potřeby prvními třemi zdroji.¹³⁷ Vzhledem k poklesu příjmů plynoucích z prvního a druhého zdroje a vzhledem k horní hranici u třetího zdroje, začal čtvrtý zdroj růst nejrychleji a v krátké době se stal hlavním příjmovým zdrojem rozpočtu.¹³⁸

Absolutní velikost prostředků vynakládaných EAGGF i jejich podíl na rozpočtu EU v průběhu 70. a 80. let dramaticky rostly. V 90. letech se vlivem reformního úsilí projevovala určitá tendence ke stabilizaci výdajů v absolutním vyjádření, v poměru k rozpočtu došlo dokonce k výraznějšímu poklesu, viz tabulka 1.

---

¹³⁴ Lukáš,Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

¹³⁵ European Agricultural Guidance and Guarantee Fund ;Fonds européen d'orientation et de garantie agricole (FEOGA).

¹³⁶ Had,M.; Urban,L.: Evropská společenství; První pilíř Evropské unie. Praha, 2000.

¹³⁷ Jakš, J.: Quo Vadis. Evropská unie. Praha, 1998.

¹³⁸ Had,M.; Urban,L.: Evropská společenství; První pilíř Evropské unie. Praha, 2000.

Tab.1: Procentní podíl výdajů SZP na rozpočtu EU v letech 1984–2007

Období	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Rozpočet (mld.EUR)	27,1	27,9	34,7	35,1	41,0	40,8	44,1	53,5	58,5	64,8	59,3	66,5
SZP (mld.EUR)	18,9	20,4	22,9	23,7	27,5	25,8	27,4	33,2	34,1	37,9	35,4	37,0
Podíl SZP (%)	69,7	73,3	66,0	67,7	67,0	63,2	62,3	62,0	58,3	58,4	59,8	55,6

Zdroj: The Community budget: The Facts in Figures. European Commission, Luxembourg 1997, s.29-30. Jde o celkový rozpočet EU vždy za příslušný počet členských států.

Období	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*	2006*	2007*
Rozpočet (mld.EUR)	77,0	79,8	80,9	83,5	80,4	80,6	85,8	89,4	100,1	104,8	106,6	114,0
SZP (mld.EUR)	42,7	44,0	42,6	43,2	41,8	43,5	44,7	46,7	46,4	52,7	53,5	52,0
Podíl SZP (%)	55,4	55,1	52,7	51,7	52,0	54,0	52,1	52,2	46,4	50,3	50,2	45,6

Zdroj: European Union: Financial Report, Luxembourg, 2005, s.146-147; Evropská komise. Souhrnný rozpočet na rok 2005, 2006, 2007. Jde o celkový rozpočet EU vždy za příslušný počet členských států. * údaje za EU 25 členských států.

I přes poměrně vysoké absolutní částky vynakládané na SZP a její vysoký podíl na rozpočtu EU je potřeba vzít na druhé straně v úvahu, že samotný rozpočet přerozděluje pouze necelých 1,3 % HDP Unie. V těchto relacích pak náklady na SZP představují v současné době pouze okolo 0,5 % „evropského“ HDP.¹³⁹

Fond EAGGF byl základním strukturálním fondem, který bylo možné rozdělit na dvě části. První část je sektor záruk (neboli garanční, v roce 2002 až 92 % prostředků EAGGF) a obsahovala finance určené na vyplácení garantovaných cen, variabilních přírážek, exportních subvencí atd. Druhou část fondu tvořila sekce rozvojová (neboli orientační, v roce 2002 přibližně 8 %), která financovala restrukturalizaci zemědělství a byla společně s prostředky z dalších fondů součástí regionální a strukturální politiky EU. Rozdělení fondu na tyto dvě skupiny nepřímo odráželo jeden ze základních problémů SZP, kterým byl poměr mezi poskytováním záruk v podobě garantovaných cen a financováním rozvoje. Postupně však byla stále větší pozornost věnována také posilování rozvojové oblasti s cílem stimulovat zemědělce ke snížení extenzivní výroby, k produkci více kvalitních potravin a k udržování kvalitního půdního fondu. Uvedená tendence sice znamenala postupné navyšování prostředků

¹³⁹ Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

EAGGF v rozvojové části, ale jak je ukázáno v tabulce 2, jednalo se do roku 2006 o stále poměrně malý posun.¹⁴⁰

Tab. 2: Podíl sekce záruční a orientační na EAGGF ve vybraných letech (%)

Období	1986*	1988*	1992*	1999**	2001**	2004**	2006***
Sekce garanční	96,6	95,9	91,6	93,7	92,5	93,1	92,2
Sekce orientační	3,4	4,1	8,4	6,3	7,5	6,9	7,8
EAGGF celkem	100	100	100	100	100	100	100

Zdroj: The Agricultural Situation in the EU, 1996 Report. European Commission, Luxembourg 1997, s.134,144; Union Européenne, Raport Financier.Luxembourg 2005.

*ES12;** EU15;***EU25

Reformy Společné zemědělské politiky (SZP) v posledních letech výrazně zvýšily úlohu rozvoje venkova jako celku. Nový směr SZP orientovaný na všestranný rozvoj venkova je označován jako její druhý pilíř. Důraz je kladen na multifunkční úlohu zemědělství a jeho orientaci na údržbu a aktivní tvorbu venkovské krajiny a podporu kulturního dědictví jednotlivých členských států. V celkovém kontextu rozvoje venkovského prostředí vedly Evropskou unii k přijetí zásadní reformy SZP, která se promítla i do struktury financování podpory zemědělství a rozvoje venkova v období 2007–2013. Na rozdíl od předcházejících období, kdy politika rozvoje venkova byla součástí Politiky soudržnosti, se od roku 2007 tato problematika vyčlenila a byla plně přesunuta do SPZ.¹⁴¹ Nařízením Rady (ES) č. 1290/2005 ze dne 21. června 2005¹⁴² tak vznikly dva samostatné fondy, které se od roku 2007 podílí na financování v oblasti zemědělství a venkova EU:

Evropský zemědělský záruční fond (EAGF; European Agricultural Guarantee Fund)

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova (EAFRD; European Agricultural Fund for Rural Development)

¹⁴⁰ Fiala, P.; Pitrová, M.: Evropská unie. Brno, 2003.

¹⁴¹ Pělucha, M.: Rozvoj venkova v prog. období 2007–2013 v kontextu reform SZP EU. Praha, 2006.

¹⁴² Nařízení Rady (ES) č. 1290/2005 ze dne 21. června 2005 o financování společné zemědělské politiky.

3.6. Postavení mléčného sektoru v evropské agrární ekonomice do roku 2004

Evropská unie do roku 2004 čítala 15 členských států, které budou předmětem analýzy, s celkovým počtem 375 mil. obyvatel a průměrnou hustotou osídlení 118 obyvatel na km². V Evropské unii existovalo celkem 6 mil. zemědělských podniků (z čehož 3,8 mil. byla profesionální hospodářství), která spravovala 135 mil. hektarů zemědělské užitné plochy, zaměstnávala 4% aktivní populace, zajišťovala 2% hrubého domácího produktu a spotřebovala 42% rozpočtových výdajů EU.¹⁴³

Evropská unie byla od svého vzniku do roku 2004 několikrát rozšířena o nové členské státy, což pokaždé změnilo rovnováhu na evropském trhu mléčných produktů. Po šesti zakládajících zemích (Německo, Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko a Nizozemí) přišly čtyři vlny úspěšných rozšíření, které budou v předkládané práci zohledněny. Jedná se o Dánsko, Irsko a Velkou Británii (1973), Řecko (1981), Španělsko a Portugalsko (1986), Rakousko, Finsko a Švédsko (1995)¹⁴⁴.

Mléčný sektor byl v roce 2004 strategickým sektorem evropského zemědělství nejen z pohledu ekonomického, ale také územního, životního prostředí a sociálního.¹⁴⁵

Mléčná produkce v roce 2004 představovala přibližně 14% evropské zemědělské produkce, čímž se stala jedním z nejdůležitějších zemědělských odvětví Evropské unie a většiny sledovaných členských států.¹⁴⁶

Odvětví čítalo přibližně 0,5 mil. aktivních producentů¹⁴⁷ a zajišťovalo kolem 15 % potravinové spotřeby. Produkce mléka v Evropské unii představovala asi 23 %¹⁴⁸ světové produkce a bylo na ni vynaloženo 6 % výdajů z fondu EAGGF sekce garance právě do sektoru mléka a mléčné výrobky.¹⁴⁹

---

¹⁴³ Komise Evropských společenství: Zpráva Komise; Zemědělská situace v Evropské unii-Zpráva za rok 2004. Brusel, 2006.

¹⁴⁴ Chatellier, V; Jacquerie, V.: Les exploitations laitières dans l'Union Européenne, Situation actuelle et perspectives face aux réformes de la PAC. Nantes, 2003.

¹⁴⁵ Chatellier, V; Jacquerie, V.: La diversité des exploitation laitières européennes et les effets différenciés de la réforme de la PAC de juin 2003. Nantes, 2004.

¹⁴⁶ Chatellier, V; Jacquerie, V. Les exploitations laitières dans l'Union Européenne, Situation actuelle et perspectives face aux réformes de la PAC. Nantes, 2003.

¹⁴⁷ IP/06/1300: Členským státům hrozí dávky ve výši 377 milionů EUR za překročení mléčných kvót. Brusel, 2006.

¹⁴⁸ Institut de l'Élevage.: Marché mondial des produits laitiers en 2004: L'Asie au coeur de la croissance č. 342A. Département Économie de l'Institut d'Élevage, leden 2005.

¹⁴⁹ European Commission Directorate-General for Agriculture and Rural Development: Milk and Milk products in the European Union. Luxembourg, srpen 2006.

3.6.1. Přínos mléčného sektoru k evropskému agrárnímu sektoru

Chov mléčného skotu je ekonomicky nejdůležitější v zemědělském sektoru Evropské Unie a ve většině členských zemí. Vytváří základ pro specializovaný zemědělsko–potravinařský průmysl: mlékárny – sýrárny.

V Evropské unii přibližně dvě třetiny hovězího masa pochází přímo nebo nepřímo ze stáda mléčných krav. Vezmeme-li v úvahu tuto přímou korelaci sektoru hovězího masa, zajišťuje maso pocházejícího z mléčných chovů dodatečný přínos k celkové zemědělské produkci kolem 10 %.¹⁵⁰

Chov mléčného skotu je často základem dalšího chovu, především chovu dojníc. Mnohdy je také chov mléčného skotu jediným odvětvím, které obhospodařuje půdu především na pobřežích, v mokřích nebo horských oblastech. Jestliže k chovu skotu započítáme chov koz a ovcí, tvoří mléko jimi dodávané více jak 18 % hodnoty evropské zemědělské produkce už více než 10 let.¹⁵¹

Část zemědělské produkce připadající na produkci mléka se hodně liší nejen mezi členskými státy, ale i mezi regiony. Zeměmi Evropské unie s největší produkcí mléka byly v roce 2004 Německo (24%) a Francie (20 %), dále Velká Británie, Nizozemí a Itálie.¹⁵² Uvedené země představovaly dohromady přibližně 75 % produkce kravského mléka v EU a kromě Velké Británie jsou čistými vývozci mléčných produktů.¹⁵³

V některých produkčních oblastech jako Galicie (Španělsko), Lombardie (Itálie), Západní Midlands (Velká Británie), ale také Haute-Normandie a Bretagne (Francie), představuje produkce mléka mezi 20 a 30 % celkové zemědělské produkce. Mezi regiony, kde tvoří mléčná produkce více než 50 % konečné zemědělské produkce, patří Kalábrie (Španělsko), ale také severnější regiony Švédska a Finska a Azorské ostrovy. Naproti tomu, ve většině středomořských oblastí EU hraje mléčná produkce minimální úlohu (mezi 1 a 2 % celkové produkce).¹⁵⁴

---

¹⁵⁰ Commission des communautés européennes. Rapport sur les quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁵¹ Commission Européenne. Direction générale de l'agriculture. Evaluation OCM „Lait et produits laitiers“ et du règlement „quotas“. Paris, 2002.

¹⁵² Chatellier, V; Jacquerie, V.: La diversité des exploitation laitières européennes et les effets différenciés de la réforme de la PAC de juin 2003. Nantes, 2004.

¹⁵³ Barthélemy, D.; David, J.: L'agriculture européenne et les droits à produire. Paris: INRA, 1999.

¹⁵⁴ Chatellier, V; Jacquerie, V.: Les exploitations laitières de l'Union Européenne, Eléments de comparaison entre bassins de production. Le dossier, Economie d'Elevage č.328, 2003.

Z celkového počtu profesionálních farem v Evropské unii (3,8 mil.) jich připadá 17 % na farmy s mléčnou produkcí a zaujímají 27 % z celkové zemědělské půdy EU. V roce 2004 tak počty podniků zabývajících se mléčnou produkcí čítaly přibližně 630 000 hospodářství.

Rozdíly mezi mléčnými farmami jsou stále velmi zřetelné i přes silnou restrukturalizaci, modernizaci produkčních nástrojů, rozvoj Holštýnského plemene a rozptýlení mezinárodního rozvoje technologie. Rozdílnost je převážně velmi zřetelná ve velikosti (území, stáda, mléčných kvót) a v těžko srovnatelné rentabilitě malých farem na jihu EU (ale i v Rakousku) a velkých farem ve Velké Británii, Dánsku a Nizozemí. Patrná je také v rozdílných přírodních podmínkách pro produkci, formě organizace práce, struktuře osevních postupů, úrovni intenzifikace a typu využívaných zvířat.¹⁵⁵

A tak přestože Německo a Francie mají hospodářství s mléčnou produkcí šestkrát až sedmkrát početnější než Velká Británie a Nizozemí, není množství jimi vyprodukovaného mléka více než dvakrát větší než množství mléka produkované relativně méně početnými britskými a nizozemskými producenty.¹⁵⁶

V průměru roku 2004 mléčné farmy v patnácti členských zemích Evropské unie zaměstnávaly 1,85 pracovních zemědělských jednotek, z čehož 14 % představovali placení zaměstnanci, obhospodařující plochu 50 hektarů (z nichž 2/3 tvoří plocha píce) se zatížením 1,8 DJ na hektar a se stádem o 37¹⁵⁷ kravách zajišťující mléčnou produkci 206 400 kg za rok (průměrná užitkovost 6 300¹⁵⁸ kg/krávu/rok).¹⁵⁹

Mléčné farmy zaměstnávaly 1,49¹⁶⁰ mil. aktivních chovatelů v roce 2004 (převážně rodinných), což je kolem 1/6 celkové zemědělské zaměstnanosti a 0,75 % všech zaměstnanců. Jedná se o podniky, které mají největší kapitálovou zátěž (chov, stáje, materiál) a větší počet stálých dělníků než je průměr v zemědělství.

Produkce mléka se během let změnila a byla zdravější a bohatší. Průměrné hodnoty mléčného tuku v roce 2002 představovaly 4,1 %, zatímco v roce 1983 této hranice dosáhlo jen Dánsko a Nizozemí. Objem bílkoviny byl v průměru vyšší (3,3 %) při porovnání s rokem

---

¹⁵⁵ Chatellier, V; Jacquerie, V.: La diversité des exploitations laitières européennes et les effets différenciés de la réforme de la PAC de juin 2003. Nantes, 2004.

¹⁵⁶ Barthélemy, D.; David, J.: L'agriculture européenne et les droits à produire. Paris, 1999.

¹⁵⁷ Komise Evropských společenství: Zpráva Komise; Zemědělská situace v Evropské unii-Zpráva za rok 2004. Brusel, 2006.

¹⁵⁸ Kvapilík, J.: Výroba mléka v ČR a v EU. Praha, 2006.

¹⁵⁹ Chatellier, V; Jacquerie, V.: La diversité des exploitations laitières européennes et les effets différenciés de la réforme de la PAC de juin 2003. Nantes, 2004.

¹⁶⁰ Komise Evropských společenství: Zpráva Komise; Zemědělská situace v Evropské unii-Zpráva za rok 2005. Brusel, 2007.

1984 (3,2 %), ale především byl v rámci Evropské unie více homogenní (od 3,1 % ve Španělsku až pro 3,46 % v Nizozemí).¹⁶¹

3.6.2. Hlavní charakteristiky světového trhu s mléčnými produkty

Evropská unie byla v roce 2004 předním světovým producentem mléka a zaujímala v tomto směru druhé místo za Indií, kde většina mléka pochází z buvolů. Na třetím místě byly Spojené státy. Světová produkce mléka v roce 2004 dosáhla přibližně úrovně 618 mil. tun.¹⁶²

Podle statistik FAO roste světová produkce mléka již 30let přibližně stejně jako světová populace. Jinými slovy, světová spotřeba mléka na obyvatele se pohybuje okolo 100 kg na obyvatele za rok, samozřejmě se značnými rozdíly mezi zeměmi bohatými a chudými.¹⁶³

Hlavní vliv na růst celkové světové produkce mléka má produkce kravského mléka, která tvoří 84 % mléčné produkce, a v roce 2004 rostla o něco pomaleji než v roce předcházejícím. V roce 2004 tak světová produkce kravského mléka představovala 519 mil.tun, z čehož 120 mil. tun vyprodukovalo patnáct členských zemí EU.¹⁶⁴

Od roku 1995 je světová mléčná produkce z poloviny spotřebována a prodána ve formě tekutého mléka a z druhé poloviny zpracována především na sýry a až následně na máslo a SOM. Ovšem podíl tekutého mléka na světovém obchodě je minimální. Také počet zemí působících na úzkém trhu je dost omezen i vzhledem k nestálosti cen, která je zejména v krátkém časovém období typická pro světový obchod s mléčnými výrobky.¹⁶⁵ Dále přísná veterinární nařízení vycházející z toho, že mléčné produkty ze své podstaty podléhají kažení, což je důvodem proč mezinárodní obchod s mlékem nepředstavuje více než 6,9 % jeho světové produkce (2001).¹⁶⁶

Podle statistik FAO je však možné od roku 1995 až do sledovaného roku 2004 pozorovat růst světové výroby sýrů v ročním průměru o 2,2 %. Na druhou stranu výroba másla a SOM roste o něco pomaleji, přibližně 1,2 % za rok. Snižující se tendence výroby SOM je podpořena nasyceným trhem a snižováním podpor ze strany Spojených států

---

¹⁶¹ Commission Européenne. Direction générale de l'agriculture. Evaluation OCM „Lait et produits laitiers“ et du règlement „quotas“. Paris, 2002.

¹⁶² Komise Evropských společenství: Zpráva Komise; Zemědělská situace v Evropské unii- Zpráva za rok 2004. Brusel, 2006.

¹⁶³ Institut de l'Élevage.: Marché mondial des produits laitiers en 2005: Le retrait océanien bénéficie à l'Union européenne č. 350. Département Économie de l'Institut d'Élevage, říjen 2005.

¹⁶⁴ Institut de l'Élevage.: Marché mondial des produits laitiers en 2004: L'Asie au coeur de la croissance č. 342A. Département Économie de l'Institut d'Élevage, leden 2005.

¹⁶⁵ Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁶⁶ Institut de l'Élevage. Le marché mondial des produits laitiers: l'effondrement. Le dossier Économie de l'Élevage č. 319-b, 2003.

a Evropské unie. Odhadovaná výroba sýrů dle FAO v roce 2004 představovala 18 mil. tun a byla zajišťována z 80 % kontinentální Evropou a Severní Amerikou, kteří jsou i jeho největšími spotřebiteli.¹⁶⁷

Na světové úrovni je trend konzumace rostoucí, především v Asii, kde spotřeba vzrostla o více než 20 % v posledních deseti letech (převážně v Indii a Pákistánu). V celé řadě rozvojových zemí je zvýšení produkce většinou určené pro uspokojení vnitřní poptávky, což je patrné v roce 2004 na případě Indie, jakož to největšího producenta másla. Z uvedeného vyplývá, že mezinárodní obchod s touto komoditou ze dvou třetin zajišťuje Austrálie a Nový Zéland.¹⁶⁸ Přesto vnitřní produkce v Asii dokáže jen obtížně sledovat rostoucí poptávku, která je vysvětlována silným demografickým nárůstem. Pro rozvojové země je tak charakteristická průběžně rostoucí poptávka po dovozu mléčných produktů, hlavně produktů se slabou přidanou hodnotou.¹⁶⁹

Na Evropském trhu se bez státní pomoci uplatní jen 80 % objemu vyprodukovaného mléka. Dalším v průměru deseti procentům jsou poskytnuty speciální podpory odbytu (másla pro cukrářské výrobky a výrobu zmrzliny, sušené odstředěné mléko pro telata atd.) a posledních 10% představují vývozy do rozvojových zemí (velmi často díky exportním subvencím).¹⁷⁰

Evropské vývozy v roce 2004 s přibližně 12 mil. tun mléčných výrobků (sýr – 600 tis.tun, másla – 300 tis.tun, sušené mléko – 290 tis.tun) zaujímaly okolo 35 % světového trhu (vývoz ale představuje jen 7 % celkového objemu výrobků).¹⁷¹

Opačná situace byla v případě Nového Zélandu a Austrálie, což jsou nejvýznamnější konkurenti, díky jejich nižším nákladům na produkci a menšímu penalizování ze strany Společné organizace trhu ve vztahu k vývozům. Nový Zéland ve světové produkci mléka nepředstavoval více jak 2,3 %, ale jeho podíl na světovém obchodu s mléčnými produkty je vyšší než 30 % a stále roste. Austrálie jen s 2 % světové produkce představovala ovšem přibližně 20 % světového obchodu s mléčnými produkty.¹⁷²

---

¹⁶⁷ Institut de l'Élevage.: Marché mondial des produits laitiers en 2005:Le retrait océanien bénéficie à l'Union européenne č. 350. Département Économie de l'Institut d'Élevage, říjen 2005.

¹⁶⁸ Institut de l'Élevage.: Marché mondial des produits laitiers en 2005:Le retrait océanien bénéficie à l'Union européenne č. 350. Département Économie de l'Institut d'Élevage, říjen 2005.

¹⁶⁹ Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002

¹⁷⁰ Institut de l'Élevage, Le marché mondial des produits laitiers: pour l'Europe, l'embellie ne fait pas le printemps. Le dossier Economie de l'Élevage č. 301, 2001.

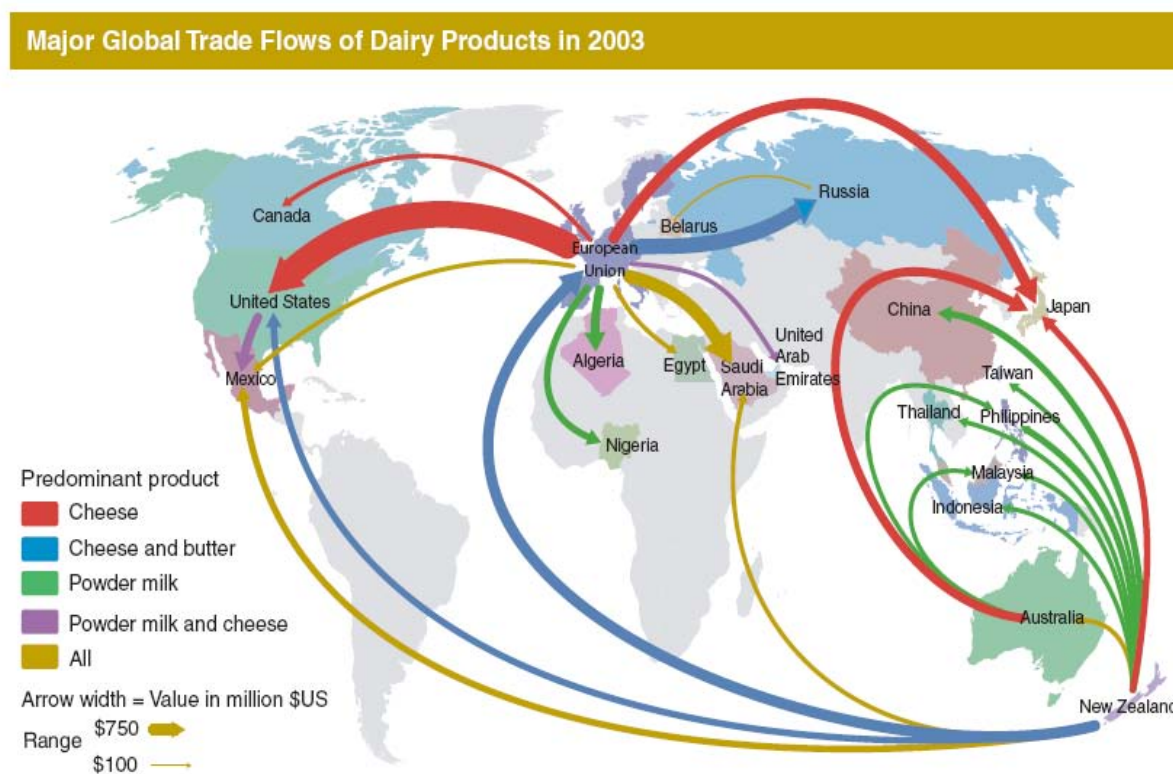
¹⁷¹ Institut de l'Élevage. Le marché mondial des produits laitiers: l'effondrement. Le dossier Economie de l'Élevage č. 319-b, 2003.

¹⁷² Organisation de coopération et de développement économiques. Perspectives agricoles de l'OCDE 2002–2007. Paris, 2002.

Evropská unie i díky rozšíření svého trhu v roce 2004 o další členské státy hraje důležitou roli a zároveň jí připadá významný podíl ve světové ekonomice s mlékem. V roce 2004 však ani rozšíření EU o deset členských států nepokrylo snížení produkce mléka o 1 % v původních členských státech.¹⁷³

Poslední dobou, jestliže vezmeme v úvahu neúplné statistiky, se zdá, že pokrok kumulovaného exportu Nového Zélandu a Austrálie má vliv na pořadí EU jako prvního exportéra ve většině produktů s výjimkou sýrů.¹⁷⁴ Z tohoto pohledu je nezbytná kontrola situace ze strany Společné organizace trhu a důležitá regulace před dovozy z ostatních zemí (Čína i USA).¹⁷⁵

Obr.1: Hlavní toky světového obchodu s mléčnými produkty v roce 2003

Zdroj: Don P. Blayney; Mark J. Gehlhar. U.S. Dairy at a New Crossroads in a Global Setting, listopad 2005 (www.ers.usda.gov/amberwaves).

¹⁷³ Institut de l'Élevage.: Marché mondial des produits laitiers en 2004: L'Asie au coeur de la croissance č. 342A. Département Économie de l'Institut d'Élevage, leden 2005.

¹⁷⁴ Commission des communautés européennes Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁷⁵ Commission Européenne. Direction générale de l'agriculture. Evaluation OCM „Lait et produits laitiers“ et du règlement „quotas“. Paris, 2002.

3.6.3. Hlavní nástroje organizace trhu mléka a mléčných produktů v EU

V mléčném sektoru, tak jako ve většině sektorů spravovaných prostřednictvím Společné organizace trhu (SOT), Evropská Rada stanovuje „intervenční ceny“ neboli státem garantované nákupní ceny, které musí obdržet producent mléka.

Dalšími nástroji Společné organizace trhu jsou tzv. intervenční opatření, která dovoří ovlivnit jak stranu nabídky, tak poptávky. Využívají se, aby umožnila dosažení indikativní ceny, která zajišťuje rovnováhu na trhu. Pro stranu poptávky jsou vypracovávány odbytové programy, pro stranu nabídky jsou zaváděna opatření zacílená na trh.

Společná organizace trhu s mlékem a mléčnými produkty byla zavedena v roce 1968 přijetím nařízení Rady (EHS) č. 804/68, které bylo nahrazeno nařízením Rady (ES) č. 1255/1999 v rámci Agendy 2000. Pokrývá širokou škálu mléčných produktů, které podléhají různým nástrojům řízení trhu. Jedná se především o veřejné podpory a soukromé skladování, vnitřní podporu spotřeby a vývozní subvence. Od roku 1984 byla aplikována další opatření v návaznosti na režim mléčných kvót, který byl zaveden za účelem stability trhu a cen vyrovnáním produkce a spotřeby.¹⁷⁶

3.6.3.1. Tržní opatření

Podpora na vnitřním trhu spočívá v přímém nákupu podle stanovených podmínek prostřednictvím intervenčních organizací a v pomoci zaměřené na rozvoj spotřeby mléčných produktů.

Mezi tržní opatření využívaná Společnou organizací trhu mléka a mléčných výrobků patří veřejné skladování, soukromé skladování a opatření zaměřená na komercializaci.

V rámci nařízení zavedených Společnou organizací trhu byla (nařízení Rady¹⁷⁷) pro kravské mléko definována **směrná cena** ve Společenství s obsahem tuku 3,7 % dodávaného mlékárnám. Na základě reformy v roce 2003 byla směrná cena, která sloužila jako ukazatel úrovně podpory naposledy pro intervenční nákupy másla a sušeného mléka, zrušena.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Commission des communautés européennes: Rapport sur les quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁷⁷ Naposledy v nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 ze dne 17. května 1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

¹⁷⁸ Nařízení Rady (ES) č. 1787/2003 ze dne 29. září 2003, kterým se mění nařízení (ES) č. 1255/1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Jestliže tržní ceny másla v jedné nebo více členských zemích klesnou pod hranici 92 % *intervenční ceny* (246,39 EUR/100 kg pro rok 2007) během stanoveného období, intervenční organizace státu nebo států, kterého (kterých) se problém týká, musí zajistit intervenční nákup. Nákupní cena stanovena Komisí nesmí být nižší než 90 % intervenční ceny.¹⁷⁹

Nákup sušeného odstředěného mléka (SOM) za intervenční cenu (v roce 2007 stanovena ve výši 174,69 EUR/100 kg) provádí intervenční orgány ustanovené každým členským státem a to během období od 1. března do 31. srpna každého roku. Komise má možnost zastavit nákupy sušeného odstředěného mléka v okamžiku, kdy nabízené množství překročí 109 000 tun.¹⁸⁰

Podpora soukromého skladování pro určité mléčné produkty může být poskytnuta tehdy, jestliže z vývoje ceny a zásob můžeme předvídat vážnou nerovnováhu na trhu. Sezónním skladováním je tak možné regulovat zvýšení nebo snížení objemu produktů na trhu. Podpora se týká másla, smetany¹⁸¹, sušeného odstředěného mléka¹⁸² a některých typů sýrů (Grana Padano, Parmiggiano, Reggiano, Provolone, ovčí a kozí sýr).¹⁸³ Výše podpory soukromého skladování je stanovena na základě nákladů na skladování a předpokládaného vývoje tržních cen. Komise také může rozhodnout na základě situace na trhu, že intervenční organizace států musí opětovně vrátit na trh část nebo veškeré množství zásoby produktů. Podpora soukromého skladování je poskytnuta na máslo skladované nejméně po dobu 3 měsíců od 15. března do 15. srpna. Pro sušené odstředěné mléko nejvyšší jakosti pouze pokud nákupy veřejného skladování byly v období od 1. března do 31. srpna pozastaveny.¹⁸⁴ Skladování zásob hraje důležitou roli na trhu SOM, na kterém spotřeba zásob představovala 53 % v letech 1983–1986 a v posledních letech se snížila na méně než 20 %. Spotřeba zásob másla klesla asi na 7 %, poté co kulminovala v roce 1983 na 83 %.¹⁸⁵

Společná organizace trhu mléka předpokládá rovněž určitý počet *podpůrných opatření* zaměřených na stimulaci spotřeby mléčných produktů EU („podpora odbytu“). Podpory odbytu mléka využitého jako krmivo pro zvířata jsou připisovány jen dle stanovených podmínek pro zjednodušení odbytu odstředěného tekutého mléka, sušeného

¹⁷⁹ L'OCM lait et produits laitiers: Les dossiers de la PAC N°2, 1998.

¹⁸⁰ Commission des communautés européennes: Rapport sur les quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁸¹ Jedná se o smetanu získanou přímo a pocházející jediné z mléka.

¹⁸² Podpora se týká jediné kravského mléka z Evropské unie.

¹⁸³ Detailnější informace jsou uváděny v nařízeních Společné organizace trhu.

¹⁸⁴ Commission européennes Direction générale de l'Agriculture. Réforme de la PAC: lait et produits laitiers, Fact sheet, 2000.

¹⁸⁵ Commission des communautés européennes: Rapport sur les quotas laitiers. Brusel, 2002.

odstředěného mléka a podmásli. Jejich cílem je snížit cenu připadající na výživu zvířat tak, aby se staly konkurenceschopnými vzhledem k subvencovaným produktům z obilovin.

Další podpora se týká odstředěného mléka zpracovaného na kasein a kaseináty. Cílem je podpořit produkci kaseinu, základního produktu určeného pro průmyslové zpracování, takovým způsobem, aby příjmy plynoucí z prodeje odstředěného mléka zpracovaného na kasein odpovídaly příjmům z prodeje sušeného odstředěného mléka.¹⁸⁶

Speciální podpory jsou definovány pro zvýšení odbytu přebytků másla. Jedná se o příspěvek na umožnění prodeje másla za snížené ceny neziskovým organizacím. Cílem je zvýšení odbytu másla formou jeho poskytnutí za přiměřenou cenu sociálně potřebným skupinám obyvatel. Další příspěvek umožní prodej másla a smetany za snížené ceny výrobcům pekařských a cukrářských výrobků, zmrzliny a dalších potravinářských výrobků.¹⁸⁷

K výše uvedeným podporám je třeba přiřadit i podpory spotřeby mléka a mléčných výrobků a distribuci mléka do škol s cílem zajištění zdravé výživy dětí a jejich správných stravovacích návyků.

3.6.3.2. Obchod

Na základě Dohody o zemědělství uzavřené v souladu s článkem 300 Smlouvy v rámci Uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání není již ochrana vnitřního trhu před importy založena na netarifních opatřeních, ale na základě celního práva se stanovují jednotné celní tarify pro jednotlivé výrobky. Od 1. července 1995 byla celní ochrana Evropské unie každým rokem snižována, aby naplnila dohodnutý závazek snížení o 36 %.¹⁸⁸

V sektoru základních mléčných produktů je evropský import a většina exportu podřízena předložení certifikátu importu nebo exportu. Jestliže není definováno jinak v rámci Společné organizace trhu, celní sazba je stanovena v celních tarifech Společenství vztahujících se na mléčné výrobky.

K zajištění exportu mléčných produktů na cenové úrovni srovnatelné s cenami na světových trzích slouží tzv. exportní subvence. Vyrovňávají cenové rozdíly mezi cenami v EU a na světovém trhu. Exportní subvence jsou stejné pro celé území Evropské unie. Výše exportní subvence může být upravena v závislosti na místě určení exportu, jestliže si to vyžádá situace na světovém trhu (obecně jednou nebo vícekrát do roka podle typu

---

¹⁸⁶ L'OCM lait et produits laitiers: Les dossiers de la PAC N°2, 1998.

¹⁸⁷ Ministerstvo zemědělství České republiky. Průvodce tržním řádem mléko a mléčné výrobky. Praha, 2004.

¹⁸⁸ L'OCM lait et produits laitiers: Les dossiers de la PAC N°2, 1998.

výrobku).¹⁸⁹ V rámci výše zmíněné smlouvy se EU zavázala respektovat každý rok maximální výši objemu a podporované hodnoty vývozu mléčných produktů. Limity jsou od roku 1995 postupně snižovány s cílem snížení exportních subvencí o 36 %.

Cenová úroveň sušeného odstředěného mléka v EU zůstala v období 1991 až 2000 shodná s cenami zaznamenanými ve stejném období na trhu USA. Ve srovnání s ostatními hlavními exportéry např. Novým Zélandem a Austrálií byla ovšem cena o 25 % vyšší.

Při porovnání vývoje cen másla je rozdíl mezi evropskými cenami a cenami novozélandskými nebo australskými podstatně významnější (odchylka o 50 % ve sledovaném období). Co se týče cen na trhu USA, tak dochází k přibližování cenám evropským z důvodu vývoje směnných kurzů.¹⁹⁰

3.6.3.3. Režim mléčných kvót

V celém Evropském Společenství docházelo od roku 1970 k narůstající nadprodukcii mléka především díky nárůstu užitkovosti krav v důsledku intenzivního šlechtění, příznivější věkové struktury stád a zlepšení techniky a kvality krmení.¹⁹¹

Řešení nadprodukce pomocí realizovaných opatření nepřinesla očekávaný efekt z důvodu stability nákupních cen v rámci Společné organizace trhu mléka. Cenovou stabilitou byli producenti motivováni k maximální produkci. Zavedení mléčných kvót bylo viděno jako optimální řešení zvyšujících se výdajů na skladování v rámci SZP.¹⁹²

Od roku 1984 tak Evropská unie stanovuje členským státům národní kvótu (garantované referenční množství mléka), která je členskými státy přidělena jednotlivým výrobcům mléka. Pro výrobce mléčná kvóta představuje právo produkovat mléko, nezajišťuje však právo mléko prodat. Je spojena s podnikem, v němž se mléko vyrábí, i když tento podnik nemusí vždy výrobcí patřit. Kvóta se stanovuje na tzv. kvótový rok, který trvá od 1. dubna do 31. března.¹⁹³

Členské státy si vytvářejí národní rezervu mléčné kvóty, která podle přijatých vlastních zásad slouží k přidělování kvóty novým nebo stávajícím výrobcům za účelem řešení případných problémů.

Důležitou součástí systému mléčných kvót jsou „doplňkové platby“ neboli penále odváděné do rozpočtu Unie za překročení národní kvóty. Penále bylo stanoveno ve výši

---

¹⁸⁹ L'OCM lait et produits laitiers: Les dossiers de la PAC N°2, 1998.

¹⁹⁰ Commission des communautés européennes: Rapport sur les quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁹¹ Kvapilík, J.: Mléčné kvóty. Praha, 1999.

¹⁹² Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

¹⁹³ Kvapilík, J.: Mléčné kvóty. Praha, 1999.

115%¹⁹⁴ indikativní (směrné) ceny mléka v Evropské unii a bylo velkou hrozbou pro dodržování stanovené výše produkce.

Kromě celkového objemu mléčné kvóty je z důvodu nezvyšování produkce másla členskými státy a jejich prostřednictvím i jednotlivým výrobcům stanoven referenční obsah tuku v mléce. Skutečný obsah tuku v mléce pak ovlivňuje množství plnění mléčné kvóty.¹⁹⁵

Pro mléčné kvóty jsou na jedné straně stanoveny požadavky závazné pro všechny státy (výše odvodů, vedení dokumentace, dodržování termínů hlášení a odvodů aj.), na straně druhé však existují relativně značné pravomoci v oblasti vlastní organizace a řízení kvót (řízení problematiky kvót, převody kvót, vytváření národní rezervy, vyrovnávání plnění a „nečerpání“ kvót apod. Určitá autonomnost v tvorbě „domácí“ legislativy je zdrojem rozdílů a patří k aplikaci a realizaci režimu kvót v jednotlivých členských státech Unie.¹⁹⁶

---

¹⁹⁴ Nařízení Rady (ES) č. 3950/1992 ze dne 28. prosince 1992, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků.

¹⁹⁵ Kvapilík, J.: Mléčné kvóty. Praha, 1999.

¹⁹⁶ Barthélemy, D.; David, J.: L'agriculture européenne et les droits à produire. Paris: INRA, 1999.

3.7. Vývoj opatření na trhu s mlékem v EU

Mléčná produkce představovala vždy jednu z nejdůležitějších komodit Evropské unie. Mléko bylo také prvotním sektorem, jehož se dotkly počáteční reformní kroky zaměřené na snížení produkce. Problematika omezování mléčné produkce je i v současné době jednou z nejsledovanějších částí společné zemědělské politiky, která se aktuálně dotýká i producentů v České republice.

Mezi největší producenty mléka v roce 1983 patřila Francie a Německo s 24,7 % a 24 % evropské mléčné produkce, následované Velkou Británií (14,5 %) a Nizozemím (11 %). V roce 1984 bylo mléko nejdůležitější zemědělský produkt Evropského hospodářského společenství, tvořilo 19 % z celkové zemědělské produkce, což bylo víc než u hovězího masa a obilovin (oboje po 14 %).¹⁹⁷

3.7.1. Zavedení regulačních opatření na trhu s mlékem

Společná organizace trhu v sektoru mléka a mléčných produktů byla zavedena v roce 1968 nařízením Rady (EHS) č. 804/1968 ve stejnou dobu jako Společná organizace hovězího masa. Od počátku se jednalo o výši mléčné produkce a organizace spočívala na mechanismu kvót, cen, intervencí a výměny se zeměmi třetího světa.

Následkem politiky cenové podpory zavedené v rámci Společné organizace trhu měly dodávky mléka stále vzestupnou tendenci. Na konci roku 1970 byla již produkce mléka vyšší než celková spotřeba a poptávka po nejdůležitějších mléčných produktech jako máslo a sušené odstředěné mléko se stále snižovala.

Pro zastavení růstu mléčné produkce byl zaveden poplatek spoluodpovědnosti, který se následně projevil jako neúčinný. Neúčinnost poplatku tím pádem ohrožovala budoucnost SZP díky narůstajícím nákladům na skladování mléčných produktů.¹⁹⁸

Také kvantitativní růst exportních subvencí mléčných produktů na světovém trhu začal být považován za negativní faktor narušující trh.¹⁹⁹

Systém mléčných kvót byl zaveden v roce 1984 (platný pro mléčnou kampaň²⁰⁰ od roku 1984/1985) na základě nařízení Evropské Rady (EHS) č. 856/1984²⁰¹. Rozhodnutí

---

¹⁹⁷Barthélemy,D.; David, J.: L'agriculture européenne et les droits à produire. Paris: INRA, 1999.

¹⁹⁸ Třetí Nařízení Rady (EHS) č. 856/1984.

¹⁹⁹ Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

²⁰⁰ Mléčná kampaň také tzv. kvótový rok definuje v celé práci dvanáct po sobě jdoucích měsíčních období.

²⁰¹ Nařízení Rady (EHS) č. 856/1984 mění nařízení Rady č. 804/1968 upravující společnou organizaci trhu v sektoru mléko a mléčných výrobků.

Rady zavedlo systém pro pět období dvanácti měsíců od 1. dubna 1984 do 31. března 1989.²⁰² Zavedení kvót znamenalo omezování výroby směrem k většímu souladu nabídky s poptávkou. Omezení bylo spojeno s ustanovením „celkového garantovaného množství“, pro celé Společenství, na něž se vztahovaly garantované neboli intervenční ceny od mléčné kampaně pro rok 1984/1985.²⁰³

Pro mléčnou kampaň 1984/1985 bylo celkové množství garantovaného mléka pro Společenství deseti členských států stanoveno na 103,7 mil. tun. Součet pro stanovení množství garantovaného mléka Společenství vycházel z úrovně produkce zaznamenané v roce 1981 zvýšené o 1 %. Stanovená výše se rovnala mléčné produkci snížené o 3,5 % oproti předcházející mléčné kampani. Odhaduje se, že vnitřní spotřeba mléčného ekvivalentu v rámci Společenství v té době byla okolo 94,9 mil. tun, což je o 8,8 mil. tun méně než stanovené hodnoty pro kvótu Společenství.²⁰⁴

Pro období od 2. dubna 1984 do 31. března 1985 byla stanovena rezerva Společenství ve výši 335 000 tun. Výše rezervy měla být upravována v dalších letech na základě vývoje trhu a disponibilního množství.²⁰⁵

Celkové garantované množství Společenství bylo rozděleno mezi jednotlivé členské státy. Každý členský stát tak disponoval celkovým garantovaným množstvím neboli národním referenčním množstvím (národní kvótou), kterou stanovila Evropská Rada. Základem pro stanovení národní kvóty pro mléčnou kampaň 1984/1985 byly dodávky do mlékáren v roce 1981 zvýšené o 1 % . Výjimku mělo Irsko a Itálie, pro které základem pro stanovení garantovaného množství byly dodávky z roku 1983. Nařízením Rady v březnu a prosinci 1986 bylo stanovené množství celkem sníženo o 6 % pro mléčnou kampaň 1987/1988 a následně ještě o 2,5 % pro rok 1988/1989.²⁰⁶

Pro rozdělení národního množství měly členské státy na výběr mezi přidělením kvót jednotlivým producentům (režim A) nebo prvnímu kupujícímu tedy mlékárnám (režim B) podle stanovené procedury a společných kritérií. Suma všech přidělených individuálních kvót nemohla překročit národní množství členského státu.²⁰⁷ Kvóty producentům byly rozděleny

---

²⁰² Režim byl následně prodloužen až do 31. března 1992 nařízením č. 1109/88 z 25. dubna 1988 a dále nařízením č. 816/1992.

²⁰³ Hervieu, Jean-Francois. L'Accord de Berlin. Chambres d'Agriculture n°877-878, 1999.

²⁰⁴ Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

²⁰⁵ Nařízení Rady (EHS) č. 856/1984 článek 5 dělený §5.

²⁰⁶ Cour des Comptes: Rapport spécial N°2/87 sur le régime des quotas et du prélevement supplémentaire dans le secteur laitier Luxembourg, 1987.

²⁰⁷ Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

na základě nejlepších dodávek mléka v členské zemi v letech 1981, 1982 nebo 1983 nebo podle průměru těchto třech let.²⁰⁸

Každý producent tak disponoval množstvím individuální reference, která byla rozdělena mezi kvóty dodávek mléka do mlékáren a kvóty pro přímý prodej mléka nebo mléčných výrobků (ze dvora). Představovala tak disponibilní množství pro hospodaření, které muselo být respektováno a na něž se vztahovaly garantované ceny.

Dále pro zavedení rovnováhy v sektoru kravského mléka se Komise rozhodla v dubnu 1984²⁰⁹ zavést „doplňkové poplatky“ neboli penále aplikovatelné na množství dodaného mléka. V případě překročení producent nebo mlékárna zaplatili poplatek za překročení počítaný v % z indikativní ceny²¹⁰ mléka za každý překročený kilogram²¹¹.

Pro mléčné kampaně 1984/95, 1985/86 a 1987/88 byl pro režim A stanoven poplatek neboli penále producentům, kteří překročili stanovené množství ve výši 75% indikativní ceny mléka. Pro režim B představoval 100% indikativní ceny mléka. Nařízením Rady v březnu 1987²¹² byla upravena výše poplatku pro roky 1987/88 a 1988/89 jako 100% indikativní ceny pro obě formy kvóty a od roku 1990 je výše poplatku 115% z indikativní ceny mléka.

Poplatky pro kvótu přímého prodeje se od roku 1984 nezměnily a zůstaly ve výši 75% z indikativní ceny mléka²¹³.

Dodatečné poplatky neboli penále z nadprodukce mléka měly napomáhat snížení nerovnováhy mezi nabídkou a poptávkou na trhu s mlékem a mléčnými výrobky a strukturální přebytky vyplývající z této nerovnováhy, a tím dosáhnout lepší vyváženosti trhu.

Členské státy měly možnost použít poplatky na financování národních programů k opouštění produkce, ale jen v případě, že se jednalo o poplatky z dodávek, které nepřekročily národní kvótu. Jestliže dodávky překročily stanovené národní množství, poplatky musely být odevzdány Evropskému společenství.²¹⁴

---

²⁰⁸ L'OCM lait et produits laitiers: Les dossiers de la PAC N°2, 1998.

²⁰⁹ podle Nařízení Rady (EHS) č. 856/1984 a nařízení Rady (EHS) č. 857/1984.

²¹⁰ Nařízení Rady (EHS) č. 804/68 ze dne 27. června 1968 článek 3 upřesňuje, že indikativní cena mléka je stanovena každý rok před 1. srpnem pro mléčnou kampaň začínající další rok. Indikativní cena je cena, která zajistí odbytiště pro celkové prodávané mléko producenty, které se vyskytne na trhu Evropského Společenství a vnějším trhu během mléčné kampaně.

²¹¹ Nařízením Rady (EHS) č. 856/84 ze dne 31. března 1984, kterým se mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky, byl od 2. dubna 1984 zaveden v tomto odvětví režim doplňkových dávek.

²¹² Nařízením Rady (EHS) č. 774/87 ze dne 16. března 1987, kterým se mění nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro provádění dávky uvedené v článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²¹³ Cour des Comptes: Rapport spécial N°2/87 sur le régime des quotas et du prélevement supplémentaire dans le secteur laitier Luxembourg, 1987.

²¹⁴ Článek 9 §4 Nařízení (EHS) č. 857/84 Rady upravený Nařízením Rady (EHS) č. 1305/85 z 23. května 1985.

Fakticky adopcí režimu mléčných kvót zvolilo Společenství nástroj velmi administrativně náročný a omezující, hlídající produkci i výdaje, aniž by umožnil podpořit produkční ceny. Nicméně i přes předpokládanou administrativní náročnost doprovázející zavedení kvót, byla tato politika v té době považována jako „nejefektivnější metoda, která nebude mít tak razantní dopad na příjmy producentů“, jelikož dovolila zachovat existující garance v podobě podpory cen.²¹⁵

Určitý vliv na omezování produkce měla také skutečnost, že intervenční ceny rostly v 80. letech pomalejším tempem a nesledovaly plně míru inflace.²¹⁶

Stanovením nižší garantované ceny, prvních pravidel pro spoluodpovědnost za nadprodukcí a zavedením kvót se podařilo stabilizovat výrobu mléka.

3.7.2. Regulační opatření na trhu s mlékem v roce 1992

Mezi opatření, která doprovázela reformu společné zemědělské politiky v roce 1992 patřila i organizace trhu s mlékem a mléčnými produkty. V uvedeném sektoru byly změny relativně nejméně významné. V rámci reformy bylo dohodnuto, že režim mléčných kvót bude zachován, ale kvóty měly být během dvou let nepatrně sníženy (vždy o jedno procento). U másla poklesly intervenční ceny vždy o 2,5 % v sezónách 1993/1994 a 1994/1995.²¹⁷

Na základě nařízení č. 857/1984²¹⁸ byl prodloužen systém doplňkové dávky neboli penále do roku 31. března 1993. V rámci McSharryho reformy bylo potvrzeno, že režim doplňkové dávky je nezbytný i do budoucna pro dosažení lepší rovnováhy na trhu. Dávka byla prodloužena na dalších sedm po sobě jdoucích období dvanácti měsíců počínaje 1. dubnem 1993 nařízením Rady (EHS) č. 3950/92 ze dne 28. prosince 1992. Metodika pro uplatňování dávky na základě překročení stanoveného limitu byla ponechána z roku 1984.

Proto, aby se členské státy nedostaly do potíže při provádění režimu regulace produkce mléka byla stanovena rezerva Společenství. Vzhledem k tomu, že uvedená rezerva byla několikrát během předešlého období navýšena tak, aby odpovídala potřebám jednotlivých členských států byl tento režim upraven. Rezerva Společenství byla zrušena a její jednotlivé části byly začleněny do celkových národních množství. Odvod za překročení zůstal stanoven pro dodávky i pro přímý prodej ve výši 115% z indikativní ceny mléka. Jednotlivá překročení

---

²¹⁵ Commission des communautés européennes: Rapport sur le quotas laitiers. Brusel, 2002.

²¹⁶ Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

²¹⁷ Lukáš, Z.; Neumann, P.: Společná zemědělská politika EU-Regionální a strukturální politika EU. Praha, 2000.

²¹⁸ Nařízení Rady (ES) č. 817/1992 ze dne 31. března 1992, kterým se mění nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro provádění dávky uvedené v článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

bylo možné vyrovnávat v rámci všech individuálních referenčních množství na území členského státu.²¹⁹

Bylo také dohodnuto, že režim regulace produkce mléka nesmí omezit restrukturalizaci zemědělství na území bývalé Německé demokratické republiky. Pro období od 1.4.1993 do 31.3.1994 mohlo být zemědělským podnikům na území NDR přiděleno referenční množství za předpokladu, že nebude během uvedeného období upravováno.²²⁰

Novým spolkovým zemím byla stanovena dodatečná kvóta ve výši 6,5 mil. tun. Vzhledem k stále velmi významnému objemu zásob bylo Evropskou Radou rozhodnuto snížit část celkového garantovaného množství pro prvních deset členských států, kterých se režim týkal, o 10,5 % oproti roku 1984 počínaje mléčnou kampaní v roce 1992/93.

Nutnost snížit celkové garantované množství a přidělení dodatečné kvóty pro NDR vedlo k ustavení celkové kvóty Společenství ve výši 106,9 mil. tun pro mléčnou kampaň 1992/93²²¹

Bylo povoleno průběžné doplňování vnitrostátní rezervy a to převážně z důvodu celoplošného snížení všech referenčních množství. Vnitrostátní rezerva umožnila poskytnout dodatečné nebo zvláštní množství producentům, které určí členský stát podle objektivních kritérií stanovených po dohodě s Komisí.²²² Byly povoleny dočasné převody individuálního referenčního množství, které producent nemá v úmyslu využít. Musely však proběhnout v dotyčném období 12 měsíců a nejpozději do 31. prosince. Členské státy mohly režim převodů upravit dle vnitřních pravidel.²²³

Vzhledem k více vyrovnanému trhu a snižování intervenčních zásob na začátku 90. let Evropská Rada umožnila navýšení kvóty pro Itálii, Španělsko a Řecko. Celkové navýšení, kterého se státy již dlouho dožadovali představovalo 1,6 mil. tun a bylo platné od mléčné kampaně 1993/94.

Poslední navyšování referenčního množství do roku 1999 bylo ve výši 8,4 mil. tun a bylo schváleno pro tři nově přistupující státy v roce 1995 (Rakousko, Švédsko, Finsko).²²⁴

Výnosy z dávky, jakožto intervenčního opatření, musely být použity na financování v odvětví mléka.

---

²¹⁹ Nařízení Rady (ES) č. 3950/1992 ze dne 28. prosince 1992, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků.

²²⁰ Nařízení Rady (ES) č. 3950/1999, článek 4.

²²¹ Commission of the European communities Commission working document, Report on milk quotas, 2002.

²²² Nařízení Rady (ES) č. 3950/1999, článek 5.

²²³ Nařízení Rady (ES) č. 3950/1999, článek 6.

²²⁴ Commission of the European communities Commission working document, Report on milk quotas, 2002.

3.7.3. Regulační opatření na trhu s mlékem v roce 1999

V kontextu plnění závazku pro exportování na světovém trhu Rada EU (26. března 1999) a Rada ministrů zemědělství (17. května 1999) přijaly nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 upravující Společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných výrobků.²²⁵

Společná organizace trhu mléka a mléčných produktů, založena na omezené mléčné produkci členskými zeměmi a producenty na straně jedné a na režimu intervencí pro máslo a sušené mléko, spojené s pomocí soukromému skladování a/nebo prodeji na straně druhé, je obecně prodloužena do 30. června 2005.

Především režim intervencí umožnil podpořit trh určitého množství másla nebo sušeného mléka a zároveň udržet příslušnou cenu u těchto dvou produktů na minimální úrovni.

Ve stanovených podmínkách nařízení, intervenční organizace přistupovala k nákupu mléka stejně jako másla, jehož tržní cena dosáhla z 92% intervenční ceny během příslušného období. Intervenční mléko i máslo muselo odpovídat přísným kritériím své skladby (minimální obsah váhy proteinu, náročnost na konzervaci atd.).²²⁶

V rámci reformy bylo počítáno se snížením intervenčních cen másla a sušeného odstředěného mléka ve třech etapách mezi 1. červencem 2005 a 1. červencem 2007. Tento postupný pokles měl být spojen se snížením o 15 % intervenční ceny másla a o 13,7 % intervenční ceny odstředěného sušeného mléka (viz tabulka 3). Snížení mělo být doplněno podporou na tunu kvóty a zvýšením kvóty. Podle vývoje intervenčních cen, indikativní ceny mléka měly klesnout o 17 % od 1. července 2007 (viz tabulka 3). V úvahu nebyl brán ústup od podpory soukromému uskladnění a podpory prodeje.

Tab.3: Předpokládaný vývoj intervenčních cen EU po roce 2005

Intervenční cena	1999/2000	2005/2006	2006/2007	2007/2008
másla (euro/100kg)	328,20	311,97	295,38	278,97
sušeného mléka (euro/100kg)	205,52	195,24	184,97	174,69
indikativní cena mléka (euro/100kg)	30,98	29,93	27,47	25,72

Zdroj: Chambre d'Agriculture n° 877-878 – mai –juin 1999, s.32.

²²⁵ Hervieu, Jean-Francois. L'Accord de Berlin. Chambres d'Agriculture n°877-878, 1999.

²²⁶ Intervenční ceny do roku 2005: 205,52 euro/100 kg za sušené odstředěné mléko a 328,20 euro/100 kg za máslo. Indikativní cena fixována do roku 2005 na 30,98 euro/100kg.

V rámci reformy bylo dohodnuto, že režim mléčných kvót bude zachován i pro období od 1. dubna 2000 do 31. března 2008.

Rada Evropské unie schválila první zvyšování evropských referenčních mléčných kvót v letech 2000 a 2001 pro některé členské státy. Zvýšení referenční kvóty dodávky produkce bylo schváleno Španělsku, Itálii, Řecku, Irsku a Severnímu Irsku. Důvodem výběru výše uvedených států, který uvedla Evropská komise, bylo vyřešení strukturálních problémů.²²⁷ Uvedené zvýšení, platné od roku 2000, bylo provedeno ve dvou etapách, představovalo navýšení o 1,23% celkové evropské referenční dodávky.

Druhé zvýšení evropských produkčních kvót bylo programováno od roku 2005. Od 1. dubna 2005 bylo předpokládáno zvýšení mléčných evropských kvót o 1,24 % ve třech etapách. Zvýšení, mělo platit pro členské země, kterým nebyla produkční kvóta navýšena v roce 2000 (2001) a umožnit tak nárůst mléčných národních kvót o 1,53 %. Plánované navýšení kvót by nepřineslo navýšení uznatelného množství kompenzační platby.²²⁸

Nařízení umožnilo členským státům vnést větší flexibilitu do řízení kvót. Předpokládalo se, že v roce 2003 dojde k přezkoumání režimu kvót, na základě zprávy Evropské komise, a opouštění od režimu kvót po roce 2006.

Změny v řízení kvót, které doprovázely reformu v roce 1999 lze rozdělit do třech částí:

- a) zlepšení správy kvót u producentů s nízkou produkcí. Jestliže je v období kratším než 12 měsíců, zjištěna produkce nižší více než 30 % individuálních kvót producenta, členské země mohou, převést celou nebo část nevyužívaného množství do národní rezervy.
- b) řízení převodu kvót se může provádět v rámci národního nebo územního vlastnictví.
- c) aktivní producenti budou privilegováni. Rozdílná opatření mohou být vydávána členskými zeměmi tak, aby celé nebo částečné množství kvót, které bude cílem převodu v rámci právních opatření mohlo být přiděleno jedině aktivním producentům. Tato opatření platí hlavně pro Německo.²²⁹

Platnost režimu doplňkových poplatků při překročení kvóty z roku 1984 byla několikrát prodloužena. V roce 1999 nařízením Rady (ES) č. 1256/1999 byl režim prodloužen až do 31. března 2008.

Pro kompenzování poklesu cen, evropské nařízení zahrnuje přímé podpory, které budou připisovány producentům. Přímá podpora je udělována na kalendářní rok ve vztahu na množství produkční kvóty přidělené na hospodářství, bez vazby na počet krav s mléčnou

---

²²⁷ Nařízení Rady(ES) č. 1256/1999 ze dne 17. května 1999, kterým se mění nařízení (EHS) č. 3950/92 nařízení Rady, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků.

²²⁸ Hervieu, Jean-Francois. L'Accord de Berlin.Chambres d'Agriculture n°877-878, 1999.

²²⁹ Hervieu, Jean-Francois. L'Accord de Berlin.Chambres d'Agriculture n°877-878, 1999.

produkcí a úroveň nákladů. Toto množství uznatelných kvót pro kompenzační podporu bere v úvahu kvóty „mlékárnám“ a „přímý prodej“ přidělené hospodářství vždy 31. března konkrétního kalendářního roku.²³⁰

Kompenzační podpora je poskytnuta s omezením na národní produkční kvóty korespondující s celkovým disponibilním množstvím pro období 1999/2000. Z toho vyplývá, že členské země mohou na základě objektivních kritérií stanovit nutná opatření proto, aby celkové množství individuálních produkčních kvót pro daný rok nepřekročilo celkové disponibilní množství pro období 1999/2000. V případě překročení, dojde k redukci množství uznatelných kvót s možností kompenzační podpory.

Do budoucna se měla úroveň kompenzační podpory postupně zvyšovat v souvislosti s poklesem intervenčních cen.²³¹

Od roku 2002 bylo počítáno v rámci reformy zavedení, vedle základních podpor Společenství, rozpočtové obálky k dispozici členským státům čerpajících z evropských fondů. Obálkami mělo dojít k doplnění základního financování nebo zavedení platby na plochu. Rozpočtové obálky mohly být použity pod formou doplňku základní podpory a/nebo jako platba na hektar trvalého travního porostu. Doplňkové platby dosahují jednotné maximální výšky.²³²

Pomoc soukromému skladování mohla být udělena pro smetanu, máslo a sušené odstředěné mléko a určité sýry, jestliže byla v období zjištěna vážná tržní nevyváženost, kterou bylo možno eliminovat nebo alespoň redukovat sezónním uskladněním.

Podpory uváděné pod název „Podpory prodeje“ jsou určeny pro zvýhodnění nákupu některých produktů pro družstva nebo jejich použití v krmných směsích a /nebo v zemědělsko potravinářském průmyslu. Do podpory je zahrnuto odstředěné mléko, sušené odstředěné mléko, smetana, máslo, zahuštěné máslo, kasein.

---

²³⁰ Nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 ze dne 17. května 1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²³¹ Průběžné zvyšování bylo předpokládáno z 5,75 EUR/t v roce 2003, 11,49 EUR/t v roce 2004, a na 17,24 EUR/t v roce 2005 a následující kalendářní rok.

²³² Doplňkové platby přiděleny pod podmínkou nákladů na hektar trvale travního porostu, nebudou přesahovat: 210 EUR/ha v roce 2005, 280 EUR/ha v roce 2006, 350 EUR/ha od roku 2007. Částka podpory přidělená na tunu kvóty, která by zahrnovala základní podporu a eventuální doplňkovou platbu, by byla limitována na: 1,39 EUR/100 kg v roce 2005, 2,78 EUR/100 kg v roce 2006, 4,17 EUR/ 100 kg od roku 2007.

3.7.4. Regulační opatření na trhu s mlékem od roku 2003

Rada Evropské unie (dále „Rada“), na základě zprávy Evropské komise, v roce 2003 přehodnotila režim produkčních kvót a již podepsané nařízení, které stanovilo zrušení režimu produkčních kvót po roce 2006. S cílem zajistit producentům mléka stabilní perspektivu se Rada rozhodla, že reformovaný systém mléčných kvót prodlouží až do sezóny 2014/2015.²³³

Rada se rozhodla, že zvýší mléčné kvóty pro Řecko (+120 000 t) a že poskytne dočasnou výjimku Azorským ostrovům v souvislosti s uplatňováním mléčné kvóty ve výši 73 000 t v letech 2003/2004, 61 500 t v letech 2004/2005 a 50 000 t od sezóny 2005/2006.

Dojde ke zvýšení mléčných kvót dvakrát o 1 % (v letech 2007 a 2008), snížení intervencí u másla na 30 tis. tun.²³⁴

Producent může mít k dispozici jedno nebo dvě individuální referenční množství, jedno pro dodávky a druhé pro přímý prodej. Členské státy stanoví do 1. června 2004 individuální referenční množství jednotlivým producentům na základě jeho realizované produkce mezi 1. dubnem 2003 a 31. březnem 2004. Změny z jednoho referenčního množství producenta na druhého může provádět pouze příslušný orgán členského státu na základě řádně odůvodněné žádosti producenta. Součet množství přidělených členskými státy producentům nesmí překročit vnitrostátní referenční množství. Vnitrostátní referenční množství se stanoví pro jedenáct období od 1. dubna 2004 s přihlédnutím k jednotlivým prvkům předchozího režimu. Vnitrostátní referenční množství přidělené pro dodávky může být zvýšeno za účelem odškodnění finských producentů až do výše 200 000 tun.²³⁵

Každému individuálnímu referenčnímu množství pro dodávky bude odpovídat reprezentativní obsah tuku stanovený na základě stávajícího a změnitelného obsahu v souladu s pravidly, která budou stanovena.²³⁶

V rámci režimu doplňkových dávek za překročení referenčního množství byla zachována metoda přijatá v roce 1984, která spočívala ve vybírání dávky z množství mléka odebraného nebo prodaného k přímé spotřebě nad určité zaručené prahové množství.²³⁷

---

²³³ Nařízení Rady (ES) č. 1788/2003 z dne 29. září 2003, kterým se stanoví dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků.

²³⁴ Reforma společné zemědělské politiky EU Článek: 16433 ; Vydáno: 3. července 2003; Autor: 1050 Tisknuto z: Ministerstvo zemědělství - <<http://www.mze.cz/>>.

²³⁵ Nařízení Rady (ES) č. 1787/2003 ze dne 29. září 2003, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²³⁶ Individuální referenční obsah tuku se, v případě nutnosti upraví, na začátku každého období dvanácti měsíců, aby vážený průměr individuálního reprezentativního obsahu tuku pro každý členský stát nepřesáhl referenční obsah tuku o více než 0,1 gramu na kilogram.

Bylo stanoveno, že režim bude nadále používán po sedm dalších po sobě následujících období dvanácti měsíců, počínaje dnem 1. dubna 2008.²³⁸

Doplňková dávka, dojde-li k překročení národního referenčního množství nebo národní kvóty, musí být uhrazena členskými státy Evropskému záručnímu a orientačnímu zemědělskému fondu (EAGGF) sekce Garance.²³⁹

Členský stát pak musí celkovou výši poplatku rozdělit mezi producenty, kteří se na tomto překročení podíleli. Ti pak na základě pouhé skutečnosti, že překročili své disponibilní množství, jsou členskému státu odpovědni za to, že uhradí svůj podíl dlužné částky.²⁴⁰

Pokud se v případě dodávek nebo přímého prodeje zjistí, že přijaté doplňkové dávky od producentů předané EAGGF od členského státu jsou vyšší, může členský stát použít část přeplatku nebo celý přeplatek:

- a) k financování restrukturalizace nebo vylepšení životního prostředí
- b) přerozdělit jej částečně nebo úplně producentům, kteří patří do prioritních kategorií stanovených členskými státy na základě objektivních kritérií

Provádění režimu produkčních kvót předpokládá existenci vnitrostátní rezervy, která na základě objektivních kritérií umožní producentům získat doplňková množství nebo novým producentům umožní zahájit činnost.²⁴¹ Členské státy tedy mohou realokovat nepoužité množství určitým kategoriím producentů na základě jejich výběru podle objektivních kritérií. Množství začleněná do vnitrostátní rezervy nemají referenční obsah tuku.

---

²³⁷ Nové nařízení Rady (ES) č. 1788/2003 ze dne 29. září 2003, kterým se stanoví doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků, bylo předloženo za účelem zjednodušení a přesnějšího vymezeného režimu mléčných kvót.

²³⁸ Tato období se připojí k obdobím, která jsou již stanovena v nařízení (EHS) č. 3950/92.

²³⁹ Doplňková dávka je stanovena za 100 kilogramů mléka ve výši 33,27 EUR pro období 2004/2005, 30,91 EUR pro období 2005/2006, 28,54 EUR pro období 2006/2007 a 27,83 EUR pro období 2007/2008 a další.

²⁴⁰ **Doplňková dávka** je spravována odděleně pro dva typy aktivit. Za prvé pro dodávky společnosti řízené členskými státy a za druhé pro přímý prodej spotřebitelům. Jestliže jeden producent překročí přidělené množství členskému státu, platí poplatek za nadměrný odběr organizaci členského státu. Členské státy odpovídají Společenství za úhradu poplatku až do výše 99 % dlužné částky, který převedou Evropskému záručnímu a orientačnímu zemědělskému fondu (EAGGF) do 1. října následujícího po dotčeném období dvanácti měsíců. Výše poplatku odpovídající překročení vnitrostátního referenčního množství, je snížena o paušální částku ve výši 1 %, aby byly zohledněny případy úpadku nebo definitivní neschopnosti některých producentů uhradit svůj podíl dlužné částky uložené k úhradě. Odběratelé odpovídají za výběr dlužných příspěvků na pokutu od producentů a ve stanovené lhůtě uhradí příslušnému orgánu členského státu částku těchto příspěvků, kterou získá srážkou z ceny mléka placené producentům, kteří způsobili překročení, nebo kterou vybere jakýmkoliv jiným vhodným způsobem, pokud ke srážce z ceny nedojde.

²⁴¹ **Národní rezerva** se vytváří jako část ze stanoveného referenčního množství nebo z množství, jež z jakéhokoliv důvodu nebyla nebo již nebudou individuálně přidělena. Rezerva se doplňuje odebráním některých množství, zadržením části převodů nebo plošným snížením všech individuálních referenčních množství. Tato množství si uchovávají svůj původní účel, tj. "dodávky" nebo "přímý prodej".

Jestliže producent neprodukuje mléko v průběhu 12 měsíců a nepřipravuje se na novou produkci, jeho množství se vrátí zpět do vnitrostátní rezervy nejpozději do 1. dubna následujícího kalendářního roku. Jestliže producent během nejméně jednoho období dvanácti měsíců neuvede na trh nejméně 70 % svého individuálního referenčního množství, může členský stát rozhodnout, zda a za jakých podmínek se celkové nevyužité referenční množství nebo jeho část začlení do vnitrostátní rezervy.

Do konce každého období dvanácti měsíců členské státy povolí, aby v dotyčném období byly prováděny dočasné převody části individuálního referenčního množství, které producent, disponující tímto množstvím, nemá v úmyslu využít.

Individuální referenční množství se v případě prodeje, nájmu, dědictví převede spolu s daným zemědělským podnikem a s přihlédnutím k plochám užívaným k produkci mléka nebo k jiným objektivním kritériím. Ta část referenčního množství, která případně není převedena spolu se zemědělským podnikem, se připojí k vnitrostátní rezervě. Členské státy mohou poskytnout producentům, kteří se zaváží definitivně ukončit zcela nebo zčásti svoji produkci mléka, náhradu formou jedné nebo více ročních splátek, a takto uvolněná individuální referenční množství převést do vnitrostátní rezervy.²⁴²

Evropská Rada se dohodla na asymetrickém snižování cen v sektoru mléka. Intervenční cena za máslo se sníží o 25 % ve čtyřech po sobě jdoucích letech (-7 % v letech 2004, 2005 a 2006 a -4 % v roce 2007). V porovnání s Agendou 2000 jde o další snížení ceny o 10 %. U sušeného odstředěného mléka dojde ke snížení o 15 % (během tří let od roku 2004 do roku 2006 postupně o 5 %), jak bylo dohodnuto v Agendě 2000.

Intervenční nákupy másla budou v roce 2004 pozastaveny při překročení limitu 70 000 tun a od roku 2007 klesnou na 30 000 tun. Nad tento limit se nákupy mohou provádět v rámci výběrového řízení. Cílová cena mléka bude zrušena.²⁴³

Postupné zvyšování kompenzačních podpor by mělo pokrýt z 50% snížení intervenční ceny.²⁴⁴

Z nařízení Rady (ES) č. 1782/2003 vyplývá možnost pro producenty mléka využívat prémie pro mléčné výrobky poskytované na tunu individuálního referenčního množství. Platby na mléko a mléčné výrobky budou od roku 2008 zahrnuty do jednotné platby zemědělským podnikům. Jednotná platba zemědělským podnikům se začne v sektoru mléka

---

²⁴² Nařízení Rady (ES) č. 1788/2003 ze dne 29. září 2003, kterým zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků.

²⁴³ Nařízení Rady (ES) č. 1787/2003 čl. 14 ze dne 29. září 2003, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1255/1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁴⁴ Náhrady jsou stanoveny následovně: 11,81 €/t v roce 2004, 23,65 € v roce 2005 a 35,5 € od roku 2006.

uplatňovat teprve, až bude reforma plně zrealizována, ledaže by se členské státy rozhodly, že ji zavedou dříve.

Od rozpočtového roku 2007 do roku 2012 je uvažováno s postupným snižováním přímých plateb celkem o 19 % a s využitím části "ušetřených" prostředků k reformě tržních opatření u některých komodit, např. u mléka, obilí a cukru).²⁴⁵

---

²⁴⁵ Kreysová, M.: Reforma podrobně. Jednotná platba zemědělským podnikům na podporu udržitelného zemědělství, které se bude více orientovat na trh.

4. METODIKA

V disertační práci byla zkoumána široká problematika zavedení režimu mléčných kvót z pohledu historického vývoje v patnácti členských státech Evropské unie. Z tohoto důvodu byly použity specifické metody: analýza, srovnání, syntéza²⁴⁶ při zpracování dostupných údajů o zavedení mléčných kvót v podmínkách EU.

Z konkrétních analytických vědeckých postupů byly aplikovány následující typy analýz:

- Vyhodnocení bylo prováděno na základě odborného analytického úsudku strukturální analýzy odvětví a analýzy vývoje odvětví. Toto hodnocení probíhalo v rámci jednotlivých časových etapách vždy ve vztahu k aktuálnímu počtu členských zemí.
- U jednotlivých hodnocených faktorů, s ohledem na časové intervaly, byla provedena klasifikační analýza.
- Metoda poměrové analýzy byla využita pro srovnávání ukazatelů v jednotlivých členských státech.
- Vztah mezi legislativou a reálným dopadem na jednotlivé členské státy byl zjišťován vztahovou analýzou.
- Indexy umožnily zhodnotit rozdíly mezi hodnotami jednotlivých ukazatelů za jednotlivá období. K posouzení dosavadního vývoje následně byly použity metody indexní analýzy.

Pro analýzu daných faktorů jednotlivých oblastí byla použita vertikální a horizontální analýza časových řad s využitím metod indexní analýzy. Pro lepší definování vývoje sledovaného jevu byly z metod indexní analýzy použity bazické a řetězové indexy i v procentním vyjádření. (jak v časovém tak prostorovém srovnání).²⁴⁷

Indexy byly využity nejen jako charakteristiky srovnání, tj. zkoumání, zda dochází u sledovaného jevu k jeho pozitivnímu nebo negativnímu vývoji či ke stagnaci, ale také jako nástroj analýzy, tj. zjišťování, jak vývoj dílčí (analytické) veličiny ovlivnil vývoj veličiny celkové (syntetické, analyzované).²⁴⁸

Vliv **režimu mléčných kvót** na evropském trhu mléka a mléčných výrobků byl tak hodnocen změnami výše kvót, změnami v produkci, dodávkách mléka do mlékáren, v intervenčních zásobách másla a sušeného odstředěného mléka, s doprovodnými dopady na obchod tedy výši exportu a importu.

---

²⁴⁶ Habr, J.; Vepřek J.: Systémová analýza a syntéza. Praha, 1986.

²⁴⁷ Wisniewski, Mik.: Metody manažerského rozhodování. Praha, 1996.

²⁴⁸ Novák, I.; Seger, J. a Zychová, L.: Statistika B. Praha, 1992.

Dopad na rozpočet byl hodnocen poměrem výdajů do sektoru ku celkovému rozpočtu EU. Detailněji bylo porovnáváno zacílení výdajů EAGGF s rozložením mezi exportní subvence a intervence na vnitřním trhu rozdělené hlavně na skladování a opatření odbytu.

Změny strukturálního vývoje sektoru byly sledovány prostřednictvím počtu dojnic, užítkovosti, velikosti a počtu farem s množstvím DJ a velikosti kvóty připadající na farmu.

Pro hodnocení **vývoje cen zemědělských výrobců** bylo použito srovnání Evropské unie s vybranými zeměmi světa (USA, Nový Zéland, Austrálie) a se světovým průměrem. Pozornost byla věnována i sledováním změn podílu na světovém trhu mléčných výrobků.

Výsledky byly použity pro analýzu dopadů režimu mléčných kvót na rovnováhu na trhu, výdaje z rozpočtu EU a evropskou konkurenceschopnost na světovém trhu.

Komparace vycházela vždy z provedené analýzy získaných datových zdrojů a byla prováděna dle následujících hledisek:

Za prvé z časového hlediska bylo celé sledované období rozděleno do několika etap s ohledem na reformy mléčného sektoru:

- 1) výchozí předreformní stav v letech 1973–1983,
- 2) vliv bezprostředně po zavedení mléčných kvót (1984–1991),
- 3) období průběhu režimu mléčných kvót mezi reformami (1992–1999),
- 4) období po reformě zavedené Agendou 2000 (2000–2004).

Za druhé z teritoriálního hlediska byly srovnávány jednak jednotlivé členské země Evropské unie mezi sebou a jednak s průměrem EU a to vždy pro aktuální počet členských států. Porovnávána byla produkce, dodávané množství mléka mlékárnám, velikost intervenčních zásob, objem importů a exportů u vybraných komodit, stejně jako strukturální změny v členských zemích.

V práci byl respektován vždy aktuální počet členských států, který tvořil nejprve EHS a od roku 1993 již Evropskou unií a to následujícím způsobem:

- 1973 až 1980 byly součástí Belgie, Dánsko, Francie, Irsko, Itálie, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Velká Británie v práci zkracováno jako ES9,
1981 až 1985 k výše uvedeným státům je připojeno Řecko tzv. ES10,
1986 až 1990 počet států se rozšířil o Španělsko a Portugalsko tzv. ES12-,
1991 až 1994 zohledněno spojení SRN s NDR tzv. EU12+,
1995 až 2004 počítá s dalšími třemi zeměmi: Rakousko, Finsko a Švédsko tzv. EU15.

Za třetí byl porovnáván **vývoj faktorů mléčného sektoru** v definovaných časových řadách dle jednotlivých států Evropské unie rozdělených do tří důležitých oblastí: produkce, rozpočet a strukturální vývoj.

Před vlastním hodnocením vývoje v mléčném sektoru byla identifikována legislativní opatření související se zaváděním reformy. Získané vstupní údaje z legislativních nařízení byly verifikovány srovnávací metodou na získaných statistických datech podle požadovaných kritérií pro hodnocenou oblast.

Srovnávací analýzou byly shrnuty výsledky v jednotlivých obdobích, přičemž zvláštní pozornost byla věnována vzájemným vztahům v rámci mléčného sektoru Evropské unie.

Vyhodnocení legislativních deklarácí a jejich skutečný dopad v dané etapě umožnila metoda dedukce .

Pro obecné závěry byla využita indukce dle získaných poznatků a vlastního úsudku.

K provedení jednotlivých analýz a výpočtů byly pro vypracování práce využity podkladové údaje z odborných pracovišť Evropské Komise a to především Direction Générale de l'Agriculture (Generálního ředitelství zemědělství) a Cour des comptes (Účetního dvoru), dále pak L'Institut national de la recherche agronomique (Institut národního zemědělského výzkumu ve Francii), L'institut de l'élevage (Institut chovu ve Francii), Ministerstva zemědělství ČR a České zemědělské univerzity v Praze.

Z dalších zdrojů, které jsou pro čerpání informací zpřístupněny na internetu, lze zejména uvést právní databázi Evropské unie (Eur-lex), kdy pro lepší porozumění byly názvy vyhledaných evropských nařízení přeloženy z francouzského originálu do českého jazyka. Dále pak databázi statistického úřadu Evropské komise (Eurostat), databázi Organizace spojených národů pro výživu a zemědělství (FAO), ročenky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), ročenky Světové obchodní organizace (WTO).

5. VÝSLEDKY

5.1. Vývoj mléčného sektoru v EU s režimem mléčných kvót

Cílem zavedení režimu mléčných kvót byla eliminace nadprodukce mléčného sektoru, která by přispěla ke snížení nákladů rozpočtu SZP na skladování zásob. Režim mléčných kvót měl zajistit na trhu rovnováhu mezi nabídkou (produkcí mléka) a poptávkou (vnitřní spotřebou či dodávkou mlékárnám pro první stupeň zpracování výroby), aniž by poklesly nákupní ceny. Od režimu zavedeného v roce 1984 se očekávalo urovnání situace na trhu během pěti let. Stanovená doba se později ukázala jako nedostatečná a systém mléčné kvóty byl ze strany Evropské komise prodlužován ještě čtyřikrát, prozatím do roku 2014/15. Jakým způsobem se situace na trhu během let vyvíjela a zda zavedení systému mléčných kvót splnilo alespoň některá z očekávání, bude předmětem této kapitoly.

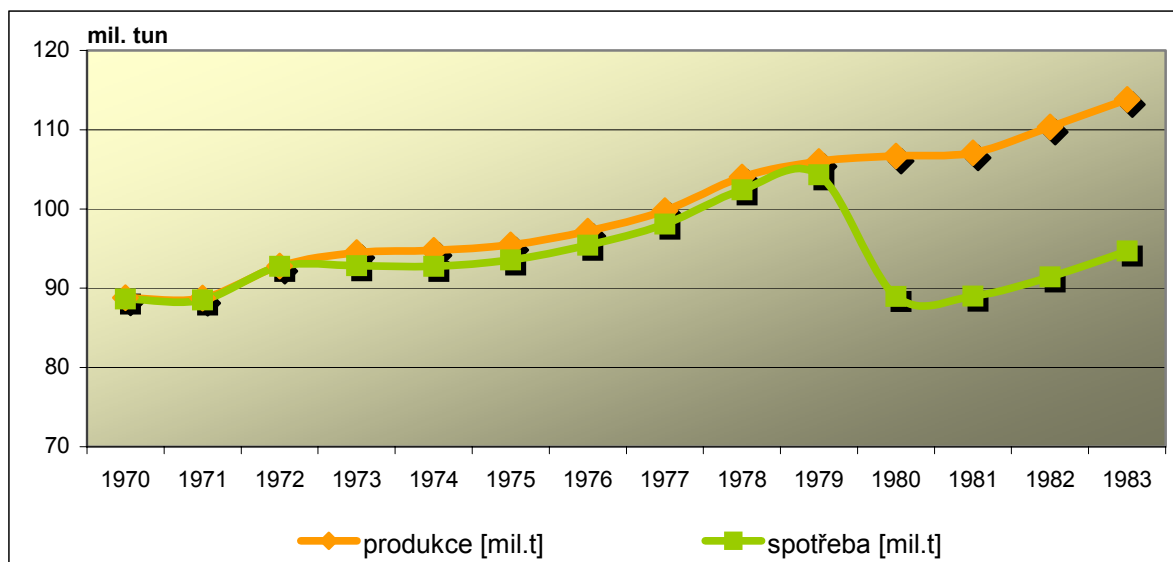
5.1.1. Produkce a rovnováha na trhu

Mléčná produkce měla před zavedením režimu produkčních kvót ve sledovaných letech od roku 1970 stále rostoucí tendenci, která gradovala v roce 1983. Na začátku 70. let vykazoval roční přírůstek nárůst kolem 1 %. Jedinou výjimkou byl rok 1972, kdy došlo k vyššímu nárůstu (přes 4 %), protože produkce reagovala na vyšší objem exportů v předcházejícím roce a růst poptávky. Od roku 1976 se roční nárůst produkce již blížil dvěma procentům, ale i přes zavedený poplatek spoluodpovědnosti v roce 1977 se produkce v dalším roce zvýšila dvojnásobně, tedy o 4%. Stagnace produkce je patrná jen mezi rokem 1980 a 1981, kdy došlo k zavedení fixace garantovaného stropu se sankcí snížení ceny v případě překročení. Zavedený efekt ovšem neměl dlouhého trvání, hned od roku 1982 pokračoval trend zvyšování přírůstku meziroční produkce, který se pohyboval okolo 3,5 %. Rozdíl mezi množstvím produkce na začátku sedmdesátých let a v roce 1983 pro zakládajících devět členských států je patrný v grafu 1 a představoval 23,3 mil. tun mléka, což byl nárůst o 26,7 %.

Obdobný průběh, jako produkce mléka měla i spotřeba mléka na vnitřním trhu Evropského hospodářského společenství, která po svém zvýšení v roce 1972 stagnovala až do roku 1975. Větší nárůst spotřeby je pozorovatelný až od druhé poloviny sedmdesátých let, kdy průměrné meziroční zvýšení představuje 2,7 %. Od začátku 80. let pak spotřeba rostla tempem méně jak polovičním než produkce, kdy znatelný propad v grafu 1 je způsoben

nedostatky v časové řadě databáze Eurostat. Celkově tak vnitřní spotřeba pro devět členských zemí vzrostla od roku 1970 do roku 1983 o 24 %, kdy byla jen o půl procenta nižší než produkce.

Graf 1: Vývoj produkce a vnitřní spotřeby mléka v ES 9 v mil. tun v letech 1970–1983

Zdroj: Grafické znázornění data v příloze 4.

5.1.1.1. Období 1984–1991

V roce 1984 byla stanovena výše mléčné kvóty (také celkové garantované množství mléka) pro deset členských zemí Evropského společenství ve výši 103,7 mil. tun. Z toho 99,9 mil. tun pro dodávky mlékárnám a 3,7 mil. tun pro přímý prodej.

Kvóta měla být stanovena na základě produkce ve Společenství v roce 1981 a zvýšena o 1 % tzv. celkové garantované množství Společenství. Z dostupných statistických zdrojů (Eurostat: Production et utilisation du lait a la ferme, Produits obtenus, Lait de vache-total) a šetření v nařízeních Evropského společenství výše uvedená závislost nevyplývala. Z tabulky 4 je patrné, že finálně stanovená mléčná kvóta pro mléčnou kampaň tzv. kvótový rok 1984/1985 je o 1,03 % nižší než produkce roku 1981.

Tab.4: Produkce ES 10 v roce 1981, výše mléčné kvóty pro kampaň 1984/1985 v tis. tun

	Produkce 1981 (tis. tun)	Kvóta 1984/1985 (tis. tun)	Absolutní rozdíl (tis. tun)	Rozdíl (v %)
Evropské Společenství	104 758	103 678	-1 080	98,97%
Přímý prodej		3 761		
Dodávky mlékárnám	96 137	99 917	3 780	103,93%

Zdroj: Produkce v roce 1981 Eurostat, výše mléčné kvóty vlastní šetření nařízení Rady č. 1335/86 a č. 1343/86.

Stanovení a rozdělení celkového garantovaného množství dodávek Společenství, neboli kvóty pro dodávky mezi tehdejší členské státy, bylo definováno v nařízení Rady (EHS) č. 856/84 článek 5. Maximální stanovené množství mléka pro přímý prodej v jednotlivých členských státech tehdejšího Evropského společenství bylo upraveno v příloze nařízení Rady (EHS) č. 857/84.

Celkové garantované množství dodávek Společenství mělo odpovídat vnitřní spotřebě, kterou Rada v roce 1983 ohodnotila na 97,2 mil. tun a aktuálním možným vývozem. Z důvodu zajištění snazšího přechodu na režim mléčných kvót byla pro první rok aplikace režimu mléčných kvót výše celkového garantovaného množství dodávek Společenství navýšena v nařízení Rady (EHS) č. 856/84 na 98,2 mil. tun.

Rozdělení celkového garantovaného množství Společenství neboli celkové kvóty produkce Společenství mezi členské státy mělo vycházet z dodávek na území jednotlivých členských států v roce 1981. Výjimka v nařízení Rady (EHS) č. 856/81 byla stanovena pro Irsko a Itálii, u nichž byl za referenční rok brán rok 1983.

Důvodem výjimky pro Irsko byl podíl mléčného průmyslu na HDP, který dodával přímo nebo nepřímo kolem 9 % hrubé národní produkce. Jednalo se tedy o procento mírně vyšší než byl průměr Společenství, na základě čehož se usuzovalo, že rozvoj alternativní zemědělské produkce pro mléčnou produkci bude představovat překonání těžkých překážek. Itálie získala výjimku v roce 1981 z důvodu nejslabší mléčné produkce během deseti předcházejících let a průměrná užitkovost na dojnici zde byla nižší než průměr Společenství. Kromě toho zvýšení dodávek Itálie mezi lety 1981 a 1983 odpovídalo strukturálnímu vývoji, který představoval snížení dodávek pro přímý prodej nahrazený zvýšením dodávek mlékárnám.

Při porovnání stanoveného garantovaného množství pro jednotlivé členské státy, neboli národního garantovaného referenčního množství, neboli národní kvóty s dodávkami v letech 1981 a 1983 není možné konstatovat, že garantované množství mléka pro všechny členské státy bylo stanoveno podle postupu definovaného v nařízení. Z tabulky 5 je zřejmé, že v případě Lucemburska, Řecka, Belgie a Itálie byl rozdíl ve stanoveném garantovaném množství a dodávkách v letech 1981 (1983 v případě Itálie) vyšší než 1 %. U Irska je možné pozorovat dokonce nižší stanovené garantované množství, než byl referenční rok 1983.

Tab.5: Porovnání dodávek v letech 1981 (1983) a garantovaného množství pro členské státy podle nařízení Rady (EHS) č. 856/84

	Dodávky 1981 (tis. tun)	Dodávky 1983 (tis. tun)	Stanovené garantované množství dodávek (tis. tun)	Zvýšení stanoveného garantovaného množství oproti dodávkám 1981 (1983) (v %)
Belgie	3 022	3 178	3 106	102,78%
Dánsko	4 837	5 227	4 882	100,93%
Německo	23 032	25 176	23 248	100,94%
Francie	25 060	26 080	25 325	101,06%
Irsko	4 525	5 341	5 280	98,86%
Itálie	7 748	8 169	8 323	101,89%
Lucembursko	254	246	265	104,33%
Nizozemí	11 818	12 914	11 929	100,94%
Velká Británie	15 394	16 787	15 538	100,94%
Řecko	447	451	467	104,47%
CELKEM	98 118	105 552	98 363	100,02%

Zdroj: Nařízení Rady (EHS) č. 856/84 ze dne 31. března 1984, kterým se mění nařízení (EHS) č. 804/68 ze dne 27. června 1968 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Nařízením Rady (EHS) č. 856/84 bylo také stanoveno odlišné rozdělení celkového garantovaného množství mezi jednotlivé členské státy pro mléčnou kampaň 1984/1985 v porovnání se stanovením garantovaného množství na základě dodávek roku 1981. Z tabulky 6 vyplývá, že došlo k dalšímu navýšení garantovaného referenčního množství o 1 % u všech členských států vyjma Irska a Itálie. Důvodem navýšení mělo být kompenzování jednocentního navýšení poplatku spoluodpovědnosti.²⁴⁹

V průběhu mléčné kampaně roku 1984/1985 došlo dále k úpravám garantovaného referenčního množství pro některé členské státy. Dne 16. května 1984 vyšlo nařízení Komise (EHS) č. 1371/84 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky, neboli penále podle článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/84. Nařízením bylo definováno rozdělení rezervy Společenství ve výši 335 000 tun pro období 2. dubna 1984 až 31. března 1985. Navýšení garantovaného množství z rezervy se mělo týkat států, ve kterých zavedení režimu doplňkové dávky (penále) vyvolá velké potíže způsobené strukturou zásobování nebo produkce. Přiděleno tak bylo Irsku 245 000 tun a Velké Británii (pro region Severního Irska) 65 000 tun. Jednalo se jednak o oblasti, kde podíl mléčného průmyslu na HDP velmi citelně převyšoval průměr Společenství a dále o produkční regiony, které měly jen omezené

²⁴⁹ Poplatek spoluodpovědnosti byl stanoven Nařízením Rady č. 1079/77 ze 17. května 1977. Byl stanoven vždy před každým obdobím jeho aplikace, ale nesměl být menší než 1,5% indikativní ceny mléka pro příslušnou mléčnou kampaň a překročit 4 % této ceny. Rozdíl mezi stanovenou výší poplatku a novou výší nesměl překročit 1 %.

možnosti pro nahrazení mléčné produkce. Obdobně bylo přiděleno navýšení z rezervy Společenství i Lucembursku (25 000 tun), což mu mělo ulehčit navýšení zavedení režimu mléčných kvót.

Tab.6: Rozdělení celkového garantovaného množství a garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1984/1985 podle nařízení Rady (EHS) č. 856/84

	Garantované množství dodávek (tis. tun)	Garantované množství dodávek pro 1984/85 (tis. tun)	Kampaň 1984/85 /garantované množství (%)
Belgie	3 106	3 138	101%
Dánsko	4 882	4 932	101%
Německo	23 248	23 487	101%
Francie	25 325	25 585	101%
Řecko	467	472	101%
Irsko	5 280	5 280	100%
Itálie	8 323	8 323	100%
Lucembursko	265	268	101%
Nizozemí	11 929	12 052	101%
Velká Británie	15 538	15 698	101%
CELKEM	98 363	99 235	101%

Zdroj: Nařízení Rady (EHS) č. 856/1984 a vlastní výpočty.

Další změny garantovaného referenčního množství pro mléčnou kampaň 1984/1985 vyplynuly z nařízení Rady (EHS) č. 1298/85, které stanovilo velikost rezervy Společenství pro uvedené období ve výši 393 000 tun. Došlo tedy k navýšení rezervy Společenství o 58 000 tun, které byly dodatečně přiděleny na základě charakteristik mléčné produkce Irsku.²⁵⁰

Rozdělení rezervy stanovené v nařízení Komise (EHS) č. 3005/85 bylo platné i pro druhé období 12 měsíců, tedy pro mléčnou kampaň od 1. dubna 1985 do 31. března 1986.

I přes připočítání navýšení garantovaného množství státům, na základě rozdělení rezervy Společenství, nezískáme finální podobu garantovaného referenčního množství jednotlivých členských států pro mléčnou kampaň 1984/85. K tomu došlo až dne 6. května 1986 nařízením Rady (EHS) č. 1335/86²⁵¹ a č. 1343/86²⁵². Těmi bylo upraveno jak garantované množství vycházející z dodávek v roce 1981 (1983), tak i garantované referenční množství pro mléčnou kampaň 1984/85. Rozdíl mezi původním rozdělením celkového garantovaného množství a finálním rozdělením zobrazuje tabulka 7.

²⁵⁰ Podle nařízení Komise (EHS) č. 3005/85 z 29. října 1985 přinášející desátou úpravu nařízení (EHS) č. 1371/84 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky.

²⁵¹ Nařízení Rady (EHS) č. 1335/86 ze dne 6. května 1986, kterým se mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁵² Nařízení Rady (EHS) č. 1343/86 ze dne 6. května 1986, kterým se mění nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro provádění dávky definované v článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

Tab.7: Vývoj stanovení garantovaného referenčního množství členských států pro mléčnou kampaň 1984/1985 v tis. tun

v tis. tun	Stanovené celkové garantované množství dodávek pro výpočet (NR 856/84)	Garantované množství dodávek pro 1984/85 (NR 856/84)	Garantované množství pro přímý prodej (NR 857/84)	Navýšení garantovaného množství z rezervy Společenství (NK 1371/84)	Garantované množství celkem pro kampaň 1984/85 (NR 856, 857,1371)	Stanovené celkové garantované množství dodávek pro výpočet (NR 1335/86)	Garantované množství dodávek pro 1984/85 (NR 1335/86)	Garantované množství pro přímý prodej (NR 1343/86)	Navýšení garantovaného množství z rezervy Společenství (NK 3005/85)	Garantované množství celkem pro kampaň 1984/85 (NR 1335, 1343, 3005)
Belgie	3 106	3 138	505		3 643	3 161	3 163	480		3 643
Dánsko	4 882	4 932	1		4 933	4 882	4 932	1		4 933
Německo	23 248	23 487	305		23 792	23 423	23 487	305		23 792
Francie	25 325	25 585	1 183		26 768	25 494	25 585	1 183		26 768
Řecko	467	472	116		588	467	472	116		588
Irsko	5 280	5 280	16	245	5 541	5 280	5 280	16	303	5 599
Itálie	8 323	8 323	1 591		9 914	8 798	8 798	1 116		9 914
Lucembursko	265	268	1	25	294	265	268	1	25	294
Nizozemí	11 929	12 052	145		12 197	11 979	12 052	145		12 197
Velká Británie	15 538	15 698	187	65	15 950	15 329,57	15 487	398	65	15 950
CELKEM	98 363	99 235	4 050	335	103 620	99 079	99 524	3 761	393	103 678

Zdroj: Nařízení Rady (EHS) č. 856/84, č. 857/84, č. 1335/86, č. 1343/86 upravující nařízení (EHS) č. 804/68 stanovující společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných výrobků. Nařízení Komise (EHS) č. 1371/84 ze dne 16.května 1984 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68. Nařízení Komise (EHS) č. 3005/85 ze dne 29. října 1985 přinášející desátou úpravu nařízení (EHS) č. 1371/1984.

Při porovnání celkového garantovaného množství jednotlivých členských států pro mléčnou kampaň 1984/85 definovaného nařízením v roce 1984 a nařízením v roce 1986 dojdeme k závěru, že došlo jen k minimální změně v porovnání s původním nařízením. Rozdíl spočíval jen ve zvýšení rezervy Společenství, čímž došlo k navýšení referenčního množství oproti původnímu nařízení pro Irsko. V ostatních členských státech můžeme pozorovat přerozdělení garantovaného množství mezi kvótu dodávek a přímého prodeje. Snížení kvóty přímého prodeje ve prospěch dodávek provedla Belgie a Itálie. Naproti tomu Velká Británie navýšila kvótu pro přímý prodej.

Srovnáme-li finální kvótu dodávek pro mléčnou kampaň 1984/1985 na základě nařízení z roku 1986 s přihlédnutím k navýšení při rozdělení rezervy Společenství a k navýšení z titulu SLOM²⁵³, je patrné, že u poloviny tehdejších členských států došlo k navýšení národní kvóty pro mléčnou kampaň 1984/1985 o více než 2 %. Podle nařízení stanovující celkové garantované množství pro členské státy mělo dojít k 1 % navýšení v porovnání s rokem 1981 (1983) a dalšímu navýšení o 1 % pro mléčnou kampaň 1984/1985 vzhledem k přechodnému období.

Největší skok mezi dodávkou v roce 1981 a stanovenou národní kvótou vidíme v tabulce 8 v případě Lucemburska. Nárůst garantovaného množství oproti dodávkám z roku 1981 představuje 15,6 %. Dost výrazný rozdíl je viditelný u Itálie (7,7 %), Řecka (5,6 %), Belgie (4,7 %) a Irska (4,5 %).

Tab.8: Porovnání garantovaného množství dodávek pro mléčnou kampaň 1984/1985 se zahrnutím rezervy Společenství a dodávek v roce 1981 (1983) v členských zemích

	Dodávky 1981 (tis. tun)	Dodávky 1983 (tis. tun)	Garantované množství dodávek pro 1984/1985 (tis tun) (NR 1335/86, 3005/86)	Zvýšení garant. mn. dodávek roku 1984/1985 oproti dodávkám roku 81(83) (%)
Belgie	3 022	3 178	3 163	4,67%
Dánsko	4 837	5 227	4 932	1,96%
Německo	23 032	25 176	23 487	1,98%
Francie	25 060	26 080	25 585	2,09%
Řecko	447	451	472	5,57%
Irsko	4 525	5 341	5 583	4,53%
Itálie	7 748	8 169	8 798	7,70%
Lucembursko	254	246	293	15,35%
Nizozemí	11 818	12 914	12 052	1,98%
Velká Británie	15 394	16 787	15 552	1,03%
CELKEM	96 137	103 569	99 917	2,61%*

Zdroj: Eurostat, Nařízení Rady (EHS) č. 1335/86, vlastní výpočty; *navýšení počítáno oproti součtu dodávek v referenčních letech 1981 a 1983 jednotlivých členských států.

²⁵³ SLOM: jedná se o producenty, kteří se před zavedením režimu mléčných kvót účastnili programů pro opouštění mléčných aktivit. Program byl zaveden na základě nařízení Rady č. 1078/77 stanovující režim nezavádění na trh mléka a mléčných výrobků a přeměnu chovu. Tito producenti mohli využívat speciální kvótu, která navýšila celkové garantované množství členských států a odškodnění za ušlý zisk.

Dosažení úmyslu stanovení celkového garantovaného množství pro dodávky jednotlivých členských států zvýšené o 1 % na základě dodávek v letech 1981 a 1983 zůstává daleko od reálného stavu. Ve většině členských států garantované referenční množství, ve finální podobě upravené v nařízení Rady (EHS) č. 1335/86, překračuje stanovenou hranici jak je patrné v tabulce 9. V případě Itálie dokonce šestinásobně. Mezi státy, kde je rozdíl od referenčního roku větší než 4% patří Belgie, Řecko a Lucembursko (4,6 %;4,5 %;4,3 %).

Tab.9: Porovnání stanoveného celkového garantovaného množství dodávek pro výpočet podle nařízení Rady č. 1335/86 a dodávek v roce 1981 (1983)

	Dodávky 1981 (tis. tun)	Dodávky 1983 (tis. tun)	Stanovené garantované množství pro výpočet (tis. tun) (NR 1335/86)	Zvýšení garant. mn. dodávek oproti dodávkám roku 81(83) (%)
Belgie	3 022	3 178	3 161	4,60%
Dánsko	4 837	5 227	4 882	0,93%
Německo	23 032	25 176	23 423	1,70%
Francie	25 060	26 080	25 494	1,73%
Řecko	447	451	467	4,47%
Irsko	4 525	5 341	5 280	-1,14%
Itálie	7 748	8 169	8 798	7,70%
Lucembursko	254	246	265	4,33%
Nizozemí	11 818	12 914	11 979	1,36%
Velká Británie	15 394	16 787	15329,574	-0,42%
CELKEM	96 137	103 569	99 079	1,75%*

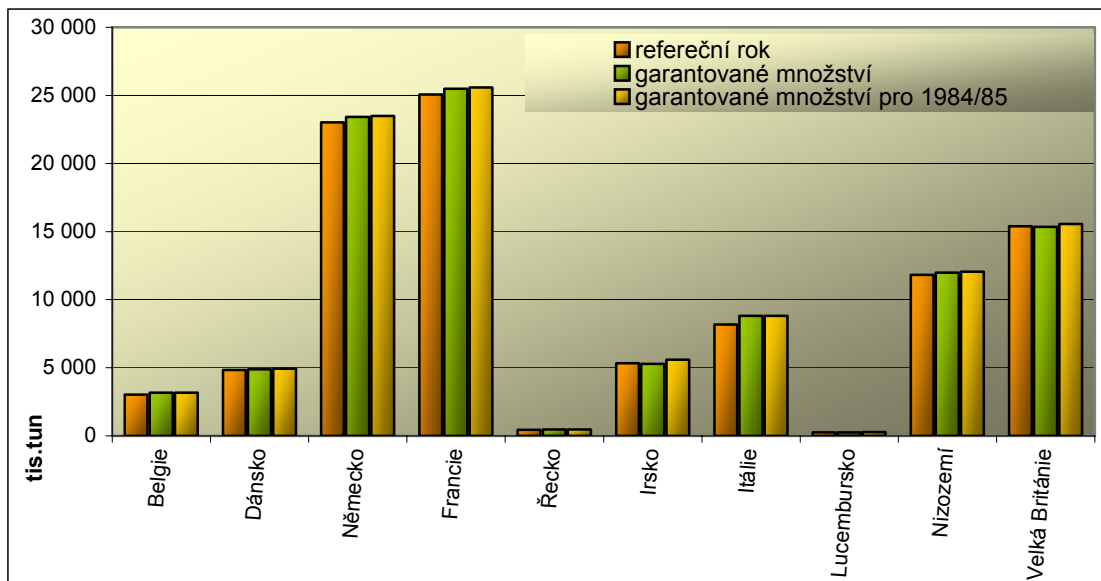
*navýšení počítáno oproti součtu dodávek v referenčních letech 1981 a 1983 jednotlivých členských států.

Zdroj: Eurostat, nařízení Rady (EHS) č. 1335/86 a vlastní výpočty.

V grafu 2 je možné sledovat množství dodávek příslušného referenčního roku v porovnání se stanoveným celkovým garantovaným množstvím a konečnou celkovou kvótu pro mléčnou kampaň 1984/85 v jednotlivých členských zemích. Členské státy i přesto, že se řídily stejnými nařízeními Evropského hospodářského společenství, vykazují velké rozdíly dopadech na konečnou podobu celkového garantovaného množství v jednotlivých členských státech. Výše celkového garantovaného množství členských států je definována v závazných nařízeních vydaných Evropskou radou případně Evropskou komisí. Není tedy možné libovolné nastavení garantovaného množství. Členské státy musely nejprve předložit návrhy zástupci Výboru Komise, který vydává rozhodnutí a schvaluje většinou z 12 hlasů.²⁵⁴

²⁵⁴ Podle čl. 30 nařízení Rady (EHS) č. 804/68 z 27. června 1968 upravující společnou organizaci trhu mléka a mléčných produktů.

Graf 2: Porovnání referenčního roku pro stanovení garantovaného množství dodávek a stanovené garantované množství dodávek pro kampaň 1984/85 v členských státech v tis. tun

Zdroj: Grafické zobrazení tabulky 8 a tabulky 9.

Vývoj kvót

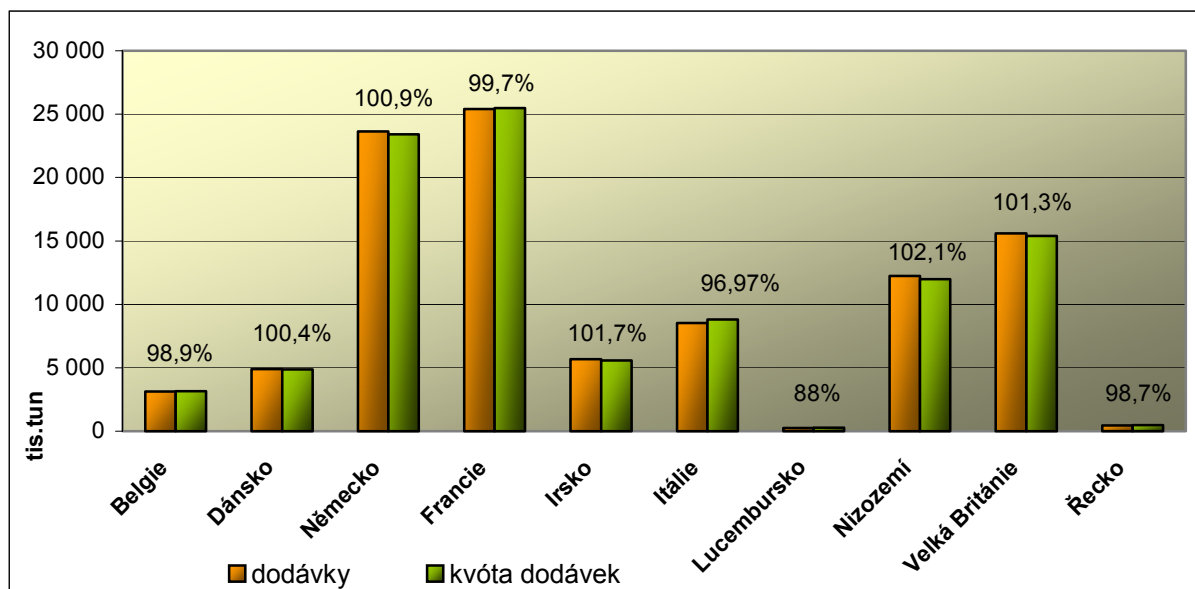
V rámci druhé mléčné kampaně 1985/86 mělo dojít ke snížení disponibilního množství o 1 %, o které bylo garantované množství v prvním období režimu mléčných kvót z důvodu přechodného období navýšeno.

Z výsledků šetření je patrné, že ve většině členských států bylo celkové garantované množství sníženo jen o stanovené procento. Jen v případě Irska a Itálie stanovená kvóta zůstala zachována ve stejné výši jako pro mléčnou kampaň 1984/1985. Celková kvóta tehdejších deseti členských států se tak snížila pro druhou mléčnou kampaň **1985/1986** jen o 0,84%. Ve stejném období došlo také k většímu snížení dodávaného množství, než bylo snížení velikosti kvóty pro dodávky Společenství deseti států. Vzhledem k tomu došlo v druhé mléčné kampani k vyrovnání stanovené kvóty pro dodávky a dodaného množství produkce do mlékáren viz graf 3. Překročení kvóty dodávek tak představovalo jen 0,35 %.

Přistoupením Španělska a Portugalska v roce 1986 bylo celkové referenční množství navýšeno o kvótu přidělenou Španělsku a to o 5 400 tis. tun s tím, že nejvyšší kvótu měla stále Francie viz graf 4. Ve stejném grafu při porovnání s počtem obyvatel dané členské země můžeme vidět, že největší garantované množství na obyvatele připadlo Irsku a nejmenší bylo přiděleno Řecku, Španělsku a Itálii. Poslední jmenované státy v dalších letech profitovaly z udělených výjimek. Portugalsko pro zavedení režimu mléčných kvót využilo možnost přechodného období až do mléčné kampaně 1991/1992. Španělsku bylo v nařízení Rady

(EHS) č. 2316/86 potvrzeno, že výpočet garantovaného referenční množství jednotlivých producentů může vycházet z jejich produkce posledních třech let předcházejících přistoupení Španělsku k Evropskému společenství, tedy z referenčních let 1983 nebo 1984 nebo 1985²⁵⁵.

Graf 3: Porovnání dodávek a kvóty dodávek v roce 1985 v ES 10 s % naplnění kvóty

Zdroj: Grafické znázornění hodnot přílohy 4.

Zvyšování kvóty pro dodávky v **roce 1986** v jednotlivých členských státech bylo důsledkem možnosti přerozdělit neměnnou národní kvótu mezi kvótu dodávek a kvótu pro přímý prodej. Celková kvóta dodávek pro původních 10 členských zemí Společenství se tak zvýšila o 0,2 %. Možnosti přerozdělení využilo Německo, Belgie, Španělsko, Francie a Řecko²⁵⁶. Zvýšení kvóty dodávek nepokrylo zvýšení dodávaného množství pro stejný počet členských zemí, které v roce 1986 vzrostlo o 1,4 % v porovnání s předcházejícím rokem. Deset členských zemí tak překročilo kvótu dodávek o 1,5 %.

Na základě nařízení Rady (EHS) č. 1335/86²⁵⁷ bylo celkové garantované množství jednotlivých států upraveno vzhledem k situaci na světovém trhu s mlékem a na základě stále se zvyšujících dodávek mléka na trhu Společenství. Původní stanovené množství bylo považováno za vyšší, než jaké by zajistilo rovnováhu poptávky a nabídky. Nařízením mělo dojít ke snížení garantovaného množství členských států o 3 % postupně ve dvou etapách.

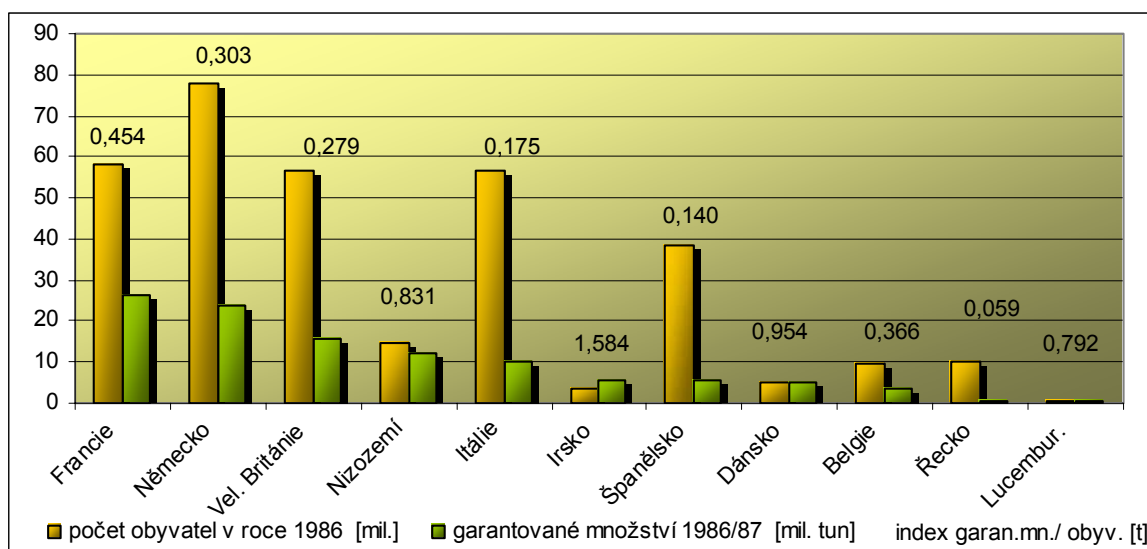
²⁵⁵ Nařízení Rady (EHS) č. 2316/86 ze dne 21. července 1986, které mění nařízení (EHS) č. 857/84.

²⁵⁶ Rozdělení celkového garantovaného množství mezi dodávky a přímý prodej podle nařízení Komise (EHS) č. 1105/87 a č. 487/88 stanovující úpravy nařízení Komise (EHS) č. 2033/85, které se týká celkového garantovaného množství mléka a mléčných produktů.

²⁵⁷ Nařízení Rady (EHS) č. 1335/86 ze dne 6. května 1986, kterým se mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Pro rok **1987/88** to znamenalo snížení o 2 % oproti mléčné kampani 1986/87. Snížení se vztahovalo jak na kvótu dodávek, tak na kvótu pro přímý prodej. Další a ještě významnější snížení pro mléčnou kampaň 1987/88 bylo definováno nařízením Rady v březnu 1987²⁵⁸ o dočasném snížení části referenčního množství a to o 4 %. Snížení se počítalo z dodávek pro třetí období dvanácti měsíců mléčné kampaně s režimem kvót. Nebyla zde zahrnuta kvóta pro přímý prodej. Celkové garantované množství pro mléčnou kampaň bylo tedy počítáno snížením celkového garantovaného množství o 2 % oproti kampani 1986/87. Z částky byla odečtena definovaná část pro přímý prodej²⁵⁹ a zbytek byl ponížen o část, vztahující se k dočasnému snížení referenčního množství o 4 %, vypočtenou z dodávek roku 1986/87.

Graf 4: Celkové garantované množství členských států a počet obyvatel pro mléčnou kampaň 1986/1987 s porovnáním na obyvatele

Zdroj: Grafické zobrazení hodnot přílohy 4.

Snížení o 2 %, vztahující se k úplnému ukončení mléčné produkce, bylo kompenzováno na základě nařízení Rady č. 1336/86 ze dne 6. května 1986²⁶⁰. Kompenzace dočasného snížení části referenčního množství byla definována v nařízení Rady (EHS) č. 775/87²⁶¹ a jeho modifikacích. Výjimku ze systému snižování kvóty²⁶² podle nařízení Rady (EHS) č. 775/87 dostala Itálie²⁶³, Řecko a v roce 1991 i Portugalsko²⁶⁴.

²⁵⁸ Nařízení Rady (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství, zaměřené na článek 5 quater §1 nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁵⁹ Nařízení Rady (EHS) č. 1343/86 a úpravy rozdělení kvót podle nařízení Komise (EHS) č. 1105/87 ze dne 21. dubna 1987, nařízení Komise (EHS) č. 2188/87 ze dne 23. července 1987 a nařízení Komise (EHS) č. 487/88 ze dne 23. února 1988 stanovující úpravy nařízení (EHS) č. 2033/85, které se týká celkového garantovaného množství mléka a mléčných výrobků.

²⁶⁰ Nařízení Rady č. 1336/86 ze dne 6. května 1986 stanovující odstupné za definitivní ukončení mléčné produkce.

²⁶¹ Nařízení Rady (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství, zaměřené na článek 5 quater §1 nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Garantované množství pro mléčnou kampaň **1988/89** bylo stanoveno v nařízeních ze dne 25. dubna 1988²⁶⁵. Výše garantovaného množství pro dodávky i pro přímý prodej byla pro všechny státy ponížena o 1 % oproti předcházející kampani, čímž byl splněn závazek z nařízení Rady (EHS) č. 1335/86. Pro získání finální podoby garantovaného množství v jednotlivých státech bylo třeba zohlednit rozdělní rezervy Společenství ve výši 443 000 tun²⁶⁶. Díky tomuto bylo navýšení garantovaného množství připsáno stejně jako v předcházející kampani Irsku, Velké Británii, Španělsku a Lucembursku²⁶⁷. Dále i pro mléčnou kampaň 1988/89 platilo nařízení o dočasném snížení garantovaného množství dodávek²⁶⁸, které představovalo snížení o 5,5 % z garantovaného množství pro třetí mléčnou kampaň pro všechny členské státy kromě Itálie. Itálie měla možnost využít dobrovolného (v reálu tedy žádného) snížení garantovaného množství, vyplývajícího z nařízení naposledy v rámci páté mléčné kampaně. Na základě dosavadních zkušeností a vývoji na trhu bylo Itálii stanovené garantované množství pro pátou kampaň přece jen sníženo o 1,83 % na základě nařízení Rady (EHS) č. 1116/89²⁶⁹.

Pro mléčnou kampaň 1988/1989 tak došlo ke snížení garantovaného množství dodávek Společenství o 8,5 % oproti startovacímú roku 1984.

Od roku 1984 docházelo u některých členských států ke snižování kvóty pro přímý prodej ve prospěch kvóty pro dodávky. Nejmarkantnější změna je viditelná v Německu, kde kvóta pro přímý prodej byla do mléčné kampaně 1988/89 snížena o 70 % a v Řecku o 62 %, což dokládá tabulka 10. Dále převody mezi typem garantovaného množství byly zaznamenány ve Francii, Nizozemí a Belgii. K převodům docházelo z důvodu strukturálních změn, které vyplynuly ze statistických údajů v jednotlivých státech. Ve finálním srovnání

---

²⁶² Nařízení Rady (EHS) č. 1931/88 ze dne 29. června 1988 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství.

²⁶³ Nařízení Rady (EHS) č. 111/89 ze dne 27. dubna 1989 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství.

²⁶⁴ Nařízení Rady (EHS) č. 3643/1990 ze dne 11. prosince 1990 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství.

²⁶⁵ Nařízení Rady (EHS) č. 1109/88 ze dne 25. dubna 1988 upravující nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky. Nařízení Rady (EHS) č. 1110/88 ze dne 25. dubna 1988 upravující nařízení (EHS) č. 857/84, stanovující obecná pravidla pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁶⁶ Nařízení Rady (EHS) č. 2237/88 ze dne 19. července 1988 stanovující, pro období od 1. dubna 1988 do 31. března 1989, rezervu Společenství pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁶⁷ Nařízení Rady (EHS) č. 1033/89 ze dne 20. dubna 1989, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující prováděcí pravidla pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

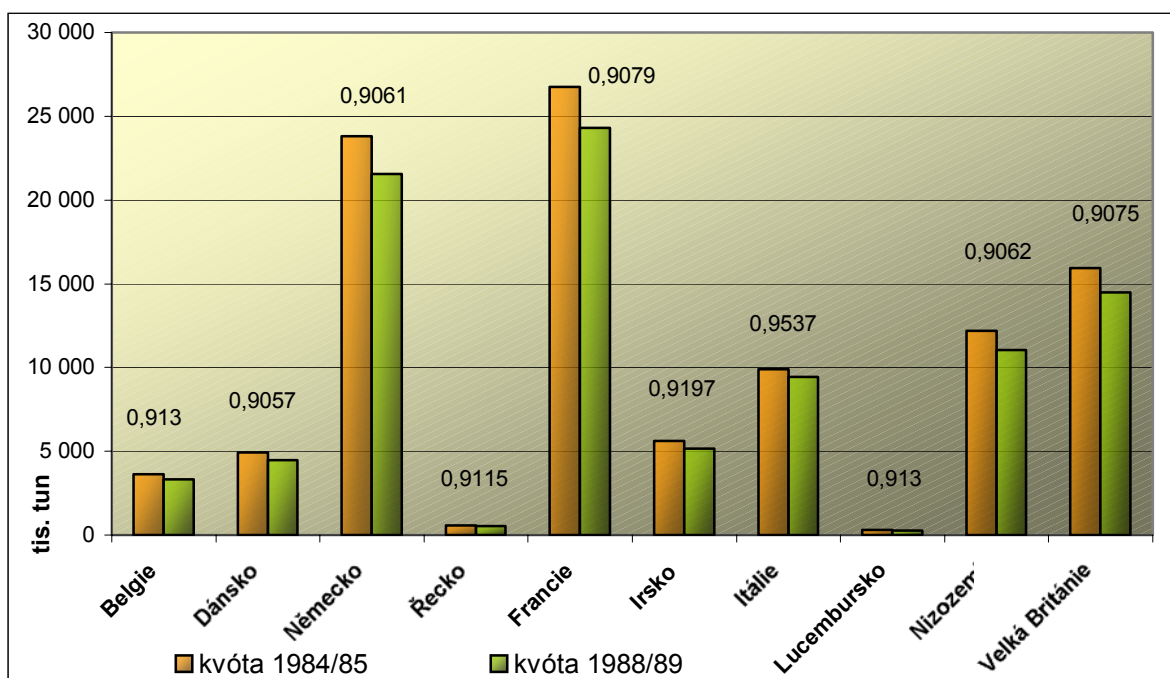
²⁶⁸ Nařízení Rady (EHS) č. 775/87 vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství, zaměřené na článek 5 quater §1 nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁶⁹ Nařízení Rady (EHS) č. 1116/89 ze dne 27. dubna 1989 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství.

celkového garantovaného množství členských států v roce 1984 a v roce 1988 se pokles pohyboval od 8 % do 9,43 %. I v členských státech, které využívaly pro celé období navýšení z rezervy Společenství, došlo k požadovanému snížení garantovaného referenčního množství (8 až 9,3 %). Výší poklesu se odlišuje jen Itálie, která snížila referenční množství jen o 4,62 % oproti roku 1984. Jako jeden z možných důvodů lze uvést dosti významné překračování stanovené kvóty ze strany Itálie. Na druhou stranu výše samozásobení byla ve sledovaném období jen o málo vyšší než 80 % .

Graf 5 ukazuje snížení celkového garantovaného množství v jednotlivých členských státech.

Graf 5: Porovnání celkového garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1984/85 a 1988/89 s vloženým indexem změny

Zdroj: Grafické znázornění hodnot přílohy 4.

Tab.10: Přehled konečných převodů celkového garantovaného množství z přímého prodeje na dodávky

tis. tun	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem
Belgie	30	50																		80
Dánsko																				
Německo	175		33							50			3			1,2	0,5	-3		259,7
Francie	169	140	100							191		29	23					9		661
Řecko		70			40							4						0,1		114,1
Irsko										4	0,5	0,7	0,2		0,2			0,1		5,7
Itálie						350				420		66			6	13				855
Lucembursko																0,2	0,3			0,5
Nizozemí	50									10	4	2	0,5	3	-1,2	2	8	-7		71,3
Velká Británie	2,57									73	38	30	16	20	21	14	10	11		235,57
Španělsko			50		150				150	22	204	12	14	5,5	12	9	7	4		639,5
Portugalsko									51	30					28	0,2	0,005	-0,8		108,405
Rakousko													0,8	11	169	20	16	15		231,8
Finsko															0,5	0,3	0,4	0,13		1,33
Švédsko																				
CELKEM	426,57	260	183		190	350			201	800	246,5	143,7	57,5	39,5	235	59,6	41,805	28,4		3262,58

Zdroj: vlastní výpočty z přílohy 4: Zdrojová data – záložka Kvóty nařízení.

Režim mléčných kvót původně stanovený jen pro pět po sobě jdoucích období 12 měsíců byl nařízením Rady (EHS) č. 1109/88 prodloužen o další tři období dvanácti měsíců. S mléčnou kampaní **1989/1990** došlo k navýšení rezervy²⁷⁰ Společenství na 1,043 mil. tun. Celková částka rezervy byla rozdělena na dvě části nařízením Rady (EHS) č. 1033/89²⁷¹. První část 443 000 tun byla přidělena konkrétním členským státům, u kterých se předpokládalo, že zavedení režimu doplňujících dávek způsobí potíže s ohledem na jejich strukturu zásobování nebo produkce. Druhá část ve výši 600 000 tun byla ponechána k dispozici všem členským státům a přidělována na žádost producentům, kteří splnili podmínky podle čl. 3 bis nařízení Rady (EHS) č. 857/84²⁷². Jednalo se o producenty, kteří zahájili činnost od 1. 1. 1981 nebo před 1. 4. 1984 výrazně změnili svoje aktivity. Dále se jednalo o producenty, kteří zahájili činnost až po referenčním období. Přesné částky doplňujícího garantovaného množství připadající jednotlivým státům byly upraveny nařízením Rady (EHS) č. 3835/89.²⁷³ Na konci roku 1989²⁷⁴ byla rezerva Společenství ještě navýšena o částku přibližně 1,040 mil. tun s cílem zmírnit těžkosti členských států vyvolané zavedením dávky za překročení garantovaného množství. Rozdělení rezervy Společenství a připsání dodatečného nebo specifického referenčního množství se týkalo určité kategorie producentů definované v čl. 3 ter²⁷⁵ nařízení Rady (EHS) č. 857/84.

Výše garantovaného množství měla být původně²⁷⁶ zachována stejná jako pro kampaň předcházející. Úprava výše garantovaného množství pro dodávky byla nastavena nařízením Rady (EHS) č. 3879/89²⁷⁷, aby mohla být následně upravena ještě nařízením

---

²⁷⁰ Nařízení Rady (EHS) č. 766/89 ze dne 20. března 1989, stanovující pro období od 1. dubna 1989 do 30. března 1990 rezervu Společenství pro provádění dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²⁷¹ Nařízení Rady (EHS) č. 1033/89 ze dne 20. dubna 1989, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88.

²⁷² Článek 3 bis byl do nařízení Rady (EHS) č. 857/84 zahrnut nařízením Rady (EHS) č. 764/89 ze dne 20. března 1989 a stanovil podmínky pro přidělování specifického referenčního množství ve výši 60 % dodávané produkce. Specifické referenční množství může být definitivně připsáno producentu, který během 12 měsíců dodává více jak 80 % provizorního referenčního množství.

²⁷³ Nařízení Rady (EHS) č. 3835/89 ze dne 20. prosince 1989, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88.

²⁷⁴ Nařízení Rady (EHS) č. 3881/89 ze dne 11. prosince 1989 stanovující pro období od 1. dubna 1989 do 31. března 1990 rezervu Společenství pro provádění dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²⁷⁵ Článek 3 ter byl do nařízení Rady (EHS) č. 857/84 zahrnut nařízením Rady (EHS) č. 3880/89 ze dne 11. prosince 1989 a stanovil podmínky pro přidělování specifického nebo doplňkového referenčního množství ve výši do 1 % z garantovaného množství producentům splňující kritéria (nově začínající hospodáři, individuální garantované množství je menší nebo rovno 60 tis.kg, producenti definovaní čl.3, 4 a 5 nařízení Rady (EHS) č. 857/88).

²⁷⁶ Nařízení Rady (EHS) č. 1109/88 ze dne 25. dubna 1988 upravující nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁷⁷ Nařízení Rady (EHS) č. 3879/89 ze dne 11. prosince 1989 upravující nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Komise (EHS) č. 160/90²⁷⁸. Rozdíl znamenal navýšení kvóty pro Řecko o 40 tis. tun a pro Španělsko o 150 tis. tun zdůvodněné strukturálními změnami v těchto zemích a celkovým snížením garantovaného množství předpokládaného právě od 1. dubna 1989 do 31. března 1992.

Program snižování garantovaného množství původně platný jen pro čtvrtou a pátou mléčnou kampaň byl v dubnu 1988 nařízením Rady (EHS) č. 1111/88²⁷⁹ prodloužen až do roku 1991/92.

V prosinci 1989²⁸⁰ Rada zmírnila snižování garantovaného množství prostřednictvím stanoveného procenta z garantovaného množství pro třetí mléčnou kampaň. Dospěla k tomu vzhledem ke znepokojivé situaci určité kategorie producentů, pro které by bylo nutné uvolnění dalšího garantovaného množství navýšením rezervy. Garantované množství pro mléčnou kampaň 1989/90 tak bylo sníženo místo původních 5,5 % jen o 4,5 % vypočítaných z garantovaného množství pro třetí kampaň. Výjimkou byla Itálie, které bylo pro mléčnou kampaň 1989/1990 stanoveno procento snížení na 0,83 %.

Celkové garantované množství Společenství bylo finálně sníženo o 2,6 % oproti předcházející kampani.

Pro **mléčnou kampaň 1990/1991** platila stejná pravidla pro stanovení finálního garantovaného množství jako v kampani předcházející. Jen v Itálii došlo k přerozdělení kvóty mezi garantované množství dodávek a garantované množství pro přímý prodej ve prospěch dodávek v porovnání s rokem 1989. Udávaný důvod jsou statistické údaje a strukturální změny mezi dodávkami a přímým prodejem. Také procento pro dočasné snížení garantovaného množství bylo odlišné od ostatních členských států (4,5 %), a to ve výši 2,67 % z garantovaného množství pro dodávky ze třetí mléčné kampaně.

Rok 1991/1992 představoval pro Společenství celkové navýšení garantovaného množství Společenství a to hned ze dvou důvodů. Jednak z důvodu sjednocení Německa, kdy bylo nutné stanovit garantované množství pro území bývalé Německé demokratické republiky. Celkové garantované množství Společenství tak bylo zvýšeno o 6,5 mil. tun. Druhým důvodem k navýšení celkového garantovaného množství Společenství se stalo Portugalsko, pro které od mléčné kampaně 1991/1992 začala platit povinnost aplikace

---

²⁷⁸ Nařízení Komise (EHS) č. 160/90 ze dne 23. ledna 1990 upravující nařízení (EHS) č. 2033/85, stanovující úpravy celkového garantovaného množství mléka a mléčných výrobků.

²⁷⁹ Nařízení Rady (EHS) č. 1111/88 ze dne 25. dubna 1988 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství zaměřené na článek 5 quater §1 nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁸⁰ Nařízení Rady (EHS) č. 3882/89 ze dne 11. prosince 1989, které mění nařízení (EHS) č. 775/87.

režimu mléčných kvót. Pro stanovení kvóty Portugalsku byl za referenční rok považován rok 1990²⁸¹.

Vzhledem k situaci na trhu byla potřeba garantované množství pro jednotlivé státy snížit o 2 % oproti předcházející kampani²⁸².

Definované garantované množství pro jednotlivé členské státy i nadále podléhalo v mléčné kampani 1991/92 programu dočasného snižování. Díky výše uvedenému programu došlo ke snížení již upraveného garantovaného množství o dalších 4,5 % z garantovaného množství třetí mléčné kampaně. Výjimku i pro tento rok měla Itálie, kde snížení představovalo jen 2,67 % stejně jako v kampani předcházející. Ve finální podobě však snížení pro Itálii představovalo také 4,5 %²⁸³.

Rezerva Společenství byla v květnu 1990²⁸⁴ stanovena ve výši 2 082 885,740 tun a rozdělena mezi jednotlivé členské státy v červenci 1991²⁸⁵. Rozdělení proběhlo na stejném základě jako pro sedmou mléčnou kampaň, jak dokládá tabulka 11. Z celkové rezervy bylo rozděleno 443 tis. tun mezi Španělsko, Irsko, Lucembursko a Velkou Británií. Stanovených 600 tis. tun členským státům podle čl. 3 bis nařízení (EHS) č. 857/84 bylo rozděleno v plné výši (na rozdíl od kampaně předešlé). Znamenalo to navýšení stejným procentem (19,3 %) pro všechny členské státy v porovnání s předcházející kampaní. Výjimkou bylo Lucembursko, které získalo dodatečných 1 000 tun garantovaného množství, což představovalo navýšení o 150 %. Důvodem byl vyšší poměr producentů, kteří využívali uvedeného opatření. Naopak z opatření pro navýšení garantovaného množství vůbec nečerpalo Řecko a Itálie.

Na základě čl. 3 ter nařízení (EHS) č. 857/84 bylo stejné rozdělení 1 039 885,74 tun platné i v tomto období.

Při porovnání garantovaného množství v jednotlivých členských státech pro mléčnou kampaň v roce 1991/1992 a mléčnou kampaň 1984/1985 musíme konstatovat, že snížení množství bylo u většiny členských států přibližně 10 %. Stejnou výši se nepodařilo dodržet Irsku a Itálii, kde se snížení garantovaného množství pohybovalo kolem 7 %. Příčinou byla

---

²⁸¹ Nařízení Rady (EHS) č. 3642/90 ze dne 11. prosince 1990, které mění nařízení (EHS) č. 857/84.

²⁸² Nařízení Rady (EHS) č. 1630/97 ze dne 13. června 1991, které mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

²⁸³ Nařízení Rady (EHS) č. 816/92 ze dne 31. března 1992, které mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

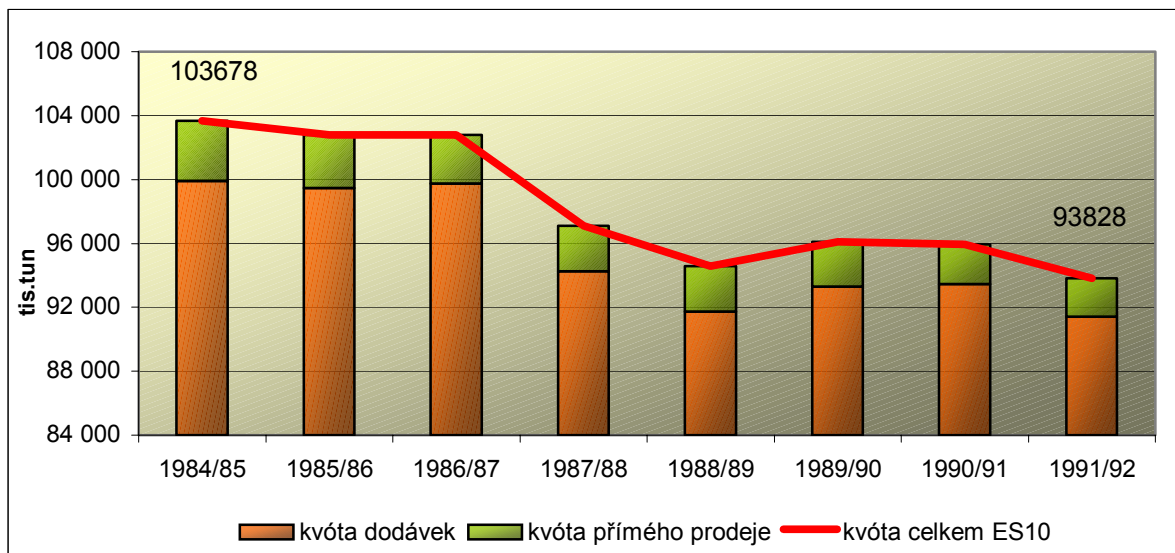
²⁸⁴ Nařízení Rady (EHS) č. 1184/90 ze dne 7. května 1990 stanovující pro období od 1. dubna 1990 do 31. března 1991 rezervu Společenství pro provádění dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²⁸⁵ Nařízení Rady (EHS) č. 2061/91 ze dne 12. července 1991, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky zaměřené na článek 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68.

rozvinutá mléčná produkce v Irsku špatně nahraditelná jinou produkcí. Důvodem v Itálii byl špatně odhadnutý potenciál mléčné produkce pro přímý prodej.

Celkovou kvótu Společenství pro deset členských zemí (bez započítání NDR) se podařilo v roce 1991/92 snížit oproti prvnímu roku aplikace o 9,35 %, viz graf 6.

Graf 6: Vývoj garantovaného referenčního množství v tis.tun v období 1984-1992 pro ES 10 (bez Východního Německa)

Zdroj: Grafické znázornění hodnot přílohy 4.

Tab.11: Rozpouštění rezervy Společenství mezi členské státy (navyšování garantovaného množství členským státům)

	1984/85 NK 1371/84	1985/86 NK 3005/85	1986/87 NR 1340/86	1987/88 NR 1896/87	1988/89 NK 215/89	1989/90 NK 1033/89	1989/90 NK 3835/89 z titulu 857/84 3bis	1989/90 NK 652/90 z titulu 857/84 3ter	1990/91 NK 2138/90	1990/91 NK 2138/90 z titulu 857/84 3bis	1990/91 NK 2138/90 z titulu 857/84 3ter	1991/92 NK 2061/91	1991/92 NK 2061/91 z titulu 857/84 3bis	1991/92 NK 2061/91 z titulu 857/84 3ter	1992/93 NK 1921/92	1992/93 NK 1921/92 z titulu 857/84 3bis	1992/93 NK 1921/92 z titulu 857/84 3ter	Celkem 1984-1993
Belgie							5 511	32 110		5 511	32 110		6 574	32 110		6 574	32 110	152 610
Dánsko							8 064	48 820		8 064	48 820		9 620	48 820		9 620	48 820	230 648
Německo							135 000	234 230		135 000	234 230		161 046	234 230		161 046	234 230	1 529 012
Španělsko				50 000	50 000	50 000		46 500	50 000		46 500	50 000		46 500	50 000		46 500	486 000
Řecko								5 370			5 370			5 370			5 370	21 480
Francie							53 672	256 340		53 672	256 340		64 027	256 340		64 027	256 340	1 260 758
Irsko	303 000	303 000	303 000	303 000	303 000	303 000	98 881	52 800	303 000	98 881	52 800	303 000	117 958	52 800	303 000	117 958	52 800	3 371 878
Itálie								87 980			87 980			87 980			87 980	351 920
Lucembursko	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	25 000	674	2 650	25 000	674	2 650	25 000	1 674	2 650	25 000	1 674	2 650	240 296
Nizozemí							40 141	119 790		40 141	119 790		47 886	119 790		47 886	119 790	655 214
Velká Británie	65 000	65 000	65 000	65 000	65 000	65 000	160 290	153 296	65 000	160 290	153 296	65 000	191 215	153 296	65 000	191 215	153 296	1 901 194
CELKEM	393 000	393 000	393 000	443 000	443 000	443 000	502 233	1 039 886	443 000	502 233	1 039 886	443 000	600 000	1 039 886	443 000	600 000	1 039 886	10 201 010

Zdroj:

Nařízení Komise (EHS) č. 1371/84 ze dne 16. května 1984 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 3005/85 ze dne 29. října 1985 přinášející desátou úpravu nařízení (EHS) č. 1371/1984, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

Nařízení Rady (EHS) č. 1340/86 ze dne 6. května 1986 stanovující pro období od 1. dubna 1986 do 31. března 1987 rezervu Společenství pro provádění doplňkové dávky podle článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

Nařízení Rady (EHS) č. 1896/87 ze dne 2. července 1987 stanovující pro období od 1. dubna 1987 do 31. března 1988 rezervu Společenství pro provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

Nařízení Komise (EHS) č. 1546/88 ze dne 3. června 1988 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 Nařízení Komise (EHS) č. 215/89 ze dne 27. ledna 1989 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění podle článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 1033/89 ze dne 20. dubna 1989 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 3835/89 ze dne 20. prosince 1989 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 652/90 ze dne 16. března 1990 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 2138/90 ze dne 25. července 1990 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 2061/91 ze dne 12. července 1991 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Nařízení Komise (EHS) č. 1921/92 ze dne 13. července 1992 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Vliv kvót na produkci

Kvóta stanovená deseti členským zemím v roce 1984 měla zajistit snížení rostoucí produkce při stagnující poptávce. V prvním roce pod režimem mléčných kvót došlo ke snížení produkce o necelé 2 % a v následujícím ještě téměř o 1 %, tedy snížení pro EU 10 mezi roky 1983 a 1985 činilo 2,9 mil. tun. I přesto, že dodávky mléka v prvním roce pod režimem mléčných kvót překročily stanovenou kvótu o 1,2 %, v dalším roce se již více blížily stanovené hranici. Můžeme tedy hovořit po prvním roce aplikace režimu mléčných kvót o splnění účelu při zavedení náročné administrativy.

Z členských států měly problémy s dodržáním referenčního množství v prvních dvou letech Německo a Nizozemí, u kterých byly dodávky mléka vyšší o 3 % v porovnání se stanovenou kvótou pro dodávky. Dánsko v roce 1984 překročilo stanovenou kvótu o 2,1 % a ostatní státy jako Francie, Irsko či Velká Británie měly dodávky vyšší o necelá dvě procenta.

Dopady ze zavedení mléčných kvót na dodávané množství mléka nebyly pro všechny členské státy stejné. Některým členským státům stanovené referenční množství umožnilo dále zvyšovat dodávky mléka. Jednalo se o Belgii, Itálii, Řecko, ve kterých došlo v roce 1986 v porovnání s rokem 1984 o navýšení dodávek o 7 %, 4 %, 3 % .

V roce 1986 pro Evropské společenství deseti členských států došlo k mírnému navýšení dodávek a vzhledem k nepatrnému zvýšení referenčního množství pro dodávky (snížení kvóty přímého prodeje ve prospěch kvóty pro dodávky) vykazovalo překročení 1,5 %, tedy ještě více než v roce 1984.

V letech 1986 až 1990 docházelo ke snižování produkce v jednotlivých členských státech, přičemž snížení vyprodukovaného množství z 12 členských států znamenalo snížení o 7 %, tj. o 7,99 mil. tun. Kdybychom ze sledované produkce vyloučili naposledy přistupující země, dosáhlo by Společenství původních 10 členů snížení produkce ještě o dalšího 0,5 %. Přesto při porovnání dodávek mléka mlékárnám pro stejné období je patrný značný nárůst u třech členských států – Itálie o 17 %, Řecko o 20 % a Portugalsko o 33 %.

I nadále bylo referenční množství dodávek v Evropském společenství snižováno a absolutně nejnižší úroveň dosáhlo v mléčné kampani 1988/1989 ve výši 96 105 tis tun.

Z členských států se v roce 1990 nepodařilo uřídit dodávané množství mléka Itálii, která díky obrovskému meziročnímu nárůstu dodávek (o 17 %) překročila stanovenou kvótu o 15 %. Trvající převis dodávaného množství nad stanovenou kvótu přes 3,3 % snížilo Německo až v roce 1987, ale zcela odbouralo převyšující dodávky až v roce 1990. Do stejného roku řešila problémy s překračováním referenčního množství i Belgie. Přestože

snížila dodávky mléka (o 6 % od roku 1986 do 1989), nestačil pokles pokrýt klesající úroveň referenčního množství a převis dodávek nad stanovenou kvótou se vyšplhal z úrovně 1,8 až na 3,5 % v roce 1989. V Řecku v důsledku průběžně narůstajících dodávek mléka byla v roce 1990 překročena kvóta pro dodávky o 4,4 %. Problémy s dodržáním stanoveného množství pro dodávky měla i Francie (v rozmezí 1,1 – 2,8 %). Dánsku se od roku 1986, kdy docházelo ke snižování referenčních množství, nepodařilo stejným způsobem snížit dodávky mléka. Převis se tak pohyboval do roku 1990 ve výši od 0,4 – 1,6 %. Se stejným problémem se potýkalo i Nizozemí a Velká Británie, která nesplnila přidělené referenční množství v letech 1986–1988.

Z uvedeného je patrné, že se členskými státy nepodařilo stejně rychle reagovat na opatření vydávaná Evropskou radou. Od třetí mléčné kampaně začaly dodávky mléka mlékárnám opětovně růst. Na uvedený stav zareagovala Evropská rada velmi razantním snížením garantovaného množství od mléčné kampaně 1987/88, které bylo pro většinu států v konečném důsledku nižší o 6 % v porovnání s předcházející mléčnou kampaní. Členské státy Irsko, Francie, Belgie a Dánsko (nepočítaje Itálii a Řecko, které i přes pokles kvóty stále zvyšovaly dodávky mléka) nedokázaly ani přes pokles dodávek dostatečně pružně zareagovat na dodatečné snížení kvóty a pokles dodávek tak nedosáhl poklesu referenčního množství. Irsku výrazně nepomohlo ani navýšení garantovaného množství dodávek z rezervy Společenství. Dodávané množství ze strany členských států se více přiblížilo stanovené hranici až od mléčné kampaně 1989/1990, kdy se zmírnilo snižování kvóty ze strany Evropského společenství a bylo rozpuštěno větší množství z rezervy členskými státy. K zajištění striktnějšího dodržování pravidel jistě také přispělo zvýšení poplatků za překročení o 15 % od mléčné kampaně 1990/1991.

Mléčnou kampaní 1991/1992 již došlo v porovnání s rokem 1983 před zavedením mléčných kvót ke snížení dodávek mléka mlékárnám ve Společenství deseti států (není započítána NDR) o 6 % i přesto, že Itálie a Řecko svoje dodávky během období zvýšily (o 21 % a 18 %). Největší snížení dodávek mléka je patrné v případě Lucemburska (o 22 %) a dále v Nizozemí, Velké Británii a Dánsku.

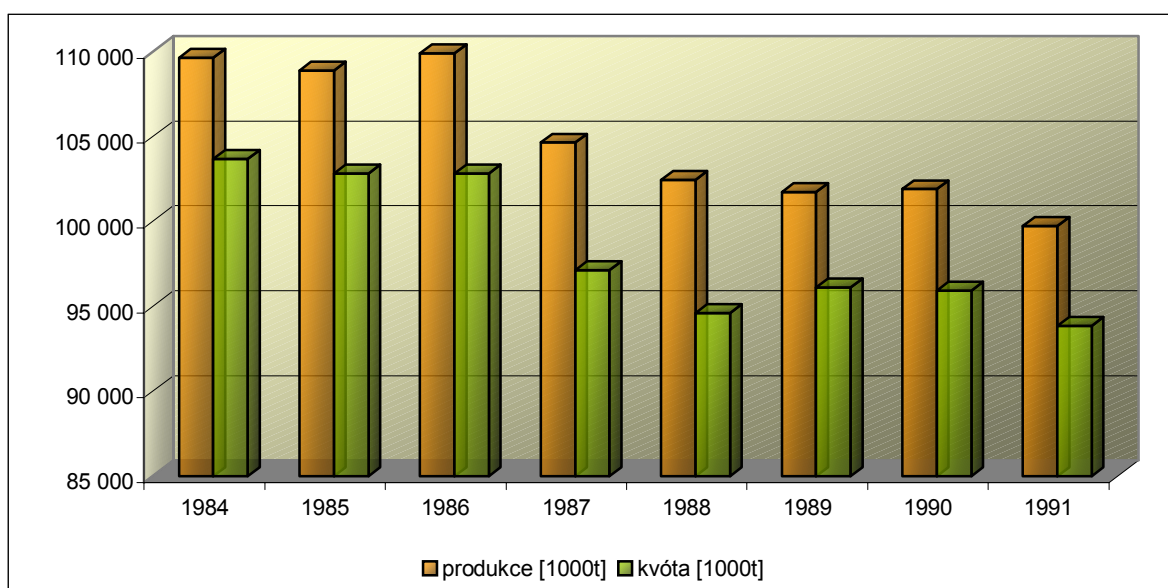
U Itálie je patrný stále rostoucí trend dodávek, který kulminoval v mléčné kampani 1990/1991. Itálie tak překročila kvótu o 19 % a v dalším roce ještě o 17 %. Nárůst dodávek oproti roku 1983 je ve výši 21 %. Z výsledků je možné usuzovat, že zavedení režimu mléčných kvót se v Itálii nepodařilo zajistit a nebyl tak splněn účel jejich zavedení na úrovni Společenství.

U Řecka je možné konstatovat podobný vývoj. Dodávky mléka od roku 1983 do mléčné kampaně 1991/92 narostly o 18 %. Stejně jako u Itálie jejich největší úroveň byla zaznamenána v mléčné kampani 1990/1991. U Řecka v porovnání s Itálií se ovšem jedná v absolutních hodnotách o nepatrná množství v porovnání s dodávkami celého Společenství. Nárůst dodávek u Řecka představuje 82 tis. tun, zatímco u Itálie již nelze o zanedbatelném množství (1,7 mil. tun) hovořit.

Na zvýšených dodávkách celého Společenství v roce 1991 mělo vliv sjednocení Německa a zahájení povinnosti dodržování referenčního množství pro Portugalsko. Stanovená kvóta pro Portugalsko přesahovala úroveň dodávek a její naplnění se realizovalo až rokem 1999. Španělsko neslo také díl na zvýšení dodávek Společenství. Jeho meziroční nárůst představoval přibližně 30 %. Vzhledem k dvouprocentnímu snížení kvóty pro dodávky došlo k jejímu překročení obdobnou měrou.

Zavedení režimu mléčných kvót se do roku 1991 projevilo klesající tendencí produkce ve všech členských zemích. Průměrný meziroční pokles v členských zemích během období 1984 do 1991 dosahoval výše 1–2 %. Průměrný pokles za celé Společenství tak představoval 1,04%. V celkovém souhrnu pro deset členských zemí, bez započítání NDR, došlo v roce 1991 ve srovnání s rokem 1984 ke snížení celkové produkce o 9,03 %, viz graf 7.

Graf 7: Porovnání produkce a celkového garantovaného množství pro ES 10 členských států v tis. tun v období 1984–1991 (bez NDR)

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Zásoba másla

Od začátku sedmdesátých let v celém Evropském společenství devíti členských států zásoba másla postupně rostla až do roku 1979. Začátek osmdesátých let je charakteristický zvýšením exportů másla, které se projevily poklesem zásob másla. Zvyšující se produkce ale zapříčinila, že v roce 1983 byla zásoba o 580 tis.tun vyšší než na začátku let osmdesátých. Vstup Řecka do Evropského společenství v roce 1981 neměl na stav zásob v podstatě žádný vliv. Lze konstatovat, že Řecko nevykazovalo žádnou zásobu másla.

Zásoba se zvyšovala především díky konstantní úrovni vnitřní spotřeby (přibližně 1,67 mil. tun s výjimkou let 1974 a 1975, kde vnitřní spotřeba překročila hranici 1,7 mil.tun) a rostoucí produkci až do roku 1983.

Se zavedením mléčných kvót v roce 1984 nedošlo okamžitě k poklesu zásoby másla spíše naopak. Zásoba se nadále zvyšovala a kulminovala v roce 1986 ve výši 1,4 mil. tun. Na zásobách se tedy nestačil projevit mírný pokles produkce mléka po prvním roce režimu mléčných kvót také díky vysokým zásobám z roku předcházejícího. Dále zvyšující se produkce a stagnující spotřeba byly důvodem přibývajících zásob.

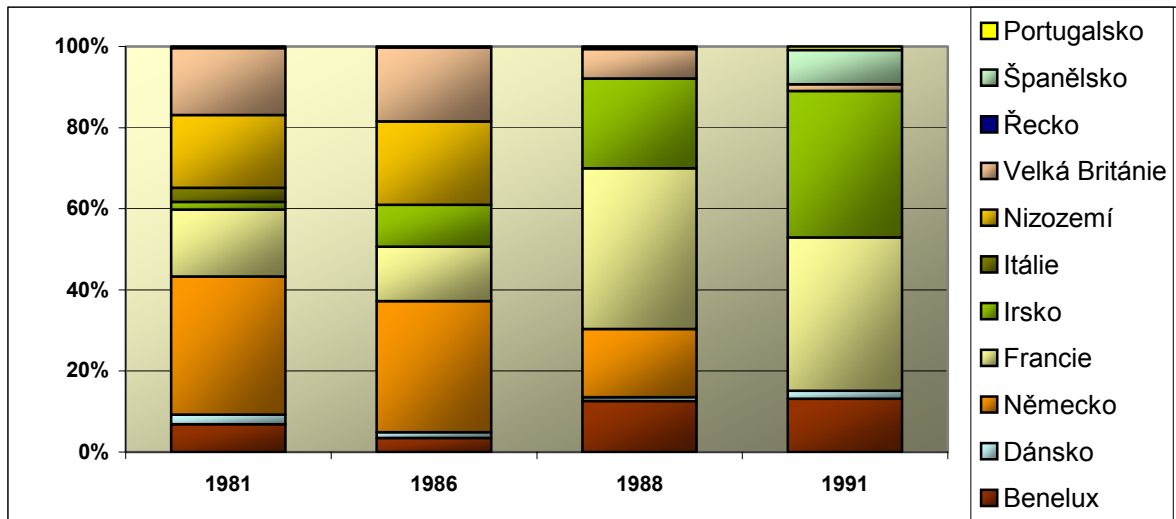
Pokles produkce díky snižování garantovaného množství od mléčné kampaně 1987/1988 a zvýšení podpory exportů měly za následek snížení intervenční zásoby na konci roku 1987 o 42 % oproti roku předcházejícímu. Díky dalšímu snižování mléčné kvóty a ustálené zvýšené úrovni vnitřní spotřeby můžeme v grafu 9 sledovat na konci roku 1988 rapidní pokles intervenčních zásob o 85 % až na úroveň 202 tis. tun másla. Stejný trend pokračuje ještě v nadcházejícím roce a intervenční zásoba klesá o dalších 79 tis. tun, na nejnižší úroveň v osmdesátých letech, i díky zvyšujícím se výdajům na zpracování másla na vnitřním trhu.

Od roku 1989 ale dochází k mírnému růstu produkce a bohužel navíc i k velmi znatelnému poklesu vnitřní spotřeby, což mělo za následek zvýšení zásob v následujících dvou letech. Až rokem 1991, kdy se vnitřní trh rozšířil o území Východního Německa, dochází k návratu spotřeby na úroveň roku 1984.

Co se týče podílu jednotlivých členských zemí na tvorbě zásoby másla Společenství, tak můžeme konstatovat, že přistoupení nových států v roce 1986 (Španělska, Portugalska) výši zásoby nikterak neovlivnilo. Španělsko do roku 1989 zásobu másla nevykázalo a zásoba Portugalska představovala 3 tis. tun v roce 1986 a 4 tis. tun. v roce 1987, což nebylo ani půl procenta celkové zásoby másla celého Společenství v daném roce.

V roce 1986 je celková výše zásoby másla z 86 % tvořena jen čtyřmi členskými státy s nejvyšší produkcí. Hlavní podíl na celkové zásobě mělo Německo (33 %), dále pak Nizozemí a Velká Británie s 21 % a 18 %. Velkou čtyřku uzavírá Francie, jejíž výše zásoby představovala 14 % ze zásoby celkové (viz graf 8).

Graf 8: Podíl členských států na celkové zásobě másla ve vybraných letech (v%)

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Tento podíl se do roku 1991 mírně změnil. Od roku 1988 měla „vedoucí pozici“, co se týče velikosti zásob másla Francie následována Irskem, které v tvorbě zásob másla předčilo i Německo. V roce 1991 už Irsko spolu s Francií tvoří 73 % zásob celého Společenství.

Na významu získávají také zásoby Belgicko-Lucemburské ekonomické unie, kdy spolu se Španělskem vytváří 21 % celkové zásoby.

Zásoba sušeného odstředěného mléka

Zásoba sušeného odstředěného mléka (SOM) Evropského hospodářského společenství rostla od sledovaného roku 1973 až do roku 1976, a to především díky velmi nízké vnitřní spotřebě v porovnání s produkcí. Rozdíl vnitřní spotřeby a produkce představoval až 825 tis. tun ve svém maximu v roce 1975, který i přes zvýšení exportu a podpory vnitřní spotřeby v následujícím roce vytvořil nejvyšší zásobu sušeného mléka 1,2 mil. tun.

Až v roce 1978 se vnitřní spotřeba nejvíce přiblížila produkci SOM, ale především díky dvojnásobné výši exportů v porovnání s rokem 1975 dochází k postupnému snižování zásoby až do konce sedmdesátých let.

Trend velkého objemu exportů SOM přetrval až do roku 1983. Ovšem vzhledem ke snížení spotřeby v letech 1980 až 1982 a nárůstu produkce v roce 1983 představují zásoby v roce před zavedením režimu mléčných kvót 960 tis. tun.

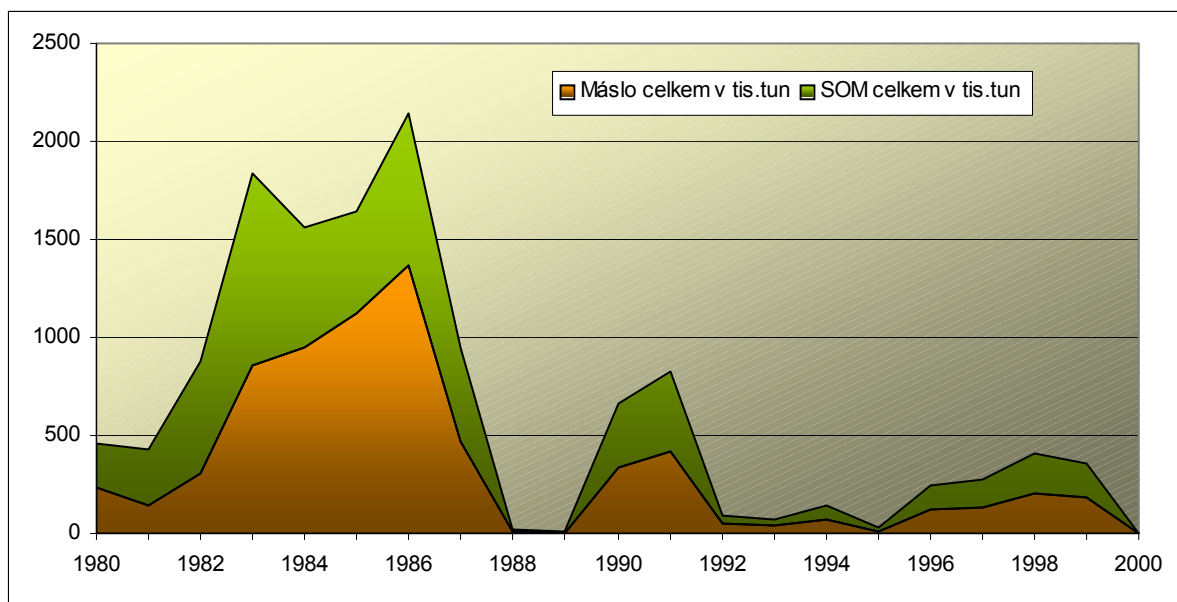
Ještě tři roky po zavedení režimu mléčných kvót není znatelný obrat ve vývoji zásob SOM. Převládá stejná výše exportů, která se pohybuje v průměru přes 1,3 mil. tun a díky propadu vnitřní spotřeby v roce 1986, jistě ovlivněného jadernou katastrofou v Rusku (Černobyl), po které nebylo spotřebitelům doporučováno konzumovat mléčné výrobky, vzrostla zásoba sušeného odstředěného mléka na své maximum přes 1 mil. tun viz graf 9.

Od roku 1987 je patrný snižující se trend produkce SOM v závislosti na omezení produkce mléka ve stejném roce. A vzhledem k přetrvávající výši exportů dochází k postupnému snižování zásob, které představují na konci roku 1989 jen 82 tis.tun.

Výdaje na intervenční nákup SOM v tomto roce představují jen 10 mil. ECU, zatímco v roce 1983 byla jejich výše 1,46 mld. ECU.

Vývoj od roku 1989 až do roku 1991 je charakteristický zvyšováním produkce a dohromady se snižováním podpor odbytu SOM na vnitřním trhu a snižováním exportů dochází ke kumulaci zásob.

Graf 9: Vývoj intervenčních zásob másla a SOM od roku 1980 do 2000 v tis.tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Co se týče rozložení zásoby sušeného odstředěného mléka mezi členské státy v roce 1975, kdy byl nejvyšší objem intervenční zásoby v sedmdesátých letech, tak se na celkové zásobě podílely skoro ze 70 % jen dva státy.

Největší podíl na tvorbě zásoby měla Francie s 37 % následovaná Německem s 30 % (viz graf 10). Po snižování zásob od roku 1977 na její nejnižší úroveň na začátku

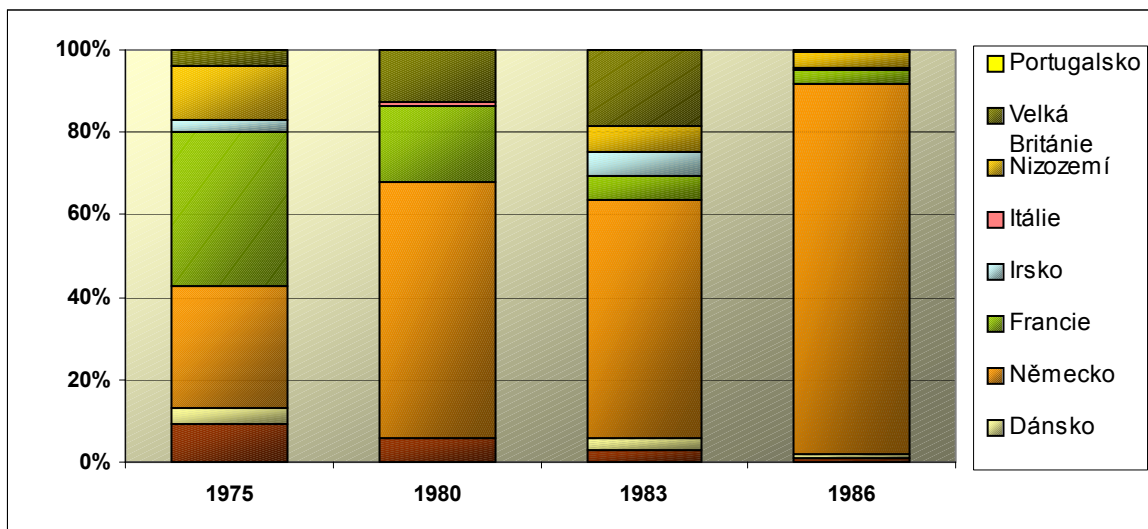
osmdesátých let mělo výhradní zastoupení na celkové zásobě jen Německo (62 %). Výrazně narůstající podíl na celkové zásobě je také patrný u Velké Británie (13 %). Ještě v roce před zahájením režimu mléčných kvót si Německo udrželo vedoucí pozici v podílu na celkové zásobě se svými 58 %. Velké Británie ale byla už v roce 1983 druhým největším producentem zásob SOM Společenství.

Od zavedení režimu mléčných kvót až do roku nejvyšší kumulace zásoby SOM, v roce 1986, mělo „monopol“ na tvorbě zásoby sušeného odstředěného mléka Německo. Jeho podíl na celkové zásobě Společenství tvořil 90 %, což představovalo 966 tis. tun sušeného odstředěného mléka. Tento primát si Německo udrželo až do roku 1988 i přes šestnáctiprocentní pokles podílu. I přes dvojnásobný export SOM v roce 1988 zůstává Německu zásoba přes 300 tis. tun z roku 1986, která vzhledem k omezené možnosti skladování SOM musela být zlikvidována. V roce 1991, kdy celková zásoba sušeného odstředěného mléka Společenství představuje 389 tis. tun, se Německo podílí na výši uvedené zásoby méně než polovinou, následované Irskem, Francií a Nizozemím (36 %, 12 %, 10 %).

Zajímavé jsou výsledky vývoje sušeného odstředěného mléka v Itálii, která veškerou svoji vnitřní spotřebu musí dovézt. Její produkce SOM i přesto, že patří mezi větší producenty mléka je nulová (alespoň podle statistiky Eurostat).

Za povšimnutí stojí i konečná zásoba v roce 1983 u Nizozemí, která se meziročně zvýšila z 2 tis. tun na 57 tis. tun. Stalo se tak díky importu sušeného odstředěného mléka, který byl skoro ve stejné výši jako vnitřní spotřeba. I přesto, že nárůst vnitřní spotřeby byl dvojnásobný a Nizozemí více než polovinu produkce vyvezlo, zůstala konečná zásoba poměrně vysoká.

Graf 10: Podíl členských států na celkové zásobě sušeného odstředěného mléka ve vybraných letech (v%)

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Export

Od roku 1973 objem veškerých exportů výrobků mléčného sektoru devíti členských států do třetích zemí postupně rostl (viz graf 11), což se přičítá růstu evropské produkce a rozšiřující se spotřebě mléčných výrobků ve světě. Část rostoucího exportu SOM a másla od roku 1982 představuje vývozy do rozvojovým zemí jako potravinová pomoc.

Největší podíl na exportech na začátku sedmdesátých letech představoval vývoz sušeného odstředěného mléka, másla, sýrů a čerstvého mléka. V roce 1984 je stále zřetelný podíl SOM na vývozech, ale první exportní komoditou mléčného sektoru se již od roku 1981 stává čerstvé mléko. Na konci sledovaného období v roce 1991 dochází ke znatelnému nárůstu mléka a čerstvých produktů a především sýrů. SOM a máslo shodně představují 12 % celkového objemu exportů. Ovšem máslo a SOM byly až do roku 1991 finančně nejnáročnější vývozní komoditou.

K největším exportérům másla už v sedmdesátých letech patřilo Nizozemí, které v průměru od roku 1970 do roku 1979 vyváželo 171 tis. tun másla ročně. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let dokonce export másla dosahoval vyšších hodnot než vlastní produkce. K dalším významným exportérům (vzhledem k objemům produkce másla) patří Německo (108 tis. tun) a Francie (106 tis. tun). Těsně pod 100 tis. tunami vyvezeného másla ročně je Dánsko (91 tis. tun).

Objem exportu másla za celé Evropské společenství dosáhl přes hranici 1 mil. tun až na začátku 80. let. Došlo k výraznému zvýšení exportu především v Německu, 54 % oproti předchozímu roku. Pozadu nezůstala ani Belgicko-Lucemburská ekonomická unie s nárůstem 36 % a export byl povzbuzen i ve Velké Británii, 27 %. Přibližně stejnou výši exportu si země udržely ještě v nadcházejícím roce. Od roku 1982 je pro export másla patrný klesající trend.

U sušeného odstředěného mléka objem exportu rostl rychleji než u másla a už v roce 1978 vývoz SOM dosáhl 1,2 mil. tun. Od uvedeného roku až do roku 1983 exporty SOM dosahovaly v průměru stále stejné úrovně. Jediný podprůměrný rok byl 1981, který se vyznačoval slabší produkcí a z tohoto důvodu poklesem vývozu pod hranici 1 mil. tun.

Největší objem vývozu patřil Německu (42%) a dalších 40% si rozdělila Francie, Nizozemí a Velká Británie.

Od zavedení kvót se objem exportu másla až do roku 1986 pohyboval na hranici 900 tis. tun, což představovalo snížení přibližně o 200 tis. tun proti roku 1981. Vzhledem k narůstající produkci a stagnujícím exportům i vnitřní spotřebě je výsledkem rostoucí zásoba másla.

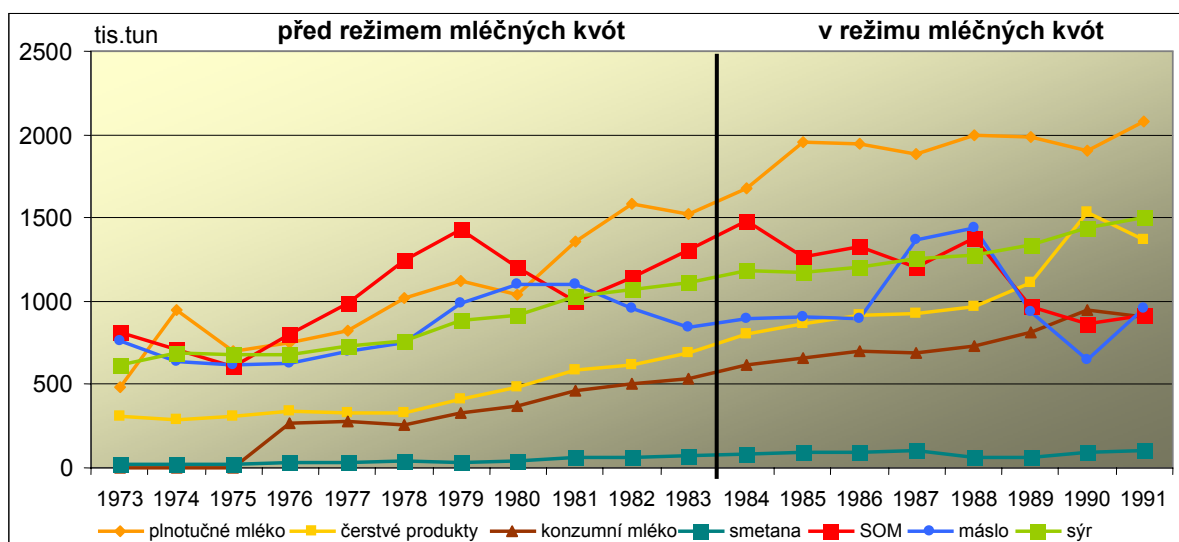
Vývoj na trhu mléčných výrobků vedl Komisi k návrhu speciálního programu odbytu másla. Na základě subvencovaných exportů vzrostl vývoz v letech 1987 o 477 tis. tun (o 53 %) a 1988 o 548 tis.tun (o 61 %) v porovnání s rokem 1986. V členských zemích to znamenalo nárůst exportu v roce 1987 proti roku předcházejícímu o 290 % u Velké Británie a o více než 60 % u Irska, Nizozemí a Francie. V případě Německa došlo k navýšení exportů již v roce 1986 a to přibližně o 140 % proti roku 1985.

Zavedení režimu kvót se v prvních letech aplikace na vývozu SOM příliš neprojevalo. I přes klesající produkci od roku 1987, kdy bylo členským státům sníženo garantované množství, si Evropské společenství deseti členských zemí udrželo až do roku 1988 objem vývozu nad 1,2 mil. tun.

Nově přistupující země v roce 1986 výši exportu příliš neovlivnily. Export Portugalska je přibližně nulový a Španělsko vyváželo jen v některých letech kolem 20 tis. tun másla.

Od roku 1989 do roku 1991 se export SOM i másla pohybuje pod hranicí 1 mil. tun, svého minima dosahuje v roce 1990. Výše exportu mléčných produktů do třetích zemí je v letech 1990 a 1991 ovlivněna i válkou v Perském zálivu.

Graf 11: Vývoj exportu mléčných produktů v letech před režimem mléčných kvót a v režimu mléčných kvót v tis. tun v ES 10

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Import

S rostoucí spotřebou od roku 1973 rostl i import sušeného odstředěného mléka. V roce 1973 je import SOM na úrovni 532 tis. tun, ale v roce 1983 již dosáhl hranice 1 mil. tun. Naopak od roku 1985 můžeme sledovat klesající tendenci importů sušeného odstředěného mléka.

Import másla se pohybuje přibližně na stejné úrovni od roku 1973 až do roku 1991, v průměru 630 tis. tun. Výjimkou jsou roky 1987 a 1988, kde je viditelný nárůst importů v reakci na vyšší spotřebu v těchto letech.

K objemově nejvýznamnějším importérům SOM patřilo v roce 1984 Nizozemí, které dovezlo 41 % SOM celého Společenství. Německo i přes vysokou vlastní produkci, kterou od roku 1984 bylo schopno vyvézt, muselo svoji spotřebu uspokojit dovozem, který v roce 1984 představoval 21 % objemu Společenství. Na množství dovozů byla přímo závislá vnitřní spotřeba SOM v Itálii. Itálie nevykazovala žádnou produkci SOM, a tak veškerou vnitřní spotřebu musela pokrýt dovozem výrobku. Z celkového objemu Společenství to v roce 1984 představovalo 19 %.

Nizozemí jako největší exportér másla muselo pokrýt jeho vnitřní potřebu pomocí importů. Největší nárůst objemu importů tak v roce 1988 představovaly dovozy Nizozemí, které tvořily jednu třetinu celkových dovozů Společenství. Dvojnásobnou výši importů másla než vlastní produkce vykazoval v roce 1988 Benelux, který byl ale přibližně stejnou výši schopen i vyvézt. Mezi další významné importéry ve sledovaném období patřilo Německo, Velká Británie a Francie.

5.1.1.2. Dílčí závěr pro období 1984–1991

Stanovení celkového garantovaného množství Společenství a jeho rozdělení mezi členské země pro první mléčnou kampaň nebylo definitivní před začátkem režimu mléčných kvót. Původní plán definovaný v nařízení Rady (EHS) č. 856/84 vycházel z produkce roku 1981 a 1983 s navýšením o 1 %. Byl ještě několikrát upravován i po zahájení platnosti režimu mléčných kvót. Finální podoba mléčné kvóty pro kampaň 1984/1985 byla stanovena až 6. května 1986.

Stanovení garantovaného množství v jednotlivých státech plně neodpovídalo poměrům dodávek v letech 1981 (1983). Z porovnání výsledků v tabulce 8 je patrné, že pro každý členský stát bylo stanovení celkového garantovaného množství odlišné. Stejně tak i navýšení garantovaného množství dodávek o 1 % pro mléčnou kampaň 1984/85.

Kromě výše uvedeného došlo ještě u některých států k navyšování jejich celkového garantovaného množství prostřednictvím rozpouštění rezervy Společenství.

Celkové garantované množství pro dodávky stanovené nařízením v roce 1986 (se započítáním rozpouštěné rezervy Společenství) je o 1,7 mil. tun vyšší, než původně zamýšlená výše.

Srovnáme-li finální kvótu dodávek pro mléčnou kampaň 1984/1985 na základě nařízení z roku 1986 s přihlédnutím k navýšení při rozdělení rezervy Společenství a k navýšení z titulu SLOM je patrné, že u poloviny tehdejších členských států došlo k navýšení národní kvóty pro mléčnou kampaň 1984/1985 o více než 2 %. Největší skok mezi dodávkou v roce 1981 a stanovenou národní kvótou vznikl v případě Lucemburska, jehož nárůst představuje 15,6 %. Naproti tomu Velká Británie získala kvótu pro mléčnou kampaň 1984/85 jen o 1,03 % vyšší, než byla její produkce v roce 1981.

Celková kvóta tehdejších deseti členských států, která měla být pro druhou mléčnou kampaň snížena o jedno procento, připadající přechodnému období první kampaně, se v realu snížila jen o 0,5 %. Vzhledem k tomu, že ve stejném období došlo ke zvýšení objemu dodávek, byla kvóta Společenství překročena o 1 mil. tun. Ani v dalším roce se nepodařilo dodávky Společenství snížit. Členské státy s cílem snížit překračování stanovených kvót přerozdělovaly stanovená garantovaná množství mezi kvótou přímého prodeje a kvótou dodávek. Výsledkem bylo, že celkové dodávky Společenství vzrostly o 0,2 %.

Situace ve Společenství z pohledu uplatnění dodávek mléka začala být neúnosná, což vedlo k radikálnějšímu snížení celkového garantovaného množství Společenství. Od čtvrté mléčné kampaně (1987/88) došlo ve dvou etapách k snížení celkové kvóty o 3 % v každém

z členských států. Dále bylo snižováno garantované množství na základě nařízení Rady (EHS) č. 775/87 o dočasném snížení referenčního množství, které představovalo pro čtvrtou kampaň 4 % a v dalším roce 5,5 % z dodávek mléka členských zemí v průběhu třetí mléčné kampaně. Nařízení bylo uplatňováno až do roku 1991/92, přičemž od roku 1989/90 bylo garantované množství snižováno vždy o 4,5 % v každém z členských států ES. Výjimku po celou dobu aplikace měla Itálie, kde procentní snížení bylo vždy nižší (v posledních letech 2,67 %).

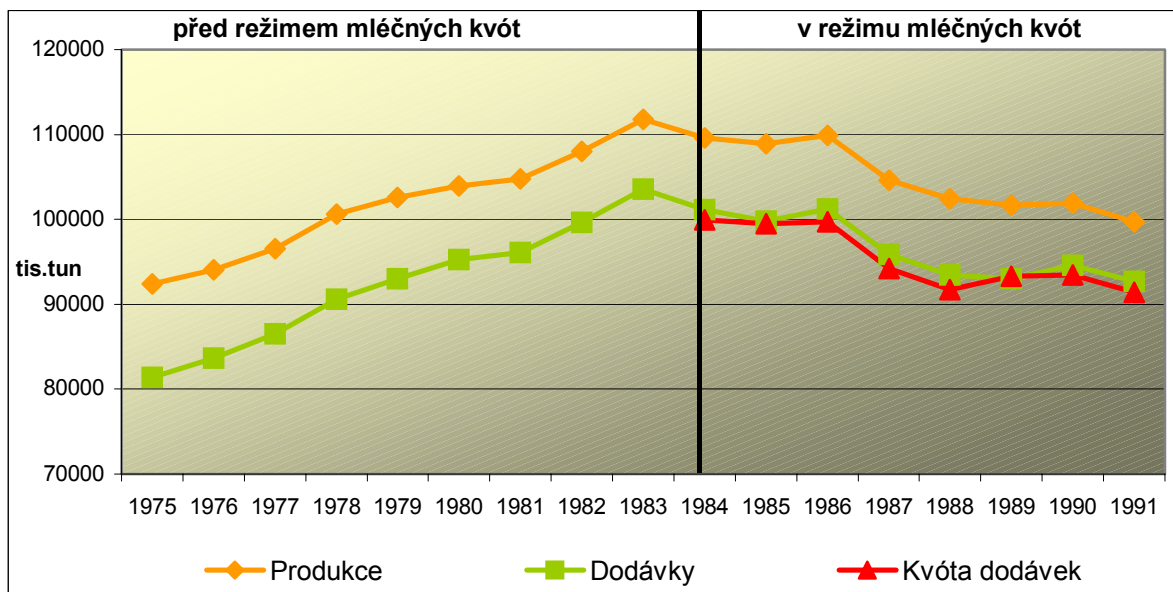
Díky opatřením v roce 1987 došlo v porovnání mléčné kampaně 1991/92 a 1984/85 ve většině tehdejších členských zemí k snížení celkové stanovené kvóty přibližně o 10 %. Jen ve dvou členských státech bylo snížení výrazně nižší (Irsko a Itálie cca 7 %). Pro celé Společenství deseti zemí (vyjma bývalé NDR) tak došlo ke snížení celkového referenčního množství o 9,35 %.

V prvním roce aplikace režimu mléčných kvót došlo jen k mírnému překročení stanovené kvóty produkcí mléka v EHS, z tohoto pohledu se jevilo zavedení režimu úspěšné. Ovšem již v druhém roce aplikace při snižování referenčního množství bylo zřejmé, že producenti nedokáží reagovat, či nereagují, na požadavek snižování stanoveného množství mléka. Produkce mléka tak od třetí mléčné kampaně začala opětovně růst.

Dodávky mléka byly od roku 1987–1989 výrazně vyšší než stanovené množství ze strany Evropského společenství i přes snahy některých států dodávky snižovat. K určitému přiblížení dodávek mléka stanovenému referenčnímu množství pro dodávky došlo až kampaní v roce 1989/90. Nebylo to však zásluhou snížení dodávek mléka, ale spíše zmírněním každoročního poklesu referenčního množství členskými státy a zároveň navyšování kvót členských států z rezervy Společenství. Dodávky pro deset členských zemí (bez započítání bývalé NDR) klesly v roce 1991/92 v porovnání s rokem 1984/85 o 9 %, přičemž průměrný meziroční pokles v členských zemích představoval 1–2 % ve sledovaném období. V absolutních hodnotách bylo celkové garantované referenční množství sníženo z 103 678 tis. tun na 93 988,6 tis. tun tedy o 9 689,4 tis. tun. Produkce mléka byla snížena v deseti členských zemích z původních 109 630,18 tis. tun na 99 732,83 tis. Tun, tedy došlo k poklesu o 9 897,35 tis. tun.

Z výše uvedeného je patrné, že stanovené referenční množství Společenství pro deset členských států (bez započítání NDR) v období od 1984 do roku 1991 bylo snižováno rychleji než byl výsledný pokles produkce mléka v ES za stejné období (viz. graf 12).

Graf 12: Vývoj produkce kravského mléka, dodávek a kvóty dodávek v ES 10 v letech 1975–1991 (bez NDR, Řecko od roku 1981)

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Zavedení režimu mléčných kvót v roce 1984 nemělo na stav celkové zásoby másla ani sušeného mléka Společenství okamžitý vliv. Zásoby másla i SOM díky rostoucí produkci a stagnující spotřebě rostly až do roku 1986. Až v následujícím roce je možné sledovat začátek pozitivního trendu poklesu zásob díky výraznému omezení produkce a zvýšení podpory exportů. V roce 1989 se zásoby másla i SOM dostávají na svá tehdejší minima. V dalších letech až do roku 1991 stav zásob kopíruje růst produkce podporovaný poklesem vnitřní spotřeby a snižováním exportů.

Původně největším producentem másla v roce 1986, stejně tak i sušeného odstředěného mléka, bylo Německo. Jeho podíl na tvorbě zásoby másla byl 33 % z celkové produkce Společenství. Na celkové zásobě SOM mělo Německo úplný primát ve výši 90 % zásoby Společenství. S klesajícím stavem zásob ve Společenství klesají i zásoby másla a SOM v Německu. V roce 1991 již Německo vykazuje nulovou konečnou zásobu másla, ovšem v zásobách SOM stále zůstává na prvním místě i když jeho podíl je již menší než polovina zásoby Společenství. Státy, které následují Německo v tvorbě zásoby SOM se stávají hlavními producenty másla v roce 1991. Jedná se především o Irsko, které spolu s Francií tvoří 73 % celkové zásoby másla ES.

Máslo a SOM tvořily v sedmdesátých letech největší objem exportů Evropského společenství v mléčném sektoru. Se zavedením režimu mléčných kvót je patrný trend zvyšování exportů mléčných výrobků, ovšem první exportní komoditou je v té době již

čerstvé mléko i přes stále zřetelný podíl SOM. Podíl SOM na exportu začíná klesat až od roku 1985.

V případě másla dochází se zavedením režimu mléčných kvót ke stagnaci exportů na nižší úrovni než na začátku 80. let. Od roku 1989 dochází k významnému poklesu exportů másla i přes nárůst exportů v letech 1987 a 1988.

Možnost subvencovaných vývozu másla využilo již v roce 1986 Německo, které zvýšilo export másla o necelých 140% proti roku předcházejícímu. V dalším roce podpořila subvencované exporty především Velká Británie (zvýšení o 290 %), dále pak Irsko, Francie jako hlavní producenti másla a SOM, a také Nizozemí (navýšení více jak o 60 %).

V roce 1991 již SOM a máslo tvoří shodně 12 % z celkových vývozu Společenství v mléčném sektoru. Přesto si drží svůj primát jako finančně nejnáročnější exportní komodity sektoru.

Importy SOM začínají zavedením režimu mléčných kvót přesně od roku 1985, mírně klesat, potom co v roce 1984 dosáhly svého maxima v objemu přibližně 1,2 mil. tun. Import másla je již od začátku sedmdesátých let do roku 1991 na stejné úrovni. Mírné zvýšení můžeme pozorovat v letech 1987 a 1988, kdy došlo v ES k podpoře vnitřní spotřeby.

Největším importérem jak SOM, tak másla bylo Nizozemí. Dále i Německo, které i přes vysokou produkci a vlastní exporty muselo dovážet máslo i SOM pro pokrytí vnitřní spotřeby. Itálie byla na dovozech SOM přímo závislá, vzhledem k její nulové produkci SOM. V roce 1984 tak představovaly její importy SOM 19 %.

5.1.1.3. Období 1992–1999

Vývoj kvót

Z nařízení Rady (EHS) č. 816/92 ze dne 31. března upravujícího společnou organizaci trhu mléka a mléčných produktů, vyplynulo prodloužení systému mléčných kvót o další dvanáctiměsíční období, počínaje 1. dubnem 1992 a konče 31. březnem 1993. Ve stejný den byla stanovena rezerva Společenství pro mléčnou kampaň **1992/1993** podle nařízení Rady (EHS) č. 818/92²⁸⁶ ve výši 2 082 885,740 tun, která byla rozdělena shodně jako v předcházející kampani. V červenci stejného roku bylo rozhodnuto i o pokračování systému doplňujících dávek pro uvedené období, definované v posledním znění nařízení Rady (EHS) č. 1546/88²⁸⁷. V nařízení pod vedením komisaře Ray Mac Sharryho byl jako přepokládaný rok ukončení doplňujících dávek stanoven rok 1993.

Vzhledem k situaci na trhu nebylo pro deváté období mléčné kampaně snižováno garantované množství na základě nařízení č. 775/87²⁸⁸. Rozhodnutí bylo zdůvodněno tím, že úprava uvedeného nařízení bude definována v rámci reformy společné zemědělské politiky. Díky tomu byla výše garantovaného množství ve finální podobě, i přes stanovení nižšího garantovaného množství v nařízeních o společné organizaci trhu s mlékem²⁸⁹ stejná jako pro předcházející kampaň.

V rámci reformy společné zemědělské politiky byl režim mléčných kvót v červnu 1992 prodloužen nařízením Rady (EHS) č. 2074/92 o dalších sedm po sobě jdoucích období dvanácti měsíců, počínaje 1. dubnem 1993. Výše kvóty pro mléčnou kampaň **1993/1994** byla definována nařízením č. 1560/93²⁹⁰.

V prosinci 1992 byl nařízením Rady č. 3950/92²⁹¹ také prodloužen režim doplňkové dávky a stanoveno procento poplatku ve výši 115 % z indikativní ceny mléka shodně pro

---

²⁸⁶ Podle nařízení Rady (EHS) č. 818/92 ze dne 31. března 1992 stanovující, pro období od 1. dubna 1992 do 31. března 1993, rezervu Společenství pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení Rady (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²⁸⁷ Nařízením Rady (EHS) č. 1921/92 ze dne 13. července 1992, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující prováděcí pravidla doplňující dávky na základě čl. 5 quater nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

²⁸⁸ Snižování o 4,5 % z garantovaného množství pro třetí období mléčné kampaně.

²⁸⁹ Garantované množství pro devátou mléčnou kampaň bylo stanoveno v nařízením Rady č. 816/92 ze dne 31. března 1992, které mění nařízení (EHS) č. 804/68 stanovující společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných produktů a v nařízením Rady č. 817/92 ze dne 31. března 1992, které mění nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení Rady (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných produktů.

²⁹⁰ Nařízením Rady (EHS) č. 1560/93 ze dne 14. června 1993, které mění nařízení (EHS) č. 3950/92 zavádějící doplňkové dávky v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²⁹¹ Nařízením Rady (EHS) č. 3950/92 ze dne 28. prosince 1992 zavádějící doplňkové dávky v sektoru mléka a mléčných výrobků.

dodávky i pro přímý prodej. Úpravou stejného nařízení²⁹² byla rozdělena rezerva Společenství, čímž došlo k navýšení garantovaného množství jednotlivých členských států.

Z nařízení vyplynul fakt, že garantované množství pro jednotlivé členské státy bylo navýšeno s ohledem na problémy, které členským státům přineslo zavedení přísnějšího režimu doplňkové dávky. Navýšení mělo také členským státům umožnit přidělení dodatečného individuálního referenčního množství producentům, dle článku 3 bis nařízení Rady (EHS) č. 857/84²⁹³, a producentům v horských oblastech²⁹⁴, které byly v rámci reformy SZP příslušnými nařízeními zrušeny.

Navýšení garantovaného množství v Portugalsku mělo za cíl uspokojit poptávku producentů po dodatečném množství kvóty. Důvodem zvýšené poptávky producentů, uvedeným v nařízení, byla výše produkce v portugalském referenčním roce 1990. Portugalsko mělo být od roku 1988 do roku 1990 postiženo výjimečnými událostmi, při kterých došlo k nižší produkci. Uvedený důvod o výši produkce v Portugalsku se z dostupných statistických zdrojů za uvedené období nepodařilo vysledovat. Produkce mléka se postupně navyšovala od roku 1986. Důvodem se jeví být, že Portugalsko jako jediné z členských zemí (kromě níže uvedených výjimek) nečerpalo navýšení garantovaného množství z důvodů čl. 3 bis nařízení Rady (EHS) č. 857/84, na základě kterého se však rozdělovala rezerva Společenství členským státům.

Domněnka se potvrzuje z údajů uvedených v tabulce 12, ze které vyplývá, že u všech členských států včetně Portugalska (mimo výjimek viz níže) došlo k navýšení celkového garantovaného množství o 0,6 % oproti období 1992/93.

Díky vyrovnanějšímu trhu a snižování se intervenčních zásob na začátku 90.let umožnila Evropská rada Řecku, Itálii a Španělsku výjimku při navyšování garantovaného množství. Navýšené množství bylo v platnosti jen podmíněčně pro období 1993/94 s tím, že na začátku následujícího období bude plnění kvót vyhodnoceno a garantované množství případně upraveno. Jednalo se totiž o podstatně vyšší objem celkového navýšení garantovaného množství než u ostatních států, konkrétně představovalo pro Řecko 19 %, pro Itálii 10 % a pro Španělsko 12 % proti předcházející kampani. Celkové garantované množství Evropského společenství se tak navýšilo o 1,6 mil. tun, tedy o 1,5 % garantovaného množství pro kampaň 1993/1994.

---

²⁹² Nařízení Rady (EHS) č. 748/93 ze dne 17. března 1993, které mění nařízení (EHS) č. 3950/92 zavádějící doplňkové dávky v sektoru mléka a mléčných výrobků.

²⁹³ Nařízení Rady (EHS) č. 857/84 bylo zrušeno nařízením Rady (EHS) č. 3950/92.

²⁹⁴ Podle směrnice 75/268/EHS změněno nařízením Rady (EHS) č. 2328/91 ze dne 15. července 1991, obsahující zlepšení efektivnosti zemědělských struktur byl zrušen seznam horských oblastí Společenství a některých znevýhodněných oblastí, pro která platila zvláštní opatření.

Na základě provedeného ústupku bylo garantované množství pro deset členských zemí Společenství v roce 1993 v porovnání s rokem 1984 nižší jen o 8,2 %.

Tab. 12: Porovnání celkové kvóty 1992/93 s kampaní 1993/94 v tis.tun

tis tun	1992/93	1993/94	Index 1993/1992
Belgie	3 292,913	3 310,431	1,005
Dánsko	4 428,781	4 455,348	1,006
Německo	27 699,519	27 864,816	1,006
Řecko	530,513	630,513	1,188
Francie	24 095,621	24 235,798	1,006
Irsko	5 214,568	5 245,764	1,006
Itálie	9 030,060	9 930,060	1,100
Lucembursko	267,450	269,049	1,006
Nizozemí	10 979,188	11 074,692	1,009
Velká Británie	14 505,372	14 590,047	1,006
Španělsko	4 975,200	5 566,950	1,119
Portugalsko	1 862,000	1 872,461	1,006

Zdroj: Nařízení Rady (EHS) č. 816/1992; č. 817/1992; č. 1590/1993; Nařízení Komise (EHS) č. 1921/1992 a vlastní výpočty.

Reforma společné zemědělské politiky v sektoru mléka a mléčných výrobků přinesla režimu mléčných kvót jasně stanovená pravidla v rámci nařízením Rady (EHS) č. 3950/92. Na základě těchto pravidel nedošlo ke změně výše celkového garantovaného množství v jednotlivých státech od mléčné kampaně 1993/94 **až do 1998/99**. Během období docházelo jen k přerozdělení garantovaného množství v rámci členských států na kvótu pro dodávky a kvótu pro přímý prodej. Uvedené možnosti vycházející z nařízení č. 3950/92 čl. 4 §2 využila Belgie, Dánsko, Německo, Španělsko, Francie, Irsko, Nizozemí, Rakousko a Velká Británie. Kvóta dodávek se navyšovala ve všech případech na úkor kvóty pro přímý prodej. Procentní snížení kvóty pro přímý prodej EU10 je patrné v grafu 13. Pro Řecko, Itálii a Španělsko zůstala zachována kvóta stanovená pro období 1993/94 až do března 2000.

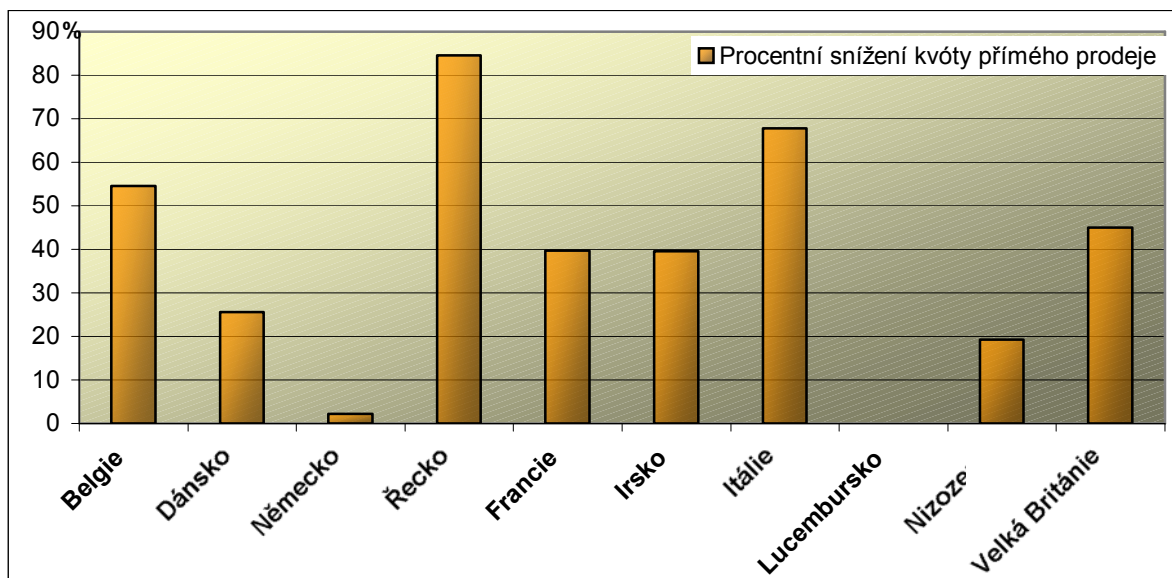
Z výše uvedeného vyplývá, že poslední navyšování referenčního množství celé Evropské unie²⁹⁵ do roku 1999 bylo pro tři nově přistupující státy v roce 1995 ve výši 8,4 mil. tun. Během období se jeho výše mírně měnila na základě uplatňování odškodnění producentům v Rakousku a Finsku z titulu SLOM. Referenčním rokem pro Rakousko, Švédsko a Finsko byl stanoven rok 1992²⁹⁶.

²⁹⁵ Dne 1. 11. 1993 vešla v platnost smlouva o Evropské unii podepsaná v Maastrichtu v únoru 1992.

²⁹⁶ Smlouva o podmínkách přistoupení Norska, Finska, Rakouska a Švédku a adaptaci na zakladatelskou smlouvu EU. JO 241 ze dne 29. srpna 1994 s.0121.

Graf 13: Procentní snížení kvóty přímého prodeje od mléčné kampaně 1993/94 do 1998/99 pro EU10

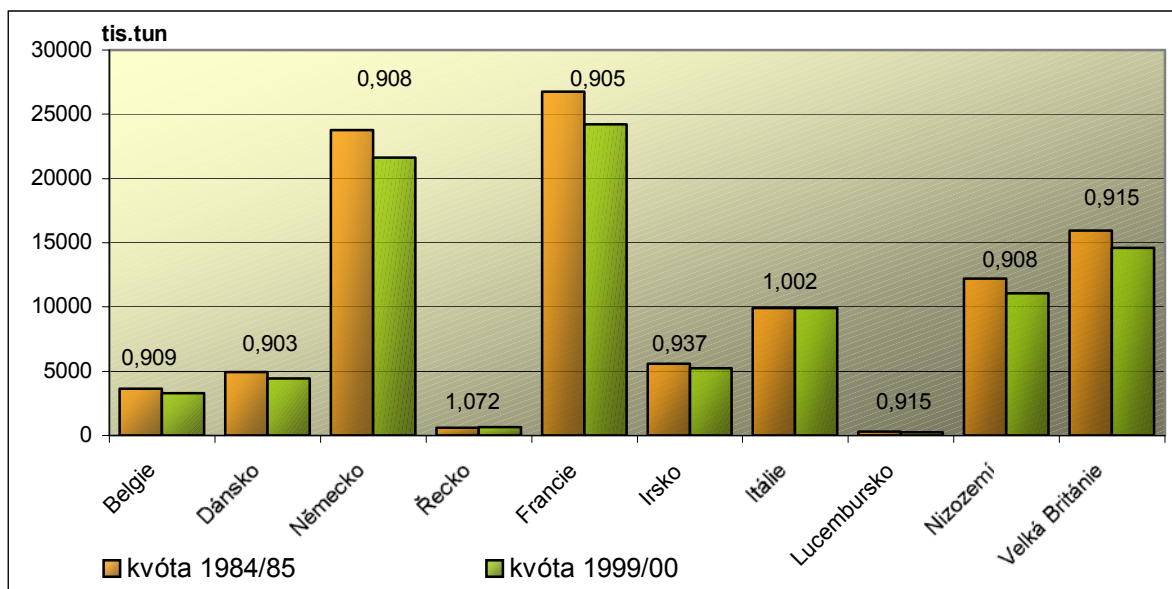
Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

V grafu 14 můžeme porovnat výši stanoveného garantovaného množství prvního období v režimu mléčných kvót s výší v roce 1999/00. Je patrné, že celková výše garantovaného množství Evropské unie byla v roce 1999 pro původních 10 členských států, bez započítání výše stanovené pro Německou demokratickou republiku, nižší jen o 8 %, což je o 1,35 % méně než při srovnání v roce 1991. Jestliže bychom vzali v úvahu přistoupení dalších pěti členských států, výsledkem by bylo navýšení celkového garantovaného množství o 13 % v porovnání s rokem 1984. Z původních deseti členských států v roce 1984 došlo u pěti zemí v roce 1999 ke snížení garantovaného množství o více než 9 % (Belgie, Dánsko, Německo²⁹⁷, Francie, Nizozemí). Velká Británie a Lucembursko dosáhly shodného snížení o 8,5 %. Nižším snížením garantovaného množství jen o 6,2 % mohlo disponovat Irsko. Itálie si udržela přibližně shodnou výši garantovaného množství jako v roce 1984. Ojedinelým případem je Řecko, u kterého dosáhlo celkové garantované množství pro mléčnou kampaň 1999/2000 zvýšení o 7,2 % proti kampani 1984/85. Z vývoje můžeme usuzovat, že Řecko nebylo schopno uspokojit národní poptávku po mléku vlastní mléčnou produkcí. Z těchto důvodů docházelo k rozdílnému stanovení jeho mléčné kvóty. Řecko tak získalo o 42 tis. tun garantovaného množství více než proti roku 1984. Pro představu objemu navýšení Řecka je možné porovnat navýšení z celkovou výší garantovaného množství Unie deseti původních států (bez NDR), která představovala 95,4 mil. tun v roce 1999.

²⁹⁷ Bez započítání připojení NDR v roce 1991.

Porovnáním zjistíme, že navýšení tvoří 0,045 % z celkového objemu garantovaného množství Unie původních deseti členských zemí.

Graf 14: Porovnání celkového garantovaného množství mléčné kampaně 1984/85 a 1999/00 s vloženým indexem změny v EU 10 (bez započítání NDR) v tis. tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Vliv kvót na produkci

V roce 1992 dodávky mléka do mlékáren pro celé Evropské společenství byly ve výši 103 mil. tun, což představovalo 92 % z produkce Společenství. Celkové referenční množství Společenství pro dodávky v mléčné kampani 1992/1993 bylo ale stanoveno (stejně jako v předcházejícím období) na necelých 104 mil.tun. Množství dodávaného mléka tak v roce 1992, ani v dalších letech, nepřekročilo stanovenou kvótu Společenství. Od roku 1995 se stupeň naplnění referenčního množství pohyboval kolem 98,5 %.

Podíváme-li se na vývoj dodávek ve starých členských státech (původních 10), můžeme konstatovat, že v dalším období 1992–1999 se členským zemím pod režimem mléčných kvót podařilo zajistit fungující systém administrace mléčných kvót. Důsledkem bylo nižší překračování stanoveného referenčního množství (Irsko v průměru 1 % a Dánsko do 1 %).

Jediné větší problémy s dodržováním mléčných kvót přetrvávaly nadále u Itálie, Řecka a v posledních sledovaných letech nárůst dodávek způsobil problémy s dodržováním kvóty i v Belgii.

V Itálii v roce 1992 byly dodávky mléka proti národní kvótě vyšší až o 17 %. V dalších letech se její průměrné překročení referenčního množství pohybovalo ve výši

4,6 %. V Řecku se nepodařilo dodržet stanovené množství ve čtyřech letech od roku 1992 do roku 1999, a to s průměrným překročením o 3 %. Ve vývoji produkce Řecku není patrný žádný náznak snahy o její snížení. Výsledkem je pak navýšení kvóty v dalším období.

Problém s nedodržením stanoveného referenčního množství měl ještě jeden ze států jižní Evropy, a sice Španělsko, které v roce 1992 dodalo o 22 % více mléka než mělo povoleno kvótou. Dále až do roku 1999 Španělsko překračovalo kvótu každým rokem, kromě roku 1994, ale průměrné překročení představovalo již jen 2 %. K pozitivnímu vývoji ovšem nedošlo snížením dodávek, ale na základě zvýšení kvóty pro dodávky. Referenční množství dodávek pro mléčnou kampaň 1999/00 bylo Španělsku navýšeno o 23 % v porovnání s kampaní 1992/93, což představuje 1 mil. tun povolených dodávek navíc. Dodávky v posledním sledovaném roce období tak byly o 224 tis. tun vyšší než v roce 1992.

Z nově přistupujících států překročilo stanovené referenční množství pro dodávky Rakousko v roce 1997/98 o 1,8 %. I přes navýšení kvóty pro dodávky v roce následujícím (na úkor kvóty pro přímý prodej) se nepodařilo dodávky regulovat. Kvóta tak byla překročena o 2,6 % v roce 1998. V posledním roce sledovaného období Rakousko ještě výrazněji posílilo kvótu pro dodávky o necelých 170 tis. tun, a tím vyrovnalo výši dodávek a stanoveného garantovaného množství.

V roce 1992 se v důsledku významného snížení celkového referenčního množství produkce v Evropském společenství 12-ti členských států snižuje o 2 % proti roku 1991. Při porovnání produkce v roce 1992 a 1984 můžeme konstatovat, že zavedením režimu mléčných kvót se podařilo ve všech členských zemích produkci mléka snížit.

Nejvýznamnější pokles produkce je patrný u Nizozemí o 15 %, nejméně se tento jev podařil u Itálie, kde produkce poklesla jen o 5,4 %. Velmi těžko se prokazuje snížení produkce u Německa, u kterého vzhledem ke sjednocení v roce 1991 došlo k navýšení produkce o 7 %. Jestliže připojení východního Německa nebudeme zohledňovat, můžeme i u Německa konstatovat druhý největší pokles, tj. o 12 %.

Porovnáním produkce v roce před zavedením režimu mléčných kvót (pro ES10 bez NDR), tak rozdíl mezi produkcí v roce 1983 (111,8 mil. tun) a 1992 (98,4 mil. tun) představuje 13,4 mil. tun, tedy pokles o 10,3 %.

Od roku 1992 produkce ve 12-ti členských zemích meziročně klesá už jen velmi mírně a to jen do roku 1994. Meziroční nárůst produkce, pro stejný počet států, je patrný v roce 1995. Rozdíl představoval 1,7 % a i přes mírný pokles v roce 1998 byla produkce v následujícím roce vyšší než v roce 1992.

Největší podíl na zvýšení produkce Unie má Portugalsko, které navýšilo produkci mezi prvním a posledním rokem sledovaného období o 21 %. Kvóta dodávek byla stanovena tak, že Portugalsko ve sledovaném období kvótu nepřekročilo. Dokonce v roce 1992 ji naplnilo jen na 89 % a i přesto mu bylo z rezervy Společenství garantované množství navýšeno. Následně v roce 1993 Portugalsko naplnilo kvótu dodávek ještě méně (jen z 80%).

K dalším státům, které zvyšovaly během období produkci, patří Itálie a Řecko. U každého z uvedených států se produkce navýšila přibližně o 6% od roku 1992. Oba státy se také shodně potýkaly s dodržováním stanovené výše referenčního množství. I přesto, že jim byla kvóta navýšena v roce 1993, nedokázaly zajistit snížení produkce na stanovenou výši.

V obou státech ovšem výše produkce nedokáže plně uspokojit poptávku na vnitřním trhu. V Itálii se tak vzhledem ke konstantní úrovni spotřeby míra samozásobení zvýšila z původních 85 % na 90 %. Produkce v Řecku dokáže uspokojit dokonce jen kolem 40 % vnitřní spotřeby mléka.

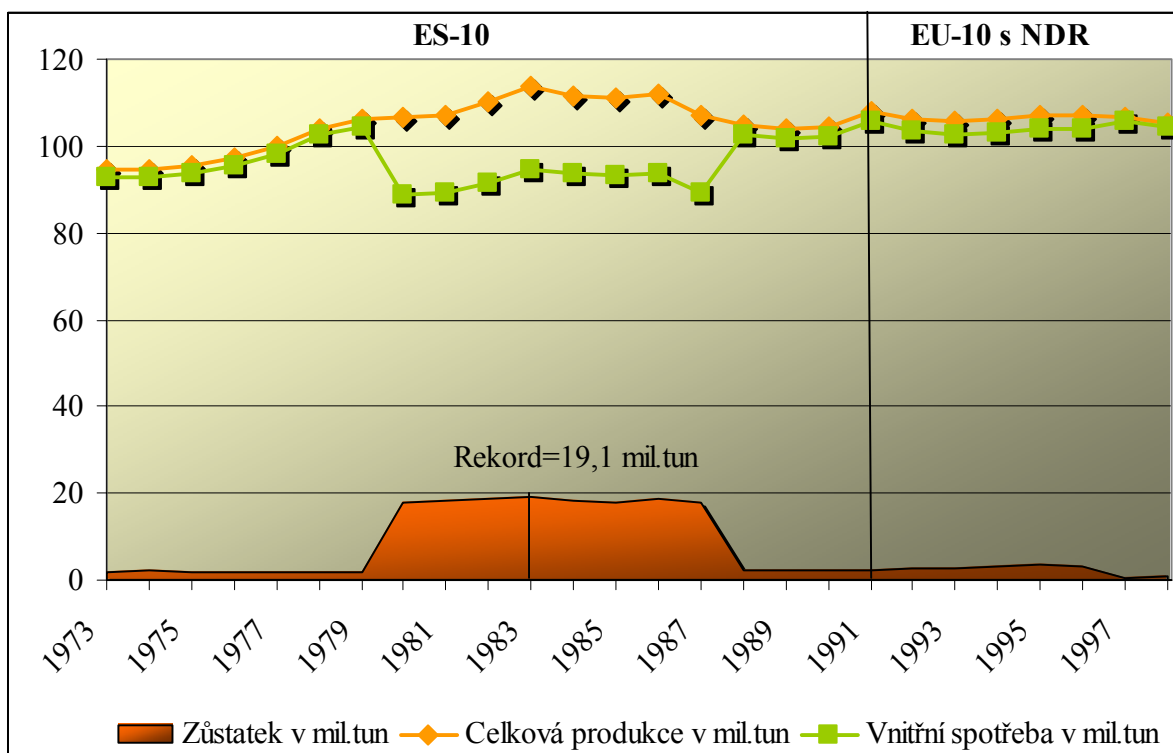
Mezi členské státy, kde byla v letech 1992–1999 vnitřní spotřeba nižší než produkce mléka, patří Belgie, Německo, Finsko, nepatrně Velká Británie a Nizozemí. Belgie, aby zamezila přebytkům na trhu v roce 1996, zvýšila meziročně svoji spotřebu mléka o 285 tis. tun. V Německu se od roku 1995 sice spotřeba také zvýšila, ale bohužel nárůst nebyl dostačující a Německo se tak muselo vypořádat s 5 % přebytkem produkce. Trend zvyšování vnitřní spotřeby je zřetelný i u Nizozemí, kterému se podařilo navýšit spotřebu o 5 % v porovnání s rokem 1992, a tak ji vyrovnat s výší produkce. U ostatních států je patrný nárůst exportů především mléka, čerstvých mléčných produktů a konzumního mléka, čímž se snažily zhodnotit přebytečnou produkci. Přesto můžeme v uvedených státech sledovat nárůst zásob SOM a másla také díky snižující se úrovni spotřeby ve Velké Británii (1,2 %) a Finsku (2 %).

Členským státem, ve kterém produkce čerstvého mléka přesně kopíruje vývoj jeho celkové vnitřní spotřeby a nedochází tak k přebytkům, je Irsko.

Na grafu 15 můžeme pozorovat vývoj celkové produkce veškerého mléka v Evropském společenství již od roku 1973, jehož produkce lineárně roste a dosahuje svého maxima v roce 1983. Vzhledem ke snížení vnitřní spotřeby mléka v celém ES deseti sledovaných členských států od začátku osmdesátých let dochází k velkému nárůstu přebytků ve Společenství. Maxima přebytků mléka ve Společenství sledovaných států je dosaženo v roce 1983 a to 19,1 mil. tun. Pod režimem mléčných kvót dochází od roku 1986 k výraznějšímu snížení produkce mléka a díky růstu vnitřní spotřeby, která se rokem 1988 vrátila na úroveň konce sedmdesátých let, můžeme pozorovat snižování přebytků v ES.

V období od roku 1991 do 1996 je vnitřní spotřeba stále pod úrovní produkce, ale zůstatek se již pohybuje jen kolem 2,5 mil. tun. Produkce a vnitřní spotřeba mléka se vyrovnají rokem 1997. Produkce je v uvedeném roce jen o 0,67 mil. tun vyšší.

Graf 15: Vývoj produkce mléka, vnitřní spotřeby a zůstatku v ES/EU 10 v mil. tun v letech 1973–1998

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Zásoba másla

V roce 1992 zásoba másla za ES 12 byla ještě na úrovni 225 tis. tun. Zavedením reformních opatření od kampaně 1993/1994 došlo k poklesu zásoby másla v roce 1993 proti předcházejícímu roku o necelých 100 tis. tun. Stav zásob klesal v průměru o 20 tis. tun až do roku 1998, kdy zásoba za 12 členských zemí představovala jen 19,52 tis. tun. Jednalo se o historické minimum. Dále od roku 1999 dochází postupně k opětovnému narůstání zásoby másla i bez přihlédnutí k rozšiřování EU. Přesto je zásoba v roce 1999 na necelých pětadvaceti procentech roku 1992.

Na snižování zásoby másla měly vliv především opatření na vnitřním trhu, jako byla podpora odbytu másla v potravinářském průmyslu, která byla nejsilnější právě v letech 1991 až 1999. Svou měrou ke snížení zásob přispěly jistě i subvencované exporty. Jejich výše byla (co se týče vynaložených prostředků) přibližně poloviční než v předcházejícím období.

Nově přistupující země v roce 1995 (Rakousko, Finsko, Švédsko) stav zásob příliš neovlivnily. Výše zásoby za tři přistupující země se pohyboval v průměru od roku 1995–1999 ve výši 2 tis. tun. Jde tedy o necelá 4 % z průměrné hodnoty zásoby za stejné období pro EU 15. Z nově přistupujících zemí vytvářelo „největší“ zásobu Rakousko, které ji od roku 1997 mírně snižovalo a dosáhlo tak v roce 1999 o něco nižšího množství zásob než Finsko, tj. 2,2 tis. tun zásoby másla.

Na zásobě másla Evropské unie za patnáct členských států v roce 1999 má největší díl Francie a Irsko. Shodně se podílí 39 % a spolu s Belgicko-Lucemburskou ekonomickou unií vytváří 95 % zásob másla v EU. Jedná se tedy o původní členské státy ES, které se nejvyšší měrou podílely na tvorbě pozitivní zásoby.

Vezmeme-li v úvahu rozšířenou EU o další tři státy, můžeme konstatovat, že konečná zásoba roku 1995 se snížila o 27 % v roce 1999.

Zásoba sušeného odstředěného mléka

Vzhledem k poklesu produkce SOM, stagnující spotřebě a zvýšení množství exportů od roku 1992 do roku 1995 je patrná na grafu 16 nulová výše roční zásoby. Vyjma roku 1994, kdy objem exportů mírně klesl a roční zásoba SOM za 12 členských zemí tak představovala 44,5 tis. tun. Nárůst zásoby za sledované období pro všech 15 členských států je pozorovatelný od roku 1996, kdy klesla spotřeba Evropské Unie a bylo vyvezeno o 180 tis. tun méně než v roce předcházejícím. V roce 1996 tak vznikl nárůst o 120 tis. tun konečné zásoby SOM celé Unie proti roku 1995. Do roku 1998 se objem konečné zásoby ještě skoro zdvojnásobil. Až v roce 1999 na základě zvýšení vnitřní spotřeby, která představovala 95 % produkce, a mírnému zvýšení exportu od roku 1998 se podařilo vytvořit zápornou roční bilanci zásoby sušeného odstředěného mléka.

Přistoupení tří nových členských států v roce 1995 ale nemělo na zvýšení zásoby rozhodující vliv. Největší zásluhu na růstu zásoby mělo Irsko, které se v roce 1996 na celkové zásobě Unie podílelo přibližně 30 % a jeho meziroční nárůst představoval 288 %. Irsku se na základě klesajících podpor exportu nepodařilo vyvézt větší část své produkce než v předcházejícím období. Vzhledem ke konstantní úrovni vnitřní spotřeby, která ovšem dokázala v průměru za sledované období zpracovat jen 11 % produkce, zásoba SOM do roku 1998 roste o dalších 40 %. Irsko tak mělo na tvorbě zásob od roku 1996 do 1999 největší podíl z celé EU.

V Německu, jakožto největším producentovi zásob do roku 1991, docházelo ve sledovaném období k postupnému snižování zásoby díky nižší produkci SOM a zvýšení exportu.

V letech 1992 a 1993 dokonce vykazovalo zápornou bilanci roční zásoby, kdy byl export vyšší než produkce. I v následujících letech 1994–1999 vyváželo 90 až 100 % svojí produkce.

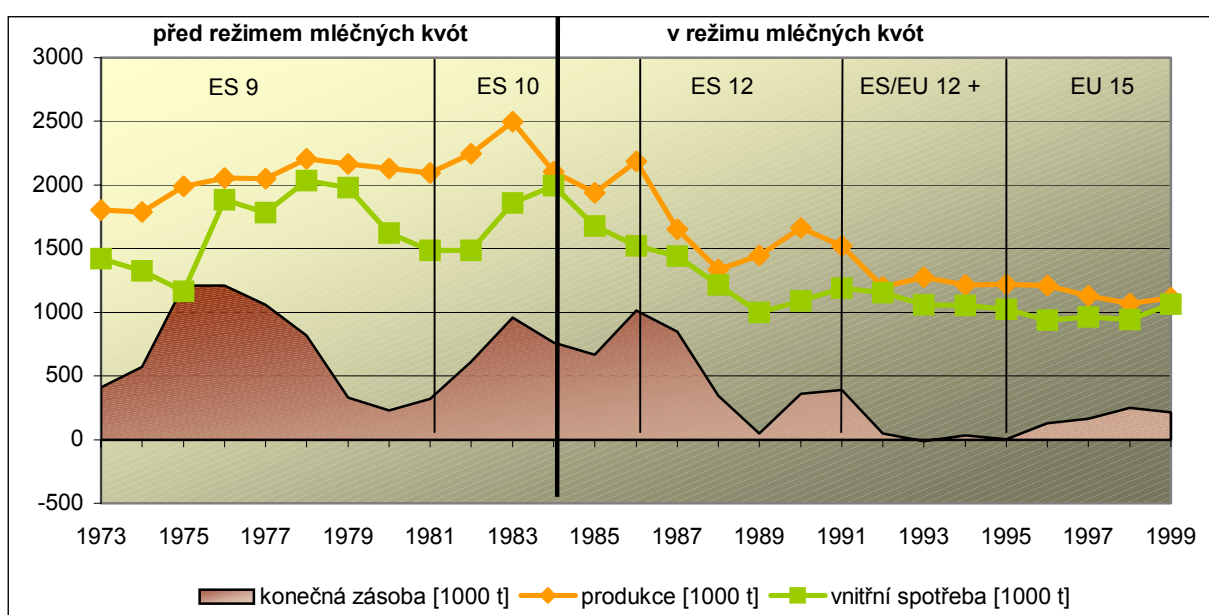
Druhý největší podíl měla na tvorbě zásob SOM v roce 1996 Francie, která svoji produkci dokázala spotřebovat v průměru za sledované období z 83 %. Dále třetinu vyvezla do třetích zemí. Vzhledem k potlačení výše importů můžeme od roku 1997 sledovat klesající tendenci zásob se zápornou roční bilancí.

Třetí největší podíl na konečné zásobě SOM v roce 1999 z celkové zásoby EU 15 mělo Nizozemí i přesto, že jeho vnitřní spotřeba je v průměru za období přibližně o 290 % vyšší než jeho produkce. Zásoba se tvořila velkým objemem importů, vyšším než vlastní spotřeba. Zásoby SOM Nizozemí využívalo k výrobě a exportu sýrů. Nizozemí bylo největším exportérem sýrů ze sledovaných členských států.

Velká Británie, přestože je třetím největším producentem SOM Evropské unie v roce 1999, byla schopna až do roku 1995 veškerou svoji produkci spotřebovat. Vzhledem k téměř nulovým importům vykazuje zápornou bilanci konečné zásoby. Bohužel v druhé polovině sledovaného období její vnitřní spotřeba SOM klesla rychleji než produkce, a tím došlo k vytvoření menší konečné zásoby, která představovala 34 tis. tun. v roce 1998. Velká Británie reagovala na tento jev zvýšením vnitřní spotřeby v roce 1999, čímž zásobu snížila o 11 tis. tun.

Je třeba uvést, že původních deset členských států tvořilo 91 % produkce a 92 % konečné zásoby SOM v roce 1999.

Graf 16: Sušené odstředěné mléko: produkce, vnitřní spotřeba a konečná zásoba v ES/EU v tis. tun v letech 1973–1999

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Export a Import

Vzhledem k zavedení jednotného trhu v rámci států EU od 1. 1. 1993 byly zrušeny povinné celní formality pro vnitřní pohyb mléčných výrobků.

Export másla i SOM do třetích zemí se vyvíjel ve sledovaném období poměrně stejně. Je patrný pokles exportu od roku 1992 do roku 1994. Rok 1995 je naopak díky vyšší produkci exportu více příznivý. V dalších letech až do roku 1999 má export SOM a másla již klesající tendenci. Největší propad je pozorovatelný v roce 1998, kde je objem exportu SOM poloviční proti roku 1992. U másla je vývoz na úrovni 60 % počátečního roku sledovaného období.

Největším exportérem másla je nadále Nizozemí, druhou a třetí příčku překvapivě obsadilo Irsko a Benelux, tedy státy jejichž exporty v roce 1984 nebyly příliš významné.

Export SOM úplně opustila Velká Británie, přestože byla čtvrtým největším vývozcem SOM v roce 1984. Vlastní produkci dokázala spotřebovat na vlastním trhu bez nutnosti vývozu. Naopak skoro polovinu veškerých vývozu SOM EU realizuje v roce 1999 Německo.

Import másla nevykazoval žádné podstatné změny, kromě roku 1995, kdy došlo ke zvýšení importů proti předcházejícímu roku díky snížení celní ochrany na základě mnohostranných obchodních jednání v rámci Uruguayského kola GATT²⁹⁸. Průměrný import pro EU 12 se pohyboval 639 tis. tun od roku 1992 do roku 1999. Přistoupení nových států v roce 1995 na výši importů produktu nemělo větší vliv. Mezi nejvýznamnější importní země patřily stejným dílem v roce 1992 Velká Británie, Německo a Francie. Jen o jedno procento za nimi je v dovozu másla Benelux. Na konci období z vedoucí čtyřky importérů vypadla Velká Británie, jejíž objem importů másla klesl o 66 %.

Průměrný objem importů SOM je srovnatelný s průměrným objemem importů másla za stejné období. Mezi tradiční importéry SOM patří Nizozemí, které v letech 1992–1997 dovezlo větší objem SOM, než byla jeho vnitřní spotřeba bez ohledu na vlastní produkci. Jen díky vývozům se Nizozemí podařilo minimalizovat meziroční zásobu.

Dalším objemově významným importérem se v roce 1999 stalo Německo, jehož import SOM od roku 1992 vzrostl o 35 %. Příčinu je možné pozorovat v rychlejším poklesu produkce než vnitřní spotřeby.

---

²⁹⁸ GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) Všeobecné dohody o clech a obchodě, které byly základem pro vznik mezinárodní organizace WTO (World Trade organization) v roce 1995, která přijala výsledky Uruguayského kola mnohostranných obchodních jednání.

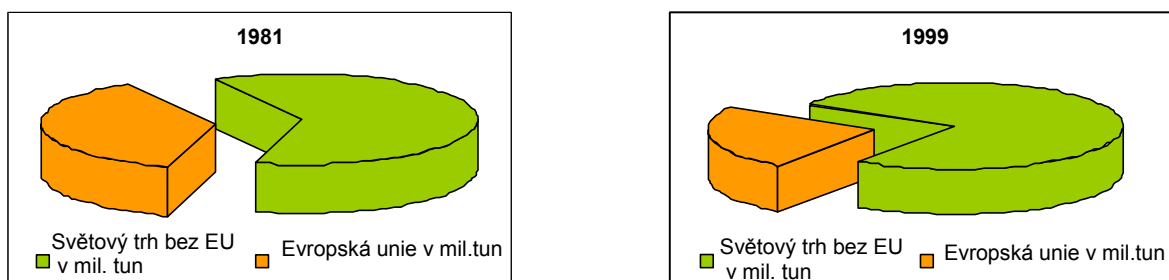

Na třetím místě je mezi vedoucími importními zeměmi SOM Itálie, která i v období 1992 až 1999 veškerou svoji vnitřní spotřebu musela pokrýt importy.

Z grafu 11 je možné pozorovat, že klesající význam exportů másla a SOM nahrazují již od konce 80. let a především v letech devadesátých nárůsty exportů čerstvých produktů a sýrů. Od roku 1992 nárůst exportů čerstvých produktů představoval 1,3 mil. tun a u sýrů se jednalo o objem 353 tis. tun.

V rámci světového obchodu v ekvivalentu mléka (hodnota plnotučného mléka s 3,7 % tuku) Evropské společenství, které v roce 1981 představovalo skoro šedesát procent objemu celosvětového obchodu za následujících deset let, ztrácí na tomto podílu 16%. Výjimku tvoří roky subvencovaných vývozu ES s cílem snížení přebytků na vnitřním trhu Společenství. Za dalších 8 let, tedy v roce 1999, již podíl mléka Evropské unie na světovém trhu představuje už pouze 31 %. Poloviční ztráta podílu na světovém trhu je tak patrná i v grafickém znázornění (graf 17).

Graf 17: Podíl ES/EU na světovém obchodu v ekvivalentu mléka

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

5.1.1.4. Dílčí závěr pro období 1992–1999

Mléčná kampaň roku 1992/1993 byla určitým přechodným obdobím, kdy se očekávala větší reforma Společné zemědělské politiky. Při stanovování garantovaného množství pro tuto kampaň nebylo uplatňováno procentní snížení kvóty, ale vycházelo se jen z údajů definovaných ve změnových nařízeních k nařízení Rady (EHS) č. 804/68.

Reformou v roce 1992 byl režim mléčných kvót i režim doplňkových dávek prodloužen až do roku 1999. V rámci reformy byla rozpuštěna rezerva Společenství, která byla rozdělena jednotlivým členským státům a dále zrušeno navyšování specifického garantovaného množství producentům dle nařízení Rady (EHS) č. 857/84 (upravené v roce 1989) a navyšování producentům v horských oblastech. Tím pádem při porovnání garantovaného množství pro první poreformní kampaň 1993/94 oproti předcházející dojdeme k závěru, že garantované množství bylo v rámci reformy u všech států navýšeno o 0,6 %.

Ještě podstatnější navýšení kvóty z rozhodnutí Rady (původně dočasně) získaly státy Itálie (10 %), Řecko (19 %) a Španělsko (12 %), díky vyrovnanějšímu trhu a snižování intervenčních zásob. V celkovém objemu tak došlo k navýšení celkového garantovaného množství Společenství o 1,5 %.

Ovšem definovaná garantovaná množství v rámci reformy pro jednotlivé členské státy se stala již konečnými pro dalších 8 let. Až do mléčné kampaně roku 1998/99 nedošlo k úpravám celkového garantovaného množství Společenství pro tehdejší členské státy. Stanovené garantované množství bylo možné jen přerozdělit mezi kvótu dodávek a přímý prodej. Ve všech případech šlo o navýšení kvóty dodávek na úkor kvóty pro přímý prodej. Při porovnání výše kvóty v roce 1999/00 (pro původních deset členských států bez započítání NDR) s prvním rokem režimu mléčných kvót, došlo k snížení celkového garantovaného množství o 8 %, což je o 1,35 % méně než snížení, k jakému došlo dva roky před reformou SZP tedy v roce 1991/92. Důvodem nižšího poklesu je jistě navýšení garantovaného množství pro všechny členské státy, ale také stále stejná výše garantovaného množství od roku 1984 pro Itálii a neskutečné navýšení od roku 1984 pro Řecko o 7,2 %. Nižší snížení než průměr celého Společenství vykázalo i Irsko 6,2 %.

Navýšení kvóty po reformě se projevilo i v postupném zvyšování produkce. Do reformy roku 1992 produkce za původních 10 členských zemí klesla o 10,3 % (porovnání s rokem před kvótami). V některých zemích jako např. Nizozemí pokles představoval až 15 % z původní produkce roku 1984. Po reformě v roce 1992 produkce mléka klesá už jen mírně a od roku 1995 meziročně roste o 1,7 %. V roce 1999 je objem produkce již vyšší než v roce 1992 pro stejný počet členských států (ES 12). Největší podíl na zvýšení produkce celého Společenství má Portugalsko, jemuž stanovené garantované množství umožnilo od roku 1992–1999 zvýšit svoji produkci o 21 %, aniž překročilo stanovenou kvótu. Další dva státy, které získaly reformou značné navýšení garantovaného množství (Řecko a Itálie), stejně nedokázaly udržet produkci pod stanovenou hranicí. Jejich produkce se od reformy do roku 1999 navýšila u každého přibližně o 6 %. Jejich produkce však nedosahovala poptávky na jejich vnitřním trhu. V případě Řecka je míra nasycení vnitřní spotřeby produkcí mléka jen na 40 %.

Ostatní členské státy se s růstem produkce vyrovnávaly zvýšením podpory na vnitřním trhu, což byl případ především Belgie, Německa a Nizozemí. Dále zvýšenými objemy exportu, především konzumního mléka, sýrů a čerstvých mléčných produktů. Produkce másla v prvních třech letech po reformě, tedy roky 1992–1994, měla klesající tendenci. Od roku 1995 do 1999 se produkce másla zvýšila na úroveň roku 1989 a udržela

si stejnou úroveň až do konce sledovaného období. Rostoucí produkce byla využita na vnitřním trhu díky podpůrným opatřením a díky podpoře exportu. Výsledkem je klesající trend konečné zásoby másla až do roku 1998. I přes navýšení v roce 1999 je konečná zásoba másla na 25 % úrovně roku 1992. I přistoupení nových členských států v roce 1995 nenarušilo klesající trend zásoby másla. V období od roku 1995 do 1999 tak můžeme pozorovat pro celou Evropskou unii-15ti členských států snížení o 27 %.

S růstem produkce mléka můžeme od roku 1995 sledovat i trend růstu konečné zásoby SOM, který se z přibližně nulové hodnoty v roce 1995 vyšplhal do roku 1998 na necelých 250 tis. tun.

Irsko bylo jediný stát EU, ve kterém v letech 1992–1999 nedocházelo k přebytkům mléka a vnitřní spotřeba přesně kopírovala míru růstu produkce. V Irsku však růst vnitřní spotřeby představoval zvýšení produkce jednak másla, ale i sušeného odstředěného mléka. Vzhledem ke konstantní spotřebě SOM i másla na vnitřním trhu a nižším exportům, především SOM, mělo Irsko v roce 1999 nejvyšší podíl na zásobě SOM i másla v celé EU. Německo jako největší producent SOM dokázalo svoji produkci vyvézt z devadesáti až sta procent. Jeho vývoz tak představuje skoro polovinu veškerých vývozu EU v roce 1999. Francie využívala podpor na vnitřním trhu a svoji produkci SOM dokázala zpracovat v průměru z 83 %. Třetí největší podíl na zásobě SOM mělo Nizozemí, jehož zásoba se tvořila především vysokým objemem importů, který byl vyšší než jeho vnitřní spotřeba. Zamezením importů ve Velké Británii a zvýšením spotřeby dokázali vykázat zápornou bilanci i přes třetí největší produkci SOM.

V roce 1999 původních deset členských států Evropské unie (bez NDR) tvoří 91 % produkce SOM a 90 % produkce másla Evropské unie. Na konečné zásobě se původní členské státy podílejí z 95 % u zásoby másla a 92 % na konečné zásobě SOM.

Co se týče exportů másla a SOM, od roku 1992 je patrný jejich pokles. Vyšší nárůst představuje jen rok 1995 reagující na růst produkce másla i SOM vzhledem k růstu produkce mléka. Úplný propad exportů je pak patrný v roce 1998, jehož úroveň je poloviční proti roku 1992.

Největším exportérem másla je nadále Nizozemí. Překvapivě druhou a třetí příčku obsadilo Irsko a Benelux, tedy státy jejichž exporty v roce 1984 nebyly příliš významné.

Importy SOM zvýšilo Německo, kde klesla produkce rychleji než vnitřní spotřeba. Za pozornost pak stojí Itálie, která veškerou vnitřní spotřebu SOM musí pokrýt importy.

V devadesátých letech nahrazují exporty másla a SOM především exporty čerstvých produktů a sýrů. Podíl EU v roce 1999 na světovém obchodu v ekvivalentu mléka představuje už jen 31 % z původních 60 % v roce 1981.

5.1.1.5. Období 2000–2004

Vývoj kvót

Stanovení kvót se od mléčné kampaně 2000/01 až 2003/04 řídilo stejně jako v předcházejícím období nařízením (ES) č. 3950/92 v mnoha jeho úpravách. Prodloužení doplňkové dávky od mléčné kampaně 2000/01 na dalších osm po sobě jdoucích dvanáct měsíců bylo stanoveno nařízením (ES) č. 1256/1999²⁹⁹. Nařízení zrušilo odstavec 3 článku 3 nařízení č. 3950/92, a tak garantované množství nemohlo být nadále měněno na základě rozhodnutí Rady s ohledem na situaci na trhu. Z uvedeného vyplývá, že celkové stanovené garantované množství členského státu³⁰⁰ nesmělo být překročeno po rozdělení individuálních referenčních množství producentům v rámci členského státu. Nařízení ale dovoluje³⁰¹ na základě předloženého požadavku Komisi upravit rozdělení kvóty mezi kvótu pro dodávky a pro přímý prodej. Jedinou výjimkou během období bylo Finsko, které mohlo navýšit garantované množství z titulu kompenzace pro producenty „SLOM“ až do maximální výše 200 tis. tun.

Přesto při definování garantovaného množství pro kampaň od 1. dubna 2000 a následně i pro kampaň 2001/02 došlo k některým změnám ve výši stanoveného množství na základě existujících specifických podmínek v některých členských státech. Velká Británie získala navýšení kvóty pro oblast Severního Irska. Zvýšení kvóty můžeme pozorovat u Řecka, Španělska, Itálie a Irska o 11, 9, 6 a 3 %. Pro tato zvýšení od kampaně 1999/00 do 2001/02 není bližší důvod v příslušných nařízeních³⁰² zmíněn. Portugalsku naopak byla celková kvóta snížena o množství, které náleželo oblasti Madeiry. V této oblasti nebyl režim kvót aplikován z důvodu zachování tradičního mléčného chovu. Celková kvóta Unie tak byla navýšena pro kampaň **2000/01** o 888 tis.tun a následně pro kampaň **2001/02** o dalších 500 tis.tun přidělených stejným členským zemím.

Zajímavostí může být, že od roku 2000/01 byla výše stanoveného garantovaného množství pro každý členský stát stanovována v tunách až na tři desetinná místa.

---

²⁹⁹ Nařízení Rady (ES) č. 1256/1999 ze dne 17. května 1999, které mění nařízení (EHS) č. 3950/92 stanovující doplňkovou dávku v sektoru mléka a mléčných výrobků.

³⁰⁰ Stanoveno nařízením Rady (EHS) č. 3950/92 v článku 3 §2, zachováno v nařízení Rady (ES) č. 1256/1999.

³⁰¹ Umožněno nařízením Rady (EHS) č. 3950/92 v článku 4 §2.

³⁰² Nařízení Komise (EHS) č. 582/02 ze dne 4. dubna 2002 upravující celkové množství na základě čl. 3. nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v sektoru mléka a mléčných výrobků.

Pro mléčné kampaně **2002/03** a **2003/04** zůstává výše garantovaného množství v jednotlivých členských státech ve stejné výši jako k 31. březnu 2002. Jediné navyšování využívá Finsko pro producenty „SLOM“. Navyšuje však svoje referenční množství jen o 43 tis. tun.

Od mléčné kampaně začínající 1. dubnem 2004 se režim vnitrostátního referenčního množství (stanovené množství produkce pro každý stát) řídí podle nařízení Rady (ES) č. 1788/2003. Z nařízení vyplynul fakt, že režim doplňkových dávek by měl být platný až do 31. března 2015.

Referenční množství je v nařízení pro jednotlivé státy stanovené jako celkové množství. Rozdělení vnitrostátního referenčního množství mezi kvótu pro dodávky a pro přímý prodej Komise upravuje až před koncem každého období. Děje se tak až na základě uskutečněných individuálních převodů producentů mezi kvótou pro dodávky a pro přímý prodej.

Nově je upraveno hrazení doplňkové dávky, kdy členské státy mají povinnost uhradit dávky za překročení produkce do 1. října následujícím po ukončení mléčné kampaně ve výši 90% splatné částky. Neuhrazená částka ve stanoveném termínu bude členskému státu sražena z poskytovaných záloh z EAGGF³⁰³.

Pro mléčnou kampaň **2004/05** bylo referenční množství sníženo oproti předcházející kampani Německu o 3 tis. tun. Naopak Řecko získalo vyšší kvótu o 120 tis. tun. V roce 2003 tvořila kvóta dodávek 99,9 % celkové kvóty pro Řecko, ale výše kvóty dodávek pokrývala v roce 2003 jen 89 % produkce v Řecku. Řecko tak vykazuje obrovský převis produkce nad stanovenou kvótou. I přesto je nuceno vzhledem k vnitřní spotřebě importovat jak máslo tak SOM. Navýšením kvóty v roce 2004 se konečně po prvé od roku 1984 dostala výše produkce pod stanovenou hranici.

Výsledné referenční množství pro 15 členských států tak bylo o 17 tis. tun vyšší než v předcházející kampani.

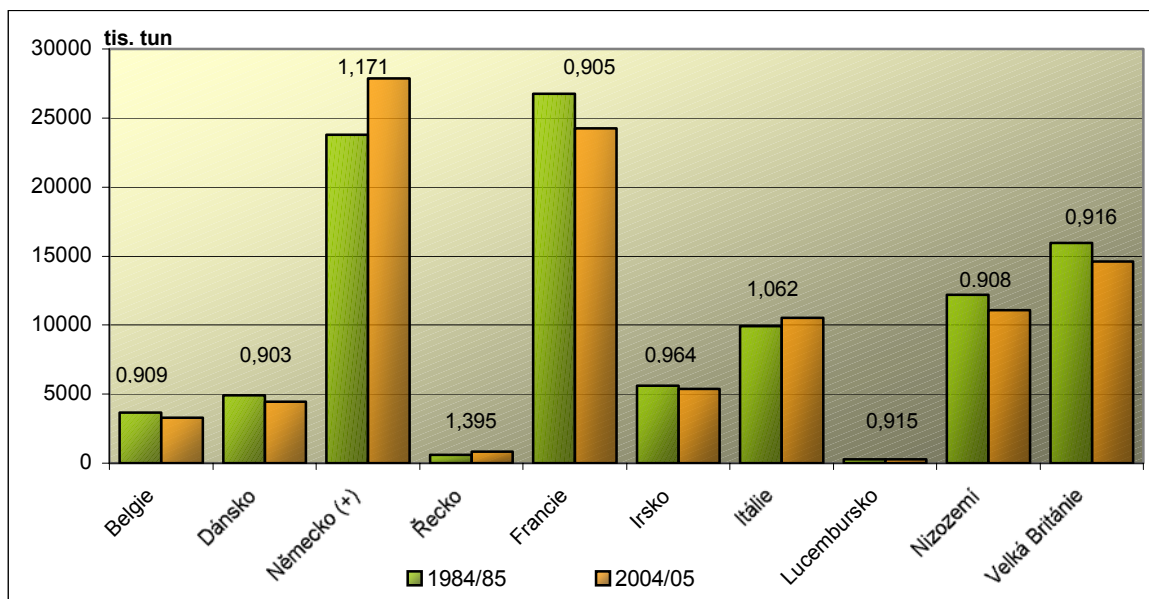
Z grafu 18 je patrné, že kvóta se v období 1984–2005 navyšovala Německu, kde důvodem navýšení bylo spojení NDR a NSR. Zvyšování garantovaného množství pro Itálii a Řecko je ovšem v rozporu s původní myšlenkou pro zavádění mléčných kvót.

Nově přistupující státy si udržely (kromě Finska) stejnou výši kvóty od roku 1995 až do 2004 (viz graf 19).

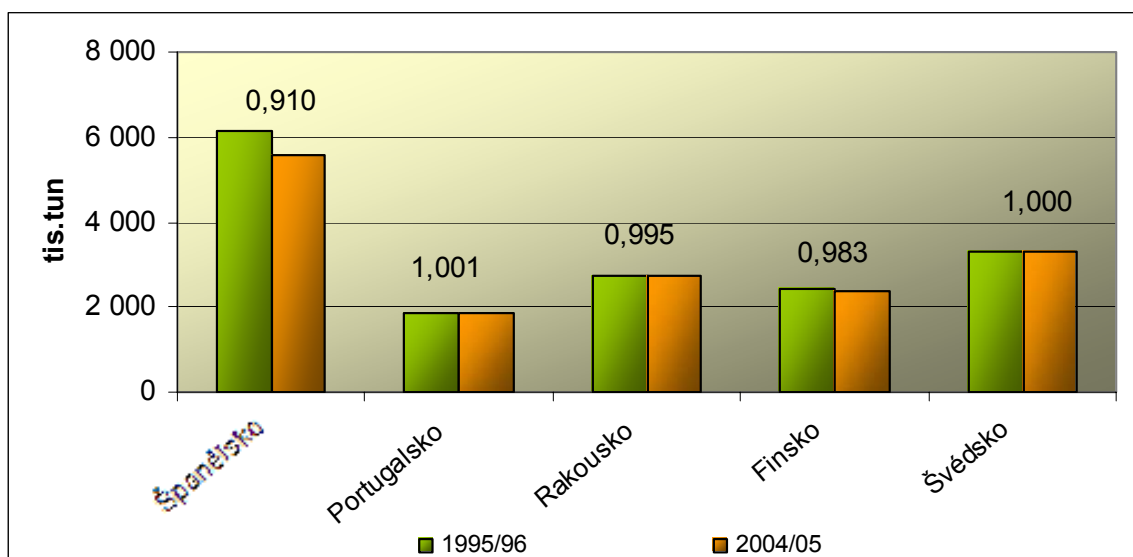
³⁰³ EAGGF; EZOZF: Evropský záruční a orientační zemědělský fond.

Graf 18: Porovnání celkového garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1984/85 a 2004/05 s vloženým indexem změny pro EU10 (s NDR) v tis.tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Graf 19: Porovnání celkového garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1995/96 a 2004/05 vybraných členských zemí s vloženým indexem změny v tis. tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Vliv kvót na produkci

Od roku 2000 začaly mít problém s dodržováním stanoveného garantovaného množství pro dodávky především nově přistupující státy. Rakousko překročilo stanovené množství v roce 2000 dokonce o 3,3 %. V dalších letech má jeho překročení kvóty klesající tendenci, ale jen díky navyšující se kvótě pro dodávky na úkor kvóty pro přímý prodej. Bohužel i v roce 2003 jsou dodávky mléka vyšší než stanovené množství.

Dalším státem, který přispíval do společné kasy za překračování stanoveného množství dodávek bylo Finsko. V letech 2000–2002 jeho průměrné překročení představovalo 2 % nad stanovené množství. Finsko ovšem na rozdíl od Rakouska svoje množství dodávek dokázalo snížit a dostalo se tak v roce 2003 pod stanovenou hranici.

Ze zakládajících členských států mělo s překračováním kvóty pro dodávky potíže Dánsko, kde má mléčná produkce dlouhou tradici a podílí se přibližně 20 % na zemědělské produkci. V letech 2000–2003 se dodávky pohybovaly kolem stanovené hranice, ale bohužel v letech 2000 a 2003 byla hranice vždy překročena přibližně o 1,5 %.

Portugalsko obdobně jako Dánsko neuhlídalo výši dodávek v roce 2000 a v roce 2002 se jeho překročení blížilo až 4 %.

Při porovnání výsledků za celou Evropskou unii 15 států se dodávky do mlékáren od roku 2000 do 2003 zvýšily o 806 tis. tun. Kvóta pro dodávky byla ve stejném období navýšena o 617 tis. tun, ale k jejímu překročení ve sledovaném období nedošlo.

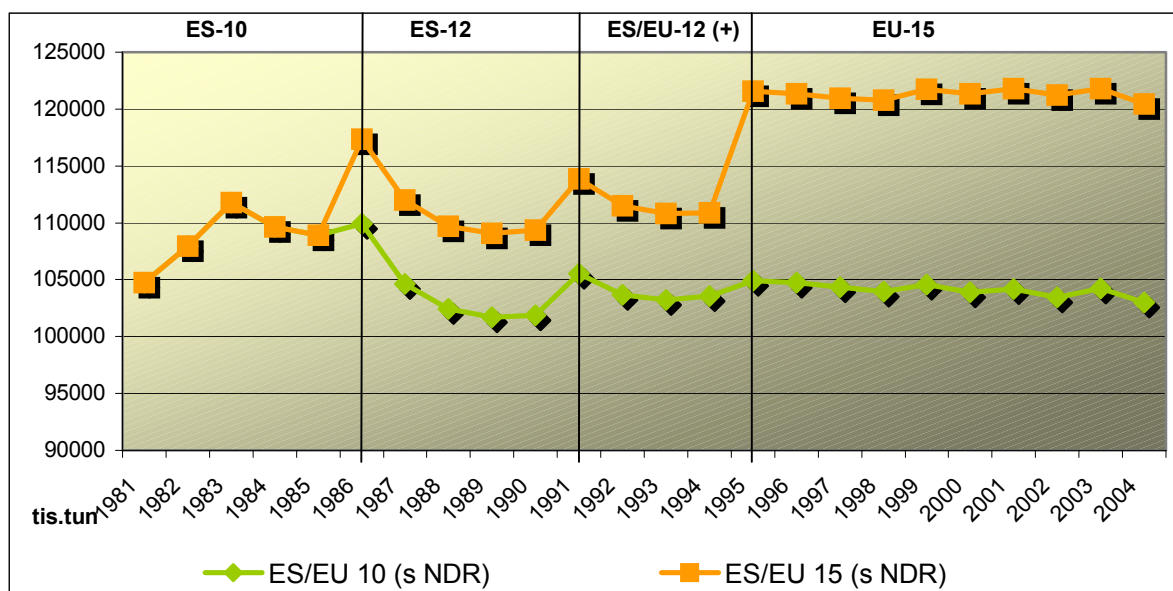
Odlišné výsledky je možné sledovat při porovnání celkové produkce mléka a celkového garantovaného množství pro celou EU. Produkce ve stejném období vzrostla o 445 tis. tun, celkové garantované množství o 504 tis. tun. Tento vývoj měl za následek překročení celkového garantovaného množství pro EU v průměru v letech 2000–2003 o 2,3 %. Snížit produkci mléka se podařilo až v roce 2004 (jak je patrné z grafu 20), kdy došlo k poklesu o 1,4 mil. tun proti předcházejícímu roku. Ale i přes navýšení celkového garantovaného množství o 117 tis. tun a pokles produkce, naplnění kvóty představovalo 101,2 %. Vliv na snížení celkové produkce v EU mělo především snížení produkce u hlavních výrobců mléka (Velká Británie, Německo, Francie, Nizozemí). I dalším státům se podařilo snížit produkci mléka (Irsko, Dánsko, Rakousko). Co se týče jižních států, Španělsko v roce 2004 opravdu snížilo svoji produkci oproti roku 2003, ale ve srovnání s rokem 2000 dochází stále k produkci vyšší o 285 tis. tun. Itálie svými výsledky v roce 2004 naznačila snahu regulace produkce a roční snížení představovalo 22 tis. tun. Na rozdíl od Španělska je možné tento mírně klesající trend pozorovat již od roku 2000. Bohužel ani Španělsku ani Itálii, na rozdíl od hlavních producentů mléka, snížení produkce nestačilo k dodržení stanoveného garantovaného množství. V Portugalsku se vývoj produkce jeví jako nepříliš regulovaný. Jeho produkce stále osciluje kolem hranice 2 mil. tun, ale stálá kvóta pro Portugalsko je 1,8 mil. tun. Překročení garantovaného množství se tak v průměru pohybovalo v letech 2000–2004 kolem 8 %.

Řecko, ani přes mírné navýšení roční produkce, nedosáhlo velmi výrazně posíleného stanoveného množství.

Největší problém s překračováním stanoveného množství produkce mléka mělo Rakousko. Už od vstupu Rakouska do EU je patrná vyšší produkce, než bylo stanovené garantované množství. Vzhledem k vývoji od roku 1995, kdy se téměř nezměnila stanovená kvóta, ale stále rostla produkce, kulminovalo překročení stanoveného množství v roce 2001, kdy představovalo 20 %. Od roku 2001 dokázalo Rakousko snížit množství produkce o 162 tis. tun. Stále to však pro Rakousko znamená překročení stanoveného garantovaného množství o 14 % v roce 2004.

Mezi státy, které dokázaly udržet produkci mléka pod stanovenou hranicí během období 2000–2004, patří Irsko, Lucembursko a částečně i Nizozemí, které překročilo jen v jednom roce o 1,9 %. U Irska je však nutné zmínit, že pro kampaň 2001/02 došlo také k navýšení kvóty pro přímý prodej, která vyrovnávala až do roku 2003 zvyšující se produkci.

Graf 20: Vývoj produkce mléka v ES/EU v letech 1981–2004 v tis. tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Zásoba másla

Od roku 2000 je pro Evropskou unii patrný jednoznačný narůstající trend intervenčních zásob másla. K nárůstu dochází až do roku 2003, kdy jsou intervenční zásoby za EU 15 o 150 tis. tun vyšší než v roce 2000.

Nárůst konečných zásob je pozorovatelný ve všech zemích, které se na pozitivní zásobě podílely už i v předcházejícím období. Změnou v období 2000–2004 je, že největší podíl na tvorbě zásoby má v tomto období Irsko, které je následováno s prohlubujícím se odstupem Francií. Překvapením ve sledovaném období je nárůst zásoby másla ve Španělsku. V roce 2000 vykazovalo konečnou zásobu ve výši 13 tis. tun a v roce 2003

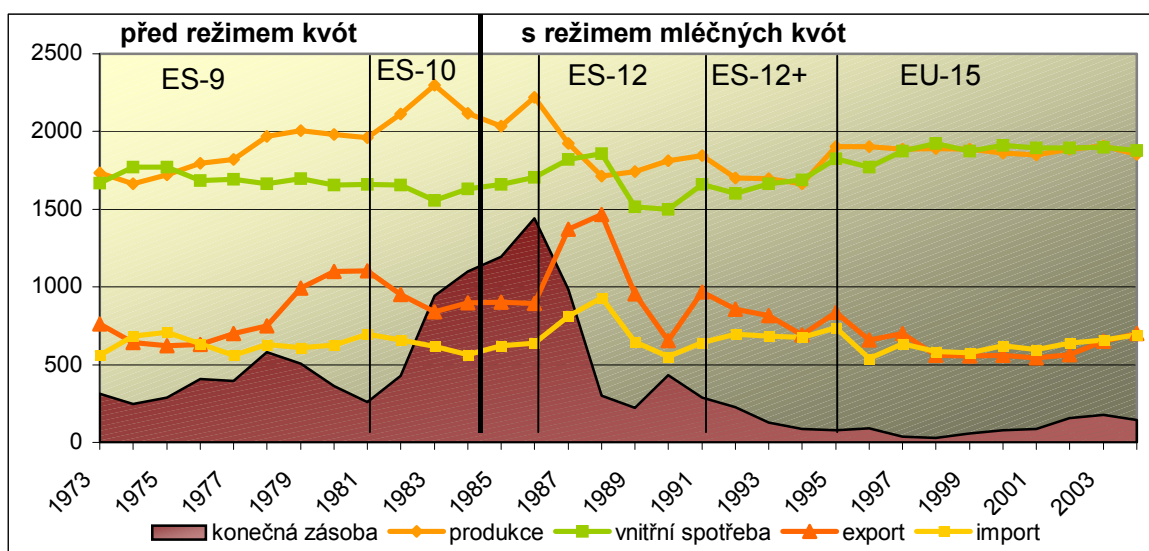
jeho zásoba rychle vzrostla až na 55 tis. tun. Příčinou byla rostoucí produkce od roku 2002, která reagovala na zvýšenou poptávku na vnitřním trhu v roce 2001. Růst spotřeby se však již v roce 2002 neopakoval. Vnitřní spotřeba klesla o 33 % a ani v dalším roce nebyla dosažena stejná úroveň poptávky jako v roce 2001. Španělsko tak ani mírou exportu nemohlo zabránit nakumulování zásoby másla. V roce 2003 se tak podílelo na celkové zásobě EU z 31 % a předstihlo tak i Benelux s jeho 21 %.

V zemích nově přistupující trojky byly zásoby následující: Rakousko tvořilo za uvedené období konečnou zásobu v průměru necelé 3 tis. tun, Finsko přibližně o tis. tun méně. Švédsko mělo s tvorbou zásoby nejmenší problémy, průměrná zásoba zde nedosahovala ani tisíce tun.

Na konci roku 2003 vykazovalo 15 členských zemí největší konečnou zásobu másla v období od roku 2000–2004, a to 176 tis. tun. Největší vliv na výši zásoby měl růst produkce másla a dlouhodobý trend od roku 1998, kdy importy převažovaly nad exporty. V dalším roce konečná zásoba másla klesla především díky snížení produkce, zachování přibližně stejné úrovně vnitřní spotřeby a zvýšení množství exportů.

Evropská unie rokem 2004 dokázala snížit produkci másla v porovnání s rokem 1984 o 13 % i přes rozšíření EU o pět členských států. Rozšířením trhu také mohlo dojít ke zvýšení vnitřní spotřeby Evropské unie. Při porovnání konečné zásoby roku 2004 a 1984 můžeme konstatovat 87 % snížení. Z původních 1,1 mil.tun přebývajícího másla v roce 1984 je konečná zásoba roku 2004 ve výši 145 tis.tun. Detailní vývoj produkce, vnitřní spotřeby a konečné zásoby zobrazuje graf 21.

Graf 21: Bilance másla v ES/EU v letech 1973–2004 v tis. tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Zásoba sušeného odstředěného mléka

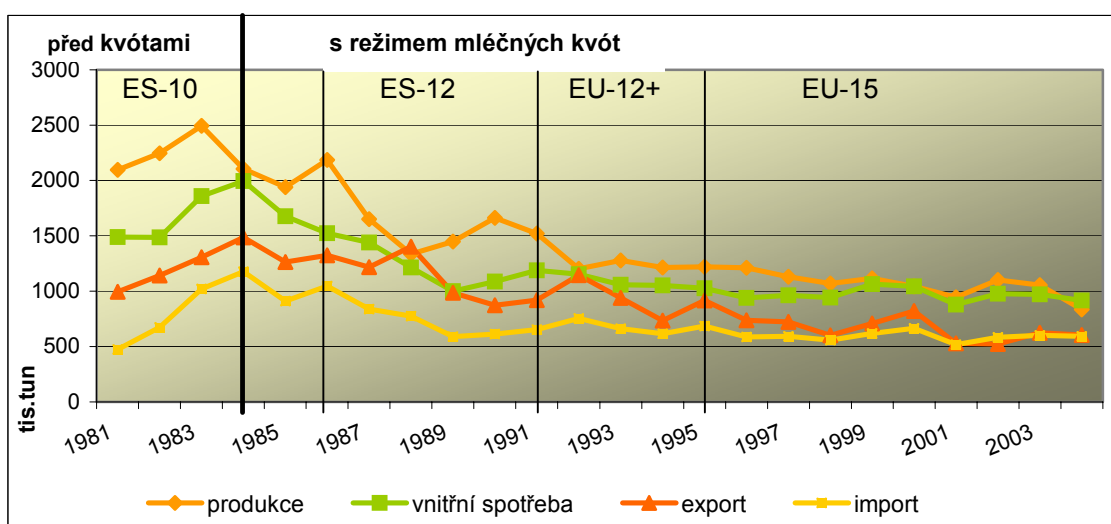
V roce 2000 je snížením produkce a zvýšením objemu exportů roční bilance SOM záporná. Konečná zásoba v tomto roce za celou EU činí 54 tis. tun. V dalších letech díky rychleji klesající spotřebě než produkci a díky snížení množství exportů dochází k nárůstu zásob. Roste jak zásoba v jednotlivých letech, tak i konečná zásoba za celou EU.

V roce 2002 se na tvorbě roční zásoby EU 15 podílí z 57 % Německo a z 28 % Irsko. V Německu je zvýšený nárůst zásoby (o 900 %) přičítán zvýšení importů (o 33 %), poklesu exportů (o 20 %) a vyšší produkci proti předcházejícímu roku. V Irsku nárůst produkce a snížení objemu exportů tvoří zvýšení zásoby o 19 tis. tun proti předchozímu roku.

V roce 2003 dochází v celé EU 15 ke snížení roční zásoby na základě zvýšení objemu exportů o 100 tis. tun a vyššímu poměru vnitřní spotřeby k produkci. Trend přetrvává až do roku 2004, kdy byla vnitřní spotřeba vyšší než produkce a došlo tak k záporné bilanci zásob a tím poklesu celkové konečné zásoby EU. Konečná zásoba tak představuje 266 tis. tun z 836 tis. tun produkce.

Produkce sušeného odstředěného mléka od roku 1973 stále rostla, sledována vývojem vnitřní spotřeby na trhu. Se zavedením režimu mléčných kvót v roce 1984 začala prudce klesat. Výkyvy produkce patrné v grafu 22 pod režimem kvót jsou způsobeny rozšiřováním EU o další členské státy.

Graf 22: Bilance SOM v ES/EU v období 1981–2004 v tis. tun

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Porovnáním prvního roku pod režimem řízené produkce s rokem 2004 můžeme konstatovat, že došlo ke snížení produkce SOM o 60 %, na které navazuje snížení vnitřní spotřeby. Stejnou měrou poklesly exporty SOM, které ovšem nebyly hned ovlivněny

zavedením režimu mléčných kvót. V grafu 22 je patrné jejich snižování až od roku 1989, což navazovalo na pokles zásob v předcházejících letech 1987 a 1988.

Konečná zásoba, která v roce 1984 představovala 760 tis. tun, tak v roce 2004 dosahuje jen 35 %.

Export a Import

Export másla ve sledovaném období kopíruje produkci másla. V roce 2000 až 2003 jsou patrné jak nárůsty exportu, tak nárůsty jeho produkce. Výjimkou je rok 2004, kdy produkce másla klesla, a přesto exporty másla vzrostly proti předcházejícímu roku o 10 %. V roce 2004 tak bylo vyvezeno 699 tis. tun másla pro celou EU 15.

Pro porovnání exportu másla v roce 2004 a v roce zavedení kvót (1984) budeme brát jako stěžejní export prvních deseti členských zemí EU. Můžeme tak konstatovat, že export másla od roku 1984 klesl o 30 %. Ve srovnání s rokem 1992 je export na konci sledovaného období menší už jen o 24 % a při porovnání výše v roce 2000 a 2004 můžeme sledovat nárůst exportu másla o 19 %. Je zde viditelný velký propad exportů na začátku 21. století, který se s rokem 2004 vrátil na úroveň exportů v roce 1996. Zvýšený objem subvencovaných vývozů v letech 1987 a 1988 byl nutností ke snížení výše zásob v Evropské unii.

Export SOM byl velmi významný v roce 2000 v porovnání s následujícím rokem, kdy byl vývoz o 294 tis. tun nižší. V dalších letech došlo k nárůstu exportu SOM, který se v roce 2004 zastavil na úrovni 603 tis. tun. Jedná se o obdobnou výši jako pro vývoz másla, jen výše vývozu v roce 2004 je srovnatelná s výší v roce 1998.

Výhradním exportérem SOM je v roce 2004 Německo, které představuje 47 % vývozů celé Evropské unie. Co se týče importů SOM, je Německo těsně za Nizozemím a dohromady oba státy představují 47 % importů EU. Itálie stále patří mezi trojici největších importérů SOM, kdy některé dovezené přebytky ještě exportovala tak, aby si nevytvořila zbytečné zásoby.

Zatímco importy SOM si držely nižší úroveň než jeho exporty, import másla měl v posledním sledovaném období rostoucí tendenci. U másla dochází k přetrvávání převažujícího objemu importů nad exporty, který se vyrovnává až v roce 2004.

Vzhledem ke konstantní spotřebě a rostoucí produkci do roku 2003 je tento jev jedním z příčin zvyšující se zásoby másla do roku 2003. Zásoba másla byla až v roce 2004 mírně snížena díky poklesu celkové produkce až pod úroveň vnitřní spotřeby v rámci EU 15.

5.1.1.6. Dílčí závěr pro období 2000–2004

Od mléčné kampaně 2000/01 byl na dalších osm let byl prodloužen režim mléčných kvót a doplňkové dávky. Stejně jako v předcházejícím období nesmělo být překročeno stanovené referenční množství členského státu a výše kvóty neměla být měněna na základě aktuální situace na trhu. Navýšení referenčního množství během období bylo umožněno jen jako kompenzace pro finské producenty využívající program SLOM. Došlo však k úpravám po reformě, pro první dvě kampaně 2000/01 a 2001/02 (patrné z grafu 23), kdy bylo potvrzeno navýšení kvóty pro Velkou Británii, Irsko, Itálii, Řecko a Španělsko. Bližší zdůvodnění pro navyšování kvóty uvedeným státům v nařízení uvedeno nebylo. V druhém roce se úpravy dotkly i Portugalska, snížením referenčního množství z důvodu vyjmutí oblasti Madeiry z režimu mléčných kvót. Celkové garantované množství Unie tak bylo navýšeno o 1,4 mil.tun.

Reformou v roce 2003 se prodloužila platnost režimu doplňkových dávek až do roku 2015. Od mléčné kampaně 2004/05 bylo sníženo referenční množství Německu a naopak navýšeno Řecku. Řecko stále překračovalo stanovené referenční množství již od zavedení mléčných kvót. Až dalším navýšením kvóty v roce 2004 se poprvé jeho produkce dostala pod stanovenou hranici danou kvótou. Navyšování kvóty pro Řecko (v minulých obdobích také pro Itálii) je plně v rozporu s myšlenkou zavedení regulace produkce v mléčném sektoru prostřednictvím mléčných kvót. Důvodem navyšování kvóty se jeví být nefunkčnost zavedení režimu mléčných kvót v těchto zemích, ale také fakt, že vnitřní spotřeba uvedených států vykazovala nízkou míru samozásobení. V případě Řecka byla výše zásobení vnitřního trhu v roce 1998 jen 40 %.

S dodržováním stanoveného množství měly od roku 2000 také problémy státy přistupující k EU až v roce 1995. Tyto státy (především Rakousko) se snažily problém řešit úpravou poměru kvóty mezi dodávkami a přímým prodejem. I přesto Rakousko v roce 2004 překračovalo celkovou stanovenou kvótu o 14 %.

V období od roku 2000 do roku 2003 rostla jak produkce mléka, tak i výše garantovaného referenčního množství. Přesto došlo v rámci celé tehdejší EU k překročení garantovaného množství za uvedené období v průměru o 2,3 %. Snížení objemu produkce v roce 2004 a zvýšení kvóty nestačilo k vyrovnání produkce s garantovaným množstvím. Překročení kvóty tak ještě i v roce 2004 bylo ve výši 1,2 % celkového referenčního množství. Snížení produkce celé EU v roce 2004 bylo výsledkem snížení produkce hlavních producentů mléka (Velká Británie, Německo, Francie a Nizozemí).

Problém s dodržováním stanoveného množství mají i v letech 2000 až 2004 jižní státy Evropy, především Španělsko a Portugalsko, jejichž trh se jeví jako nepřilíš regulovaný. U Itálie jsou vidět první snahy regulace od roku 2000.

Problémy opačného charakteru, po značném navýšení referenčního množství, mělo v roce 2004 Řecko, které nenaplnilo přidělenou kvótu.

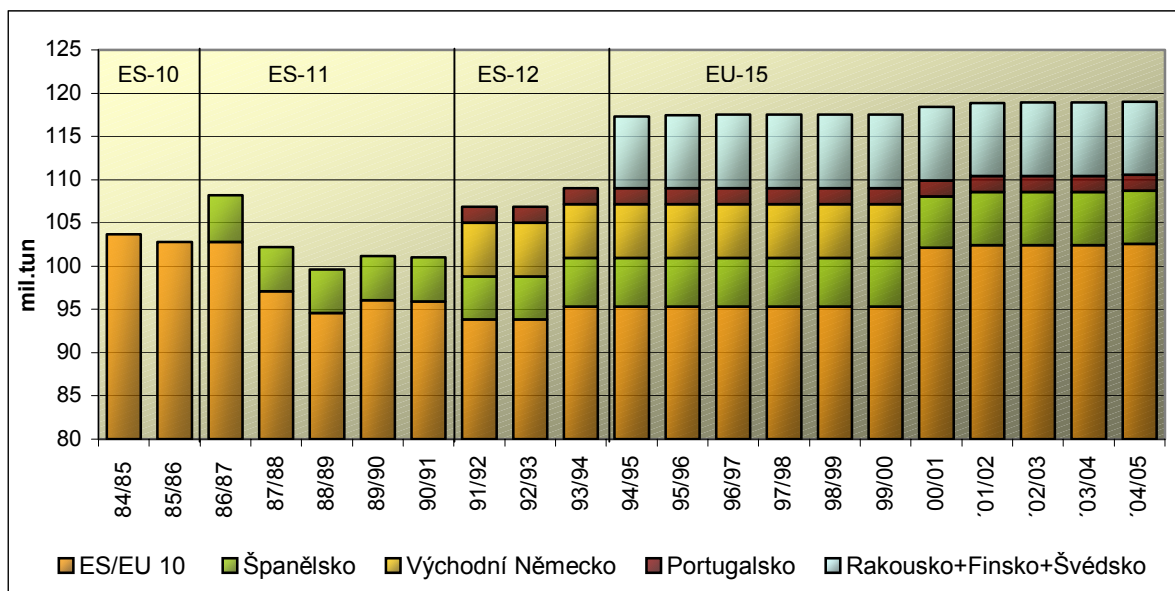
Růst produkce měl vliv na výši skladovaných zásoby másla a SOM a spolu s dlouhodobým trendem od roku 1998 převažujících importů nad exporty byly příčinou výrazného růstu zásoby másla od roku 2000 do 2003. Na výši zásoby má jednoznačně nejvyšší podíl Irsko a překvapením je nárůst zásob ve Španělsku. Španělsko ve snaze uspokojit poptávku po másle na vnitřním trhu zvýšilo produkci. Zvýšená poptávka v roce 2001 se již v roce následujícím neopakovala a Španělsku se vytvořila vyšší zásoba másla. Na konci roku 2003 vykazovala EU 15 největší konečnou zásobu másla ve sledovaném období po reformě 2000.

Ovšem při porovnání produkce másla v roce 2004 s rokem 1984 pokles představoval 13 % (i přes rozšíření EU v roce 1995). V roce 2004 tak došlo v rámci EU15 k poklesu nejen produkce másla, ale také vnitřní spotřeby. Naopak je patrné zvýšení exportů másla i díky rozšíření trhu Evropské unie o státy střední a východní Evropy. V roce 2004 tak bylo vyvezeno za EU15 o 10 % másla více než v roce předcházejícím. Konečná zásoba másla tak v roce 2004 představuje jen 13 % a výše exportů 30 % roku 1984. Výše exportů, která byla nejnižší na začátku 21. století v posledních 4 letech sledovaného období opětovně stoupla a to o 19 %. Objem exportů másla je tak v roce 2004 srovnatelný s vyváženým objemem v roce 1996.

Od roku 2000, kdy sušené odstředěné mléko vykazovalo zápornou roční bilanci zásob, začíná spotřeba klesat rychleji než klesá produkce SOM. Při zohlednění poklesu exportů se v letech 2001–2002 zvyšuje zásoba SOM v celé EU 15. Až díky podpoře exportů a spotřeby na vnitřním trhu v roce 2003 až 2004 dochází k poklesu konečné zásoby SOM. V roce 2004 tak dosahuje konečná zásoba pro prvních deset členských států EU jen 35 % roku 1984. Tento žádoucí jev po dvaceti letech aplikace režimu mléčných kvót je zapříčiněn snížením produkce SOM o 60 % oproti roku 1984. Uvedený fakt má vliv i na drahé subvencované exporty SOM, jejichž objem se snížil ve vztahu na tvorbu konečné zásoby o 60 %. Snížení exportů SOM mohlo být ještě výraznější nebýt nárůstu exportu od roku 2002. Objem exportů SOM je tak v roce 2004 srovnatelný s objemem vyvezeným v roce 1998.

Největším exportérem SOM je v roce 2004 jednoznačně Německo s 47 % podílem na celkových exportech sušeného odstředěného mléka EU. Německo figuruje i na druhé příčce největších objemů importů SOM a spolu s Nizozemím představují také 47 % importů EU.

Graf 23: Vývoj celkového garantovaného množství mléka v EU v letech 1984–2004

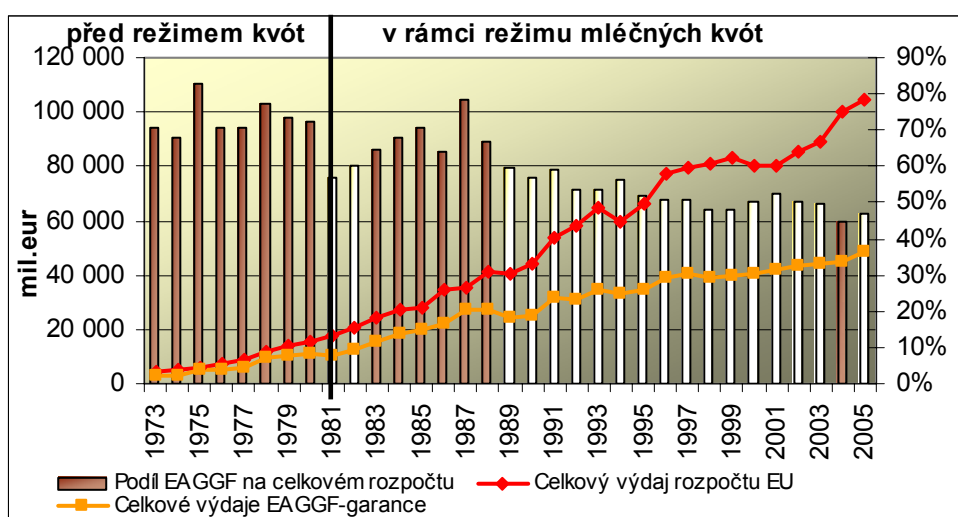

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

5.1.2. Výdaje rozpočtu v sektoru mléko a mléčné výrobky

Z grafu 24 je patrné, že od roku 1973, kdy výdaje na společnou zemědělskou politiku (SZP) tvořily 70 % (ve výši 3 174 mil. UCE³⁰⁴) celkového rozpočtu Společenství, tyto výdaje svým podílem na celkovém rozpočtu sice výrazně poklesly, přesto ještě v roce 2005 představují téměř polovinu výdajů celkového rozpočtu (47 %, což je 48 928 mil. EUR). Viditelný pokles výdajů z celkového rozpočtu připadající na SZP je patrný od roku 1992 díky zavedeným reformám Mc Sharyho a dále pak v roce 1995, kdy se EU zavázala snížit náklady na SZP na základě tlaku ze strany WTO.

Graf 24: Srovnání mezi výdajem EAGGF sekce garance a výdaji rozpočtu ES/EU v mil. UCE/ECU/EUR a s procentním podílem

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Struktura výdajů v rámci EAGGF sekce garance se během let vyvíjela a na základě reform se poměr výdajů do jednotlivých sektorů výrazně změnil (viz graf 25).

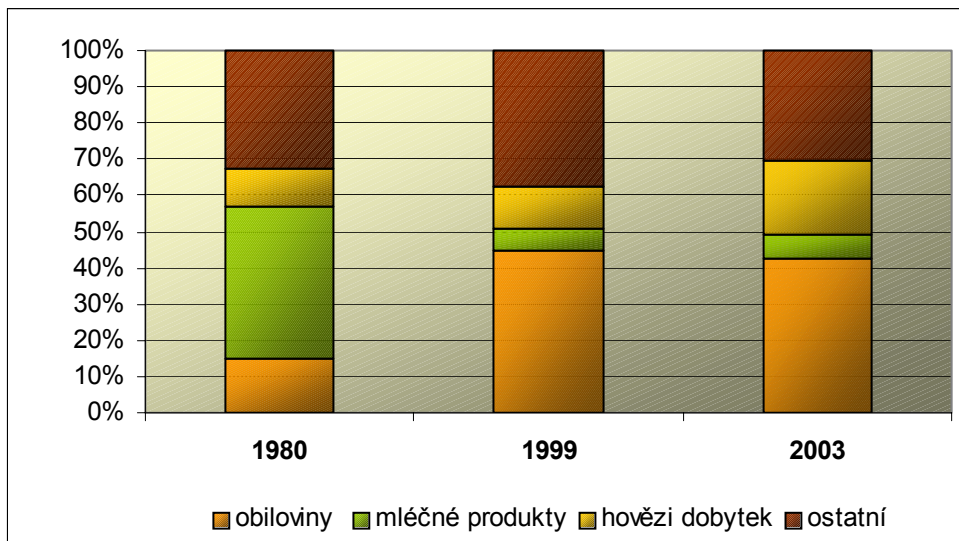
V roce 1980 byl sektor mléka a mléčných výrobků největším příjemcem z rozpočtu fondu (tvořily 40 % výdajů EAGGF), ovšem v roce 2003 byl až na čtvrtém místě (6,3 % z celku), daleko za obilovinami (37,8 %), výdaji na hovězí dobytek (18,2 %) a na rozvoj venkova (10,6 %).

Sledujeme-li detailněji rozpočet fondu EAGGF sekce garance financující Společnou zemědělskou politiku v sektoru mléka, můžeme konstatovat, že od zavedení kvót se čisté výdaje snížily z 5 225 mil. EUR v roce 1984 (což bylo 28,5 % celkových nákladů EAGGF sekce garance) na 2 548 mil. EUR v roce 2005 (5,2 % celkových nákladů na EAGGF sekce

³⁰⁴ UCE-unité de compte européenne (jednotka evropského účtu).

garance). Tedy během dvaceti let klesly více jak o polovinu, naproti tomu výdaje EAGGF stále mírně rostly.

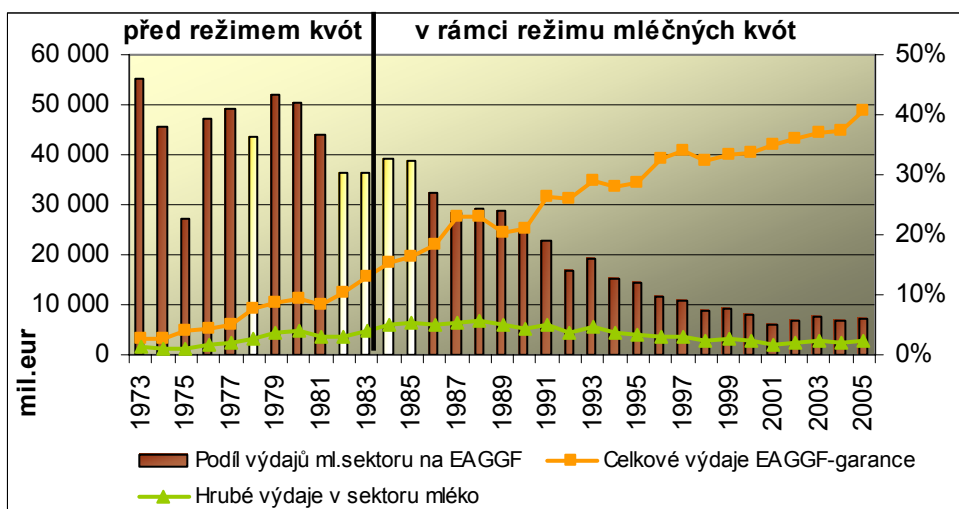
Graf 25: Srovnání podílu výdajů v rámci EAGGF sekce garance v hlavních sektorech

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Z vývoje hrubých výdajů (bez započítání příspěvků od producentů jako poplatků spoluodpovědnosti) vynakládaných do mléčného sektoru ještě před zavedením kvót, tedy od roku 1973 do roku 1983 je patrné, že podíl výdajů do sektoru mléko z EAGGF sekce garance klesl mezi začátkem a koncem období o 15 %. V absolutních hodnotách to znamenalo navýšení výdajů do sektoru mléko o 330 %. Hodnota výdajů v sektoru v roce 1973 představovala 1 458,5 mil. EUR, naproti tomu v roce 1983 se výše hrubých výdajů v sektoru mléka vyšplhala na 4 812,7 mil. EUR.

Graf 26: Srovnání mezi výdaji EAGGF sekce garance a v sektoru mléka a mléčných výrobců v mil.UCE/ECU/EUR a s procentním podílem

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Z grafu 26 vyplývá, že hrubé výdaje na mléčný sektor až do roku 1985 kopírovaly tendenci výdajů na SZP. Od roku 1985 se vývoj výdajů na SZP a do mléčného sektoru začínají rozcházet. Na rozdíl od pokračujícího růstu výdajů určených na SZP z fondu EAGGF sekce garance výdaje do sektoru mléka začínají mírně stagnovat a od roku 1992 definitivně klesat.

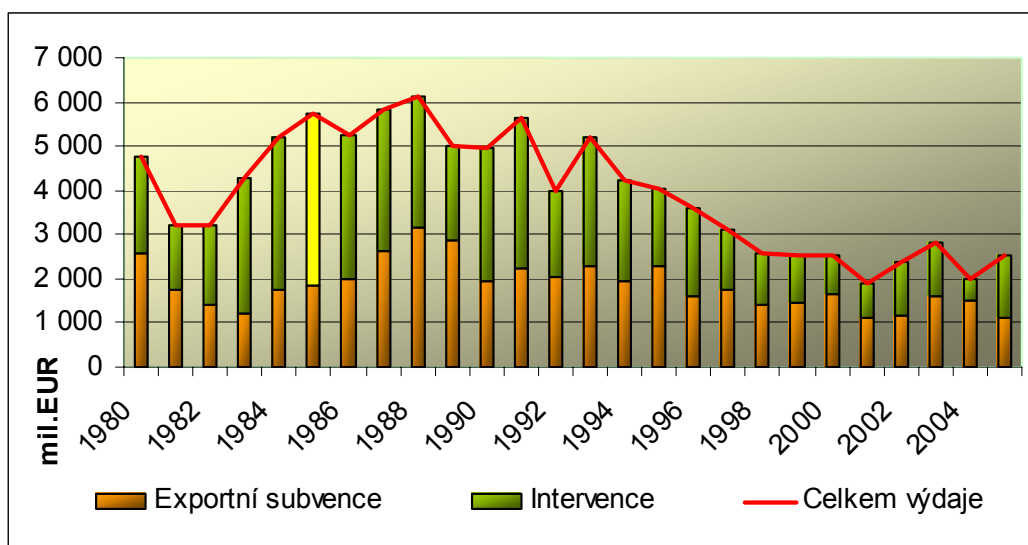
Můžeme tak zavedení kvót z hlediska výdajů na regulaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky hodnotit pozitivně. Snížení výdajů je patrné jak v absolutním množství, tak především v podílu vynaložených prostředků do sektoru mléka z evropského fondu EAGGF sekce garance.

Výdaje v sektoru mléka můžeme rozdělit na dvě velké skupiny podle jejich určení. Jedná se o výdaje na exportní subvence pro exportéry, které slouží k podpoře vývozu tuzemské produkce za nižší ceny. Druhou významnou skupinou jsou, především na začátku osmdesátých let, intervence na vnitřním trhu Společenství pro zpracovatele mléka na podporu vnitřní spotřeby podporující odbyt, uskladnění zpracovaných výrobků.

Z grafu 27 je patrné, že právě intervence na vnitřním trhu se podílely do roku 1995 nejméně z 50 % na celkových čistých výdajích mléčného sektoru. Dokonce v letech 1983–1985 spotřebovaly v průměru 70 % výdajů sektoru mléka.

Od roku 1995 klesá jednak podíl výdajů do sektoru mléka, ale i význam výdajů na intervence na vnitřním trhu. Výdaje na exportní subvence i přesto, že v roce 2005 klesly na úroveň roku 1983, získávají v posledních deseti letech větší podíl z výdajů v sektoru mléka.

Graf 27: Vývoj podílu výdajů z EAGGF sekce garance na exportní subvence a intervence na vnitřním trhu v mil. ECU/EUR

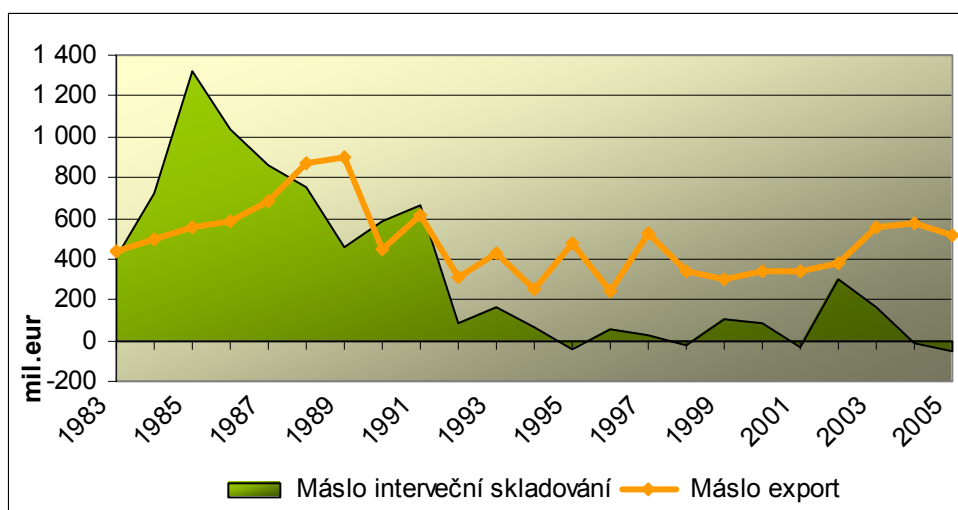
Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

5.1.2.1. Exportní subvence

Exportní subvence můžeme členit podle typu mléčných výrobků na podporu vývozu másla, sušeného odstředěného mléka, sýrů a dalších mléčných výrobků. V roce 2005 byly přibližně na úrovni 40 % (1 141 mil. EUR) proti rekordní úrovni v letech 1988/89 (3 150 mil. EUR a 2 869 mil. EUR).

Do roku 1989 je možné považovat za nejvíce podporovanou vývozní komoditu máslo. Na celkových výdajích exportních subvencí se podílelo v průměru 30 %. Změna nastala od roku 1990, od něhož je podíl z celkového rozpočtu exportních subvencí v průměru necelých 20 %. Právě v období od roku 1990 do roku 1996 dochází k vyrovnávání produkce másla se spotřebou, a tak se výdaje pro exportní subvence přelévají na podporu vývozu sýrů (v průměru za období představují 27 % z výdajů na exportní subvence). Výdaje na export másla se ještě jednou zvyšují v roce 1997. V tomto roce bylo třeba vyvézt přebytky roku 1996, kdy došlo k poklesu spotřeby a rozdíl proti produkci představoval 134 tis. tun. V roce 1997 výdaje na export másla představovaly přibližně čtvrtinu výdajů. Opětovný růst podílů másla na exportních subvencích je patrný od roku 2001 až do roku 2005, jak je vidět v grafu 28, kdy výdaje na export másla tvoří 45 % na celkových exportních subvencích Evropské unie.

Graf 28: Porovnání výdajů ES/EU na exportní subvence másla a výdajů na intervenční skladování másla v mil. ECU/EUR

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Výdaje na export SOM si udržely během let průměr 11 % z výdajů exportních subvencí. Nejvíce bylo vynakládáno na export SOM v letech 1985–1988, a to v průměru 16 %.

Do poslední skupiny jiných mléčných výrobků patří všechny čerstvé výrobky, jejichž výše podpory je spíše stabilní a ve sledovaném období (1983–2000) představovaly průměrně 44 % veškerých výdajů na exportní subvence. Největší objem prostředků byl vynaložen v roce 1988 a to ve výši 1 264 mil. EUR.

5.1.2.2. Intervence

Podpora vnitřní spotřeby neboli intervence na vnitřním trhu patří mezi integrální součást mechanismu výdajů z fondu EAGGF sekce garance na trhu mléčných produktů. Struktura intervence je rozdělena na čtyři stěžejní oblasti.

První z oblastí je podpora **intervenčního skladování**, která během posledních 25 let bylo uplatňována pro máslo, SOM a některé sýry. Výdaje na skladování, zahrnují výdaje na soukromé skladování i veřejné intervenční skladování s jeho zisky i ztrátami.

Režim intervenčních nákupů byl upraven v roce 1987 (nařízením Komise (EHS) č. 1547/87 a č. 1589/87). Na základě nařízení mohly být intervenční nákupy másla od 1. března 1987 zahájeny v celé EU nebo v některých regionech (Velká Británie, Severní Irsko, NDR a NSR), a to až do dosažení intervenčního množství 180 000 t (tento strop byl velmi rychle dosažen už v červnu 1987).

Od té doby národní intervenční organizace vykupují máslo pouze formou výběrových řízení, jestliže stanovená tržní cena v členském státě (nebo regionu) klesne pod úroveň 92 % intervenční ceny v trvání návazných dvou týdnů. Minimální nákupní cena je stanovena na 90 % intervenční ceny. V praxi to znamená, že všechny nabídky jsou stanoveny na této ceně tak, aby se předešlo výčítkám ze strany Komise.

Způsoby soukromého skladování jsou aktuálně určeny nařízením Komise (ES) č. 2771/99, které uvádí pravidla pro aplikaci nařízení Rady č. 1255/1999. Smlouva na soukromé skladování může být uzavřena pro máslo a SOM z důvodu usnadnění a převodu sezónních přebytků od jara do podzimu a zimy. Je tedy ošetřen průběh jara, které je hlavním obdobím mléčné produkce v EU. Podpora je poskytována při minimálním trvání uskladnění 90 dní a maximálně pro 210 dní a je založena na fixních nákladech, nákladech na uskladnění a finančních nákladech.

Podpory soukromému skladování jsou stanovovány každý rok po schválení řídicí komisí, což se očekává v období od 1. března do 15. dubna. Uskladnění másla je podmíněno výrobou v posledních 28 dnech před uskladněním.

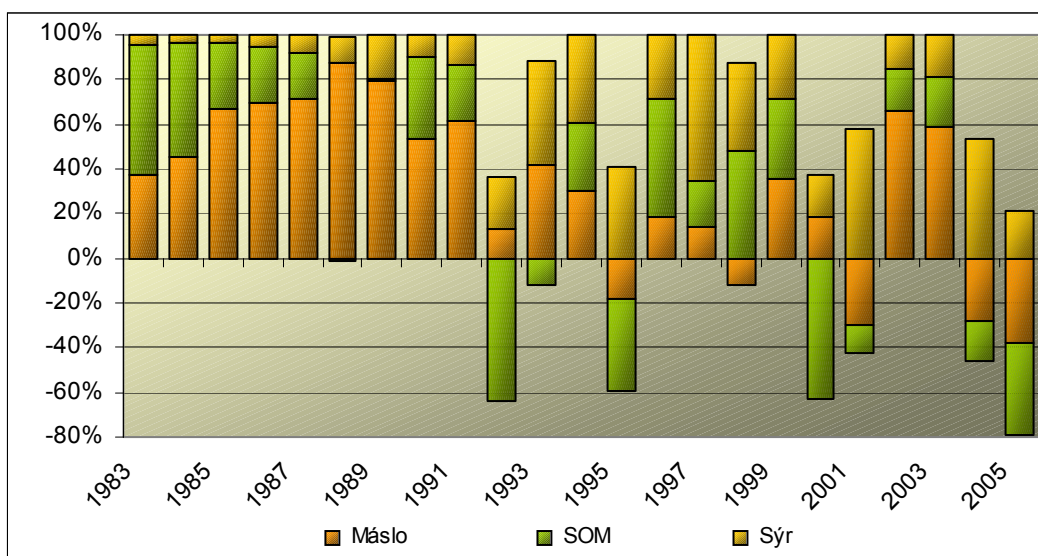
Příklad podpory soukromému skladování v roce 2000 pro tunu másla:

- Na fixní náklady: 24 EUR/tunu.

- Na náklady uskladnění v chladárně: 0,35 EUR/tunu na den uskladnění (0,42 EUR/t v roce 1995).
- Částku na den uskladnění vypočítanou jako 91% intervenční ceny másla, převedenou na národní měnu, a výše úrokové míry 4 % na rok (4 % v roce 1999, 5 % v roce 1998 a 97, 6 % v roce 1996, 6,5 % v roce 1995).

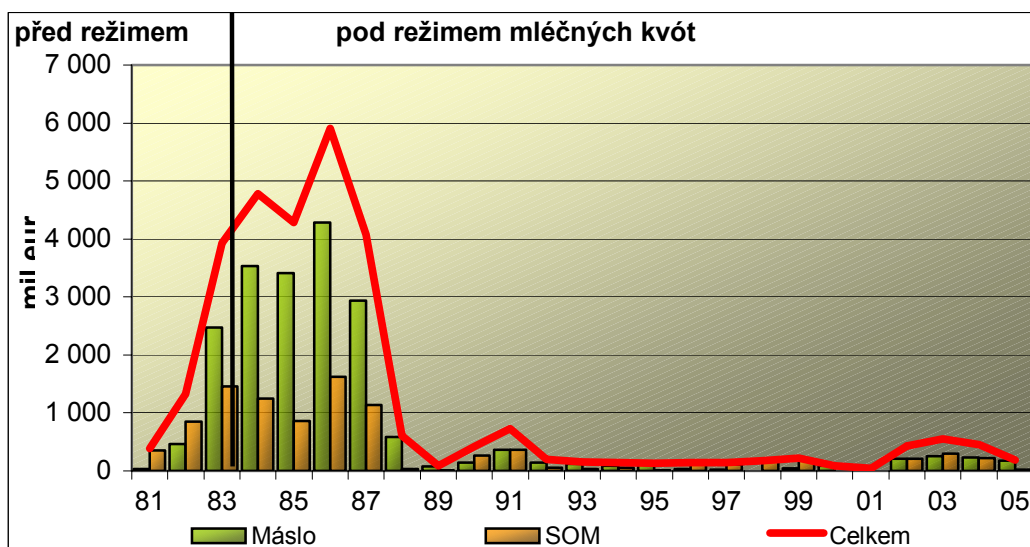
Celkové výdaje na intervenční skladování kulminovaly v roce 1985 (1 972,80 mil. EUR). Největší díl společného rozpočtu byl vynakládán na podporu skladování másla, což je patrné z grafu 29 (maximum představovalo 1 326 mil. EUR v roce 1985). V současné době jsou výdaje na skladování másla prakticky zanedbatelné (5 mil. EUR v roce 2004).

Graf 29: Poměrné zastoupení výdajů na intervenčním skladování másla v ES/EU v %

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Graf 30: Hodnota intervenčních zásob v mil. ECU/EUR v ES/EU

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Velký vliv na snížení výdajů intervenčního skladování jistě měla opatření zavedená od roku 1987 na podporu exportu přebytků v sektoru mléka, ale i klesající produkce másla a SOM. Výsledkem bylo, že výdaje na intervenční skladování klesly z původních 1 203 mil. EUR v roce 1987 na 843 mil. EUR v roce 1988. Od roku 1992 se výdaje na skladování pohybují přibližně pod 300 mil. EUR s výjimkou roku 2002, kde se vyšplhaly až na 454 mil. EUR.

Hodnota skladovaných zásob, která představovala v roce 1986 necelých 6 000 mil. EUR, jak je patrné z grafu 30 je v roce 2005 už jen ve výši 192 mil. EUR.

V níže uvedené tabulce 13 můžeme sledovat vývoj výdajů na skladování podle jednotlivých komodit, vždy v součtu za uvedenou periodu let. Celkové náklady na skladování za období 1985–2005 představují přibližně 10 mld. EUR, za poloviční období 1995–2005 jsou výdaje jen 1,4 mld. EUR. Výdaje posledních sledovaných 10 let tak vytváří jen 14 % z výdajů vynaložených na skladování během celého sledovaného období dvaceti let.

Tab.13: Součet výdajů na skladování veřejné a soukromé za období v mil. ECU/EUR

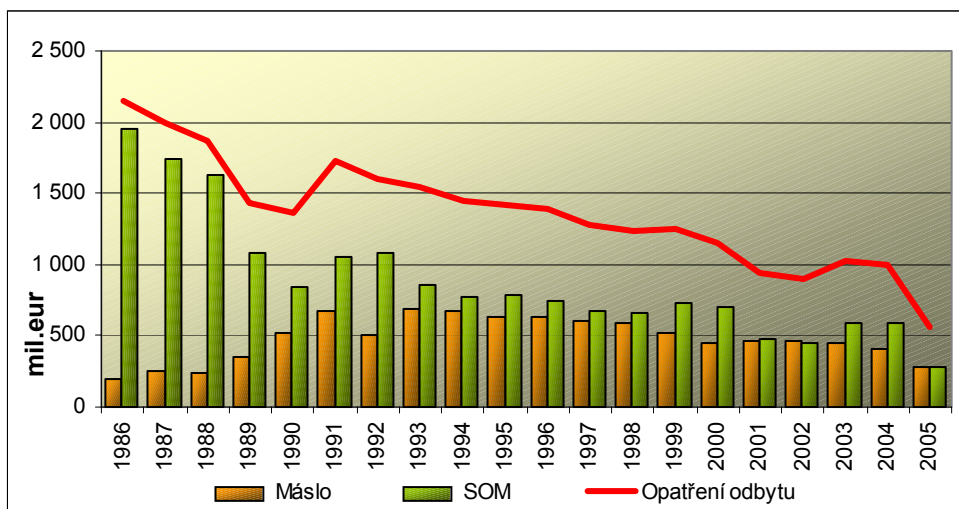
	1985–2005	1990–2005	1995–2005	2000–2005
Máslo	6547,40	2113,60	554,20	433,10
SOM	1536,10	329,10	72,10	-220,90
Sýr	1893,00	1446,10	768,40	336,07
Celkem	9976,50	3888,80	1394,70	548,27

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat z přílohy 4: Zdrojová data - Intervenční zásoba.

Druhou z oblastí vnitřní podpory spotřeby jsou **opatření odbytu** zahrnující podporu průmyslového zpracování másla, dále využití SOM jako krmiva pro zvířata a pro zpracování na kasein. Opatření odbytu jsou nejvýznamnější nákladovou položkou pro intervence na vnitřním trhu, což je patrné na konci kapitoly v grafu 33.

Od sledovaného roku 1986 je jednoznačně více podporováno zpracování SOM. Především výdaje, které byly ušetřeny na intervenčním skladování, byly převážně vynaloženy na podporu krmiva pro telata. Od roku 1992 se celkové výdaje na opatření odbytu snižují, ale podpora průmyslového zpracování másla (prodej potravinářskému průmyslu: cukrárny, zmrzliny; neziskovým organizacím; výroba koncentrovaného másla) mírně roste a zachovává si stabilní výši výdajů nad 500 mil. EUR až do roku 1999. Po roce 2000 dochází k vyrovnávání výdajů na obě stěžejní komodity a v roce 2005 jsou tak výdaje plně vyrovnané (283 mil. EUR a 283,4 mil. EUR).

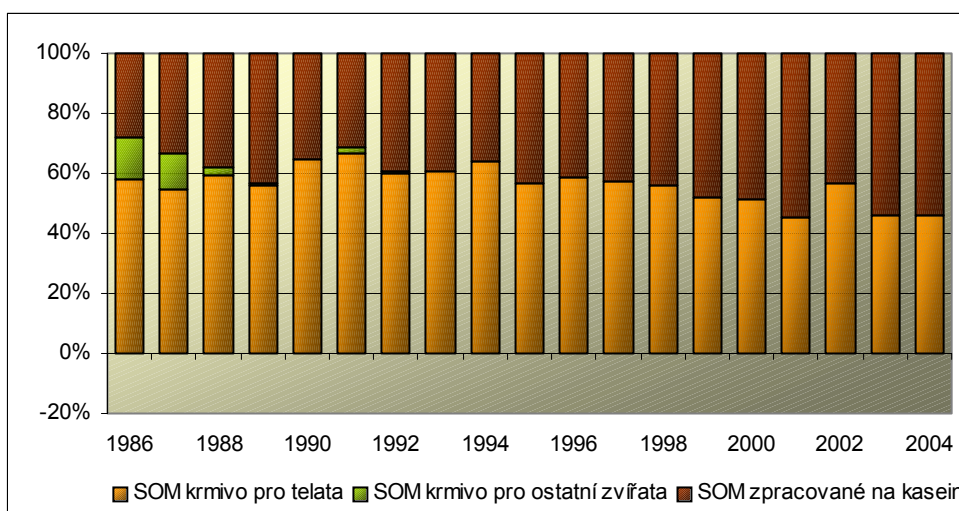
Graf 31: Výdaje v rámci opatření odbytu v ES/EU v mil. ECU/EUR

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Významnější položkou výdajů na opatření odbytu je zpracování sušeného odstředěného mléka, jak uvádí graf 31. Podpora odbytu SOM je zacílena na krmivo a zpracování na kasein. Využití SOM jako krmivo je důležitou položkou výdajů. Především využití jako krmivo pro telata, které tvoří do roku 1994 průměrně přes 60 % výdajů na zpracování sušeného mléka (viz graf 32). V následujících letech jeho poměr mírně klesá a pod 50 % klesne až v roce 2001, kdy je více výdajů vynaloženo na zpracování SOM na kasein. Důvodem mohou být i klesající počty dobytka v rámci celé EU.

Graf 32: Poměrné zastoupení výdajů na odbytu SOM v ES/EU v %

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Třetí z oblastí využívající prostředky na intervence na vnitřním trhu je různorodý výčet opatření, která jsou shromážděna pod názvem **ostatní opatření**.

První z položek je školní mléko, které bylo nejvíce podporováno v letech 1992–1993. Na základě změny vykazování výdajů EAGGF sekce garance se od roku 1998 školní mléko nezahrnuje do výdajů sektoru mléka a mléčných výrobků. Školní mléko se stalo samostatnou účetní položkou výdajů pod číslem B1-312 (blíže Příloha 4 Zdrojová data-Výdaje).

V roce 1986 vzhledem k vývoji na trhu s mlékem Rada Evropské unie vydala nařízení (EHS) č. 1336/86³⁰⁵ stanovující odstupné za definitivní ukončení mléčné produkce ve formě prémie. Bylo povinností členských států zajistit snížení garantovaného množství ve dvou fázích tak, aby celkové garantované množství bylo sníženo o 3 % (viz kapitola 5.1.1.1.). Nařízení vstoupilo v platnost v květnu 1986 a počítalo se snižováním garantovaného množství, a tedy výplat odstupného, od mléčné kampaně 1987/1988. Úpravou nařízení³⁰⁶ byla definována výše odstupného na 6 ECU na rok za 100 kg mléka nebo mléčného ekvivalentu. Bylo na zvážení členských států, zda odstupné bude poskytnuto i producentům, kteří vlastní méně než 6 dojnic nebo jejichž referenční množství je menší než 25 000 kg za rok. Odstupné bylo stanoveno na osm let s tím, že členské státy se mohly rozhodnout vyplatit odstupné najednou či nadvakrát.

Přehled definované výše výdajů v jednotlivých letech a jejich plnění v jednotlivých členských zemích uvádí tabulka 14.

Tab.14: Prémie vyplacené producentům za přerušení mléčné produkce v ES v mil. ECU

mil.ECU	1987	1987	1988	1988	1989	1989	1990	1990	1991	1991
	výše max	výdaj	výše max	výdaj	výše max	výdaj	výše max	výdaj	výše max	výdaj
Belgie	2,889	2,906	7,944	7,423	6,498	6,088	6,498	6,163	6,498	6,136
Dánsko	3,906	4,287	10,743	10,621	8,789	10,285	8,789	9,674	8,789	9,514
Německo	18,842	21,871	51,817	60,469	42,395	49,042	42,395	50,058	42,395	134,161
Španělsko	0,466		1,283	12,701	1,049	14,076	1,049	11,207	1,049	10,808
Řecko	4,320		11,880		9,720		9,720		9,720	0,591
Francie	21,206	22,427	58,318	60,559	47,714	49,092	47,714	50,352	47,714	50,016
Irsko	4,237	4,116	11,651	9,966	9,533	10,085	9,533	12,588	9,533	10,121
Itálie	7,931		21,811		17,845		17,845		17,845	
Lucembursko	0,213	0,234	0,285	0,639	0,179	0,520	0,179	0,536	0,179	0,534
Nizozemí	9,659	3,757	26,563	4,668	21,733	45,277	21,733	8,670	21,733	7,910
Velká Británie	12,580	11,360	34,595	32,959	28,305	27,727	28,305	24,237	28,305	25,630
Celkem	86,249	70,958	236,890	200,005	193,760	212,192	193,760	173,485	193,760	255,421

Výše max: maximální výše která mohla být placena příjemcům v aktuálním roce.

Výdaj: výše výdajů, která byla vydána v běžném roce.

Zdroj: Cour des comptes. Rapport spécial n°4/1993. JO C 12 ze dne 15. ledna 1994.

Podle nařízení Rady (EHS) č. 1336/86 a jeho modifikací č. 776/87, č. 3577/90.

³⁰⁵ Nařízení Rady (EHS) č. 1336/86 ze dne 6. května 1986 stanovující odstupné za definitivní opuštění mléčné produkce.

³⁰⁶ Nařízení Rady (EHS) č. 776/87 ze dne 16. března 1987 upravující nařízení (EHS) č. 1336/86, stanovující odstupné za definitivní opuštění mléčné produkce.

Další kompenzací, stanovenou také od mléčné kampaně 1987/88, byly platby za dočasné zřeknutí se části referenčního množství podle nařízení Rady č. 775/87. Kompenzace byly ve výši 10 ECU za každých 100 kg referenčního množství, které nebyly uplatněny. V prvním roce platnosti nařízení je mohly členské státy vyplatit producentům, kteří se dočasně zřekli referenčního množství a to částkou až 12,5 ECU za 100 kg. Se snižováním celkového referenčního množství na základě dočasných zřeknutí se počítalo až do osmé mléčné kampaně. V roce 1988³⁰⁷ byly stanoveny výše kompenzací pro navazující období a opraveny v roce následujícím³⁰⁸: pro šestou mléčnou kampaň na 10 ECU za 100 kg, pro sedmou na 8,5 ECU za 100 kg a pro osmou na 7 ECU za 100 kg.

Uvedenému odpovídá i vývoj výdajů v tabulce 15, kde vidíme, že se výdaje od roku 1990 postupně snižují.

Tab.15: Výdaje na kompenzační platby dle nařízení Rady v mil. ECU/EUR v letech 1986–2005

mil.ECU/EUR	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05
Kompenzace na dočasné zřeknutí se části ref.množství 775/87	10	71	395	564	481	433	376	14	15	0	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Náhrady za dočasné odstoupení od mléčné kvóty 3950/92(1788/03)	0	0	0	0	0	0	0	275	2	1	4	1	2	6	2	12	1	0	0	2
Prémie za definitivní zanechání nebo omezení ml.produkce 1188/92	0	0	0	0	0	0	0	410	311	291	325	348	0	0	0	0	0	0	0	-
Odstupné za ukončení mléčné produkce 1336/86	0	71	200	212	173	255	235	204	86	9	8	6	6	6	0	0	0	0	0	-
Prémie za definitivní přerušeni nebo omezení ml.produkce 93/524/CEE	0	0	0	0	0	0	0	0	15	15	15	0	0	0	0	-11	0	0	0	-

Zdroj: Cour des comptes, Rapport annuel et relatif a exercice 1986-2005.

Nařízení Rady (EHS) č. 1111/88 ze dne 25. dubna 1988 účetní položka B01-2099-020.

Nařízení Rady (EHS) č. 1336/86 ze dne 6. května 1986 (modifikace Nařízení Rady (EHS) č. 776/8) účetní položka B01-2099-025.

Největší objem prostředků na kompenzaci dočasného zřeknutí se referenčního množství byl vynaložen v roce 1989, kdy procento snížení odpovídalo 5,5 % z celkového

³⁰⁷ Nařízení Rady (EHS) č. 1111/88 ze dne 25. dubna 1988 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství zaměřené na článek 5 quater paragraf 1 nařízení (EHS) č. 804/68 upravující společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných výrobků.

³⁰⁸ Nařízení Rady (EHS) č. 3882/89 ze dne 11. prosince 1989 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství zaměřené na článek 5 quater paragraf 1 nařízení (EHS) č. 804/68, upravující společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných výrobků.

grantového množství třetí mléčné kampaně (na rozdíl od roku 1988, ve kterém byly vypláceny kompenzace za snížení o 4 %) a kompenzace byla ve výši 10 ECU.

Od roku 1993 byly z fondu EAGGF sekce garance vypláceny prémie za definitivní zanechání nebo přerušování mléčné produkce podle nařízení Rady (ES) č. 1188/92³⁰⁹ a náhrady za dočasné odstoupení od části referenčního množství definované v nařízení Rady (ES) č. 3950/92. Posledně jmenované náhrady byly ponechány i po reformě v roce 2003 a jsou uvedeny v nařízení Rady (ES) č. 1788/03 v článku 16.

Čtvrtou z oblastí, kterou přiřazujeme k intervencím na vnitřním trhu, jsou **doplňkové dávky**, které je producent povinen zaplatit, překročil-li stanovené referenční množství pro dodávky nebo pro přímý prodej. Do položky jsou zahrnuty i platby za zpoždění platby, jestliže producent do třech měsíců následujících po konci dvanáctiměsíčního období (mléčné kampaně) nezaplatí kompetentní státní organizaci poplatky za překročení produkce. Poplatky za zpoždění platby jsou platné od mléčné kampaně 1993/94³¹⁰, kdy důvodem zavedení byly značné prodlevy ve splácení závazků ze strany některých členských států. Itálie a Německo vznesly dokonce pochybnost k Evropskému soudnímu dvoru, zda má Evropské společenství právo na základě neuhrazených poplatků snížit zálohy členským státům. Vyvolaný spor (C-342/89 a C-346/89) skončil ve prospěch Evropského společenství.

Nařízení Komise (EHS) č. 536/93 stanovilo maximální výši poplatku za zpoždění pro 0,1 % překročení referenčního množství a to pro dodávky ve výši 20 000 ECU a pro přímý prodej 1 000 ECU. Úpravou nařízení v roce 1996³¹¹ byla stanovena i spodní hranice zpoždění pro přímý prodej ve výši 20 ECU za 0,1 % překročení referenčního množství.

V roce 2005 bylo v rozpočtu pro opatření na podporu vnitřního trhu počítáno s 1 854 mil. EUR s tím, že 447 mil. EUR bylo do rozpočtu vráceno díky příspěvku producentů za nedodržení stanovené kvóty. Příspěvek neboli doplňkové dávky od producentů se tak podílí pozitivně na výši výdajů do mléčného sektoru. Díky zavedení finančního postihu producentů od roku 1984 při překročení stanoveného referenčního množství, bylo do rozpočtu SZP vráceno 8 634 mil. EUR.

---

³⁰⁹ Nařízení Rady (ES) č. 1188/92 ze dne 28. dubna 1992, které mění nařízení (EHS) č. 1637/91, stanovující náhrady za snížení garantovaného množství podle článku 5 quater paragraf 1 nařízení (EHS) č. 804/68 upravující společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných výrobků.

³¹⁰ Nařízení Komise (EHS) č. 536/93 ze dne 9. března 1993 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky v sektoru mléka a mléčných výrobků.

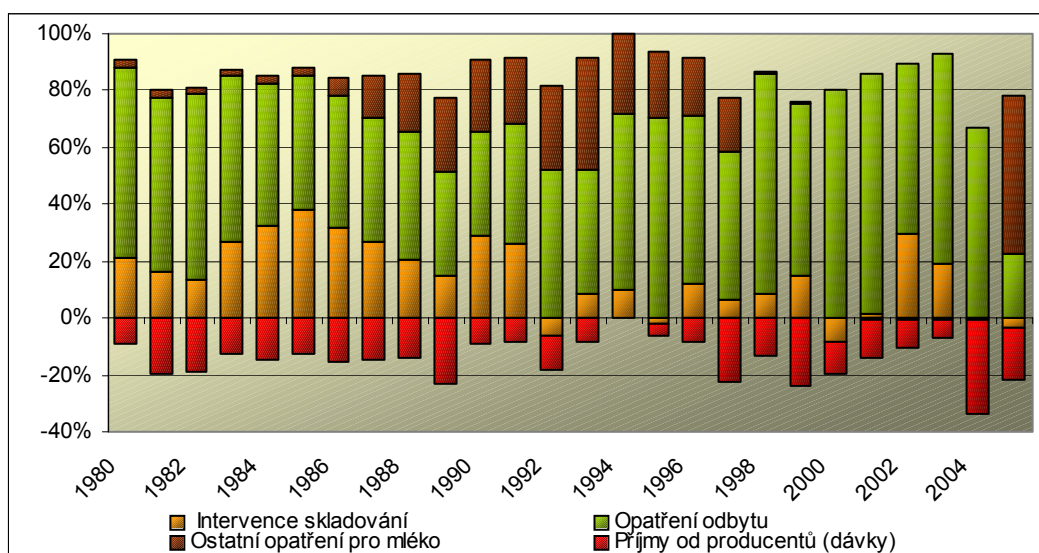
³¹¹ Nařízení Komise (ES) č. 2186/96, které mění nařízení (EHS) č. 536/93 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky v odvětví mléka a mléčných výrobků.

Jednoznačně největší zastoupení na výdajích intervencí na vnitřním trhu představují opatření odbytu viz graf 33, na které bylo vynakládáno v průměru za 25 let 83 % z výdajů na vnitřní trh. Nejvíce podporovaným cílem je zpracování SOM jako krmiva pro telata.

Takzvaná ostatní opatření se nejvíce uplatnila od roku 1987 do 1993, kdy byla doprovodným jevem při snižování celkového garantovaného množství produkce.

V posledních letech můžeme sledovat zmenšující se význam výdajů na intervenční skladování a rok 2005 napovídá, že došlo ke značnému posílení právě ostatních opatření v rámci mléčného sektoru. Jedná se především o nové programy vyplývající z reformy v roce 2003³¹² (doplňkové platby pro producenty čl. 96 nařízení, prémie mléčným výrobkům čl. 95 nařízení, programy vztahující se k SOM, máslu nebo školnímu mléku).

Graf 33: Poměrné zastoupení jednotlivých oblastí intervencí na vnitřním trhu ES/EU v mil. ECU/EUR

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

I při poměrném porovnání nesmíme zapomenout, že výše výdajů na podporu vnitřního trhu se v nominální hodnotě snížila o 2,1 mld. EUR tedy o 40 % od roku 1984 (v roce 1984 výdaje tvořily 3,5 mld. EUR, v roce 2005 již jen 1,4 mld. EUR). Omezením produkce došlo tedy i ke snížení výdajů do mléčného sektoru.

5.1.2.3. Dílčí závěr pro výdaje rozpočtu

Zavedení režimu mléčných kvót mělo na vývoj rozpočtu v sektoru mléko a mléčné výrobky požadovaný dopad ve snížení finančního zatížení zemědělské politiky. Do roku 1985 výdaje do sektoru mléka stále rostly (až o 300 % během deseti let) a kopírovaly růst

³¹² Nařízení Rady (ES) č. 1788/03 ze dne 29. září 2003, kterým se zavádí dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků.

výdajů Evropského zemědělského garančně-orientačního fondu. Se zavedením režimu mléčných kvót výdaje do mléčného sektoru začínají pomalu stagnovat a klesající tendenci pozorujeme od roku 1992.

I struktura výdajů v rámci mléčného sektoru se režimem kvót změnila. Během období převažující intervence na podporu vnitřního trhu na začátku osmdesátých let (přes 60 %) se vyrovnávají s výdaji na exportní subvence a v posledních deseti letech již jednoznačně převažují výdaje právě do exportu. Při snižujících se výdajích do sektoru mléka to znamená, že rychleji klesají podpory zpracovatelům mléčných výrobků oproti exportérům, kterým se stále vyrovnává zvyšující se rozdíl mezi domácí cenou výroby a cenou světovou. Evropská unie tak začala více podporovat export (tím pádem i importní země) než spotřebu na vnitřním trhu.

V rámci exportu je nutné rozlišení jednotlivých vývozních komodit. Kdy nejsilnější vývozní komoditou do roku 1989 bylo máslo (30 %), ale s vyrovnáváním produkce a spotřeby másla v EU se exportní výdaje zaměřují především na sýry. Výdaje na sýry se v průměru let 1990 až 1996 podílí 27 % na celkových výdajích na export. V roce 1997 přechodně opět zesílila podpora exportu másla, aby bylo možné vyvézt přebytky z předcházejících dvou let. Ovšem další postupný růst podílu másla na exportech je patrný od roku 2001 až do roku 2005, kdy jeho podíl na exportních výdajích činí 45 %. Jako příčina se jeví zesílený objem importů másla, kdy pro eliminaci konečné zásoby při stagnující spotřebě muselo dojít ke zvýšení objemu exportů a z toho plynoucích výdajů na jeho provedení. U sušeného odstředěného mléka se jeho podíl na objemu exportních výdajů od roku 1992 až do roku 2005 udržel pod hranicí 10 % z celkového objemu. Výjimkou byly roky 1999/2000, kdy zvýšená produkce mléka zapříčinila vyšší produkci SOM, kterou bylo třeba za vydání finančních podpor vyvézt.

S výdaji na export úzce souvisí i výdaje na intervenční skladování. Jestliže se nepodaří přebytky v daném roce vyvézt, zvyšuje se konečná zásoba a potřeba finančních prostředků na její skladování. Výdaje intervenčního skladování kulminovaly v roce 1985, kdy představovaly 1,3 mld. EUR, přestože podíl exportu na konečné zásobě byl přibližně o 25 % vyšší než import. Od roku 1992 se již pohybovaly pod hranicí 0,3 mld. EUR. Z uvedeného vyplývá, že největší finanční výdaje na intervenční skladování byly vynaloženy od zahájení sledování v roce 1985 do roku 1990. Výdaje v uvedeném období pěti let představovaly přibližně 6 mld. EUR. Ve zbývajících patnácti letech byly vynaloženy už jen 4 mld. EUR.

Mezi další intervence na vnitřním trhu patří opatření odbytu, která jsou nejvýznamnějším výdajem v rámci intervencí. Především výdaje, které byly ušetřeny na intervenčním skladování SOM, byly vynaloženy na podporu odbytu jako krmivo pro telata. V roce 1994 tento výdaj představoval až 60 % z intervenčních výdajů v EU. V dalších letech podpora krmiva pro telata mírně klesá, což může mít příčiny i ve snižování stavu dobytka a dále roste podpora kaseinu při výrobě sýrů.

Podpora odbytu másla na průmyslové zpracování rostla až od roku 1992. Od reformy v roce 1999 se výdaje podpory odbytu pro obě nejnákladnější komodity (másla, SOM) vyrovnávají a v roce 2005 je jejich podíl na výdajích plně vyrovnaný.

Uplatnění takzvaných dalších opatření odbytu, což jsou výdaje na podporu školního mléka, ale také kompenzace za dočasné nebo úplně zřeknutí se mléčné produkce, byly nejvíce uplatňovány v letech 1987 až 1993. Kompenzace se tak staly v uvedených letech doprovodným nástrojem při snižování garantovaného referenčního množství Evropské unie nad rámec stanovené nařízením Rady (EHS) č. 804/68. Snižování garantovaného množství tak rozpočet EU stálo 4,3 mld. EUR.

Doplňkové dávky jsou poslední specifickou součástí intervencí na vnitřním trhu. Jedná se o částky zaplacené producenty do rozpočtu EU při překročení stanoveného garantovaného referenčního množství. Za dvacet let fungování režimu mléčných kvót mělo být vybráno 8,6 mld. EUR. Špatnou vymahatelnost poplatků se snažilo upravit až nařízením Komise (EHS) č. 536/93 v roce 1993, které stanovilo penále za zpoždění platby.

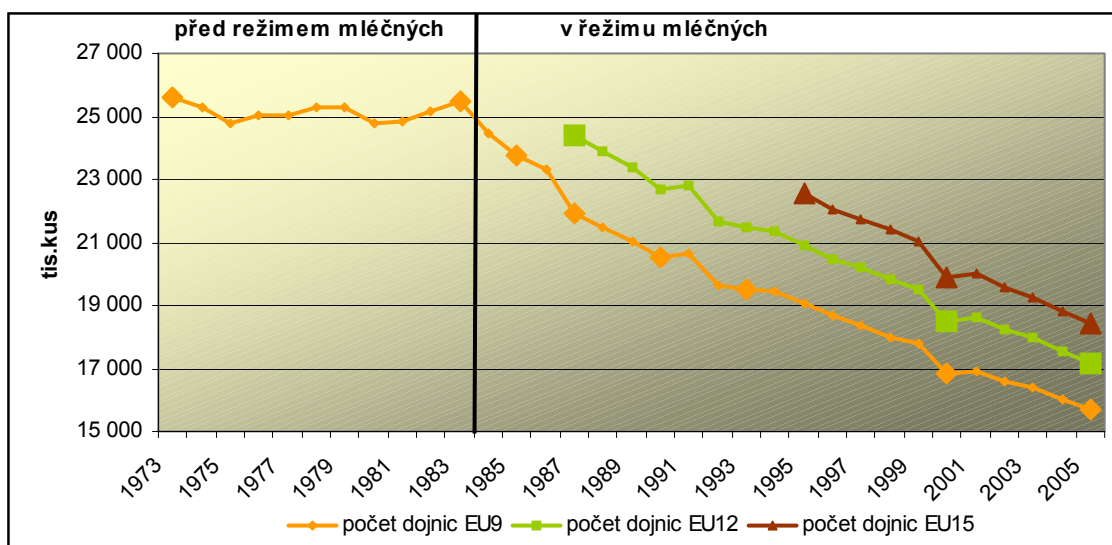
V celkovém srovnání výdajů na podporu vnitřního trhu v roce 1984 a v roce 2005 je patrné absolutní snížení o 2,1 mld. EUR, tedy o 40 % od roku 1984.

5.1.3. Strukturální vývoj v rámci režimu mléčných kvót

Vliv zavedení regulačních opatření pro produkci mléka v roce 1984 můžeme pozorovat i na vývoji počtu dojnic v grafu 34. Před zavedením režimu mléčných kvót, od roku 1973, sledujeme stabilitu v počtu dojnic. Průměr pro ES9 do roku 1983 se vyznačuje vyrovnaností počtu chovaných zvířat.

Od roku 1984 do první reformy SZP po zavedení režimu mléčných kvót v roce 1992 dochází ke značnému poklesu stavu dojnic. Pro ES9 představuje průměrný roční pokles 2,85%, kdy producenti byli nuceni snížit (při relativně stabilních kvótách) svoje produkční náklady snížením počtu krav a zvýšením příjmů z Unie. Méně strmý pokles díky zvyšování kvóty v některých členských státech je znatelný od roku 1993 do roku 2005, kdy roční snížení představuje již méně než 1,7 %. Ovšem v přistupujících zemích v roce 1995 tedy v Rakousku, Finsku, Švédsku, byl do roku 2005 průměrný roční pokles počtu dojnic vyšší než v původních státech EU (2,91 %; 2,58 %; 1,98 %).

Graf 34: Vývoj počtu dojnic v ES/EU v letech 1973-2005 v tis. kusech

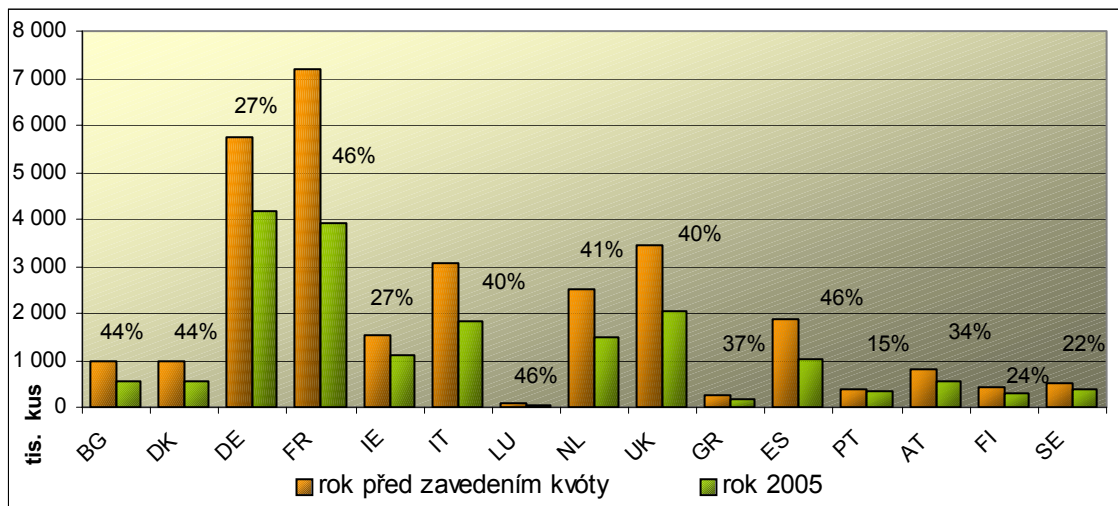

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Jestliže pro každou členskou zemi z EU15 vezmeme v úvahu rok zavedení mléčné kvóty a porovnáme počet dojnic před zavedením režimu a v roce 2005, je z grafu 35 patrné, že největší vliv zavedení režimu mléčných kvót na stav dojnic se projevil ve Francii, Španělsku a Lucembursku. V uvedených zemích se počet dojnic snížil přibližně o 46 % v porovnání s rokem před režimem kvót. Francie se dokonce z prvního místa v počtu dojnic v roce 1983 dostala na druhé místo za Německo. Je ale třeba mít v patrnosti sjednocení Německa v roce 1991, kdy získalo o 1,1 mil. kusů dojnic více. Absolutní počet dojnic

ve Francii je i přes drastické snížení v roce 2005 dosti vysoký, přibližně 3,3 mil. kusů dojníc, což je rozsah stáda, který v roce 2005 nemá žádná jiná země kromě Německa (4,3 mil. kusů).

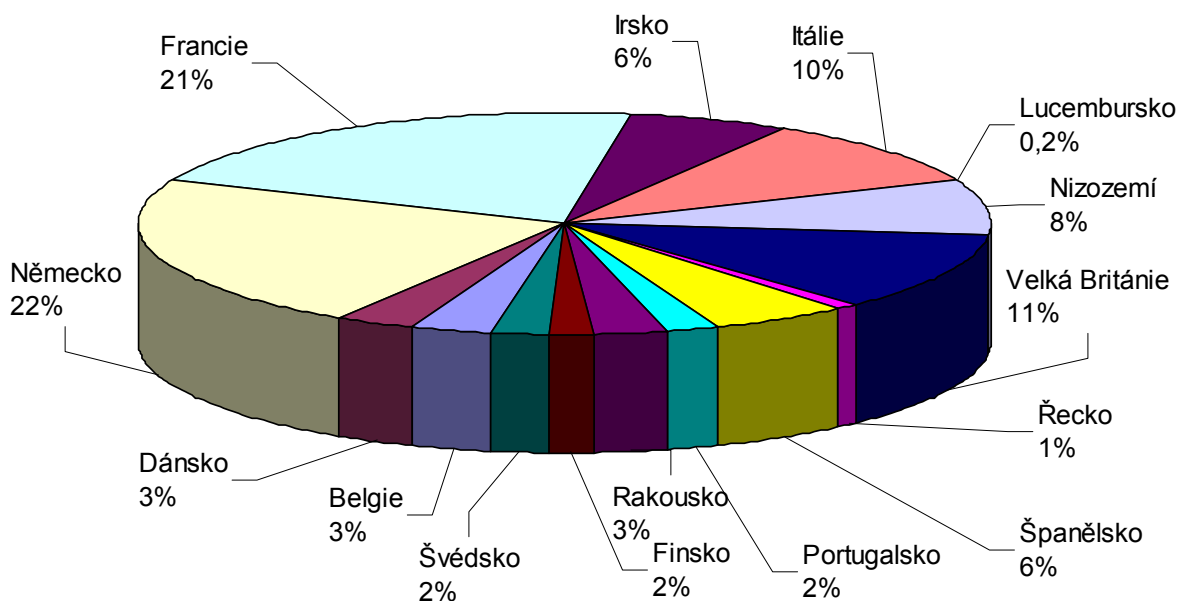
Graf 35: Porovnání počtu dojníc v členských zemích v roce před zavedením mléčných kvót a v roce 2005 (tis. kus)

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Procentní zastoupení počtu dojníc v jednotlivých členských zemích na celkovém počtu dojníc v Evropské unii v roce 2005 ukazuje graf 36. Za Německem a Francií je s největším podílem počtu dojníc Velká Británie, Itálie a Nizozemí (11 %, 10 %, 8 %). Dánsko, přestože se podílem počtu dojníc podobá Belgii a Rakousku, produkcí se blíží Irsku, které spravuje dvojnásobný počet krav.

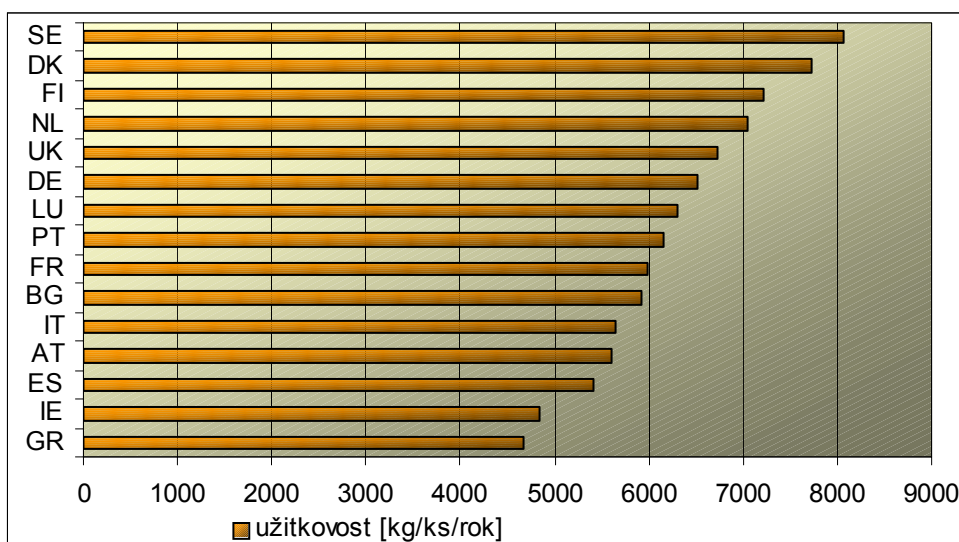
Graf 36: Podíl počtu dojníc v členských zemích EU v roce 2005

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Porovnáme-li průměrnou užitkovost na dojnici v jednotlivých zemích, je i v grafu 37 patrné, že v roce 2003 měly největší užitkovost dojnice ve Švédsku, Dánsku a Finsku. Tedy v zemích, kde tvoří počet dojnic jeden z nejmenších podílů v rámci EU. Švédsko překročilo průměrnou užitkovostí hranici 8 000 kg na kus za rok. Jako jediný členský stát je následováno Dánskem, které bylo v těsném závěsu pod touto hranicí. Užitkovost přes 7 000 kg jako poslední z členských zemí EU15 vykázaly Finsko a Nizozemí. Tedy země, které co do počtu dojnic nepatřily v roce 2005 mezi favority v EU. Naopak Francie jakožto druhý největší producent mléka v Unii, nedosahovala v roce 2003 užitkovosti ani 6 000 kg.

Graf 37: Průměrná užitkovost v členských zemích v roce 2003

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Vliv zavedení režimu mléčných kvót se na vývoji průměrného přírůstku užitkovosti výrazným způsobem neodrazil. Průměrná užitkovost rostla již od roku 1973, tedy před režimem mléčných kvót, a do roku 1983 její průměrný roční přírůstek představoval 2 %. Ve sledovaném období tak pro ES9 vzrostla reálná hodnota užitkovosti přibližně o 800 kg. Od roku 1984 se roční přírůstek již v průměru pohyboval pod 2 %, jak dokládá výpočet v příloze č.4 (Zdrojová data –Užitkovost), ale například v roce 2003 byl meziroční růst přes 4 %. V původních ES9 tak průměrná užitkovost od roku 1983 do roku 2003 nejvíce vzrostla v Itálii, přes 60 %. V závěsu za ní je Řecko (56 %), Francie (54 %) a Lucembursko (54 %). Všechny uvedené státy kromě Lucemburska i v roce 2003 vykazují podprůměrnou užitkovost ve srovnání s celou Evropskou unií patnácti členských států.

Průměrná užitkovost pro devět sledovaných členských států v roce 2003 představovala 6 300 kg/rok/dojnici. Tento průměrný meziroční nárůst se nejvíce přičítá Itálii (+ 9 %). Naopak ve Francii meziroční index užitkovosti v uvedeném roce klesl (-2 %).

Portugalsko, které zavedlo režim kvót až v roce 1991, mělo větší procentní nárůst užitkovosti od roku 1983 než Řecko.

Co se týká zemí přistupujících do Unie až v roce 1995 a především Švédska, jeho meziroční růst užitkovosti mezi rokem 2002 a 2003 představoval 5 %, je třeba zdůraznit vývoj užitkovosti těchto států ještě před zavedením kvót. Můžeme zde sledovat velké navýšení užitkovosti od roku 1991 do roku 1994, kdy se průměrná užitkovost v Rakousku zvýšila o 5,5 % a ve Finsku o 5 %. Nejmarkantnější je ovšem nárůst v průběhu dvou let v případě Švédska. Průměrná užitkovost ve Švédsku se zvýšila od roku 1992 do roku před jeho vstupem do EU přibližně o 680 kg, což představovalo nárůst o 11 %. Švédsko už tak před zavedením mléčných kvót mělo průměrnou užitkovost pod hranicí 7 000 kg/dojnic/rok, zatímco průměrná užitkovost EU15 v roce 1994 dosahovala jen 5 130 kg.

Ve Finsku a Švédsku během osmi let pod režimem mléčných kvót vzrostla užitkovost už jen o 19 % na rozdíl od Rakouska, které zvýšilo průměrnou užitkovost za stejný časový úsek přibližně dvojnásobně. Díky tomu muselo Rakousko snížit počty dojnic o 10 % více, než v severských zemích. Strategie navýšení užitkovosti před zavedením kvóty se Švédsku a Finsku vyplatila i při stanovování referenčního množství, kdy referenčním rokem pro stanovení kvóty byl rok 1992. Naplnění kvóty v roce 1995 pak v případě Švédska představovalo přesně 100 % na rozdíl od Rakouska, které muselo bojovat s produkcí vyšší, než bylo stanovené referenční množství, a to o 8 % hned v prvním roce. V dalších letech díky navyšování průměrné užitkovosti Rakousko překračovalo stanovené množství dokonce až o 20 % (v roce 2001).

V porovnání států stejného procentního zastoupení počtem dojnic na celkovém počtu dojnic v EU15, jako v případě Švédska, je patrné, že Finsko a Portugalsko měly v roce 2005 skoro dvojnásobný počet farem zajišťujících produkci mléka než Švédsko. Nejenže má Švédsko poloviční počet farem, ale navíc i jeho produkce je o 26 % vyšší v porovnání s Finskem a o 40 % v porovnání s Portugalskem. Průměrný počet dojnic na farmu se tak ve Švédsku pohybuje kolem 46 kusů, na rozdíl od Finska (19 ks) a Portugalska (20 ks). V Rakousku dokonce počet dojnic na farmu nepřesáhne 10 kusů, což je nejméně ze všech států EU. Naopak farmy s průměrně největším počtem kusů dojnic jsou v Dánsku (86 ks) a Velké Británii (78 ks).

Dánsko bylo v roce 2004 osmým největším producentem mléka v EU15, a to s pouze 3 % dojnic a 1 % farem celé EU.

V roce 2005 byl v rámci EU15 největší počet farem zajišťující mléčnou produkci v Německu (21 %), Francii (20 %), Itálii (12 %) a Rakousku (11 %). Produkce v Rakousku

je však podobná produkci ve Švédsku, kde počet farem tvoří necelá 2 % EU15 a vlastní o 140 tis. kusů dojníc méně. Vzhledem k výše uvedenému není překvapující fakt, že má Švédsko 40 % farem s rozlohou mezi 50–100 ha oproti Rakousku, kde nejrozšířenější rozloha farem (36 %) je v rozmezí mezi 10–20 ha zemědělské půdy. V Rakousku farmy s více jak 100 ha představují pouze 1 %. Naopak procentuálně největší zastoupení farem s rozlohou větší než 100 ha mají nejen ve Švédsku, ale také ve Velké Británii a Dánsku.

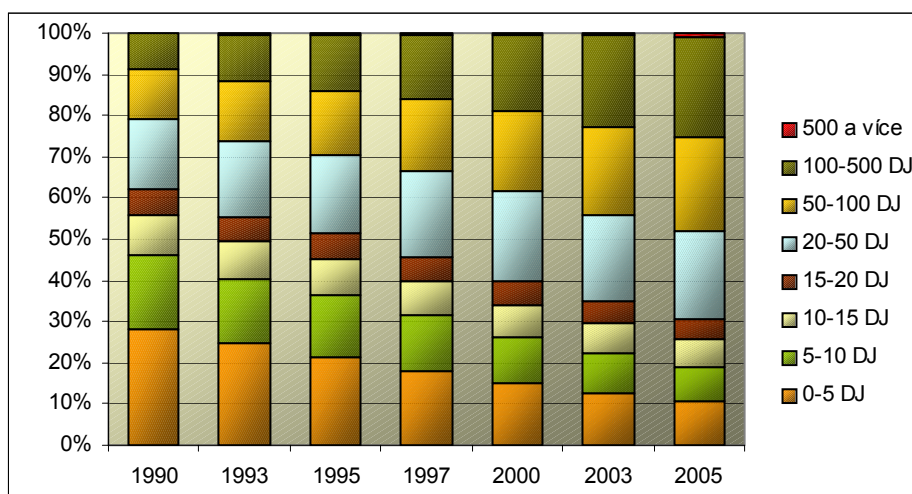
Zajímavé rozložení farem je možné v roce 2005 sledovat u Lucemburska, kde zastoupení farem s méně jak 30ti hektary je nulové. V Lucembursku nejvíce farem hospodaří na rozloze 50–100 ha (62 %) a dále 22 % na rozloze větší jak 100 ha.

V rámci EU15 v roce 2005 bylo největší zastoupení farem s rozlohou 50–100 ha a 30–50 ha (23 a 22 %). Od roku 1990 můžeme sledovat tendenci zvyšující se rozlohy farem, kdy zanikají farmy na rozloze menší ve prospěch farem s větším počtem hektarů, ale i větším počtem DJ na farmu.

Od roku 1990 vývoj pod režimem mléčných kvót pro EU 12 ukazuje, že počet farem poklesl o 63 %. Z původního počtu necelých 1,2 mil. jich je v roce 2005 zaznamenáno už jen 440 tis.

Klesající trend celkového počtu farem znamenal růst velikosti farem co do počtu DJ na farmu. Z grafu 38 vyplývá, že v letech 1990–1993 bylo jednoznačně největší zastoupení farem s méně jak 5 DJ. V následujících letech 1997 a 2000 převládaly farmy o velikosti 20–50 DJ. V roce 2005 již 26 % farem EU15 vlastní mezi 50–100 DJ na farmě, čímž došlo k vyrovnání s počtem farem o velikosti 20–50DJ.

Graf 38: Poměrné zastoupení počtu farem podle počtu DJ v deseti vybraných členských zemích EU v %

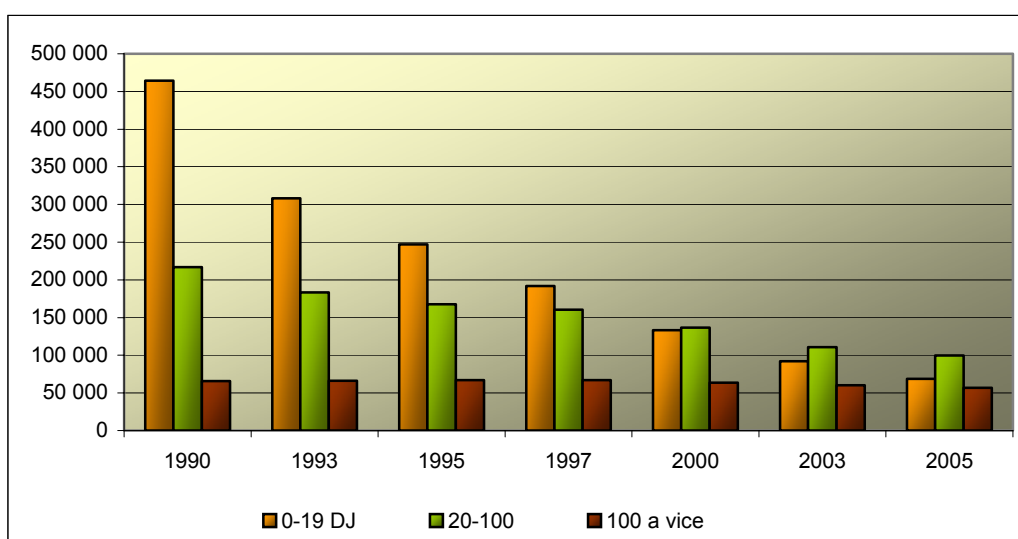

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

V grafu 39 můžeme pozorovat, že zastoupení kategorií 20–50 DJ a 50–100 DJ na farmě převládá ve struktuře evropských farem od roku 2000. Dále velmi výrazné zastoupení farem v roce 2005 je v kategorii 100 a více DJ (21 % na celkovém počtu farem) proti roku 1990 (8 %).

Porovnáváme-li dostupná data za deset členských zemí, od roku 1990 do roku 2005, vzrostl počet farem vlastnicích více jak 500 DJ na farmu o 23 %. Naopak je markantní opačný trend u hospodářství s méně než 5 DJ na farmu. Sledujeme zde 88 % snížení počtu farem s méně jak 5 DJ, ale i přesto v roce 2005 představují 10 % z celkového počtu farem v EU 10.³¹³

Graf 39: Vývojové tendence počtu farem v kumulovaných kategoriích pro EU 10

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Společně s trendem snižování celkového počtu farem, zvětšováním jejich rozlohy a zvyšováním počtu DJ na farmu se měnil i celkový počet dojnic na farmě. V období od roku 1990 do 2005 v rámci EU12 poklesl celkový počet dojnic o 24 %. Průměrná velikost mléčného stáda v Evropě na farmu se tak pod režimem mléčných kvót stále zvyšuje (z 19 ks v roce 1990 na 39 kusů dojnic na farmu v roce 2005 pro EU12), jelikož producenti, kteří pokračovali v chovu dojnic, museli dbát na výši a strukturu nákladů na svých farmách. Tento jev je patrný především u farem s relativně skromnou velikostí stáda.

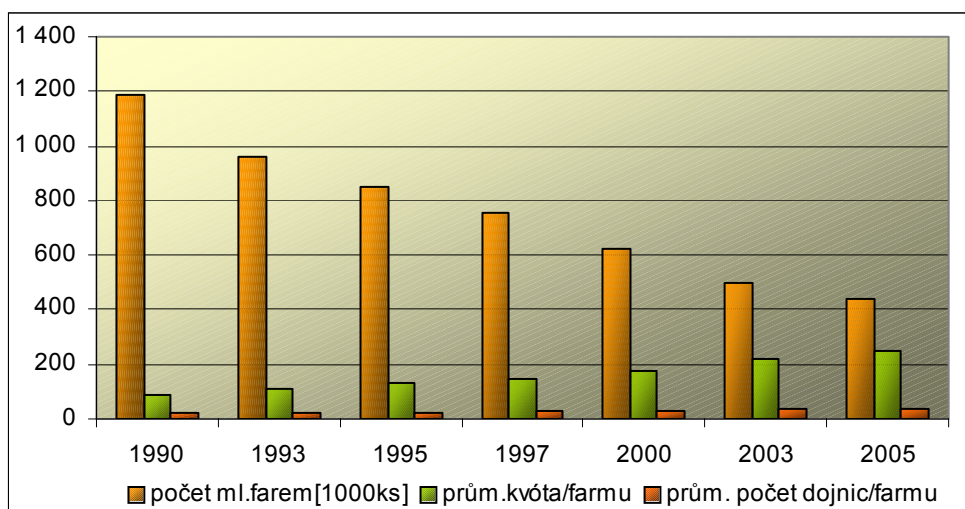
V Evropské unii bylo v roce 2005 celkem za 15 sledovaných členských zemí asi 519 tis. farem s mléčnou produkcí s celkovým počtem 18 mil. dojnic. Průměrný počet dojnic

³¹³ Jedná se o porovnání států Belgie, Dánsko, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemí, Velká Británie, Řecko, Španělsko a Portugalsko. Data vychází ze statistik Eurostatu.

na farmu představoval 35 kusů a největší počet farem s mléčnou produkcí hospodařil na rozloze mezi 50–100 ha.

Vzhledem ke snižujícímu se počtu farem roste i průměrná kvóta na farmu (viz graf 40). Porovnáme-li průměrnou kvótu na farmu roku 2005 s její výší v roce 1990 pro EU12, představuje její nárůst skoro 200 %. Průměrná kvóta na farmu pro EU12 tak v roce 2005 představuje 250 t proti roku 1990, kdy se velikost kvóty na jednotlivých farmách pohybovala průměrně okolo 85 t. Část zvětšení průměrné kvóty na farmu je třeba přičíst také spojení Německa v roce 1991, kde je patrný skokový nárůst od roku 1990 (84 t) do roku 1993 (118 t).

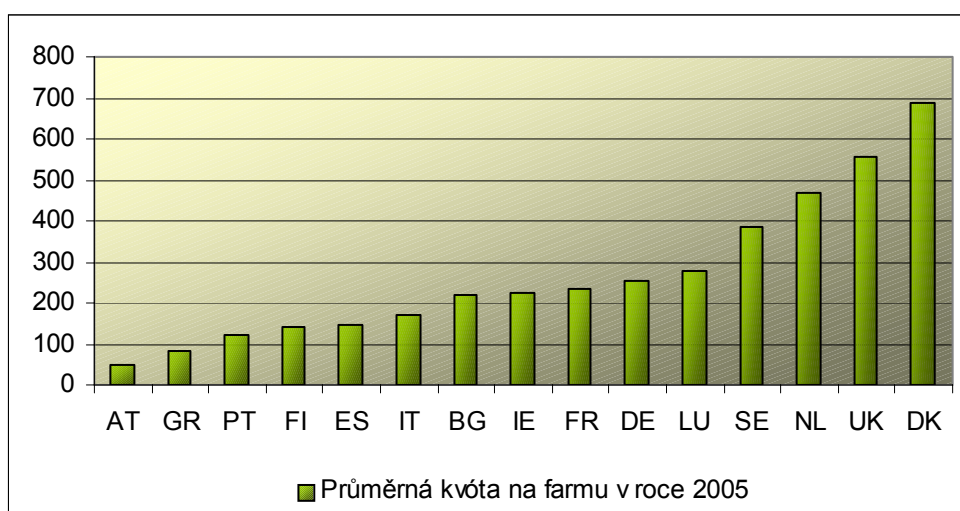
Graf 40: Vývoj počtu farem, průměrné kvóty a počty dojnic na farmu v EU 12

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

V roce 2005 hospodařili průměrně s největší přidělenou kvótou na farmách v Dánsku (685 t), ve Velké Británii (555 t) a v Nizozemí (470 t), což je patrné z grafu 41.

Graf 41: Průměrná výše kvóty na farmě v roce 2005 v tunách

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Jedná se tedy o státy s průměrně největším počtem dojnic na farmě. V Dánsku se od roku 1990 průměrná kvóta na farmě zvýšila dokonce o 250 %. Velmi výrazný je nárůst kvóty na farmách ve Španělsku a Řecku, kde zvýšení představuje kolem 480 %. Španělsko původně v roce 1990 s průměrem 25 t na farmu eviduje v roce 2005 průměr 144 t referenčního množství. Obdobně se vyvíjela průměrná kvóta na farmách v Řecku (ze 14 t na 83 t) s tím, že počet farem klesl v roce 2005 na méně jak jednu třetinu počtu roku 1990.

Právě v těchto jižních zemích je restrukturalizace mléčného sektoru nejvíce patrná. Jedině na základě růstu velikosti farem (největší počet farem v roce 1990 s méně než 5 DJ, v roce 2005 nejvíce farem s 20–50 DJ) a díky zvyšující se průměrné kvótě na farmu dokázaly zajistit přijatelné náklady na produkci na farmě.

5.1.3.1. Dílčí závěr strukturálního vývoje v režimu mléčných kvót

Stanovení a snižování garantovaného referenčního množství mělo dopad i do strukturálních změn na mléčných farmách. Od roku 1984 do roku 1992, kdy docházelo k nejradikálnějšímu snižování garantovaného množství je patrný největší průměrný roční pokles stavu dojnic pro ES9 a to 2,9 %. Při porovnání počtu dojnic každé z členských zemí EU15 v roce před zavedením režimu mléčných kvót a roce 2005 se největší úbytky počtu dojnic projevily ve Francii, Španělsku a Lucembursku. V uvedených zemích pokles počtu za sledované období byl až 46 % z původního stavu dojnic před režimem mléčných kvót. Přesto Francie spolu s Německem zůstávají s největšími počty dojnic. Ovšem mezi státy s největší užitkovostí v roce 2003 se řadí severské státy, a to Švédsko, Dánsko a Finsko, které převyšují průměrnou užitkovost v roce 2003 za EU15 o tisíc kg/kus/rok, a v případě Švédska přibližně o 2 tis. kg/kus/rok.

Vliv režimu mléčných kvót na vývoj užitkovosti se nepotvrdil, ovšem strategie zvýšení užitkovosti před vstupem do EU a zavedením režimu mléčných kvót se severským státům (Švédsku a Finsku) vyplatila. U uvedených zemí je pozorovatelný značný nárůst užitkovosti (ve Švédsku za dva roky o 11 %) právě v letech, které se staly referenčními pro stanovení mléčné kvóty. Porovnáme-li vývoj s Rakouskem, kde vzrostla užitkovost až během režimu mléčných kvót (a to dvojnásobně), nemusely severské státy řešit problém s překračováním stanoveného množství tak jako Rakousko.

Od roku 1990 pod režimem mléčných kvót je také patrný pokles počtu farem. Pro EU12 představoval do roku 2005 pokles o 760 tis. farem, což znamenalo pokles o 63 % z původního počtu.

S poklesem počtu farem souvisí i trend zvětšování rozlohy zbývajících farem. V roce 2005 je tak v EU15 převažující rozloha farem mezi 50–100 ha (23 % farem) spolu s rozlohou v kategorii 30–50 ha (22 % farem). S větší rozlohou souvisí i počet DJ na farmu. Na začátku sledovaného období od roku 1990 až do 1993 převažující počet DJ na farmu je 0–5 DJ. V letech 1997 a 2000 se počet DJ na farmu zvýšil v průměru na 20–50 DJ. V roce 2005 stále převažuje v průměru 20–50 DJ na farmu, ale v těsném závěsu je již kategorie 50–100DJ na farmu.

Se zvyšováním rozlohy farem a počtem DJ na farmách dochází také ke zvýšení průměrné velikosti kvóty přidělené na farmu. V roce 2005 je tak pro EU15 kvóta na farmě přibližně jednou tak velká jako kvóta na farmě v roce 1995. Pro EU15 tak průměrná velikost kvóty připadající na jednu farmu v roce 2005 představuje 229 t proti 119 t v roce 1995.

Změny struktury úzce souvisí s nutností dobré rentability farem. Rozšíření velikosti farem a počtu DJ na farmě mohlo jedině zajistit rentabilitu chovu mléčného skotu v jednotlivých členských státech. Změny v podnikatelském sektoru mají za cíl vždy zvýšení ziskovosti podniku. Trendem k zajištění ziskovosti podniku a udržení nákladů se tak jeví zvyšování velikosti farem a počet DJ na jednotlivých farmách. Nejvíce patrná strukturální změna je v jižních zemích (především v Řecku a Španělsku), kde původně tradiční farmy (maximálně 5 DJ na farmě s velikostí menší jak 2 ha), se během 15 let změnily tak, že největší počet farem choval 20–50 DJ a jejich rozloha představovala 10–20 ha.

Vezmeme-li velikost přidělené kvóty na farmu jako jeden z ukazatelů ziskovosti farmy, byly by na tom nejlépe producenti v Dánku, Velké Británii a Nizozemí (685 t; 555 t; 470 t).

6. DOPADY REFORMNÍCH OPATŘENÍ DO MLÉČNÉHO SEKTORU EU V PRAXI

Sektor mléka byl od počátku regulace v roce 1968 typický svojí tendencí k nerovnováze mezi nabídkou a poptávkou se strukturálními přebytky. Trh, tak jak je uvedeno v kapitole 5.1.1., dlouhodobě vykazoval silný růst produkce proti stagnující spotřebě a klesajícím exportům především másla a sušeného mléka. Od sedmdesátých let a v první polovině let osmdesátých se tak v tehdejším Evropském hospodářském společenství tvořily přebytky produkce a zásob, jejichž vývoz byl čím dál tím složitější a finančně náročnější. Zavedení režimu spoluodpovědnosti producentů v rámci akčních programů v roce 1977 mělo za cíl snížit chronickou nerovnováhu mezi produkcí a spotřebou mléka a mléčných výrobků. Regulace trhu Společenstvím tak měla na straně nabídky, díky zavedení poplatků při vykázání přebytků, zajistit přímější odpovědnost producentů za nadprodukcii, a tím získat prostředky na její odbyt. Podpořit odbyt na straně poptávky pak mělo zavedení speciálních programů zaměřených na rozšíření vnitřního trhu, rozšíření vnějšího trhu, výzkum nových možností odbytu a zlepšení produktů pod nařízením Rady (EHS) č. 1079/77³¹⁴.

Po vyhodnocení situace na trhu v roce 1983 můžeme konstatovat, že od roku 1978, kdy byly akce spoluodpovědnosti zavedeny, nebylo zaregistrováno žádné celkové zvýšení vnitřní spotřeby. Poplatek spoluodpovědnosti nezafungoval natolik, aby zabránil zvýšení dodávek mléka ze 74 mil. tun v roce 1973 na 104 mil. tun, čímž soběstačnost EHS v roce 1983 představovala až 124 % (viz graf 1). Finanční následky přebytků na mléčném trhu byly velmi vážné. Čisté výdaje na exportní subvence, skladování a opatření odbytu vzrostly z 3 184 mil. ECU v roce 1981 na 4 285 mil. ECU v roce 1983 (jak je patrné z grafu 27).

Nedostatkem uvedeného nařízení bylo nedostatečně přesné vydefinování konkrétních cílů a díky vágně stanoveným indikátorům byla těžko kvantifikovatelná i efektivita podpory. Dále také duplicita vyhlášených programů z již realizovanými národními programy, co se týče programů na zlepšení kvality a podpory prodeje vně Společenství, nebyla šťastným řešením. Došlo tak jen k proplácení národních programů z peněz Společenství. Také za jednu z hlavních příčin malého úspěchu těchto programů je pak možné považovat skutečnost, že v důsledku nesnížení resp. stability nákupních cen viz příloha 4 (Zdrojová data–Ceny), byla produkce mléka stále relativně „atraktivní“ záležitostí.

---

³¹⁴ Nařízení Rady (EHS) č. 1079/77 ze dne 17. května 1977 upravující poplatek spoluodpovědnosti a opatření směřující k rozšíření trhů v sektoru mléka a mléčných produktů.

V roce 1984 Rada ministrů zemědělství konstatovala, že i přes aplikaci poplatku spoluodpovědnosti zůstává růst dodávek mléka nadále neudržitelný a rozhodla zavést razantnější opatření v podobě režimu mléčných kvót, omezující množství produkce a v případě překročení placení doplňkových dávek. Cílem zavedeného opatření mělo být přiblížení produkce mléka EHS jeho spotřebě bez poklesu nákupních cen, tak aby byly co nejméně ovlivněny příjmy rodin farmáře především v malých a středních podnicích. Dále udržení produkce i na plochách vyžadující ekologické hospodaření a vykazující menší konkurenceschopnost vůči příznivějším regionům. Snížením přebytků mělo dojít k nižším nákladům Společenství na odbyt.

Přestože režim kvót a doplňkových dávek měl od začátku přispět ke zpomalení zvyšování produkce, trpěl určitými nedostatky ve své počáteční koncepci a byl postupně zeslabován díky přijatým modifikacím ze strany Rady během prvních dvou let svého fungování (viz kapitola 5.1.1.1). Režim kvót aplikovaný od 2. dubna 1984 do konce roku 1986 nedosáhl stanovených cílů, které měly zlepšit rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou v sektoru mléka. Důvodem byla vysoká úroveň stanoveného garantovaného množství Společenství, které bylo ještě navýšeno z rezervy Společenství a také nepenalizované převody mezi kvótou dodávek a přímého prodeje (viz tabulka 11). Dalším jevem, který napomohl ke snížení efektivity stanovených cílů režimu mléčných kvót, bylo oslabení zastrahujícího efektu v podobě doplňkových dávek, a to díky rozředění vyměřeného penále přidělené kvóty systémem B. Výpočet doplňkové dávky vyměřené mlékárnám v rámci systému B vycházel vždy jen z rozdílu nadprodukce nad garantované množství násobený 100 % indikativní ceny mléka ECU/kg. Naopak při systému A producenti platili 75 % indikativní ceny mléka ECU/kg z celého množství odvedeného mlékárnám. Systém výpočtu doplňkových dávek tak byl zdrojem nerovnosti mezi producenty, který byl posílen ještě rozdíly v aplikacích režimu mléčných kvót v členských státech.

Například Itálie do roku 1986 nenastavila režim mléčných kvót vůbec, s odvoláním na nedisponování statistickou databází ani potřebnými finančními prostředky na zajištění administrativy pro její zavedení. Jako důvod uvedla velký počet malých producentů.

Tím, že Itálie byla pátým producentem Společenství a vlastnila největší kvótu přímého prodeje (33 % z celkové kvóty Společenství) je politováníhodné, že nebyly zavedeny podrobnosti provádění od začátku režimu kvót, ale bohužel i v roce 1991 byla jeho aplikace jen částečná. Také v členských státech jako je Německo, Nizozemí a Belgie, tedy ve státech se systémem A pro přidělování kvót, byly patrné nedostatky při aplikacích režimu. Uvedené státy rozdělily v prvních dvou letech větší množství individuálního garantovaného množství,

než bylo jejich celkové národní garantované množství (nedostatečná rezerva a technické nesprávné zpracování při rozdělování kvót mezi producenty). Naopak zase Dánsko a Francie se snažili o snížení poplatků, které dlužili jejich producenti, buď formou skrytí jednoho dne v období režimu kvót (Francie), nebo ustanovením jedné organizace vykupující mléko za celý stát (Dánsko).

Se snahou neplatit doplňkové dávky ze stran členských států souvisí i další problém, a to zpoždění placení doplňkových dávek od jednotlivých producentů. V rámci aplikace režimu mléčných kvót bylo opomenuto zavedení adekvátních procedur pro vybírání doplňkových dávek na národní úrovni. Pro zpožděné platby nebyla definována penále z prodlení, a tak producenti dlužící doplňkové dávky oddalovali platby co nejdéle to šlo. Naopak kupující obecně odmítali zaplatit dříve, než dostali peníze od patřičných producentů. V některých státech tak byli kupující ve zpoždění až několik let.

Zvyšování produkce másla (7 %) a SOM (9 %) během roku 1986 je vysvětlováno z velké části malou efektivitou režimu kvót, ale také vlivem dalších efektů, jako byly dobré klimatické podmínky, prosazení prodeje a především export dalších mléčných výrobků a dočasný pokles spotřeby po katastrofě v Černobylu.

Pro zlepšení počátečních problémů Rada v prosinci 1986 vydala několik dalších opravných opatření pro aplikaci režimu mléčných kvót. Rozhodla postupně snížit celkové garantované množství Společenství pro léta 1987/88 a 1988/89 (viz kapitola 5.1.1.1.) v kombinaci s programy dočasného přerušení a trvalého zřeknutí se produkce v mléčném sektoru. A od roku 1987/88 je forma výpočtu doplňkových dávek shodná jak pro systém přidělování A, tak systém B. Komise také vyhlásila v prosinci 1986 programy odbytu zacílené vně Společenství, které bylo ovšem nutné realizovat za značné finanční podpory z rozpočtu (2 638 mil. ECU v roce 1987 a 3 150 mil. ECU v roce 1988). Možnosti vývozu byly ale ztíženy díky vysokým zásobám Společenství, poklesu poptávky na světovém trhu a snížení cen na minimální úroveň stanovenou v rámci dohod GATT. Vzhledem k těmto faktorům, byla možnost EHS zvyšovat konkurenceschopnost zvyšováním exportních subvencí velmi omezena.

Díky snížení garantovaného množství můžeme konstatovat, že do roku 1991 došlo téměř ke stabilizaci produkce. Úspěšná opatření ke snížení garantovaného množství zavedená od roku 1987 s sebou ale nesla navýšení výdajů z rozpočtu mléčného sektoru, která kompenzovala omezení produkce. Uvedené kompenzační programy představovaly za 7 let aplikace (od roku 1987 do 1993) výdaje z rozpočtu sektoru mléka 3 684 mil. ECU. Naopak

doplňkové dávky do rozpočtu ve stejném období měly přinést 3 497 mil. ECU (viz příloha 4 Zdrojová data – Výdaje).

Indikativní ceny od zavedení režimu kvót v roce 1984 byly i nadále stanovovány vždy pro každou mléčnou kampaň na úrovni, která zůstala přibližně stejná (278,4 ECU na tunu), pro kampaně 1985/86 až 1989/90 a (268,1 ECU na tunu) pro kampaň 1991/92 (viz příloha 4 Zdrojová data – Intervenční ceny). Takže od roku 1984 až do roku 1987 zůstaly ceny mléka placené producentům stabilní ve většině členských zemí. Naopak během období 1988 a 1989 značně vzrostly v Beneluxu, Německu, Dánsku a Irsku. Během stejného období ceny mléka placené německým producentům, dánským a lucembursko-belgickým dokonce přesáhly indikativní ceny mléka. Naopak v dalších letech 1990 a 1991 ceny placené producentům ve všech členských zemích, kromě Itálie, byly sníženy pod úroveň indikativní ceny. Ceny placené producentům byly rozdílné v jednotlivých zemích a rozdíl cen mohl být dost značný. Tyto rozdíly cen byly ovlivněny především úrovní soběstačnosti členských států v mléčných produktech. Obecně ceny placené producentům jsou nejnižší v Irsku (23,99 ECU/100 kg v roce 1991), zemi s přebytky a exportem mléčných výrobků, zatímco ceny placené producentům jsou nevyšší v Itálii (38,80 ECU/100 kg v roce 1991), zemi deficitní a dovážející mléčné produkty. Co se týče výkyvů cen placených producentům během let, můžeme konstatovat, že ceny klesaly podle výše zásob másla a sušeného odstředěného mléka a naopak.

Při hodnocení efektu režimu mléčných kvót po osmi letech jeho aplikace můžeme konstatovat, že režim kvót, doplněný o silné penalizování v případech překročení (ve formě doplňkových dávek) a opatření podporující opouštění mléčné produkce, dosáhl snížení mléčné produkce mezi roky 1984 a 1991 pro EU10 o 9,3 %. Ale i přes zmírnění nerovnováhy na trhu bylo snížení mléčné produkce stále nedostatečné. Stejně tak i přes postupné snižování výdajů z rozpočtu EAGGF sekce garance byl sektor mléka stejně do roku 1989 nejdražším sektorem (přibližně 24 % výdajů EAGGF sekce garance v roce 1989) Společné zemědělské politiky.

Období 1992–1999

Od začátku roku 1990 trh s mléčnými produkty opětovně zaznamenal novou zneklidňující nerovnováhu (zejména co se týče výše intervenčních zásob). Od roku 1990/91 bylo totiž zvýšeno garantované referenční množství o 1 % „přednostním“ producentům podle článku 3 bis a 3 ter, zmírněno dočasné snížení, trvalé snížení představovalo jen 2 % místo plánovaných 5 % a producenti SLOM díky rozhodnutí Soudního dvora dostali právo na výpočet individuálního referenčního množství. K tomu bylo také navýšeno celkové garantované referenční množství Společenství z důvodu spojení Německa a zvýšením národní garantovaného množství pro Portugalsko (detailněji viz kapitola 5.1.1.1.)

Reforma McSharyho v roce 1992 se úplně nedotkla trhu s mlékem a mléčnými výrobky. Podpořila ovšem zavedený režim mléčných kvót a prodloužila jeho platnost o dalších 7 po sobě jdoucích období dvanácti měsíců. Úpravy režimu kvót vešly v platnost až od kampaně 1993/94 (viz kapitola 5.1.1.3).

Pro zlepšení rovnováhy na trhu byla také od roku 1993 snížena intervenční cena pro máslo ve dvou etapách o 5% a intervenční cena SOM o 1,2 % s cílem zajistit větší konkurenceschopnost evropských zemědělců. Naproti tomu, v absolutním nesouladu s myšlenkou snižování intervenčních cen, bylo ve stejném období navyšováno národní garantované množství především pro Španělsko, Řecko a Itálii.

Dále také i přesto, že implementace kvóty přímého prodeje ve všech členských zemích byla velmi špatná, zůstává stále národní kvóta rozdělena na dodávky a přímý prodej. Členské země obecně opomíjely její sledování, a o to více její kontrolování, které bylo často nedostatečné. Ve výsledku kvóta přímého prodeje sloužila vždy k hašení překračování kvóty pro dodávky. V případech, kdy garantované množství pro přímý prodej nebylo vyčerpáno, byl zbytek přesunut, v některých zemích velmi často bez formální žádosti relevantních producentů, na garantované množství pro dodávky, aby se snížila doplňková dávka.

Pozitivním efektem reformy režimu mléčných kvót byl fakt, že mléčná produkce pro 15 členských států se stabilizovala od roku 1995 na úrovni 120 mil. tun a překračování referenčního množství pro dodávky bylo (až na malé výjimky) menší než 1 %. Většina členských zemí tak snížila od roku 1984 (zavedení kvót) do roku 1999 svoji produkci o 10 % (viz příloha 4 Zdrojová data – Mléko). Do výčtu nezahrnujeme státy, kde se nepodařilo ani nadále kontrolovat produkci, jako je Itálie, Řecko a Španělsko.

Dosažená úroveň mléčné produkce se sice stabilizovala, ale neodpovídala vnitřní spotřebě a exportům bez potřeby subvencí. I snížení garantovaných cen se ukázalo jako

nedostatečné. Přebytečná produkce musela být i nadále vyvážena za podpory exportních subvencí a podpory vnitřní spotřeby.

Výdaje sektoru mléka a mléčných výrobků v roce 1999 sice představují již jen 7,5 % hrubých výdajů EAGGF sekce garance, ovšem přetrvávající přebytky v EU představovaly rozpočtové výdaje na zajištění financování odbytu na vnitřním trhu a exportu ve výši 2 694 mil. EUR. Z toho doplňková dávka vrácená do rozpočtu ze strany producentů pokrývala jen 18 % takto vynaložených výdajů (viz příloha 4 Zdrojová data-Výdaje).

Výše podpory se tak promítá i do spotřebitelských cen na evropském trhu, které jsou dvakrát tak vyšší než ceny na světovém trhu.

Mimo to přetrvávají rozdíly cen placených producentům v jednotlivých členských zemích i přes přiblížení cen od roku 1984. Průměrně nejvyšší ceny vyplacené v roce 1999 byly producentům v Řecku, Itálii a Švédsku, kde překročily průměr až o 15 %. Naopak nejnižší ceny dostaly producenti ve Velké Británii, Belgii a Irsku (viz příloha 4 Zdrojová data – Ceny výrobců). Důvody rozdílů mezi členskými zeměmi je třeba spíše hledat v různých strukturách farem, v úrovni kupujících, v nákladech na produkci a úrovni poptávky než v existenci mléčných kvót.

Co se týče cen dvou významných exportních komodit, a to másla a sušeného odstředěného mléka, tak na grafech 42 a 43 můžeme vidět, že v období od roku 1992 až 2000 jsou průměrné ceny EU poměrně stabilní. Při porovnání s vývojem světových cen u těchto komodit, můžeme hovořit o stejném průběhu vývoje. Jen s tím rozdílem, že ceny především másla jsou v EU více jak dvakrát vyšší (průměrně o 125 %), než je světová cena. U sušeného odstředěného mléka je cena v EU vyšší v průměru o 40 % než cena světová.

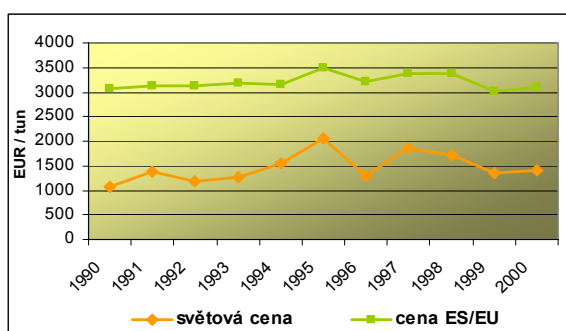
Zároveň režim mléčných kvót způsobil restrukturalizaci v každé z členských zemí. Racionalizace sektoru způsobila do roku 1999 jednak vymizení malých farem, které fungovaly velmi často jen jako druhý zdroj příjmů farmáře na poloviční úvazek, ale také sloučení středních farem do větších. Tento jev podpořily i kompenzace za dočasné nebo trvalé zřeknutí se produkce. Z rozpočtu ES/EU tak bylo v období od roku 1987 do roku 1993 vynaloženo právě na kompenzační programy 3 684 mld. ECU/EUR, díky nimž došlo k zániku od roku 1990 do 1993 dvakrát tak velkého počtu farem (225 tis.farem) než za stejný období po roce 1993 bez kompenzací.

Členské země, v rámci stejného režimu mléčných kvót, mohly aplikovat různé politiky týkající se struktury hospodářství a pravidel provádění ve svých zemích. Například v souladu s nařízením Rady (EHS) č. 857/84 článkem 7 a nařízením Komise (EHS) č. 1371/84 článkem 5 mohla být kvóta převáděna z jednoho producenta na druhého jen

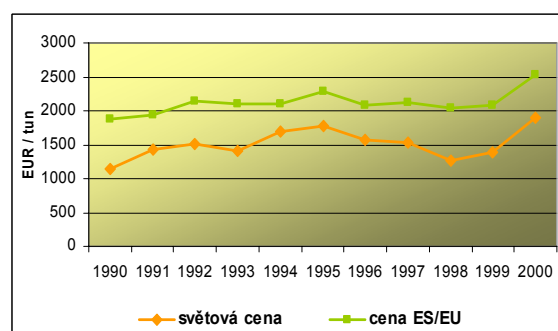
s odpovídajícím hospodářstvím v rámci prodeje, pronájmu nebo dědictví. Tato opatření měla za cíl zabránit rozvoji trhu s kvótami odděleně od hospodářství. Členské státy rozdílně uspěly v dodržování tohoto opatření. V některých státech zaznamenaly velký tlak ze strany producentů k vyhnutí se omezení převodu kvót bez vazby na hospodářství. Jednalo se především o Velkou Británii, Nizozemí, Irsko, kde místní orgány zavedly pravidla, že producenti, kteří chtěli koupit nebo pronajmout kvótu museli koupit nebo pronajmout stejnou část vhodné rozlohy, čímž daly základ obchodu s kvótami. Výsledkem bylo, že nařízení týkající se obchodu s kvótami jsou víceméně obcházena a kvóty získaly ekonomickou hodnotu. Pro farmy, které nezískaly dostatečnou kvótu nebo pro ty, jejichž produkce přesahovala kvótu z jiných důvodů, pronájem nebo koupě kvóty mohl představovat jediný možný způsob vyhnutí se doplňkovým dávkám.

I v roce 1999 zůstává stále aktuální problém neplacení doplňkových dávek producenty v Itálii. Ve Španělsku a Řecku byl patrný určitý pokrok, ale přesto problémy s úhradou plateb přetrvávají. Komise tak dočasně členským zemím, které neplatily včas doplňkové dávky, začala snižovat měsíční zálohy na zemědělské výdaje. Z uvedeného vyplývá, že ani po 17 letech od svého zavedení režim mléčných kvót není plně aplikován ve všech členských státech.

Graf 42: Vývoj cen másla v EUR za tunu od roku 1990 do 2000

Graf 43: Vývoj cen SOM v EUR za tunu od roku 1990 do 2000

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Období 2000–2004

V roce 1997 byly definovány v rámci dokumentu Agenda 2000 cíle Společné zemědělské politiky na další období let 2000 až 2006: zlepšení konkurenceschopnosti k získání podílu z předpokládaného pozitivního vývoje na světovém trhu potravin, garantování spravedlivé úrovně života zemědělské populace, zavedení environmentálních cílů do Společné zemědělské politiky a vytvoření jiných zdrojů příjmů a zaměstnání pro zemědělce. S vidinou naplnit uvedené cíle Rada přijala reformu Společné organizace trhu v sektoru mléka a mléčných výrobků, jejímiž hlavními znaky bylo prodloužení režimu kvót (do roku 2008) bez snížení úrovně referenčního množství, s postupným snižováním intervenčních cen.

Při vlastní realizaci stanovených cílů nedošlo už ke snížení referenčního množství, ale díky tlaku některých členských států byla naopak celková kvóta EU navýšena přibližně o 1,4 mil. tun proti mléčné kampani před reformou (1999/2000). Ale i přesto do roku 2003 docházelo k překračování celkové kvóty o 2,3 %, což je jednou tolik než v předcházejícím období.

Komise provedla revizi situace na trhu pod režimem mléčných kvót již v polovině délky dalšího období režimu mléčných kvót (v roce 2003) a dospěla k závěru, že režim prodlouží až do roku 2015. Nicméně pro zajištění poklesu produkce sáhla tentokrát k výraznějšímu snížení intervenčních cen i vzhledem k závazkům k WTO. Plán představoval snížení intervenčních cen o 15 % ve třech letech a proplácení přímých kompenzačních plateb až od roku 2005.

Výsledkem bylo snížení produkce mléka od roku 2001 do 2004 přibližně o 1 mil. tun, ale nepodařilo se udržet produkci pod stanovenou hranicí ve většině členských zemí. Díky tomu vzrostly přebytky především SOM ale i másla, jelikož vnitřní spotřeba byla stále nižší než nabídka produkce.

Další důvodem vyšší nabídky SOM a másla byl dlouhodobý trend převažujících importů nad exporty (od roku 1998) zapříčiněný uzavřenými dohodami EU se Světovou organizací obchodu o snižování ochrany trhu Evropské unie vůči světu. Porovnáváme-li ovšem konečnou zásobu v roce 1984 a 2004 dojdeme k závěru, že přebytky másla a SOM, které kulminovaly v letech 1987 a 1988, se pod režimem mléčných kvót dostaly na svoji minimální úroveň.

Další pozitivní změnou v rámci reformy v roce 2003 byla změna systému stanovování národního referenčního množství. Časté převody mezi kvótou dodávek a přímého prodeje během mléčné kampaně, vyžadovaly administrativní kapacity na úpravu přílohy příslušného

nařízení a jeho novelizaci. Pro zjednodušení systému bylo od roku 2004 rozdělování národního referenčního množství mezi kvótu dodávek a přímého prodeje prováděno až na konci mléčné kampaně na základě uskutečněných individuálních převodů producentů, čímž se snížil počet vydaných revizí upravující systém mléčných kvót.

Dalším zlepšením administrace kvót bylo tvrdší vymáhání včasného placení doplňkových dávek tím, že členské státy musely do 1. října následujícího po ukončení kampaně uhradit 90% vyměřené doplňkové dávky, jinak jim byly kráceny zálohy z fondu EAGGF.

Během reformy od roku 2000 až do roku 2004 bylo ušetřeno proti průměrným výdajům do sektoru mléka z EAGGF pod režimem mléčných kvót (1984 až 2004) přibližně 1,9 mld. EUR. V roce 2004 je tak z rozpočtu EAGGF do sektoru mléka vynakládáno o 3,5 mld. EUR méně, což představuje snížení o 58 % proti roku 1984. Sektor mléka a mléčných výrobků se tak v roce 2003 stal až čtvrtým příjemcem z rozpočtu fondu (6,3 %) proti roku 1980, kdy byl jeho největším příjemcem (40 %). Jednoznačně se tedy podařilo snížit výdaje do sektoru mléka a mléčných výrobků, i když stále největší díl je vynakládán na podporu exportních subvencí (v roce 2004 nepředstavují ani 0,5 % z původních výdajů) a podporu odbytu na vnitřním trhu.

Zaměříme-li se na vývoj průměrných cen zemědělských výrobců mléka v Evropské unii³¹⁵, je možné již od roku 1992 sledovat klesající trend až do roku 2000. Od roku 1998 se již průměrná cena v EU vyrovnává s cenou v USA a v roce 2001 je dokonce i nižší (viz graf 44). Jedná se o období, kdy v EU bylo zahájeno mírné snižování intervenčních cen másla a SOM, díky nižší produkci klesaly intervenční zásoby, kompenzační platby za zanechání produkce byly od roku 1998 minimální, ale naopak docházelo k rozšiřování hospodářství s více DJ na farmu (průměrný počet kusů dojnic v EU15 na farmu je v roce 2005 o 50 % vyšší než v roce 1995 a průměrná kvóta na farmu se ve stejném období zvýšila o 90%).

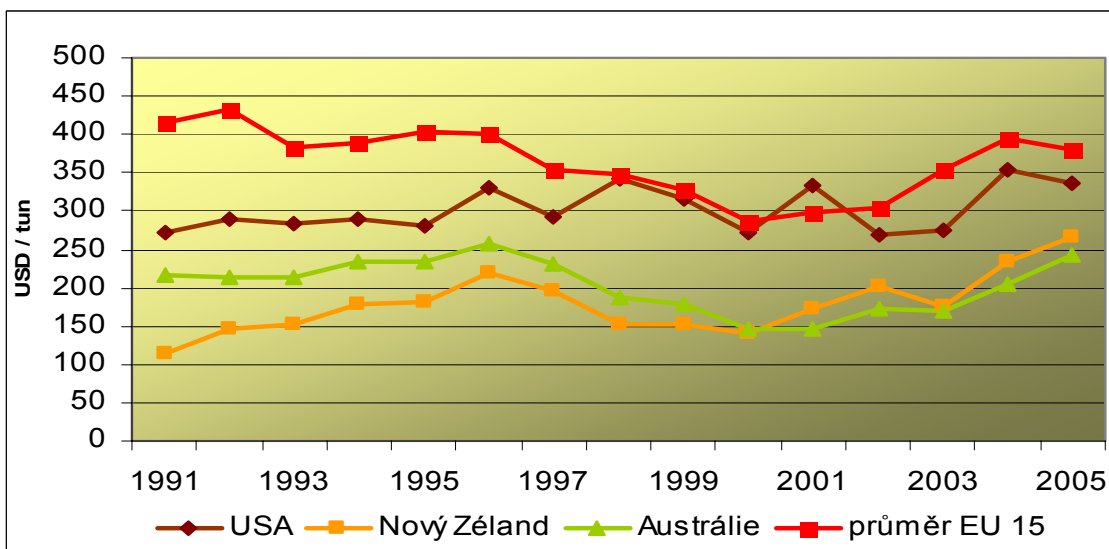
Z vývoje cen ve vybraných zemích světa je ovšem patrné, že ceny zemědělských výrobců EU byly i při svém minimu ještě dvakrát tak vysoké jako například v Austrálii a na Novém Zélandu.

---

³¹⁵ Pro porovnání produkčních cen ve světě a EU byl brán v úvahu aritmetický průměr cen na vnitřním trhu EU ve všech členských státech. Nicméně pro lepší reprezentativnost sleduje Komise vývoj cen na vnitřním trhu EU v aritmetickém průměru jen některých vybraných členských zemí pro vybraný produkt. Není ovšem dán jednotný metodický postup v rámci EU, který by stanovil jaké faktory ovlivňují produkční ceny (zda například se do nákladů počítají i náklady na přepravu).

Nicméně od roku 2003, po větším snížení intervenčních cen s kompenzací až od roku 2005, dochází k růstu cen zemědělských výrobců EU. Obdobný trend je také patrný i na Novém Zélandu, v Austrálii ale i v USA. Naopak průměrné ceny SOM i másla v EU se v roce 2003, kdy již druhým rokem byly znatelné vyšší intervenční zásoby na skladech v EU, propadly až na úroveň roku 1980, v případě másla a v případě SOM na úroveň roku 1983.

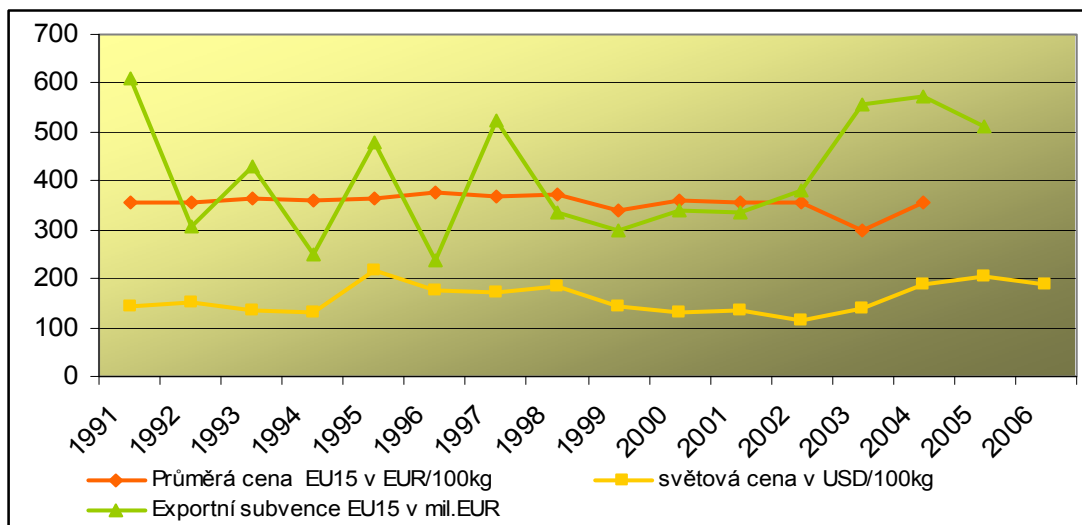
Graf 44: Vývoj cen zemědělských výrobců mléka v EU 15 a vybraných zemích světa v USD/tun v letech 1991 až 2005

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

Co se týče výše exportních subvencí pro máslo a SOM, je u obou komodit patrný skokový nárůst exportních subvencí právě v roce 2003, kdy se na evropském trhu propadly jejich ceny a nadále zůstávají vyšší až do roku 2005 (dostaly se až na úroveň roku 1997). Tedy stanovení výše exportních subvencí EU (jak je patrné z grafu 45) není přímo ovlivněno vývojem cen na trhu světovém, ale spíše výší intervenčních zásob v rámci EU. Domněnku podporuje i fakt, že podíl produkce EU prodané na světovém obchodu mléčných produktů tvoří jen 10 % z celkové produkce EU (v roce 2000).

Graf 45: Porovnání vývoje cen v EU15 (EUR/100kg) a světových cen másla (USD/100kg) s vývojem výše exportních subvencí másla (mil. EUR) v EU15 v letech 1991 až 2005

Zdroj: Grafické znázornění hodnot z přílohy 4.

7. ZÁVĚR

V práci jsem se zaměřila na zhodnocení dopadů mléčných kvót na základě dostupných údajů v období 1973 až 2004, kdy byla zavedena tato regulační opatření v mléčném sektoru.

Zavedení režimu mléčných kvót jsem hodnotila u jednotlivých členských států podle úrovně produkce, intervenční zásoby másla, sušeného odstředěného mléka a výší exportu a importu. Dalším možným kritériem, na které jsem se zaměřila, bylo hodnocení strukturálních změn v mléčném sektoru. V závěru práce jsem se také věnovala dopadu zavedení režimu mléčných kvót na změny výdajů rozpočtu Společenství a na případný vliv na konkurenceschopnost na světovém trhu. Na základě těchto podkladů jsem analyzovala příčiny změn důležitých ekonomických ukazatelů a změny vyhodnotila v jednotlivých časových etapách s ohledem na reformy mléčného sektoru a specifické přístupy členských zemí. Výsledky jsem použila k ověření čtyř vytvořených pracovních hypotéz:

Hypotéza 1: Zda povede režim mléčných kvót ke snížení produkce pod úroveň vnitřní spotřeby na trhu?

Vybrané ekonomické ukazatele v časové řadě ukázaly, že zavedením mléčných kvót se nepodařilo okamžitě zmírnit převis nabídky mléčných produktů nad poptávkou, a tak dosáhnout dlouhodobé rovnováhy na trhu. Tento neúspěch lze přičítat značné počáteční výši

stanoveného garantovaného množství, jeho dalšímu navyšování během prvních dvou mléčných kampaní a převodům mezi kvótou dodávek a přímým prodejem.

Hlavním důvodem přetrvávající nerovnováhy byla stabilně nižší poptávka na vnitřním trhu, a to především z důvodu, že plně nefungovaly programy podpory odbytu, dále větší otevřenost EHS a zejména vyšší produkční ceny vedly k převaze importů nad exporty. Výše produkce se skutečně ustálila až po roce 1995 na základě striktnějšího omezování celkového garantovaného množství ze strany Evropské komise v předcházejících letech. Výsledkem dvacetiletého úsilí režimu mléčných kvót tak bylo snížení produkce pouze o 6 % (u původních deseti členských států). Došlo ale k významnému snížení skladových zásob másla a SOM.

Výsledky ukázaly, že omezením produkce prostřednictvím mléčných kvót v roce 1984 se nepodařilo dosáhnout předpokládaného snížení vnitřní spotřeby pod úroveň produkce. K zvětšení rozdílů mezi nabídkou a poptávkou vedlo ale i snižování intervenčních cen v posledních sledovaných letech.

Hypotéza 2: Zda režim mléčných kvót bude mít rozpočtový dopad a vliv na zvýšení konkurenceschopnosti na světovém trhu?

Analýza dopadu zavedení kvót ukazuje, že jejich zavedení nevede jednoznačně ke snížení intervenčních zásob, a tím ke snížení rozpočtových výdajů na jejich skladování. Pro snížení intervenčních zásob bylo potřeba zavést další finančně náročná regulační opatření na vnitřním trhu (ve sféře podpory odbytu a exportu).

Rostoucí výdaje (až do roku 1988) se podařilo snížit už v roce 1994 asi o 2,5 mld. EUR (37 %) díky nízkým nákladům na skladování zásob, s čím souvisejí nižší výdaje na podporu odbytu a exportní subvence. Po dvaceti letech od zavedení mléčných kvót pak můžeme hovořit ještě o výraznějším snížení výdajů v mléčném sektoru a to o 3,5 mld. EUR (o 58 %) z rozpočtu EAGGF sekce garance na poslední sledovaný rok.

I zde se potvrdilo, že režim mléčných kvót nevede k okamžitému snížení rozpočtových výdajů. Výdaje EU do sektoru mléka se snížily až v důsledku snížení intervenčních zásob a poklesu produkce. Vyšší produkční ceny, vysoké zásoby, nucené snižování exportních subvencí a menší světová poptávka ovšem způsobily ztrátu podílu EU na světovém trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

Hypotéza 3: Zda budou dopady zavedení režimu mléčných kvót identické pro všechny členské státy?

Zajímavé jsou výsledky analýzy dopadů režimu mléčných kvót na jednotlivé členské státy. Kvóta se navyšovala z rezervy Společenství jen některým členským státům (Velká

Británie, Španělsko, Irsko, Lucembursko), jen v některých státech byly producentům přiznány náhrady za národní programy opouštění produkce před režimem kvót (Finsko) a jen některým státům se kvóta snižovala méně než jiným (Itálie).

Ve své práci jsem došla k jednoznačnému závěru, že většina vydaných nařízení upravující režim mléčných kvót měla odlišný dopad na jednotlivé země a měla specifika podle jednotlivých členských států:

- Itálii a Řecku režim mléčných kvót dovolil navyšovat mléčnou produkci, aniž by překračovaly svoji kvótu a opačně ostatní státy byly sankcionovány za překročení snižujících se kvót.
- Ve velkých produkčních oblastech na severu Evropské unie (Velká Británie, Dánsko) byl režim mléčných kvót aplikován relativně striktním způsobem.
- Na jihu Evropské unie (Španělsko, Itálie a Řecko), nebyl režim omezování produkce aplikován vůbec nebo jen částečně.
- Ve Velké Británii si i přes restrukturalizaci mléčného sektoru podařilo zachovat (díky množství národních programů) počet menších farmářů do 5 DJ.
- Velká Británie, Nizozemí, Irsko daly základ obchodu s kvótami, čímž byli upřednostňováni producenti výkonnější.
- Dánsko a Francie se snažily vlastním nastavením systému vyhnout platbám doplňkových dávek.

Zavedené národní varianty implementace režimu také komplikovaly jednotnost řízení, hodnocení, dohled a kontrolu nad programem a opatřeními Evropské unie. Zpoždění v aplikaci režimu, absence kontroly nebo chybějící přísnost v dohledu a kontrole ze strany kompetentních orgánů členských zemí snížily režimu kvót jeho výslednou efektivitu.

Hypotéza 4: Zda se režim mléčných kvót neprojeví negativně ve strukturálním vývoji mléčného sektoru?

Nadirigované omezení mléčné produkce mělo jednoznačně negativní vliv na snížení počtu dojnic ve všech členských státech. Dopady se nejvíce projevily u malých farem do 5 DJ na farmu, které postupně buď zanikaly nebo se slučovaly s většími. Od roku 1990 do roku 2005 tak zaniklo v dvanácti členských zemích 760 tis. evropských farem. Snížení počtu farem povzbudily i kompenzační platby za úplné či dočasné opouštění mléčné produkce. Mléčná produkce v horských oblastech s menším počtem dobytka se tak zachovala jen díky národním programům. Režim mléčných kvót tím pádem nebyl příliš příznivým opatřením pro udržení zaměstnanosti ve venkovských oblastech.

Dalším negativem byly převody kvót mezi producenty. Producentům v některých členských státech tak režim mléčných kvót přinesl zvýšené reálné variabilní náklady (v případě nájmu kvót) nebo zvýšené fixní náklady (při jejich koupi).

Z provedené analýzy vyplývá, že i přes pozitivní tendence ve stabilizaci trhu mléčné produkce s sebou režim nesl i některé negativní důsledky.

Analýza chyb při zavádění mléčných kvót a doporučení vyplývající z výsledků mé práce

Při hodnocení režimu mléčných kvót je třeba poukázat i na chyby při jeho zavádění, které zeslabily celkové účinky mléčných kvót v sektoru. Prokázalo se, že zajištění dodržování výše kvót ze strany členských států je velmi obtížné. Je to dáno především slabou vymahatelností doplňkových dávek, cílenému vyhýbání se splácení ze stran členských států, častými novelizacemi výše kvót díky převodům mezi kvótou dodávek a přímého prodeje, které představovaly zbytečnou administrativní zátěž. Nedostatečnou kontrolou kvót u jednotlivých producentů ze strany jak národních orgánů, tak ze strany Evropské komise, nebyla dostupná data o čerpání kvót přímého prodeje.

Celkově však neexistují dostatečné podklady pro vyhodnocení dopadů celého režimu mléčných kvót, především díky chybějícím jednotným monitorovacím indikátorům pro celou Evropskou unii. Dále také chybějící statistická data, týkající se vnitřní spotřeby za jednotlivé členské státy, a tím za celou Evropskou unii znemožňují vyhodnocení výše samozásobení mlékem a mléčnými výrobky v EU v posledních letech sledovaného období.

Pro zlepšení implementace režimu by jistě pomohlo přesné definování cílů ze strany Evropské komise a jednoznačný výklad, při kterém by nedocházelo k různým národním variacím a snižování účinnosti zavedeného režimu. Dále by měla Rada Evropské unie více usilovat o jednotnost pravidel pro všechny členské státy a o jejich dodržování, aby účinky zavedeného režimu mohly být maximální. Samozřejmě také důslednější kontrola a nekompromisní vymáhání postihů za nedodržování nastavených pravidel by zlepšily jejich aplikaci.

Zavedení režimu mléčných kvót bylo nezbytné pro regulaci trhu, kdy bylo potřeba napravit nerovnováhu na trhu a zmírnění dopadů jak do rozpočtu EHS, tak na příjmy producentů po zavedení regulace trhu v roce 1968. Zavedení mléčných kvót byl administrativně i rozsahem velmi náročný postup, kterým se dosáhlo snížení přebytků mléčné produkce na evropském trhu a s tím souvisejících rozpočtových výdajů. I přes snahu Evropské komise je třeba zdůraznit rozdílný dopad na jednotlivé producenty v Evropské unii. Odlišná aplikace režimu a národní programy se projeví různě ve strukturálních změnách

mléčného sektoru jednotlivých zemí. Otázkou zůstává, zda opravdu byla nutná regulace trhu v roce 1968.

V budoucnu by bylo jistě zajímavé dále sledovat dopady snah o větší liberalizaci mléčného sektoru a opouštění režimu mléčných kvót. Zda bude mít liberalizující trh větší dopad na výši produkčních cen a zda pravidla režimu po dvaceti letech aplikace povedou ke zjednodušení implementace a jednotnosti stanovených pravidel. S rozšiřující se Evropskou unií by pak sledování přístupů k novým členským zemím jistě stálo za větší rozpracování.

8. PŘEHLED LITERATURY

- [1] BARTHÉLEMY, Denis; DAVID, Jacques. L'agriculture européenne et les droits à produire. Paris: INRA, 1999. 434s. ISBN 2-7380-0899-2.
- [2] BUTAULT, Jean-Pierre. Les soutiens à l'agriculture: Théorie, histoire, mesure. Paris:INRA, 2004. 307s. ISBN 2-7380-1176-4.
- [3] COMMISSION DES COMMUNAUTÉS EUROPÉENNE. Rapport financier concernant les fonds européen d'orientation et de garantie agricole FEOGA, section garantie: Exercice 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005. Bruxelles.
- [4] COMMISSION EUROPÉENNE. Direction générale de l'Agriculture. Evaluation OCM „Lait et produits laitiers“ et du règlement „quotas“: Rapport final. Paris:AND International, 2002. 265s.
- [5] COMMISSION EUROPÉENNE Direction générale de l'Agriculture. L'agriculture dans l'Union européenne: Informations statistiques et économiques 2000. Luxembourg, 2001. 320s. ISBN 92-894-1045-0
- [6] COMMISSION EUROPÉENNE Direction générale de l'Agriculture. Réforme de la PAC: lait et produits laitiers, Fact sheet. Bruxelles: Direction générale de l'Agriculture, 2000. 7s. KF-29-00-828-FR-C
- [7] COMMISSION EUROPÉENNE Direction générale de l'Agriculture. Situation de l'agriculture et perspectives dans les pays d'Europe central et orientale. Luxembourg: Office des publications officielles des Communautés européennes, 1998. 42s. ISBN 92-828-3705-X
- [8] COMMISSION EUROPÉENNE. L'Europe en chiffres: Annuaire Eurostat 2005. Luxembourg: Office des publications officielles des Communautés européennes, 2005. 310s. ISBN 92-894-9123-X
- [9] COMMISSION EUROPÉENNE. Révision à mi-parcours de la politique agricole commune, document de synthèse. Bruxelles, 2002. 42s.
- [10] COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES: Commission working document, report on milk quotas. Brussels, 2002. 38s. SEC (2002) 789 final
- [11] COMMUNAUTÉS EUROPÉENNES Union Européenne. Rapport financier 2003. Luxembourg: Office des publications officielles des Communautés européennes, 2004. 129s. ISBN 92-894-7445-9

- [12] COMMUNAUTÉS EUROPÉENNES Union Européenne. Rapport financier 2005. Luxembourg: Office des publications officielles des Communautés européennes, 2006. 165s. ISBN 92-79-01048-4
- [13] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1978 accompagné des reponses des institutions. JO C 326 ze dne 31. prosince 1979. ISSN 0378-7052
- [14] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1979 accompagné des reponses des institutions. JO C 342 ze dne 31. prosince 1980. ISSN 0378-7052
- [15] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1980 accompagné des reponses des institutions. JO C 344 ze dne 31. prosince 1981. ISSN 0378-7052
- [16] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1981 accompagné des reponses des institutions. JO C 344 ze dne 31. prosince 1982. ISSN 0378-7052
- [17] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1982 accompagné des reponses des institutions. JO C 352 ze dne 31. prosince 1983. ISSN 0378-7052
- [18] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1983 accompagné des reponses des institutions. JO C 348 ze dne 31. prosince 1984. ISSN 0378-7052
- [19] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1984 accompagné des reponses des institutions. JO C 326 ze dne 16. prosince 1985. ISSN 0378-7052
- [20] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1985 accompagné des reponses des institutions. JO C 321 ze dne 15. prosince 1986. ISSN 0378-7052
- [21] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1986 accompagné des reponses des institutions. JO C 336 ze dne 15. prosince 1987. ISSN 0378-7052
- [22] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1987 accompagné des reponses des institutions. JO C 316 ze dne 12. prosince 1988. ISSN 0378-7052
- [23] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1988 accompagné des reponses des institutions. JO C 312 ze dne 12. prosince 1989. ISSN 0378-7052
- [24] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1989 accompagné des reponses des institutions. JO C 313 ze dne 12. prosince 1990. ISSN 0378-7052
- [25] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1990 accompagné des reponses des institutions. JO C 324 ze dne 13. prosince 1991. ISSN 0378-7052
- [26] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1991 accompagné des reponses des institutions. JO C 330 ze dne 15. prosince 1992. ISSN 0378-7052
- [27] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1992 accompagné des reponses des institutions. JO C 309 ze dne 16. listopadu 1993. ISSN 0378-7052

- [28] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1993 accompagné des reponses des institutions. JO C 327 ze dne 24. listopadu 1994. ISSN 0378-7052
- [29] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1994 accompagné des reponses des institutions. JO C 303 ze dne 14. listopadu 1995. ISSN 0378-7052
- [30] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1996 accompagné des reponses des institutions. JO C 348 ze dne 18. listopadu 1997. ISSN 0378-7052
- [31] COUR DES COMPTES. Rapport annuel relatif a exercice 1997 accompagné des reponses des institutions. JO C 349 ze dne 17. listopadu 1998. ISSN 0378-7052
- [32] COUR DES COMPTES. Rapport spécial relatif aux actions mises en oeuvre par contrat, visant à élargir les marchés dans le secteur du lait et des produits laitiers, et financées par le prélèvement de coresponsabilité. JO C 127 ze dne 20. února 1986. 26s.
- [33] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°2/1987 sur le régime des quotas et du prélèvement supplémentaire dans le secteur laitier. JO C 266 ze dne 5. října 1987. 21s.
- [34] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°4/1993 relatif à la mise en oeuvre du régime des quotas visant la maîtrise de la production laitière accompagné de la réponse de la Commission. JO C 12 ze dne 15. ledna 1994. 30s.
- [35] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°5/2002 relatif aux regime de prime set de paiement à l'extensification de l'organisation commune de marchés dans le secteur de la viande bovine, accompagné des réponses de la Commission. JO C 290 ze dne 25. listopadu 2002. 22s. ISSN 0378-7052
- [36] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°6/2001 sur les quotas laitiers, accompagné des réponses de la Commission. JO C 305 ze dne 30. října 2001. 20s. ISSN 0378-7052
- [37] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°8/2000 relatif aux mesures communautaires d'écoulement des matière grasse butyriques, accompagné de la réponse de la Commission. JO C 132 ze dne 12. května 2000 20s.
- [38] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°9/2003 relatif au système de fixation des taux de subvention aux exportations de produits agricoles (restitutions à l'exportation), accompagné des réponses de la Commission. JO C 211 ze dne 5. září 2003. 20s.
- [39] COUR DES COMPTES. Rapport spécial n°14/2003 sur évaluation du revenu agricole par la Commission [article 33, paragraphe 1, point b), du traité CE], accompagné des réponses de la Commission. JO C 45 ze dne 20. února 2004. 20s.

- [40] CHATELLIER, Vincent; JACQUERIE, Valérie. La diversité des exploitations laitières européennes et les effets différenciés de la réforme de la PAC de juin 2003. Nantes: INRA-SAE2, Productions animales, 2004. 315-333s.
- [41] CHATELLIER, Vincent; JACQUERIE, Valérie. Les exploitations laitières de l'Union Européenne: Eléments de comparaison entre bassins de production. Le dossier Economie d'Elevage č.328. Paris: L'institut de L'Elevage, 2003. 28s.
- [42] CHATELLIER, Vincent; JACQUERIE, Valérie. Les exploitations laitières dans l'Union Européenne: Situation actuelle et perspectives face aux réformes de la PAC. Nantes: INRA-ESR, 2003. 230s.
- [43] DORNBUSCH, Rudiger; FISCHER, Stanley. Makroekonomie. Praha: SPN a Nadace Economics, 1994. 602s. ISBN 80-04-25556-6
- [44] EUROPEAN COMMISSION. Directorate General for Agriculture. Analysis of the Impact on Agricultural Markets and Incomes of EU Enlargement to the CEECs. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 90s. ISBN 92-894-3383-3
- [45] EUROPEAN COMMISSION. Directorate General for Agriculture and Rural Development: Milk and Milk products in the European Union. Luxembourg, srpen 2006. 29s. ISBN 92-79-02199-0
- [46] EUROPEAN COMMISSION. European Union Financial Report 2001. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2002. 185s. ISBN: 92-894-3810-X
- [47] EUROPEAN COMMISSION. European Union Financial Report 2002. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003. 229s. ISBN: 92-894-5690-6
- [48] EUROPEAN COMMISSION. European Union Financial Report 2004. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004. 164s. ISBN: 92-894-9142-6
- [49] EUROPEAN COMMISSION. The Community budget: The Facts in Figures. Luxembourg, 1997, 29-30s.
- [50] EVROPSKÁ KOMISE. Souhrnný rozpočet za rok 2007 a Návrh rozpočtu pro rozpočtový rok 2009.
- [51] EVROPSKÁ KOMISE. Společná zemědělská politika. Evropské společenství. 33s. ISBN 92-894-9228-7

- [52] FIALA, Petr; PITROVÁ, Markéta. Evropská unie. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. 743s., ISBN 80-7325-015-2
- [53] HABR, J.; VEPŘEK, J. Systémová analýza a syntéza. 2.vyd. Praha: SNTL, 1986. 316s., ISBN 04-340-86
- [54] HAD, Miloslav; URBAN, L. Evropská společenství: První pilíř Evropské unie. Praha: MZV ČR ve spolupráci s Asociací pro studium mezinárodních vztahů, 2000. 163s., ISBN 80-85864-88-6
- [55] HOLMAN, Robert. Ekonomie. 3. aktualizované vydání. Praha: C.H. Beck, 2002. 713s., ISBN 80-7179-681-6.
- [56] JAKŠ, Jaroslav. Quo Vadis Evropská unie. Praha: ETC Publishing, 1998. 236s., ISBN 80-86006-57-3.
- [57] KOMISE EVROPSKÝCH SPOLEČENSTVÍ. Zpráva Komise: Zemědělská situace v Evropské unii-Zpráva za rok 2005. Brusel, 2007.
- [58] KVAPILÍK, Jindřich. Mléčné kvóty: Legislativní, organizační, ekonomické a chovatelské aspekty systému. Praha: Svaz chovatelů českého strakatého skotu, Svaz chovatelů černostrakatého skotu ČR, Českomoravská společnost chovatelů s.r.o., 1999. 70s.
- [59] LOYAT, Jacques; PETIT, Yves. La politique agricole commune. Paris: La Documentation française, 1999. 191s., ISBN 2-11-004233-8.
- [60] L'ORGANISATION COMMON DU MARCHÉ LAIT ET PRODUITS LAITIERS: Les dossiers de la PAC N°2, 1998.
- [61] LUKÁŠ, Zdeněk; NEUMANN, Pavel. Společná zemědělská politika EU- Regionální a strukturální politika EU. Praha: VŠE, 2000. 139s. ISBN 80-245-0064-7
- [62] MACÁKOVÁ, Libuše a kol. Mikroekonomie – základní kurz. Praha: VŠE, 1992. 213 s. ISBN 80-85467-58-5.
- [63] MACH, Jaroslav; HAVRÁNEK, Jiří; BURIANOVÁ, Jaroslava; SOUKUP, Alexandr. Obecná ekonomie I.: Mikroekonomie. Praha: PEF ČZU, 1997. 253s. ISBN 80-213-0351-4
- [64] MACH, Jaroslav; KEIL, Jaroslav; HAVRÁNEK, Jiří; BUREŠOVÁ, Marie; BURIANOVÁ, Jaroslava; SOUKUP, Alexandr. Makroekonomie I., II., III. Praha: PEF ČZU, 1998. 201s. ISBN 80-213-0402-2
- [65] MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR: Průvodce tržním řádem mléko a mléčné výrobky. Praha: MZe ČR, 2004. 65s. ISBN: 80- 7084-354-3

- [66] NOVÁK, Ilja; SEGER, Jan; ZYCHOVÁ, Lenka. Statistika B. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1992. 168 s. ISBN 80-7079-482-8
- [67] ORGANISATION DE COOPÉRATION ET DE DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUES. Perspectives agricoles de l'OCDE 2002–2007. Paris, 2002. 232s. ISBN 92-64-28721-3
- [68] PĚLUCHA, Martin. Rozvoj venkova v programovacím období 2007-2013 v kontextu reforem SZP EU. Praha: IREAS, 2006. 162s. ISBN 80-86684-42-3
- [69] RUSSELL, Robert. Obchodem k bohatství: Příběh o svobodném obchodě a mýtech protekcionismu. Praha: Liberální institut, 2003. 182s. ISBN 80-86389-20-0
- [70] SAMUELSON, Paul A.; NORDHAUS, William D. Ekonomie. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1991. 1011s. ISBN 80-205-0192-4
- [71] SCHWARZ, N.E.; PARKER,S. Measuring Government Intervention in Agriculture for the GATT Negotiations. American Journal of Agricultural Economics, December 1988, 1138-1145s.
- [72] SOJKA, Milan. John Maynard Keynes a současná ekonomie. Praha: Grada Publishing, 1999. 156s. ISBN 80-7169-827-X
- [73] STIGLITZ, Joseph E. Ekonomie veřejného sektoru. Praha: Grada Publishing, 1997. 664s. ISBN 80-7169-454-1
- [74] STIGLITZ, Joseph E. Jiná cesta k trhu. Praha, 2003. 408s. ISBN 80-7260-095-8
- [75] SVATOŠ, Miroslav a kol. Agrární politika. Praha: PEF ČZU, 2001.166s. ISBN 80-213-0760-9
- [76] SVATOŠ, Miroslav et al. Economics of Czech and Slovak Agriculture Integration with the EU. Praha: ČZU, 1999. 248s. ISBN 80-213-0497-9
- [77] WISNIEWSKI, Mik. Metody manažerského rozhodování. Praha:Grada Publishing, 1996. 507s. ISBN 80-7169-089-9

Články:

- [78] BLAYNEY, Don.P.; GEHLHAR, MarkJ.U.S. Dairy at a New Crossroads in a Global Setting. Economic Research Service/USDA, listopad 2005. 37s. Dostupné na World Wide Web: <www.ers.usda.gov/amberwaves>
- [79] EUROPEAN COMMISSION. Révision à mi-parcours de la politique agricole commune. COM(2002) 394 non publié au Journal officiel

- [80] EUROPEAN COMMISSION. La réforme de la Politique agricole commune (PAC)
Dostupné na World Wide Web:
<http://europa.eu.int/comm/agenda2000/index_fr.htm>
- [81] EUROPEAN COMMISSION. Nouvel accord interinstitutionnel et perspectives
financières (2000–2006). JO C 172 du 18.06.1999. Dostupné na Wold Wide Web:
<[http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=FR&numdoc=31999Y0618\(02\)&model=guichett](http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexapi!prod!CELEXnumdoc&lg=FR&numdoc=31999Y0618(02)&model=guichett)>
- [82] HERVIEU, Jean-Francois. L'Accord de Berlin. Chambres d'Agriculture n°877-878,
1999.
- [83] CHATELLIER, Vincent. La réforme de la PAC (juin 2003) et les exploitations
productrices de lait et de viande bovine en France: entre risques et opportunités.
Journées nationales GTV, 2004.s. 81-203.
- [84] INSTITUT DE L'ELEVAGE. Le marché mondial des produits laitiers:
l'effondrement. Le dossier Economie de l'Elevage č. 319-b, prosinec 2003, s.24.
- [85] INSTITUT DE L'ELEVAGE. Le marché mondial des produits laitiers: pour
l'Europe, l'embellie ne fait pas le printemps. Le dossier Economie de l'Elevage
č. 301, 2001. s.32.
- [86] INSTITUT DE L'ELEVAGE. Marché mondial des produits laitiers en 2004:
L'Asie au coeur de la croissance. Département Économie de l'Institut d'Élevage
č. 342A, leden 2005.
- [87] INSTITUT DE L'ELEVAGE. Marché mondial des produits laitiers en 2005:Le
retrait océanien bénéficie à l'Union européenne. Le dossier Economie de l'Elevage
č. 350, říjen 2005, s. 36
- [88] KREYSOVÁ, M. Reforma podrobně. Jednotná platba zemědělským podnikům na
podporu udržitelného zemědělství, které se bude více orientovat na trh. Vydal SZIF
- [89] KVAPILÍK, Jindřich. Výroba mléka v ČR a v EU. Praha: VÚŽV, 2006
- [90] MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR. Reforma společné zemědělské politiky
EU. Článek: 16433. <http://www.mze.cz/> Vydáno: 3.7. 2003
- [91] PORTUGAL, Luis. Methodology for the measurement of support and use in policy
evaluation. Paris: OECD. 29s. <<http://www.oecd.org/dataoecd/36/47/1937457.pdf>>

Legislativa:

Pro lepší porozumění byly názvy evropských nařízení přeloženy z původně francouzského originálu do českého jazyka.

- [92] (EHS) č. 804/1968 nařízení Rady ze dne 27. června 1968 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [93] (EHS) č. 1079/1977 nařízení Rady ze dne 17. května 1977 upravující poplatky spoluodpovědnosti a opatření směřující k rozšíření trhů v sektoru mléka a mléčných produktů nařízení 1298/85
- [94] (EHS) č. 857/1984 nařízení Rady ze dne 31. března 1984, stanovující obecná pravidla pro provádění dávky definované v článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [95] (EHS) č. 856/1984 nařízením Rady ze dne 31. března 1984, kterým se mění nařízení (EHS) č. 804/1968 ze dne 27. června 1968 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [96] (EHS) č. 1371/1984 nařízení Komise ze dne 16. května 1984, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky podle článku 5 quater nařízení Rady (EHS) č.804/1984.
- [97] (EHS) č. 3005/1985 nařízení Komise z 29. října 1985, přinášející desátou úpravu nařízení (EHS) č.1371/1984, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [98] (EHS) č. 3768/1985 nařízení Rady ze dne 20. prosince 1985, stanovující adaptaci z důvodu připojení Španělska a Portugalska některých zemědělských záznamů, které se týkají hlasování komisí.
- [99] (EHS) č. 3769/1985 nařízení Rady ze dne 20. prosince 1985, kterým se v důsledku přistoupení Španělska a Portugalska mění nařízení (EHS) č. 729/70 pokud se jedná o finanční rámec orientační sekce Evropského záručního a orientačního zemědělského fondu (EZOZF)
- [100](EHS) č. 1335/1986 nařízení Rady ze dne 6. května 1986, kterým se mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.
- [101](EHS) č. 1336/1986 nařízení Rady ze dne 6.května 1986, stanovující odstupné za definitivní opuštění mléčné produkce
- [102](EHS) č. 1340/1986 nařízení Rady ze dne 6.května 1986, stanovující pro období od 1. dubna 1986 do 31. března 1987 rezervu Společenství pro provádění doplňkové

- dávky podle článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [103](EHS) č. 1343/1986 nařízení Rady ze dne 6. května 1986, kterým se mění nařízení (EHS) č. 857/84, stanovující obecná pravidla pro provádění dávky definované v článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [104]Nařízení Rady (EHS) č. 2316/1986 ze dne 21. července 1986, které mění nařízení (EHS) č. 857/84
- [105](EHS) č. 775/1987 nařízení Rady ze dne 16. března 1987, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství zaměřený na článek 5 quater paragraf 1 nařízení (EHS) č.804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [106](EHS) č. 776/1987 nařízení Rady ze dne 16. března 1987, upravující nařízení (EHS) č. 1336/86, stanovující odstupné za definitivní opuštění mléčné produkce.
- [107](EHS) č. 1105/1987 nařízení Komise ze dne 21. dubna 1987, stanovující úpravy nařízení Komise 2033/85, které se týká celkového garantovaného množství mléka a mléčných produktů
- [108](EHS) č. 1896/1987 nařízení Rady ze dne 2.července 1987, stanovující pro období od 1. dubna 1987 do 31.března 1988 rezervu Společenství pro provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení (EHS) č.804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [109](EHS) č. 2188/1987 nařízení Komise ze dne 23. července 1987, stanovující úpravy nařízení Komise 2033/85, které se týká celkového garantovaného množství mléka a mléčných produktů
- [110](EHS) č. 3602/1987 nařízení Komise ze dne 30. listopadu 1987, upravující nařízení (EHS) č. 2321/1986, stanovující prováděcí pravidla nařízení Rady (EHS) č. 1336/86 stanovující odstupné za definitivní opuštění mléčné produkce.
- [111](EHS) č. 487/1988 nařízení Komise ze dne 23. února 1988, stanovující úpravy nařízení (EHS) č. 2033/85, které se týká celkového garantovaného množství mléka a mléčných výrobků.
- [112](EHS) č. 1109/1988 nařízení Rady ze dne 25. dubna 1988, upravující nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.
- [113](EHS) č. 1110/1988 nařízení Rady ze dne 25. dubna 1988, upravující nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.

- [114](EHS) č. 1111/1988 nařízení Rady ze dne 25. dubna 1988, upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství zaměřené na článek 5 quater § 1 nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.
- [115](EHS) č. 1546/1988 nařízení Komise ze dne 3. června 1988 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68
- [116](EHS) č. 1931/1988 nařízení Rady ze dne 29. června 1988 upravující nařízení (EHS) č. 775/87 vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství.
- [117](EHS) č. 2237/1988 nařízení Rady ze dne 19. července 1988, stanovující pro období od 1. dubna 1988 do 31. března 1989, rezervu Společenství pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky .
- [118](EHS) č. 215/1989 nařízení Komise ze dne 27. ledna 1989 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění podle článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68
- [119](EHS) č. 764/1989 nařízením Rady ze dne 20. března 1989 a stanovil podmínky pro přidělování specifického referenčního množství.
- [120](EHS) č. 1033/1989 nařízení Komise ze dne 20. dubna 1989, upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68
- [121](EHS) č. 1116/1989 nařízení Rady ze dne 27. dubna 1989 upravující nařízení (EHS) č. 775/87, vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství
- [122](EHS) č. 3296/1989 nařízení Komise ze dne 31. října 1989, upravující nařízení (EHS) č. 2033/85, stanovující úpravy celkového garantovaného množství mléka a mléčných výrobků na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68 a článku 6 nařízení Rady (EHS) č. 857/84
- [123](EHS) č. 3879/1989 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1989, upravující nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky.
- [124](EHS) č. 3880/1989 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1989 a stanovil podmínky pro přidělování specifického nebo doplňkového referenčního množství ve výši do 1 % z garantovaného množství producentům splňující kritéria (nově začínající hospodáři, individuální garantované množství je menší nebo rovno 60 tis. kg, producenti definovaní čl. 3, 4 a 5 nařízení Rady č. 857/88).

- [125] (EHS) č. 3881/1989 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1989, stanovující pro období od 1. dubna 1989 do 31. března 1990 rezervu Společenství pro provádění dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků.
- [126] (EHS) č. 3882/1989 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1989, které mění nařízení (EHS) č. 775/87
- [127] (EHS) č. 3835/1989 nařízení Komise ze dne 20. prosince 1989, upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68
- [128] (EHS) č. 160/1990 nařízení Komise ze dne 23. ledna 1990 upravující nařízení (EHS) č. 2033/85 stanovující úpravy celkového garantovaného množství mléka a mléčných výrobků.
- [129] (EHS) č. 652/1990 nařízení Komise ze dne 16. března 1990 upravující nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68
- [130] (EHS) č. 1184/1990 nařízení Rady ze dne 7. května 1990 stanovující pro období od 1. dubna 1990 do 31. března 1991 rezervu Společenství pro provádění dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [131] (EHS) č. 2138/1990 nařízení Komise ze dne 25. července 1990, upravující nařízení (EHS) č. 1546/88, stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 nařízení Rady (EHS) č. 804/68
- [132] (EHS) č. 3641/1990 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1990, upravující nařízení Rady (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [133] (EHS) č. 3642/1990 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1990, které mění nařízení (EHS) č. 857/84
- [134] (EHS) č. 3643/1990 nařízení Rady ze dne 11. prosince 1990, upravující nařízení (EHS) č. 775/87 vztahující se na dočasné snížení části referenčního množství.
- [135] (ESH) č. 3577/1990 nařízení Rady ze dne 30. prosince 1990, upravující přechodná období a nutné adaptace v zemědělském sektoru na základě spojení Německa
- [136] (EHS) č. 1630/1991 nařízení Rady ze dne 13. června 1991, upravující nařízení Rady (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky

- [137](EHS) č. 1635/1991 nařízení Rady ze dne 13. června 1991, upravující nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro provádění dávky definované v článku 5 nařízení (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [138](EHS) č. 1636/1991 nařízení Rady ze dne 12. července 1991, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68
- [139](EHS) č. 2061/1991 nařízení Rady ze dne 12. července 1991, které mění nařízení (EHS) č. 1546/1988 stanovující podrobnosti provádění doplňkové dávky na základě článku 5 quater nařízení (EHS) č. 804/68
- [140](EHS) č. 2328/1991 nařízení Rady ze dne 15. července 1991 obsahující zlepšení efektivnosti zemědělských struktur byl zrušen seznam horských oblastí Společenství a některých znevýhodněných oblastí, pro která platila zvláštní opatření.
- [141](EHS) č. 816/1992 nařízení Rady ze dne 31. března 1992, které mění nařízení (EHS) č. 804/68 stanovující společnou organizaci trhu v sektoru mléka a mléčných produktů
- [142](EHS) č. 817/1992 nařízení Rady ze dne 31. března 1992, které mění nařízení (EHS) č. 857/84 stanovující obecná pravidla pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení Rady (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných produktů
- [143](EHS) č. 818/1992 nařízení Rady ze dne 31. března 1992, stanovující pro období od 1. dubna 1992 do 31. března 1993, rezervu Společenství pro aplikaci dávky na základě čl. 5 quater nařízení Rady (EHS) č. 804/68 v sektoru mléka a mléčných výrobků
- [144](EHS) č. 2071/1992 nařízení Rady ze dne 30. června 1992, které mění nařízení (EHS) č. 804/68 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [145](EHS) č. 2074/1992 nařízení Rady ze dne 30. června 1992 o zavedení doplňkové dávky v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [146](EHS) č. 1921/1992 nařízení Rady ze dne 13. července 1992, které mění nařízení (EHS) č. 1546/88 stanovující prováděcí pravidla doplňující dávky na základě čl. 5 quater nařízení Rady (EHS) č. 804/68.
- [147](EHS) č. 3950/1992 nařízení Rady ze dne 28. prosince 1992, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [148](EHS) č. 748/1993 nařízení Rady ze dne 17. března 1993, které mění nařízení (EHS) č. 3950/92 zavádějící doplňkové dávky v sektoru mléka a mléčných výrobků

- [149] (EHS) č. 1560/1993 nařízení Rady ze dne 14 června 1993, kterým se mění nařízení (EHS) č.3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [150](ES) č. 630/1995 nařízení Komise ze dne 23.března 1995, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [151] (ES) č. 1552/1995 nařízení Rady ze dne 29. června 1995, kterým se mění nařízení (EHS) č. 3950/1992 nařízení Rady ze dne 28. prosince 1992, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [152](ES) č. 1663/1995 nařízení Komise ze dne 7. července 1995, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (EHS) č. 729/70 týkající se postupu schválení účetní závěrky záruční sekce EZOF
- [153](ES) č. 635/1996 nařízení Komise ze dne 10. dubna 1996, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č.3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [154](ES) č. 1109/1996 nařízení Komise ze dne 20. června 1996, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků, celkové množství týkající se Dánska a poznámku dole v tabulce týkající se Německa
- [155](ES) č. 614/1997 nařízení Komise ze dne 8. dubna 1997, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [156](ES) č. 903/1998 nařízení Komise ze dne 28. dubna 1998, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [157](ES) č. 751/1999 nařízení Komise ze dne 9.dubna 1999, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č.3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [158] (ES) č. 1255/1999 nařízení Rady ze dne 17. května 1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [159](ES) č. 1256/1999 nařízení Rady ze dne 17. května 1999, kterým se mění nařízení (EHS) č. 3950/92 nařízení Rady, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků

- [160](ES) č. 1258/1999 nařízení Rady ze dne 17. května 1999 upravuje financování Společné zemědělské politiky
- [161](ES) č. 749/2000 nařízení Komise ze dne 11. dubna 2000, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [162] (ES) č. 1040/2000 nařízení Rady ze dne 16. května 2000, kterým se mění nařízení (ES) č. 1255/99 nařízení o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [163](ES) č. 1526/2000 nařízení Rady ze dne 13. července 2000, kterým se mění příloha II. nařízení Rady (ES) č. 1255/99 nařízení Rady o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [164](ES) č. 1670/2000 nařízení Rady ze dne 20. července 2000, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 1255/99 nařízení Rady o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [165](ES) č. 214/2001 nařízení Komise ze dne 12. ledna 2001, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady č. 1255/99, pokud jde o intervenční opatření na trhu se sušeným odstředěným mlékem
- [166](ES) č. 603/2001 nařízení Komise ze dne 28. března 2001, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [167](ES) č. 1392/2001 nařízení Komise ze dne 9. července 2001, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [168](ES) č. 509/2002 nařízení Komise ze dne 21. března 2002, kterým se mění příloha II nařízení Rady č. 1255/99 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [169](ES) č. 582/2002 nařízení Komise ze dne 4. dubna 2002, kterým se upravují celková množství uvedená v článku 3 nařízení Rady (EHS) č. 3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [170](ES) č. 2028/2002 Nařízení Rady ze dne 11. listopadu 2002, kterým se mění nařízení (EHS) č.3950/92, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [171] (ES) č. 572/2003 nařízení Komise ze dne 28. března 2003, kterým se upravují celková množství v článku 3 nařízení Rady (EHS) 3950/1992, kterým se zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků

- [172](ES) č. 787/2003 nařízení Komise ze dne 8. května 2003, kterým se mění nařízení (ES) č. 2535/2001, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1255/1999, pokud jde o dovozní režim pro mléko a mléčné výrobky a otevření celních kvót, a kterým se stanoví odchylka od uvedeného nařízení
- [173](ES) č. 1782/2003 nařízení Rady ze dne 29. září 2003, kterým se stanoví společná pravidla pro režimy přímých podpor pro zemědělce a kterými se zavádějí některé režimy podpor pro zemědělce a kterým se mění nařízení (EHS) č. 2019/1993, (ES) č. 1452/2001, (ES) č. 1453/2001, (ES) č. 1454/2001, (ES) č. 1868/1994, (ES) č. 1251/1999, (ES) č. 1254/1999, (ES) č. 1673/2000, (EHS) č. 2358/1971 a (ES) č. 2529/2001
- [174](ES) č. 1787/2003 nařízení Rady ze dne 29. září 2003, kterým se mění nařízení (ES) č. 1255/1999 o společné organizaci trhu s mlékem a mléčnými výrobky
- [175](ES) č. 1788/2003 nařízení Rady ze dne 29. září 2003, kterým zavádí doplňková dávka v odvětví mléka a mléčných výrobků
- [176](ES) č. 1973/2004 nařízení Komise ze dne 29. října 2004, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 1782/2003 ohledně režimu podpor stanovených v hlavě IV a IVa tohoto nařízení a ohledně využití půdy vyjmuté pro pěstování surovin
- [177](ES) č. 1290/2005 nařízení Rady ze dne 21. června 2005 o financování společné zemědělské politiky

9. SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 : Seznam použitých tabulek

Příloha 2 : Seznam použitých grafů

Příloha 3 : Seznam zdrojových dat uložených na CD

Příloha 4 : Vložené CD–ROM s obsahem:

- Data k použitým grafům
- Zdrojová data s následujícími záložkami:
  - Mléko produkce
  - Mléko dodávky
  - Mléko bilan produkce
  - Mléko bilan dodávky
  - Mléko produkce spotřeba
  - Máslo
  - Máslo podíl zásob
  - SOM
  - SOM podíl zásob
  - Export
  - Kvóty nařízení
  - Kvóty final
  - Výdaje
  - Výdaje rozpočet
  - Dojnice
  - Užítkovost
  - Farmy bilan
  - Farmy DJ
  - Farmy ha
  - Ceny máslo
  - Ceny SOM
  - Ceny výrobců
  - Intervenční zásoba
  - Intervenční ceny
  - Světový obchod

Příloha 1: Seznam použitých tabulek

Tab.1	Procentní podíl výdajů SZP na rozpočtu EU v letech 1984–2007
Tab. 2	Podíl sekce záruční a orientační na EAGGF ve vybraných letech (%)
Tab.3	Předpokládaný vývoj intervenčních cen EU po roce 2005
Tab.4	Produkce ES 10 v roce 1981, výše mléčné kvóty pro kampaň 1984/1985 v tis. tun
Tab. 5	Porovnání dodávek v letech 1981(1983) a garantovaného množství pro členské státy podle nařízení Rady (EHS) č. 856/84
Tab.6	Rozdělení celkového garantovaného množství a garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1984/85 podle nařízení Rady (EHS) č. 856/84
Tab.7	Vývoj stanovení garantovaného referenčního množství členských států pro mléčnou kampaň 1984/85 v tis. tun
Tab.8	Porovnání garantovaného množství dodávek pro mléčnou kampaň 1984/85 se zahrnutím rezervy Společenství a dodávek v roce 1981(1983) v členských zemích
Tab.9	Porovnání stanoveného celkového garantovaného množství dodávek pro výpočet podle nařízení Rady č. 1335/86 a dodávek v roce 1981(1983)
Tab. 10	Přehled konečných převodů celkového garantovaného množství z přímého prodeje na dodávky
Tab.11	Rozpouštění rezervy Společenství mezi členské státy (navyšování garantovaného množství členským státům)
Tab.12	Porovnání celkové kvóty 1992/93 s kampaní 1993/94 v tis.tun
Tab. 13	Součet výdajů na skladování veřejné a soukromé za období v mil. ECU/EUR
Tab. 14	Prémie vyplacené producentům za přerušení mléčné produkce v ES v mil. ECU
Tab.15	Výdaje na kompenzační platby dle nařízení Rady v mil. ECU/EUR v letech 1986–2005

Příloha 2 : Seznam použitých grafů

Grafy literární rešerše

Graf I	Mezní užitek (poptávka)
Graf II	Mezní náklady (nabídka)
Graf III	Nabídka, poptávka a tržní rovnováha v bodě, kde mezní užitek je roven mezním nákladům
Graf IV	Maximalizace užítku na indifferenční křivce
Graf V	Produkční funkce
Graf VI	Ekonomické účinky maximálního cenového stropu
Graf VII	Ekonomické účinky subvence
Graf VIII	Ekonomické účinky cla a kvót
Graf IX	Ekonomické účinky státních intervenčních nákupů
Graf X	Ekonomické účinky minimální ceny
Graf XI	Ekonomické účinky produkční kvóty

Grafy výsledků

Graf 1	Vývoj produkce a vnitřní spotřeby mléka v ES9 v mil. tun v letech 1970–1983
Graf 2	Porovnání referenčního roku pro stanovení garantovaného množství dodávek a stanovené garantované množství dodávek pro kampaň 1984/85 v členských státech v tis.tun
Graf 3	Porovnání dodávek a kvóty dodávek v roce 1985 v ES10 s % naplněním kvóty
Graf 4	Celkové garantované množství členských států a počet obyvatel pro mléčnou kampaň 1986/1987 s porovnáním na obyvatele
Graf 5	Porovnání celkového garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1984/85 a 1988/89 s vloženým indexem změny
Graf 6	Vývoj garantovaného referenčního množství v tis. tun v období 1984–1992 pro ES10 (bez Východního Německa)
Graf 7	Porovnání produkce a celkového garantovaného množství pro ES10 členských států v tis. tun v období 1984–1991 (bez NDR)
Graf 8	Podíl členských států na celkové zásobě másla ve vybraných letech (v %)
Graf 9	Vývoj intervenčních zásob másla a SOM od roku 1980 do 2000 v tis. tun

- Graf 10 Podíl členských států na celkové zásobě sušeného odstředěného mléka ve vybraných letech (v%)
- Graf 11 Vývoj exportu mléčných produktů v letech před režimem mléčných kvót a v režimu mléčných kvót v tis. tun ES 10
- Graf 12 Vývoj produkce kravského mléka, dodávek a kvóty dodávek v ES 10 v letech 1975-1991 (bez NDR, Řecko od roku 1981)
- Graf 13 Procentní snížení kvóty přímého prodeje od mléčné kampaně 1993/94 do 1998/99 pro EU10
- Graf 14 Porovnání celkového garantovaného množství mléčné kampaně 1984/85 a 1999/00 s vloženým indexem změny v EU10 (bez započítání NDR) v tis. tun
- Graf 15 Vývoj produkce mléka, vnitřní spotřeby a zůstatku v ES/EU 10 v mil. tun v letech 1973-1998
- Graf 16 Sušené odstředěné mléko: produkce, vnitřní spotřeba a konečná zásoba v ES/EU v tis.tun v letech 1973–1999
- Graf 17 Podíl ES/EU na světovém obchodu v ekvivalentu mléka
- Graf 18 Porovnání celkového garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1984/85 a 2004/05 s vloženým indexem změny pro EU10 (s NDR) v tis. tun
- Graf 19 Porovnání celkového garantovaného množství pro mléčnou kampaň 1995/96 a 2004/05 vybraných členských zemí s vnořeným indexem změny v tis. tun
- Graf 20 Vývoj produkce mléka v ES/EU v letech 1981–2004 v tis. tun
- Graf 21 Bilance másla v ES/EU v letech 1973-2004 v tis. tun
- Graf 22 Bilance SOM v ES/EU v období 1981-2004 v tis. tun
- Graf 23 Vývoj celkového garantovaného množství mléka v ES/EU v letech 1984–2004
- Graf 24 Srovnání mezi výdejem EAGGF sekce garance a výdaji rozpočtu ES/EU v mil. UCE/ECU/EUR s procentním podílem
- Graf 25 Srovnání podílu výdajů v rámci EAGGF sekce garance v hlavních sektorech
- Graf 26 Srovnání mezi výdaji EAGGF sekce garance a v sektoru mléka a mléčných výrobků v mil. UCE/ECU/EUR a s procentním podílem
- Graf 27 Vývoj podílů výdajů z EAGGF sekce garance na exportní subvence a intervence na vnitřním trhu v mil. ECU/EUR
- Graf 28 Porovnání výdajů ES/EU na exportní subvence másla a výdajů na intervenční skladování másla v mil. ECU/EUR
- Graf 29 Poměrné zastoupení výdajů na intervenčních skladování másla v ES/EU v %
- Graf 30 Hodnota intervenčních zásob v mil. ECU/EUR v ES/EU

- Graf 31 Výdaje v rámci opatření odbytu v ES/EU v mil. ECU/EUR
- Graf 32 Poměrné zastoupení výdajů na odbytu SOM v ES/EU v %
- Graf 33 Poměrné zastoupení jednotlivých oblastí intervencí na vnitřním trhu ES/EU v mil. ECU/EUR
- Graf 34 Vývoj počtu dojnic v ES/EU v letech 1973-2005 v tis. kusech
- Graf 35 Porovnání počtu dojnic v členských zemích v roce před zavedením mléčných kvót a v roce 2005 (tis. kus)
- Graf 36 Podíl počtu dojnic v členských zemích EU v roce 2005
- Graf 37 Průměrná užitkovost v členských zemích v roce 2003
- Graf 38 Poměrné zastoupení počtu farem podle počtu DJ v deseti vybraných členských zemích EU v %
- Graf 39 Vývojové tendence počtu farem v kumulovaných kategoriích pro EU10
- Graf 40 Vývoj počtu farem, průměrné kvóty a počty dojnic na farmu v EU12
- Graf 41 Průměrná výše kvóty na farmě v roce 2005 v tunách
- Graf 42 Vývoj cen másla v EUR za tunu od roku 1990 do 2000
- Graf 43 Vývoj cen SOM v EUR za tunu od roku 1990 do 2000
- Graf 44 Vývoj cen zemědělských výrobců mléka v EU 15 a vybraných zemích světa v USD/tun v letech 1991 až 2005
- Graf 45 Porovnání vývoje cen v EU15 (EUR/100kg) a světových cen másla (USD/100kg) s vývojem výše exportních subvencí másla (mil.EUR) v EU15 v letech 1991 až 2005

Příloha 3: Seznam zdrojových dat uložených na CD

Tab. 1	Produkce kravského mléka ve vybraných státech EU v letech 1970 až 2005 v tis. tun
Tab. 2	Dodávané množství kravského mléka mlékárnám od roku 1973 do 2004 v tis.tun
Tab. 3	Bilance produkce kravského mléka v členských zemích EU v letech 1984 až 2004
Tab. 4	Bilance dodávek kravského mléka do mlékáren v členských zemích EU v letech 1984 až 2003
Tab. 5	Celková produkce a spotřeba veškerého mléka v ES/EU v tis. tun
Tab. 6	Bilance másla v letech 1973 až 2004 v tis.tun
Tab. 7	Podíl členských států na celkové konečné zásobě másla v letech 1986, 1988, 1991
Tab. 8	Bilance sušeného odstředěného mléka v letech 1973 až 2004 v tis.tun
Tab. 9	Podíl jednotlivých členských států na celkové zásobě sušeného odstředěného mléka v letech významných 1975, 1980, 1983, 1986
Tab. 10	Export mléčných produktů v letech 1973 až 2004 v tis. tun
Tab. 11	Vývoj výše kvóty v členských zemích v letech 1984 až 2004 v tis.tun
Tab. 12	Finálně stanovená mléčná kvóta v letech 1984 až 2004 v tis.tun
Tab. 13	Výdaje Evropské unie do mléčného sektoru v mil. EUR
Tab. 14	Výdaje na EAGGF a výdaje do sektoru mléka a mléčných produktů (v mil. UCE/ECU/EUR)
Tab. 15	Vývoj dojnic a užitkovosti v letech 1973 až 2005
Tab. 16	Vývoj užitkovosti v letech 1973 až 2004 (rok/kg/kus)
Tab. 17	Počet mléčných farem a jejich struktura ve vybraných letech
Tab. 18	Počet farem s mléčnou orientací podle zastoupení počtu DJ na farmě ve vybraných letech
Tab. 19	Počet hospodářství s orientací na mléčnou produkci podle rozlohy zemědělské půdy ve vybraných letech
Tab. 20	Vývoj cen másla v ES/EU 15 v ECU/EUR za 100 kg
Tab. 21	Vývoj cen sušeného odstředěného mléka v ES/EU 15 v ECU/EUR za 100 kg
Tab. 22a	Vývoj cen zemědělských výrobců mléka ve světě
Tab. 22b	Vývoj ceny zemědělských výrobců másla ve světě

Tab. 22c	Vývoj cen zemědělských výrobců sušeného odstředěného mléka
Tab. 23a	Bilance intervenční zásoby másla a SOM ve veřejných skladech v mil.ECU/EUR
Tab. 23b	Vývoj zásob másla a sušeného odstředěného mléka v tis.tun
Tab. 24	Vývoj indikativní ceny mléka, intervenčních cen a cena stropu
Tab. 25	Světový obchod v ekvivalentu mléka (hodnota mléka plnotučného s 3,7% tuku)